

ธรรมดาของชีวิต เป็นเช่นนั้นเอง

อาจารย์วสิน อินทร์ระ

ธรรมดาของชีวิต เป็นเช่นนั้นเอง

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
ท่านอาจารย์วิน อินทสระ
ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๖๖

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
วันอาทิตย์ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕

คำนำชมรมกัลยาณธรรม

“ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเอง” เป็นงานบรรยายในรายการ “ธรรมและทรรศนะชีวิต” ทางสถานีวิทยุ พล. ๑ เอ เอ็ม คลื่น ๑๔๒๒ ซึ่งบรรยายไว้ตั้งแต่วันที่ ๑๘ กันยายน ถึงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ เป็นเวลากว่า ๒๐ ปีแล้ว ตามที่ท่านกล่าวไว้ในคำนำครั้งแรก นับเป็นผลงานทรงคุณค่าที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายฝากไว้เป็นมรดกธรรมที่งดงามยิ่ง และขออนุโมทนาขอบคุณคณะศิษย์ทั้งหลายที่จัดทำต้นฉบับถอดความจากเทป มาเรียบเรียง ปรับภาษาให้เหมาะสมเป็นหนังสือ จัดหมวดหมู่หัวข้อให้เป็นระเบียบง่ายต่อการศึกษานับว่าเป็นงานที่ทำยากไม่น้อยแต่เมื่ออ่านหนังสือแล้วต้องแอบชื่นชมว่า ทำด้วยพลังศรัทธาได้งดงามไม่มีที่ติเลย คำสอนของครูบาอาจารย์นี้งดงามทรงคุณค่าดุจยอถ้อยมณีอยู่ในตัวแล้วเมื่อคณะศิษย์มีฉันทะ วิริยะ มาสานต่อให้สำเร็จเป็นหนังสือโดยหวังจะได้เผยแผ่ธรรมกว้างขวางต่อไปและทำออกมาได้อย่างมีคุณภาพ จึงขอขอบคุณคณะศิษย์ทุกท่านและขอให้ทุกท่านมีส่วนร่วมในมหากุศลปัญญาทานครั้งนี้ด้วย

“ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเอง” ชมรมกัลยาณธรรมได้ทำต้นฉบับ word เตรียมไว้จากต้นฉบับที่สำนักพิมพ์ธรรมดาจัดพิมพ์ไว้ครั้งแรก (กราบขอบพระคุณยิ่ง) แต่ยังไม่มีการอ่านจริงจัง จนเมื่อท่านอาจารย์วดี อินทสระ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๘ ด้วยความอาลัยยิ่งถึงครูบาอาจารย์ที่จะไม่ได้พบไม่ได้ฟังคำสอนของท่านอีก แม้จะเตรียมใจมาพอสมควร “ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเอง” เป็นเสียงแว่วมาจากแดนไกล เหมือนครูบาอาจารย์กำลังปลอบใจและเตือนสติ ให้ระลึกถึงสังขารของชีวิต จึงดำริว่า จะนำต้นฉบับเล่มนี้มาจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ธรรม อาจารย์บูชาในงานพระราชทานเพลิงศพท่านอาจารย์ เป็นช่วงเวลาเร่งรัดที่จะต้องเลือกทำหนังสืออนุสรณ์หลายเล่มให้สมกับ

ความเคารพศรัทธา และพระคุณอันยิ่งใหญ่ของท่านที่ฝากไว้ในพระศาสนา และเมื่อได้อ่านตอนตรวจอักษร ก็คิดว่าเทวดาคงช่วย دلใจเราให้เลือกเล่มนี้มาพิมพ์ ในโอกาสสำคัญนี้ อ่านแล้ววางไม่ลงจริงๆ เป็นชุดธรรมะที่ทรงคุณค่ายิ่ง

หนังสือเล่มนี้ช่วยให้เข้าใจสัจธรรมที่อธิบายตาม “อภินิหารปัจเจกชนปาฐะ” เกี่ยวกับ ๕ หลักธรรมชาติของชีวิตที่ทุกชีวิตต้องประสบ ต้องเตรียมใจด้วย โยนิโสมนสิการ ท่านอาจารย์บรรยายไว้ตามลำดับหมวดธรรมด้วยภาษางดงาม สละสลวย อัจฉริยภาพ “นายช่างผู้ร้อยมาลัยธรรม” ช่วยให้ผู้อ่านเกิดศรัทธา ฉันทะ ในการศึกษาทำความเข้าใจ และมีตัวอย่างดีๆ มากมาย ช่วยให้ตระหนัก ได้ชัดเจนถึงพระธรรมคำสอนที่ทุกชีวิตควรเข้าใจ ควรใคร่ครวญอยู่เสมอ นี่คือความเป็น “พระธรรมเจดีย์” ของท่านอาจารย์ เหนือกว่านั่นคือ “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอุ่นใจและมั่นใจว่า ท่านอาจารย์ หรือ “คุณพ่อ” ที่ข้าพเจ้าเคารพศรัทธา ท่านยังอยู่ตรงนี้และอยู่ในชีวิตของเราทุกคน トラบใดที่เราื่อนำคำสอนของท่านมาประพฤติปฏิบัติ คุณพ่อก็ยังคงอยู่ใกล้ชีวิตของพวกเราตลอดไป ดุจด่าปลอบประโลมใจจากสวรรค์ในยามทุกข์ ที่ต้องพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักยิ่ง และเตือนใจว่า “พวกท่านทั้งหลายอย่าประมาทนะ”

อนึ่ง อภินิหารปัจเจกชน ที่เป็นหัวข้อในการบรรยายของท่านอาจารย์นั้น เป็นหัวข้อจากพระไตรปิฎก เมื่อนำมาใช้เป็นบทสวดนั้น ส่วนใหญ่จะยกมาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ จึงได้นำพระสูตรที่ชื่อ “ฐานสูตร” ซึ่งมีรายละเอียดของบทสวดอภินิหารปัจเจกชนครบทั้งสูตรมาแสดงไว้ท้ายเล่มด้วยความเมตตาของท่านอาจารย์รุ่งอรุณ จันทร์สงคราม ที่ช่วยตรวจทานต้นฉบับ โดยเฉพาะภาษาบาลีตลอดทั้งเล่ม และช่วยนำพระสูตรดังกล่าวพร้อมคำแปล รวมทั้งคำย่อและชื่อเต็มของพระคัมภีร์ในพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (ชุด ๔๕ เล่ม) มาเพิ่มเติมไว้ให้ เพื่อให้สาธุชนคุ้นเคยกับชื่อพระคัมภีร์ในพระไตรปิฎกอย่างครบถ้วน ขอกราบในเมตตาของครูบาอาจารย์เป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอน้อมอนุโมทนาทุกท่านที่มีส่วนร่วมให้งานอาจารย์บูชาเล่มนี้สำเร็จ สมประโยชน์คุณค่าแห่งธรรมและเมตตา ทั้งบุญกุศลทั้งปวง ที่จะหลอมรวมกัน น้อมบูชาพระคุณครูบาอาจารย์ที่เคารพยิ่งด้วยการปฏิบัติบูชาต่อไป บุญกุศล บารมีธรรมทั้งปวงอันท่านอาจารย์ได้บำเพ็ญมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแห่ง ปุชนิยบุคคลผู้เป็นรัตตัญญูบุคคล จนถึงธรรมบทสุดท้ายที่สง่างาม สมเป็น นักรบเอกของพระพุทธองค์ ชีวิตท่านเกิดมาเพื่อเป็นปราชญ์ชี้ทางสว่างแห่งชีวิต โดยธรรม ด้วยผลงานอันเปี่ยมคุณค่าคุณูปการแก่พหุชน สมควรได้รับเกียรติ ยกย่องให้เป็น “ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๖๖” แม้บัดนี้ ท่านได้พักผ่อนจากภาระหน้าที่บนโลกนี้แล้ว แต่ผลงานธรรมอันเลิศอีกจำนวนมากที่ท่านตั้งใจสร้างไว้เพื่อตอบแทนคุณพระศาสนาและประชาชน ตามปณิธาน อันมั่นคง จะเป็นดุจ “ธัมมานุसारีย์” ที่อ้อมตะยังยืนแทนตัวท่านตลอดกาล ขอผลานิสงส์บุญทั้งหลาย จงเป็นเครื่องอำนวยประโยชน์สุข มหิทธานุภาพ บุญฤทธิ์แห่งธรรมแต่ท่านอาจารย์ มุ่งตรงต่อโลกุตระธรรมสูงสุด ให้สมดั่งมโนรถ คือมรรค ผล พระนิพพาน ในกาลอันใกล้

กราบบูชาธรรมรำลึกพระคุณด้วยเศียรเกล้า
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

คำนำผู้เขียน ในการพิมพ์ครั้งแรก

หนังสือเรื่อง “ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเอง” นี้ถอดจากคำบรรยายทางสถานีวิทยุ พล. ๑ เอ เอ็ม คลื่น ๑๔๒๒ ซึ่งได้บรรยายไว้ตั้งแต่วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๓ ถึงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

เนื้อธรรมของหนังสือเล่มนี้ คือ อภินิหะปัจจเวกขณะ (สิ่งที่ควรพิจารณาเนืองๆ) ๕ ประการ คือ แก่ เจ็บ ตาย ความพลัดพรากและกรรม ซึ่งได้บรรยายไว้ละเอียดพอสมควรแล้วในหนังสือนี้

มีลูกศิษย์คนหนึ่ง อ่านต้นฉบับเรื่องนี้แล้ว โทศัพท์มาขอบคุณข้าพเจ้าว่า ได้อ่านเรื่องนี้แล้วทำให้เข้าใจพุทธศาสนาและชีวิตดีขึ้นมาก เขาเป็นหนี้บุญคุณข้าพเจ้ามากเหลือเกิน ข้าพเจ้าฟังแล้วปลื้มใจ รู้สึกว่าไม่เสียแรงเปล่าในการที่ได้อุตสาหะพยายามค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผลมาบรรยาย ข้าพเจ้าคิดว่ามีผู้ฟังและผู้อ่านอีกไม่น้อยที่มีความรู้สึกอย่างเดียวกันกับศิษย์ผู้นั้น

ความแก่ เจ็บ ตาย และการพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจ เป็นธรรมดาของชีวิตจริงๆ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เราต้องกล้าเผชิญหน้ากับมันอย่างกล้าหาญและอย่างเป็นกันเอง ส่วนเรื่องกรรมนั้นเป็นหลักกว้างๆ ข้อยกเว้นหรือเงื่อนไขย่อมมีอยู่บ้าง เป็นธรรมดาของกฎทุกอย่าง ไม่ยกเว้นแม้แต่กฎแห่งกรรม รายละเอียดในเรื่องนี้มีอยู่แล้วในคำบรรยาย จึงไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวไว้ในที่นี้

ข้าพเจ้าขอขอบใจคณะศิษย์ทุกคน ที่ได้ช่วยกันถอดเทป
พิมพ์และตรวจทานเรื่องนี้ด้วยความยากลำบาก ไม่ย่อท้อต่อความ
เหน็ดเหนื่อย ขอบใจสำนักพิมพ์ธรรมดาที่ได้ดูแลต้นฉบับอย่างดี เพื่อ
ให้หนังสือออกมาดี

ขอผู้มีทุกข์ จงพ้นทุกข์ มีโรค ไร้โรค ภัย จงพ้นจากสภาพนั้น ๆ
มีสันติสุขอันถาวรโดยทั่วกัน

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

วศิน อินทสระ

พฤศจิกายน ๒๕๔๗

สารบัญ

คำนำชมรมกัลยาณธรรม.....	๒
คำนำผู้เขียนในการพิมพ์ครั้งแรก.....	๕
บทนำ.....	๑๐
๑. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า :	
เรามีความแก่เป็นธรรมดา.....	๒๐
๑.๑ ความแก่คืออะไร ?.....	๒๐
๑.๒ วิธีชะลอความแก่.....	๒๔
๑.๓ วิธีพิจารณาความแก่.....	๒๕
๒. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า :	
เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา.....	๓๒
๒.๑ คนเราเจ็บมาตั้งแต่เกิด.....	๓๒
๒.๒ ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง.....	๓๔
๒.๓ โรคภัยเข้าทางปาก ทุกข์ภัยออกจากปาก.....	๓๘
๒.๔ ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง.....	๔๒
๓. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า :	
เรามีความตายเป็นธรรมดา.....	๔๖
๓.๑ ธรรมชาติของความตาย.....	๔๖
๓.๒ ความไม่ประมาทในชีวิต.....	๕๐
๓.๓ ความเกิดและความตาย ๒ แบบ.....	๕๔

๓.๔ นึกถึงความตายให้ประกอบด้วยธรรม.....	๕๖
๓.๕ นึกถึงความตายโดยอาการ ๘ อย่าง.....	๕๘
๓.๖ ข้อคิดเพื่อพิจารณาความตาย.....	๗๐

๔. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า :

เราต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจทั้งหลายทั้งปวง.....	๘๔
๔.๑ การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก กับการประสบกับ สิ่งอันไม่เป็นที่รัก อันไหนเป็นทุกข์มากกว่า.....	๘๕
๔.๒ ความสัมพันธ์มีมาก่อนความพลัดพราก.....	๘๘
๔.๓ ทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น.....	๑๐๒
๔.๔ แง่ดีของความพลัดพรากสูญเสียน.....	๑๐๙

๕. ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า :

เรามีกรรมเป็นของของตน.....	๑๓๔
๕.๑ เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับมรดกกรรม.....	๑๓๙
๕.๒ เรามีกรรมเป็นแดนเกิด.....	๑๔๑
๕.๓ เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พี่น้อง.....	๑๔๓
๕.๔ เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย.....	๑๔๔
๕.๕ เราทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น.....	๑๔๖
๕.๖ กรรมในชั้นสูง กรรมที่อยู่เหนือกรรม.....	๑๖๖
๕.๗ การเวียนว่ายตายเกิด และการเกิดใหม่.....	๑๗๐

บทสรุป..... ๑๗๖

อภิณหปัจจเวกชนปาฐะ และฐานสูตร..... ๑๘๔

คำย่อและชื่อเต็มของพระคัมภีร์ในพระไตรปิฎก..... ๑๙๖

บทนำ

มนุษย์เราในโลกสมัยใหม่นี้ค่อนข้างจะใช้ชีวิตลำบาก มีหน้าซ้ำ มนุษย์ยังดำเนินชีวิตขัดขวางกับความเป็นจริง ขวางต่อธรรมดาของโลก แต่โลกจะไม่ยอมให้ใครโชคดีเกินไป อย่างที่ผมเคยพูดบ่อย ๆ ใครที่มีโชคดีในด้านหนึ่ง มักโชคร้ายในอีกด้านหนึ่ง ต้องยอมรับหรือรู้จักความเป็นจริงของโลกและชีวิต แล้วไม่ดำเนินชีวิตให้ขัดขวางกับธรรมดาของโลก ไม่เช่นนั้นก็จะได้รับความชอกช้ำทรมานอยู่เสมอทีเดียว ตัวอย่างเช่น โลกไม่เที่ยง

คำว่า “โลก” ในที่นี้ คือมนุษย์ หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกี่ยวกับมนุษย์ มันไม่เที่ยง มันถูกบีบคั้น มันเป็นทุกข์และมันก็เป็นอนัตตา แต่กระแสดวงความคิดของเราส่วนมากต้องการให้สิ่งที่เราพอใจ ซึ่งเป็นโลกอย่างหนึ่ง ต้องการให้มันเที่ยง ต้องการให้ดำรงอยู่ยั่งยืนเท่าที่เราต้องการ เท่าที่เราพอใจ ก็เลยไปขัดขวางกับกระแสดวงธรรมดาของโลกเข้า ถ้าไม่สามารถจะต้านทานต่อกระแสได้ โลกเป็นทุกข์หรือถูกบีบคั้นด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ โลกก็คือเรานั้นแหละ เราก็เป็นทุกข์ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ

คนส่วนมากต้องการให้เป็นสุขตามความพอใจของตน เพราะว่าเราชอบความสุข ดิ้นรนหาความสุข เมื่อไม่ได้ตามที่ต้องการก็ชอกช้ำ ทรมาณใจ ถ้ายอมรับความเป็นจริงเสีย ความทุกข์จะน้อยลง โลกเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่งเป็นคราว ๆ เหตุปัจจัยมีอย่างไรก็เป็นไปอย่างนั้น

มนุษย์เราไม่ค่อยกระจ่างถึงเหตุปัจจัย ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ มุ่งแต่ความปรารถนาของตน เมื่อสิ่งในโลกไม่เป็นไปตามปรารถนาของตนเองก็เดือดร้อน แล้วก็รำคาญ เพราะว่ากระแสความคิดของเราไปขวางกับกระแสธรรมดาของโลกเข้า ถ้ากระแสความคิดของเรากลมกลืนไปกับกระแสธรรมดาของโลก คือรู้เท่าทันธรรมดาของโลก เราก็จะไม่ทุกข์มากนัก อะไรเกิดขึ้นก็รู้เท่าทันว่ามันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา หวังไม่ได้ว่า ขอให้เป็นอย่างนี้เกิดอย่างได้เป็นอย่างนั้นเลย

เราควรตระหนักอยู่เสมอว่า ทั้งเราและผู้อื่นก็เป็นเพียงประมุขของเหตุปัจจัย หรือของธาตุ ๖ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และวิญญาณ ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ นอกจากนั้นก็เป็นสิ่งสมมติที่มนุษย์เราสมมติกันขึ้น เป็นลาภ เป็นยศ เป็นสรรเสริญ เป็นสุข เป็นเสื่อมลาภ เป็นเสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ล้วนเป็นสิ่งสมมติของโลก ทีนี้เราเข้าไปยึดมั่นถือมั่นของเรา เมื่อมันแปรปรวนไปตามเหตุปัจจัย เราก็ทุกข์ทรมาณต่อไปอีก

อะไรที่ยังไม่ได้ก็อยากได้ อะไรที่ยังไม่เป็นก็อยากเป็น พอได้แล้วเป็นแล้วก็เท่านั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่เราน่าจะยินดีมากนัก ยินดีได้บ้างแต่ไม่น่าจะยินดีมากนัก เพราะว่ามันแปรปรวนเปลี่ยนแปลง

เป็นมายา เป็นไปชั่วคราวและค่อนข้างจะหลอกลวง มันเป็นบาง
คล่องใจให้ทุกข์ทรมานเล่น

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาอย่างนี้เนื่อง ๆ เพื่อความ
ปล่อยวาง และเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานใจ สิ่งเหล่านี้
เป็นสิ่งที่ให้ความทุกข์ทรมานทั้งแก่เราและแก่คนทั้งหลายมาเป็น
เวลานานตลอดสังสารวัฏ ที่ว่ายวนอยู่ในโลกหรือในทะเลทุกข์ สิ่ง
ที่เป็นมายาก็หลอกให้เราไล่ตามเรื่อยไป

สิ่งที่มีราคาแพง บางทีก็มีคุณค่าไม่มาก สิ่งที่มีคุณค่ามาก บางที
ราคาก็ไม่แพงเท่าไร แต่มายาธรรม หรือสิ่งที่เป็นมายามันไปปิดบัง
ความจริงเอาไว้ ทำให้คนหลงผิด ไปหลงสิ่งที่มีราคาแพงกว่าเป็นสิ่งที่
มีค่า ตัวอย่างเช่น เพชร มีราคาสูงมากในบรรดาสิ่งที่เรียกว่าเป็นอัญมณี
แต่จริง ๆ แล้วค่าของมันสู้เหล็กไม่ได้ เพราะว่าเหล็กมีประโยชน์มากกว่า
เพชร เอามาทำอะไรต่ออะไรได้มากกว่าเพชร จะสร้างถนน สร้างตึก
ที่เราพึ่งพาอาศัยได้อยู่ก็ต้องใช้เหล็ก แต่เพชรเอามาทำไม่ได้ หรือเพราะ
มันมีจำนวนน้อย มันทำไม่ได้และไม่มีใครทำ นอกจากใช้เป็นเครื่อง
ประดับเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น อันตรายของเพชรก็มาก แย่งเพชรกัน
ขโมยเพชร ปล้นเพชรกัน คนที่จะปล้นเหล็ก รู้สึกจะไม่ค่อยมี อันนี้ก็แล้ว
แต่มุมมองที่จะมอง มองในเหลี่ยมไหน ถ้าจะมองในแง่มุมมองของราคาเพชรก็
มีราคาแพงกว่าเหล็กเยอะ

ราคาขึ้นอยู่กับค่านิยมของคน อย่างเสื้อของดาราบางตัว
เท่าที่ทราบ เวลาเขาประมูลกัน ราคาสูง สูงมากเหลือเกิน เป็นแสน
เป็นล้านก็มี อย่างนี้มันไม่ใช่ค่าอะไร มันไม่มีค่า แต่มันเป็นค่านิยม

ว่าเขานิยามดาราคคนนั้น พอเป็นเลื้อหรืออะไรของดาราคคนนั้น เขาก็อยากจะได้ไว้ พอประมูลกันราคาก็สูงขึ้นไป ๆ แต่ค่าของมันไม่มีอะไรอย่างนี้เป็นต้น เพราะราคาขึ้นกับค่านิยม แต่ค่านิยมขึ้นกับประโยชน์ เราจึงเรียกว่าคุณค่า มีประโยชน์มากก็มีค่ามาก มีประโยชน์น้อยก็มีค่าน้อย ค่านิยมขึ้นอยู่กับประโยชน์ เพราะฉะนั้นสิ่งที่มีราคาแพงไม่จำเป็นต้องมีค่ามากเสมอไป และสิ่งที่มีค่ามากไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงเสมอไป นี่มองในบางปริยาย ไม่ใช่ทุกปริยาย บางอย่างคุณค่าของมันก็สมราคาของมัน เช่น เครื่องใช้บางอย่าง เป็นต้น

ถ้าเรามองแบบสายตาของผู้มีปัญญาที่ฉีกเอาสิ่งเป็นมายาที่อำพรางออกไป แล้วมองเข้าไปหาแก่นของความเป็นจริง ก็จะได้เห็นความจริงต่าง ๆ ชนิดที่คนบางจำพวก หรือคนส่วนมากมองไม่เห็น ลองดูในเรื่องความทุกข์ของชีวิต ความทุกข์บางอย่างมันสุขุม ละเอียดยจนคนผู้ที่ไร้ญาณจักขุมองไม่เห็น และสำคัญผิดคิดว่าเป็นสุขไปก็มี จึงได้นำตนเข้าไปคลุกคลีกับความทุกข์อันสุขุมนั้น ไม่คิดถอนตัวออกไป ไม่มีปัญญาที่จะถอนตัวออกไป จมอยู่ในกองทุกข์นั้นเอง ตัวอย่างที่จะเห็นได้ก็คือ ลากบางอย่าง ยศบางอย่าง หรือคำสรรเสริญบางอย่าง โลกธรรมนั้นแหละเป็นความทุกข์ที่สุขุม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทุกครั้ง ทุกตอนที่ตรัสถึงลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ว่าอนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ วิปริणามธัมมัง มีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา

ในทางกลับกัน ความสุขบางอย่างก็เป็นความสุขที่สุขุมละเอียดอ่อน ละเอียดอ่อนจนผู้ไร้ญาณจักขุมองไม่เห็นเช่นเดียวกัน เช่น ความสุขที่ได้จากความสงบใจ ความที่จิตใจประณีต ความที่ได้ปัญญาที่มีโอชะในธรรม อันนี้เป็นความสุขที่สุขุม โอชะในที่นี้ไม่ได้หมายถึงรสเป็นคนละอย่างกัน มันเป็นคนสมบัติบางอย่าง ถ้าเปรียบด้วยอาหารก็คือคุณสมบัติที่จะไปเลี้ยงร่างกายได้ ถ้าเป็นอาหารก็เป็นอาหารที่ย่อยดีแล้วไปหล่อเลี้ยงร่างกายได้ อาหารที่ย่อยแล้วก็มาเป็นเลือดเป็นเนื้อ เป็นกระดูก เรากินอะไรเข้าไปไม่ได้ไปบำรุงร่างกายทั้งที่มันเป็นอย่างนั้น เนื้อทั้งก้อนไม่ได้เป็นเนื้อทั้งก้อน แต่มันเป็นสิ่งที่ละเอียดที่ย่อยดีแล้ว อย่างนี้ก็จะไปเลี้ยงร่างกายได้ ปัญญาที่มีโอชะในธรรมคือ ปัญญาที่สามารถไปหล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญเติบโตได้ ที่เราเรียกว่า พัฒนาปัญญา หรือปัญญาที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อให้ไปประดับประดาจิตใจ หล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญเติบโต ให้ได้รับการพัฒนาแบบเดียวกับอาหารที่เป็นโอชะ มันก็ไปหล่อเลี้ยงร่างกาย ความสุขที่ได้จากปัญญาที่มีโอชะในธรรมเป็นความสุขที่ประณีต เห็นได้ยาก

คนส่วนมากคุ้นเคยอยู่กับความสุขชนิดหยาบ ๆ เช่น ความสุขจากการเที่ยวเตร่เฮฮาสนุกสนาน อบายมุข สุรายาเมา การพนัน เที่ยวกลางคืน คุ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ได้เงินมาก็คิดแต่ว่าจะไปเที่ยวไหน จะจ่ายอย่างไรเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน แต่ร่างกายนี้แม้จะปรนเปรอเท่าไร เอาใจเท่าไร ทำเท่าไร มันก็ไม่พ้นการทรุดโทรม ชำรุดทรุดโทรมแล้วก็แตกดับไป เอาไว้ไม่อยู่ แต่คนส่วนมากก็หลงไปปรนเปรอมันมากเกินไป สิ่งที่จะติดตัวไปเป็นบารมี เป็นสิ่งที่มีคุณค่ากับจิตใจ ที่จะ

ติดตัวไปทุกภพทุกชาติจนถึงอวสาน คือได้บรรลุนิพพาน เป็นอันเลิกเวียนว่ายตายเกิด เลิกแล้วต่อกัน ไม่ต้องมีอีกแล้ว อันนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูง แต่คนส่วนมากมองไม่ค่อยเห็น เพราะมันเป็นความสุขที่สุขุม เป็นความสุขที่ละเอียด ต้องมองด้วยญาณจักขุ หรือสายตาปัญญาที่ละเอียด จึงจะมองเห็นได้

พระพุทธเจ้าตรัสเสมอว่า ความเสื่อมทรัพย์ เสื่อมญาติ เสื่อมยศ เสื่อมลาภ เสื่อมอะไรก็ตามใจที่เป็นภายนอก เป็นความเสื่อมเล็กน้อย แต่ความเสื่อมปัญญาเป็นความเสื่อมที่ยิ่งใหญ่ การได้ทรัพย์ การได้ยศ การได้ญาติ การได้อะไรต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่การได้ปัญญาเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ ได้ปัญญาแล้วทำให้ได้ความสุขที่ประณีต ได้ความสุขที่ดี ถ้าเราต้องการให้ได้ความสุขที่ดีก็ต้องแสวงหาปัญญาอยู่กับปัญญา เข้าใจสิ่งต่าง ๆ มากกว่าที่คนทั่วไปเข้าใจ จึงจะสามารถพัฒนาตนให้ก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ ในด้านปัญญาและด้านจิตใจ

คนส่วนมากเมื่อจะหาความสุขก็ต้องพึ่งคนอื่นและสิ่งอื่น ต้องหาความสุขจากสิ่งภายนอก ซึ่งสิ่งภายนอกมันก็เสื่อมสลาย หรือแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประณีตอย่างไร มันก็เสื่อมสลายหรือแปรปรวนไปเป็นธรรมดา เมื่อเป็นอย่างนั้น ความสุขที่อิงอาศัยอยู่กับสิ่งนั้นก็พลอยแปรปรวนเสื่อมสลายไปด้วย ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง การที่สิ่งภายนอกหรือบุคคลอื่นจะเสื่อมสลายแปรปรวนนั้นเป็นเรื่องธรรมดาประจำโลกอยู่แล้ว เมื่อเรานำตนเข้าไปยึดมั่นผูกพันกับสิ่งที่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความสุขของเราจึงไปขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น บางทีถึงกับยอมตนลงเป็นทาสของสิ่งนั้น ไม่เป็นอิสระ พึ่งตนเอง

ไม่ได้ มีความคลอนแคลน ห้วนไหว ไม่มั่นคง ตัวอย่างที่หยาบ ๆ เช่น คนที่ติดยาเสพติด ในระยะที่เว้นมันไม่ได้ ถูกยาเสพติดย่ำยีเสีย อมแงมไปหมดจนเกือบเอาตัวไม่รอด ต้องไปกระทำสารพัดอย่าง เพื่อจะได้เสพยาเสพติด นี่เป็นตัวอย่างหยาบ ๆ ทีนี้ละเอียดเข้ามา ก็เหมือนกัน ถ้าไปติดพันผูกพันกับสิ่งใดโดยไม่รู้เท่าทัน ก็จะมีลักษณะ เดียวกับคนที่ไปติดยาเสพติด

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้มีตนเป็นที่พึ่ง อย่างมี สิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ให้มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่างมีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง พึ่งตนกับ พึ่งธรรม มีความหมายอย่างเดียวกัน ทำตนให้มีธรรม น้อมธรรม เข้ามาไว้ในตน พุดง่าย ๆ เช่น แก้วน้ำ ก็หมายความว่าแก้วกับน้ำอยู่ ด้วยกัน เมื่อใดแก้วกับน้ำอยู่ด้วยกัน เราก็พึ่งแก้วน้ำแก้ความกระหาย ได้ แต่ถ้ามันไม่อยู่ด้วยกัน เราก็พึ่งไม่ได้ ดื่มน้ำเปล่า ๆ มันไม่มีน้ำ เราก็แก้ความกระหายไม่ได้ เราต้องดื่มน้ำซึ่งอาศัยแก้วอยู่ เพราะ ท่านสอนให้พึ่งตนกับพึ่งธรรม ก็ต้องเป็นตนที่มีธรรม หรือมีธรรม อยู่ในตนนั่นเอง

บางคนมีตนซึ่งมีธรรมสถิตอยู่ ก็เป็นที่พึ่งพาอาศัยของคน ทั้งหลายได้ เพราะตนที่มีธรรมนั้นแหละจึงจะเป็นที่พึ่งได้ ถ้าไม่มี ธรรมก็เป็นตนที่ว่างเปล่า พึ่งไม่ได้ และยังเป็นภาระให้ดูแลรักษา ให้เหน็ดเหนื่อย แล้วยังมีแต่โทษ ถ้าตรงกันข้ามก็จะมีคุณ มีประโยชน์ และมีความสุข

ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเองก็คือ ธรรมดาของชีวิตที่ว่า ด้วยความแก่ ความเจ็บไข้ ความตาย ความพลัดพรากสูญเสีย และ เรื่องกรรม รวมเรียกเป็นหมวดธรรมว่า อภินทปัจจเวกชน์

อภินทปัจจเวกชน์ แปลว่าพิจารณาบ่อย ๆ พระพุทธเจ้าท่าน สอนให้ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์พิจารณาบ่อย ๆ พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
๓. เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. เราต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจทั้งหลาย
ทั้งปวง

๕. เรามีกรรมเป็นของตน, เป็นผู้รับมรดกของกรรม, มีกรรม เป็นกำเนิด, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์, มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, เราทำกรรม ไດไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

(คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (หมวด ๕)
พระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ หน้า ๘๑ ฉบับสยามรัฐ)

ถ้าผลของกรรมเป็นของตายตัว
แก้ไขไม่ได้อีกแล้ว ก็หมายความว่า
การประพฤติพรหมจรรย์
การใช้ชีวิตทางศาสนาที่ไม่มีประโยชน์
โอกาสที่จะทำความดีจนสิ้นทุกซ์ก็ไม่มี
หรือมีไม่ได้ เพราะแต่ละคน
เคยทำกรรมชั่วกันมาแล้วทั้งนั้น
แต่เพราะเหตุที่ผลของกรรมเป็นสิ่งไม่ตายตัว
มีเงื่อนไข มีเหตุปัจจัยเป็ยงเบน
การประพฤติพรหมจรรย์
หรือการใช้ชีวิตทางศาสนาจึงมีประโยชน์
โอกาสที่จะทำความดี
กับการสิ้นทุกซ์จึงมีขึ้นได้

ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า : เรามีความแก่เป็นธรรมดา

ประการแรก คือ ให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ผู้หญิงหรือผู้ชาย ก็ตาม ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ (ชราธมฺโมมฺหิ, ชรฺ อนตีโต)

๑.๑ ความแก่คืออะไร ?

ความแก่คืออะไร ? ที่เราเรียกว่าชรา มันแปลว่าความแก่ ความแก่คือ ชรา ชีรณตา ชรา ก็แก่ ชีรณตา ก็คร่ำคร่า มีฟันหัก ผมหงอกหนังหดเหี่ยว อย่างนี้เรียกว่าชรา ความแก่

ในมหาสติปัฏฐานสูตร^๑ ให้คำจำกัดความเอาไว้ว่า

อายุโน สํหานิ

ความเสื่อมของอายุ

อินฺทฺริยานํ ปริปาโก

ความแก่รอบของอินทรีย์

อินทรีย์ในที่นี้หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตาก็แก่ลงไป หูก็แก่ลงไป ใช้การไม่ค่อยได้ เป็นทำนองนั้น

^๑ พระไตรปิฎก เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๙๕ ฉบับสยามรัฐ

นี่เป็นคำจำกัดความ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในมหา
สติปัฏฐานสูตร ที่กล่าวถึงความแก่ในหมวดธัมมานุปัสสนา

ความแก่มีอยู่ ๒ อย่าง เรียกว่า ความแก่ที่ปกปิด ปฏิจจนน
ชรา คือยังไม่เปิดเผย ตั้งแต่เราถือปฏิสนธิในท้องของมารดาที่เริ่มแก่
เรื่อยมา แก่ขึ้น ๆ ร่างกายก็เติบโตขึ้นจนอยู่ในครรภ์ของมารดาไม่ไหว
แล้ว ที่อยู่คับแคบไป ไม่พอแล้ว ต้องออกมาจากครรภ์มารดา แล้วก็
แก่เรื่อย ๆ ไป ตั้งแต่ออกจากครรภ์ แก่เรื่อยไป แต่เป็นการแก่ขึ้น ยัง
ปกปิดอยู่ คนส่วนมากจึงไม่เรียกว่าแก่ เรียกว่าเป็นเด็กทารก แล้วก็
เป็นวัยรุ่น แล้วก็ป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นวัยกลางคน แล้วต่อไปถึงจะเป็น
คนแก่ ตามภาษาของชาวโลก

แต่ความจริงก็แก่มาตั้งแต่ต้นแล้ว ตั้งแต่ถือปฏิสนธิในครรภ์
ของมารดา แก่มาเรื่อย แต่เป็นความแก่ที่ยังปกปิดอยู่ คนทั้งหลายก็
ไม่เห็นเป็นแก่ แต่ทางธรรมท่านถือเป็นแก่แล้ว ลองเอาเด็กมายืนอยู่
ด้วยกัน ๒ คน ถามว่าคนไหนแก่กว่า คนหนึ่ง ๒ ขวบ อีกคนหนึ่ง ๓ ขวบ
คนที่ ๓ ขวบนี้แก่กว่า แต่ยังเป็นความแก่ที่ปกปิด ท่านเปรียบเหมือน
การขึ้นสะพานโค้ง เมื่อขึ้นไป ๆ จนถึงจุดสูงสุดของสะพาน ต่อไปก็เป็น
ขาลง ช่วงลงนี้แหละเป็นความแก่ที่เปิดเผย ช่วงแก่ขึ้น เขาไม่เรียกว่า
แก่ ตอนที่แก่ลงนี้เรียกว่าแก่ ความแก่ที่เปิดเผยแล้ว อปปฏิจจนนชรา
ไม่ได้ปกปิดอีกต่อไป ผมเริ่มหงอก ฟันเริ่มโยกคลอน หนังเริ่มเหี่ยว อะไร
ต่ออะไรที่เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายให้รู้ความแก่ก็ปรากฏขึ้น

ที่นี้อายุเท่าไรเขาถึงจะเรียกว่าเป็นคนแก่โดยเปิดเผย ทั่วไปอายุ ๔๐ เขาถือเป็นผู้สูงอายุแล้ว แต่เมืองไทยยังไม่เรียกคนอายุ ๔๐ ปีว่าเป็นคนแก่ แต่ทางหมอบอกว่าอายุ ๔๐ แล้ว ต้องทำอะไรต่ออะไรอย่างเป็นคนแก่แล้ว ถ้าเราถือเอาอายุ ๗๕ เป็นเกณฑ์ ก็แบ่งเป็นช่วงละ ๒๕ ตั้งแต่เกิดไปจนถึงอายุ ๒๕ ถือว่ายังเป็นเด็กอยู่ พอเลย ๒๕ ไปก็ถือว่าเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ จนถึงอายุ ๕๐ เรียกว่าเป็นวัยกลางคน ๕๐ ขึ้นไปก็เรียกว่าคนแก่

คนอายุ ๒๕ ปี บางคนกลัวว่าอาจจะจะมีเหตุร้าย มีอะไรต่ออะไร เขาเรียกเบญจเพส จะเคราะห์ร้ายบ้าง แล้วแต่จะเชื่อกันไป บางคนก็มาขอพร ขอบวช ถามว่าบวชทำไม? บอกว่าอายุ ๒๕ เบญจเพส เขาว่าจะมีเคราะห์ร้าย ทำนองนี้ ที่จริงเบญจเพสมันไม่ใช่อะไร แปลว่า ยี่สิบห้า (เบญจจะ = ห้า, วิสะ = ยี่สิบ) ที่นี้ภาษาบาลีเขาแปลงไปแปลงมา เอา อี เป็น เอ ก็ได้เป็นเวสะ คนไทยชอบแผลงตัว ว เป็นตัว พ ก็เป็นเพสเลยเป็นเบญจเพส คืออายุ ๒๕ นั้นเอง ก็กลัวกันในสังคมไทย ให้ไปสะเดาะเคราะห์ ทำนั่นทำนี่ เพื่อจะให้ไม่มีอันตราย ไม่มีเคราะห์อะไรต่าง ๆ

บางคนก็ไปบวชเพื่อสะเดาะเคราะห์ ให้ทำความดีเข้า เคราะห์ก็ไม่มาหรอก ถ้ามาก็เรียนรู้อันเสีย เบญจเพสแปลว่ายี่สิบห้าเท่านั้นเอง พอเขาเข้าใจแล้วเขาก็ อ้อ ! ขึ้นมา ที่แรกเขาไม่เข้าใจ คิดว่าเบญจเพสเป็นอะไรที่มันไม่ดี ทำนองนั้น เพราะความไม่รู้นั่นเอง ที่นี้พอเลย ๒๕ ไปแล้วเขาถือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าไปทำความผิดเขาก็ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ทำ ไม่ใช่เด็กทำ เด็กเขาให้อภัยได้ในฐานะเป็นเด็กอยู่ พออายุเลย ๒๕

ไปแล้ว เขาถือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ทำอะไรให้ระวัง นี่แหละที่คนเฒ่าคนแก่บอกว่า เบญจเพส ทำอะไรให้ระวัง คือ เราจะขึ้นเป็นผู้ใหญ่แล้ว

อย่างในวินัยของพระสงฆ์ ผู้ชายบวชได้เมื่ออายุ ๒๐ ปีเต็ม บริบูรณ์ แต่ว่าท่านจะไม่ยอมให้เป็นอิสระ ต้องอยู่ในการปกครองของอุปัชฌาย์อาจารย์ไป ๕ ปี เรียกว่า ถือนิสสัย หมายความว่า ต้องอาศัยอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อยู่ไปก่อน ยังเป็นอิสระแก่ตัวไม่ได้ ต้องบวชไปถึง ๕ พรรษาแล้ว เมื่อล่วงเลย ๕ พรรษาแล้วถือว่าเป็นผู้ใหญ่ ก็พ้นนิสสัย ท่านให้เป็นอิสระ ให้ปกครองตัวเอง อันนี้หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มีคุณสมบัติพอที่จะปกครองตัวเองได้ แต่ถ้าเห็นว่ายังไม่เป็นผู้ใหญ่พอ นิสสัยก็ยังไม่ดี ยังปกครองตนเองไม่ได้ ท่านก็ให้อยู่ในปกครองต่อไป ยังไม่ยอมให้พ้นจากนิสสัย ยังไม่ยอมให้เป็นอิสระแก่ตัว อย่างนี้เรียกว่ายังไม่ได้นิสสัยมุตตกะ ถ้าเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถพอจะปกครองตัวเองได้ แล้วก็พอจะดูแลรุ่นน้องได้ ท่านก็จะให้เป็นนิสสัยมุตตกะ คือพ้นจากนิสสัย ให้ดูแลตัวเองและปกครองผู้อื่นได้ด้วย

ที่นี้พอ ๒๖ ถึง ๓๐ คือบวชถึง ๓๐ ก็บวชได้ ๑๐ พรรษาแล้ว ก็เป็นพระเถระแล้ว ๕ พรรษาขึ้นไปเรียกอนุเถระ คือเถระน้อย ๑๐ พรรษา ก็เป็นพระเถระเต็มภาคภูมิ เป็นอุปัชฌาย์ได้แล้ว เป็นอุปัชฌาย์บวชให้ผู้อื่นได้แล้ว แต่ถ้าก่อน ๑๐ พรรษายังไม่ได้ อันนี้พูดถึงว่าถ้าจัดวัยเป็น ๓ วัย เอา ๗๕ เป็นเกณฑ์ หรือวัยละ ๒๕ คือ ปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย ปัจฉิมวัยยึดออกไปได้เรื่อย ๆ เท่าที่อายุยังมีอยู่

มีพระบาลีในขราสูตฺร พระพุทธเจ้าตรัสว่า

อุปฺป วต ชีวิตํ อิทํ	ชีวิตนี้สั้นนัก
โอรํ วสฺสสตปิ มียฺยติ	หย่อนกว่า ๑๐๐ ปี ก็จจะตาย คือไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็จจะตาย
สเจปิ อติจจ ชีวิติ	ถ้ายังมีชีวิตต่อไปอีก หลังจาก ๑๐๐ ปี
อด โข โส ขรสาปิ มียฺยติ	จะต้องตายเพราะขร่าเป็นแน่แท้

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ข้อ ๔๑๓)

เคยทราบข่าวว่า มีการตั้งชมรมชื่อว่า “อยู่ ๑๐๐ ปี ชีวิตเป็นสุข” ท่านจะอยู่ให้ได้ถึง ๑๐๐ ปี แล้วก็ให้ได้อยู่อย่างเป็นสุขด้วย ทราบข่าวว่าจริง ๆ แล้ว กำหนดเอาไว้จะอยู่ถึง ๑๒๐ ปีแล้วให้ชีวิตเป็นสุข แต่บางท่านก็บอกว่าไม่ต้องกำหนดกฎเกณฑ์หรอก ตายเมื่อไรก็เมื่อนั้น ไม่ต้องไปกำหนดว่าจะเป็น ๑๐๐ ปี หรือ ๑๒๐ ปี ตายเมื่อไรก็เมื่อนั้น มาเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น อันนี้ก็ไปเข้าสู่ภพชาติของพระสารีบุตรที่ท่านบอกว่า “ไมยินดีชีวิต ไมยินดีความตาย เพียงแต่รออยู่ รออยู่เหมือนลูกจ้างที่ทำงานเสร็จแล้ว คอยแต่รับค่าจ้าง”

๑.๒ วิธีชะลอความแก่

ทีนี้ก็แทบทุกคนที่อยากจะมียุยืนนาน แม้จะแก่ก็ให้แก่อย่างมีคุณภาพ มันก็มีวิธีชะลอความแก่เพื่อให้แก่ช้า อายุยืน มีพระพุทธภพชาติบางแห่งได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่จะทำให้เป็นคนแก่ช้า และอายุยืนว่า

มนุษย์ สทา สติมโต	บุคคลมีสติทุกเมื่อ
มตฺตํ ชานโต ลทฺธโรชเน	รู้จักประมาณในอาหาร (แปลตามตัวคือ ในโภชนะที่ได้แล้ว)
ตณฺทสฺส ภาวนุติ เวทนา	ผู้เข่นนั้นย่อมมีทุกขเวทนาน้อย
สณฺฑิกํ ชีรติ อายุํ ปาลยํ	แก่ช้า อายุยืน

(พระไตรปิฎก เล่ม ๑๕ ข้อ ๓๖๕-๓๖๖)

พระพุทธเจ้าตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ว่าเป็นวิธีชะลอความแก่ ซึ่งจับใจความสำคัญได้ คือ

๑. เป็นคนมีสติทุกเมื่อ อยู่ด้วยสติ อยู่ด้วยธรรมะ มีธรรมะจะทำให้สบายใจ ไม่เครียด

๒. เรื่องอาหาร อ เดียว ความจริงมีตั้งหลาย อ เช่น อากาศ ออกกำลังกาย ก็ผนวกเข้าไปได้ ที่เขาพูดกันถึง ๕ อ, ๖ อ ต่างๆ

นี่เป็นวิธีทำให้เป็นคนแก่ช้า อายุยืน หรือชะลอความแก่ เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ แต่ก็ชะลอได้ตามสมควร

๑.๓ วิธีพิจารณาความแก่

ท่านลองนึกดู หรือหาปัญหาดูว่า เราสามารถมองเห็นความแก่ชราได้หรือไม่? ท่านลองนึกตอบดู โดยหลักแล้วเรามองเห็นความแก่ไม่ได้ ชรานี้มองเห็นด้วยตาไม่ได้ สิ่งที่เรามองเห็นอยู่นั้นเป็นชราลักษณะเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าเป็นความแก่ เรียกว่าเป็นอาการของชรา ไม่ใช่ตัวของชรา ตัวของความชรานี้เรามองไม่เห็น

ท่านลองนึกดูสิ่งที่ยากกว่านี้ก็ได้ครับ ดูว่าเวลาลมพัดมาถูกตัวท่าน ท่านมองเห็นลมไหม? มองไม่เห็น แต่ท่านก็รู้สึกได้ว่ามีลมพัดมากระทบกายของท่าน ผิวหนังของท่าน ท่านรู้ว่าลมพัดมาเมื่อท่านสังเกตเห็นใบไม้ไหว กิ่งไม้ไหว อันนั้นเป็นอาการปรากฏของลม ไม่ใช่ตัวลม ตัวลมท่านก็มองไม่เห็น ไฟก็เหมือนกัน ตัวธาตุไฟท่านมองไม่เห็น ท่านมองเห็นแต่การปรากฏของไฟที่มีสีให้ปรากฏ ถ้าไฟที่มีเชื้อยิ่งเห็นง่าย เมื่อมีเชื้อไฟปรากฏขึ้น อันเป็นการปรากฏของไฟ ไม่ใช่ตัวธาตุไฟ ตัวธาตุไฟนั้นมองไม่เห็น เมื่อไฟไหม้เชื้อหมดก็ดับไป ท่านก็จะมองไม่เห็นไฟอีก อย่างไฟฟ้าที่ท่านมองเห็นอยู่ก็เป็นการปรากฏของไฟ เมื่อมีหลอดมีสายและอะไรต่ออะไรมาประกอบพร้อมกันเข้า แต่ถ้าไม่มีหลอด ไม่มีสาย ไฟก็ไม่ปรากฏทั้ง ๆ ที่มีอยู่แต่ท่านก็มองไม่เห็นมัน

ความเกิด ความตายก็เหมือนกัน ท่านไม่สามารถจะมองเห็นความเกิดได้ แต่ท่านเห็นสิ่งที่เกิด คือเด็กที่เกิดขึ้นมา ความตายเราก็มองไม่เห็นตัวความตาย เห็นแต่สิ่งที่ตาย ช่างตาย ม้าตาย คนตาย แต่ความตายอยู่ที่ไหนเรามองไม่เห็น เทียบดูอีกเรื่องหนึ่งที่ผมพูดบ่อย ๆ คือเรื่องความงาม ตัวความงามนี้เรามองไม่เห็น เราเห็นแต่สิ่งที่งาม ชรา ความแก่ก็เหมือนกัน ตัวความแก่เรามองไม่เห็น สิ่งที่เราเห็นก็คือชราลักษณะลักษณะที่บอกเราว่า นี่คือชราหรือคร่ำคร่า ทรวดโทรมไปตามกาลเวลา

มีข้อความในพระพุทธพจน์แห่งหนึ่งในมหาสติปัฏฐานสูตร ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความปรารถนาที่ไม่อาจให้สมหวังได้ ๕ อย่างคือ

๑. สัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา จะปรารถนาว่าอย่าให้เกิดเลย
๒. สัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา จะตั้งความหวังว่าขออย่าให้
แก่เลย
๓. สัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา จะตั้งความปรารถนาว่าขอ
อย่าให้เจ็บเลย
๔. สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา จะหวังว่าขอความตายอย่า
ได้เกิดขึ้น และขอให้เราเป็นผู้ไม่ตาย
๕. สัตว์ที่มีความโศก มีความคร่ำครวญ รำพัน มีทุกข์โทมนัส
มีอุปายาสเป็นธรรมดา จะหวังว่าอย่าให้เป็นอย่างนั้นเลย

อันนี้เป็นข้อความที่มีในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นนิทเทศของข้อ
ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความไม่ได้ตามที่ปรารถนาเป็นทุกข์ เป็นไฉน?”
แล้วทรงอธิบายว่า ชาตินุมนาน ภิกขเว สุตตาน เอร อัจฉา อุบุชชติ
สัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา จะหวังว่าขอเราอย่าได้มีความเกิดเลย
ขอความเกิดอย่าได้มาถึงเราเลย อย่างนี้หวังไม่ได้ มันอยู่ที่เหตุปัจจัย
ถ้ามีเหตุปัจจัยให้เกิด ก็ต้องเกิด ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิด ก็ไม่เกิด
ไม่ต้องปรารถนาก็ได้ การมีความแก่เป็นธรรมดา จะปรารถนาว่าขอ
อย่าให้แก่เลย นี่ก็หวังไม่ได้ ถ้ามีเหตุปัจจัยให้ไม่แก่ ก็คือไม่แก่ ไม่เกิด
มาก็ไม่แก่ พอไม่แก่ก็ไม่มီးอะไรจะเจ็บ เมื่อไม่เกิดมาก็ไม่มีอะไรจะเจ็บ
แล้วก็ไม่ตาย ไม่เกิดก็ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ พิไร
รำพัน มันต้องตัดที่ต้นเหตุ คือไม่เกิด การที่จะทำให้นเกิดก็ต้องมีเหตุ
อีก คือต้องไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิด ไม่มีความติดใจ ไม่มีความพอใจ
ในภพ เพราะฉะนั้นสัตว์ผู้มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเศร้าโศกเสียใจ
พิไรรำพันเป็นธรรมดานี้ จะหวังว่า ไม่ให้เกิดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ เพราะเหตุ

ปัจจัยมีอยู่ก็ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย ถ้าไม่ต้องการอันนั้นก็ต้องไปตัด
ที่เหตุปัจจัยของมัน

มีพระพุทธรูปอีกแห่งหนึ่งที่พูดถึงว่า นายโคบาลต้อนโคไป
สู่ที่หากินด้วยท่อนไม้ ฉันได เหว ชรา จ มจจุ จ, อายุ ปาเชนติ ปาณินิ
ความแก่และความตายก็ต้อนอายุของสัตว์ทั้งหลายไป ฉันนั้น อีกแห่ง
ได้ตรัสถึงชราว่า ชีวิตและอายุนี้น้อย ถูกชราน้อมนำเข้าไป เมื่อสัตว์
ถูกชรานำไป ความต้านทานก็ไม่มี ไม่มีอะไรที่จะต้านทานได้ เพราะ
ฉะนั้นเมื่อเป็นอย่างนี้ก็อย่าให้แก่เปล่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนว่า
อย่าให้แก่เปล่า ให้มีคุณค่าติดไปกับอายุด้วย อายุล่วงไป ๆ ก็แก่ไป
ตามอายุที่ล่วงไป วัยล่วงไป อายุล่วงไป ก็ให้มีคุณค่าติดไปด้วย อย่า
ให้แก่เปล่า

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่เพราะเหตุ
ที่มีพมหงอกบนศีรษะก็หาไม่ได้ แต่เหตุที่มีพมหงอกบนศีรษะก็เพราะ
วัยของเขาแก่ไปล่วงไป ถ้าเพียงเท่านั้นก็เรียกว่าแก่เปล่า โมฆชนฺโณ
แปลว่าแก่เปล่า ไม่มีประโยชน์อะไรติดไป แต่ว่าสังขะ ธรรมะ^๑ อหิงสา
ความไม่เบียดเบียน สัจญฺญมะ ความสำรวมตน ทมะ การฝึกตน มีอยู่
ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นนักปราชญ์ คายมลทินได้แล้ว คายสิ่งเศร้าหมอง
ได้แล้ว ผู้นั้นเรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ เป็นเถระ อันนี้เป็นคนแก่ที่มีคุณธรรม
เป็นคนแก่ที่มีคุณภาพ ไม่แก่เปล่า ไหน ๆ จะต้องแก่แล้ว อย่าให้แก่เปล่า
ให้มีคุณภาพ มีคุณสมบัติติดตัวไปด้วย เป็นคนแก่ที่มีคุณสมบัติ ไม่ใช่
“แก่มะพร้าว เฉ่ามะละกอ” อย่างที่คำพังเพยโบราณว่าไว้

^๑ ที่มาของพระพุทธรูปนี้ อยู่ในพระคาถาธัมมบท วัคค์ ๑๙ ธัมมฏฐวัคค์ เรื่องที่ ๔
พระลक्षणุกภทียเถระ ความหมายในพระคาถานี้ “ธมฺม” หมายถึง โลกุตตรธัมม ๙

แต่บางคนก็พยายามต่อสู้กับความแก่เหลื่อเกิน แต่ถึงจะต่อสู้
อย่างไร ก็สู้ไม่ได้ สู้ความแก่ไม่ได้ ชราลักษณะต้องปรากฏออกมา ชะลอ
ความแก่ทำได้ แต่ถ้าจะต่อสู้กับความแก่ มันสู้ไม่ได้ ถ้าเราต่อสู้ด้วย
ความรู้สึกว่าจะต้องชนะมัน ก็เครียดเปล่า ๆ ในที่สุดก็ต้องแพ้มันอยู่ดี
เพราะฉะนั้นทำไปตามธรรมดา ทำไปตามธรรมชาติดีกว่า ธรรมชาติ
มันเป็นอย่างไรก็ให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ต้องไปต่อสู้กับมันมาก
นักจนถึงกับเครียด จนถึงจะต้องสู้กันเอาเป็นเอาตายชนิดที่เราต้อง
สวຍอยู่เสมอ ถึงอย่างไรชราลักษณะต้องปรากฏออกมาอยู่ดี ในที่นี้
พระพุทธเจ้าตรัสว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า
เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่สามารถจะล่วงพ้นความแก่ไปได้

แต่มีพระพุทธภาคิตบางแห่งตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อน
อานนท์ สัตว์ผู้มีความเกิด มีความแก่ มีความเจ็บ มีความตายเป็น
ธรรมดา ได้อาศัยกัลยาณมิตรเช่นเราแล้วก็จะพ้นจากความเกิด ความ
แก่ ความเจ็บ และความตายได้” ถ้าจะตั้งคำถามว่า พระพุทธพจน์ ๒
แห่งนี้ไม่ขัดแย้งกันหรือ? ตอบว่า ไม่ขัดแย้งกัน เพราะว่าในที่หนึ่งที่ว่า
ให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่
ไปได้ อันนี้สำหรับผู้ที่เกิดมาแล้ว ถึงจะต้องแก่ ต้องเจ็บไข้ และต้องตาย
เป็นธรรมดา

ในอีกแห่งหนึ่ง ตรัสกับพระอานนท์ว่า “สัตว์ผู้มีความเกิด
แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา ได้อาศัยกัลยาณมิตรเช่นเราแล้ว ก็พ้น
จากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย” อันนั้นพระองค์ตรัส
มุ่งถึงอุดมคติที่ว่า เราสามารถจะทำไมให้เกิดได้ พอได้กัลยาณมิตร

ได้ฟังธรรม ได้ประพาศคุณงามความดีต่างๆ ที่เป็นไปเพื่อความไม่เกิดอีก คือทำกรรมเพื่อความสิ้นกรรม ในที่สุดก็สิ้นกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดอีก สิ้นความพอใจในภพ อันเป็นเหตุให้เกิดอีก เพราะได้อาศัยพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ทำให้สิ้นกิเลสที่ทำให้เกิดอีก เมื่อไม่เกิดอีก ก็ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตาย ไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ พิโรราพ้น ความหมายมันต่างกันอยู่อย่างนี้

ประการแรกนั้น แสดงถึงความเป็นจริงที่เป็นสัจธรรม ประการที่ ๒ นั้นแสดงถึงอุดมคติว่า เรามีอุดมคติที่ไม่เกิดได้ โดยอาศัยกัลยาณมิตร เช่นพระพุทธเจ้า และได้ถึงภาวะที่สิ้นภพ สิ้นชาติ ชีณา ชาติ ความเกิดของเราสิ้นแล้ว อย่างนี้ก็พ้นไป ไม่ขัดแย้งกัน

บางคนมีตนซึ่งมีธรรมสถิตอยู่
ก็เป็นที่พักอาศัยของคนทั้งหลายได้
เพราะตนที่มีธรรมนั้นแหละจึงจะเป็นที่พักได้
ถ้าไม่มีธรรมก็เป็นตนที่ว่างเปล่า พึ่งไม่ได้
และยังจะเป็นภาระให้ดูแลรักษาให้เหน็ดเหนื่อย
แล้วก็มีแต่โทษ ถ้าตรงกันข้ามก็จะมีคุณ
มีประโยชน์ และมีความสุข

ตรวจพิจารณาเนื้อ ๆ ว่า : เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธบริษัท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
ไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย พิจารณาเนื้อ ๆ ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็น
ธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ (พฺยาริสมโหมมุหิ, พฺยาริ อนตีโต)

๒.๑ คนเราเจ็บมาตั้งแต่เกิด

เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่สามารถล่วงพ้นความเจ็บไข้
ไปได้ ก็เจ็บกันมาตั้งแต่เกิด ตั้งแต่เป็นเด็ก เจ็บนั้น เจ็บนี้ เด็ก ๆ มักจะ
ปวดท้องบ่อย ก็รักษากันไปตามสติปัญญาเท่าที่จะมีอยู่ในหมู่พ่อแม่
ญาติพี่น้อง ทุกคนก็ป่วยกันมาตั้งแต่เด็กแล้ว บางคนพิจารณาตั้งแต่
ในห้อง ออกมาก็ไม่ครบ แขน ขา มือไม้ ตา หู แหว่งไปบ้าง ขาดไปบ้าง
เจ็บป่วยกันมาตั้งแต่อยู่ในห้อง ออกจากครรภ์มารดาแล้ว ก็มีโรคสารพัด
อย่าง จนมีหมอประเภทหนึ่งออกไปต่างหากคือ หมอเด็ก เจ็บไข้ได้ป่วย
กันมาตั้งแต่เด็ก ผู้พูดก็เป็นคนมีโรคมากเหมือนกัน เป็นมาตั้งแต่เด็ก
ร่างกายอ่อนแอมาตั้งแต่เด็ก เกี่ยวกับหลาย ๆ อย่าง สิ่งแวดล้อมบ้าง

ความไม่รู้บ้าง ความไม่พร้อมอะไรหลาย ๆ อย่างบ้าง ก็ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ นั่นเป็นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เวลานั้นขาดแคลนไปทุกอย่าง เสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค ขาดแคลนไปทั้งหมดบ้าน ทั้งตำบล ทำให้มีอาการเจ็บป่วยกันมาก ความจนก็เป็นสาเหตุหนึ่งของความเจ็บป่วย จนแล้วเจ็บ และไม่ได้รับการรักษา ไม่มีความรู้ ทำให้ป่วยและเจ็บ เวลานั้นก็มีกันอยู่ทั่วไปในสังคมไทย

โรงพยาบาลทุกแห่งแน่นขนัดไปด้วยคนเจ็บคนป่วย มีทุกรัยเป็นโรคหลาย ๆ ประเภท หลาย ๆ ชนิด ไปเห็นแล้วก็รู้สึกที่เรายังสบายอยู่เดินไปไหนมาไหนได้ ยังทำงานได้ ยังพูดวิทย์ได้ ยังกินได้นอนหลับก็ยังสบายอยู่ เมื่อเทียบกับคนที่เขารอแระเต็มที ท่านที่รู้สึกไม่สบายใจอะไรต่าง ๆ ก็ลองนึกถึงคนอื่นที่ลำบาก เจ็บป่วยกว่าเรา และที่ร้ายยิ่งกว่านั้นก็คือ มีคนเป็นจำนวนมากเจ็บป่วยแล้วไม่มียารักษา ที่ไม่มียารักษา ก็เพราะไม่มีเงินที่จะไปซื้อยาหรือที่จะไปรักษาได้ คนที่มีเงินก็เป็นโรคบางอย่างที่ไม่มียารักษา เช่น โรคเอดส์ ยังไม่มียารักษา ก็ปะทะประทั้งกันไป

เมื่อ ๒ วันก่อนมีคนมาเล่าให้ฟังว่า มีเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง บอกว่าไม่กลัวเอดส์ แต่กลัวมีท้อง มันควรจะกลัวอะไรมากกว่า? เอดส์นี้มันรักษาไม่หาย ยังไม่มียารักษา มีแต่จะตายไป สังคมก็รังเกียจด้วยถึงจะพยายามทำใจก็อยู่กันแบบไม่สบายใจ ส่วนคนที่มีท้องโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ถ้าทำใจดี ๆ ก็ยังมีโอกาสได้คลอดบุตร ได้เด็กมาแล้วถ้าเลี้ยงดี ๆ เด็กก็อาจจะดี หรืออย่างน้อยได้มาเป็นเพื่อนกับเรา ถึงจะเป็นไม่ได้ตลอดชีวิต ก็ยังเป็นได้ชั่วระยะหนึ่ง ถ้าเทียบกับเอดส์แล้ว

ก็ควรจะกลัวเอดส์มากกว่า แต่ที่นี้ถ้าไม่กลัวเอดส์ ก็จะทำไปอีกแบบหนึ่ง เป็นแบบที่ว่าไม่กลัวที่จะทำอะไรนอกกลุ่มนอกทาง ขออย่างเดียวคืออย่ามีท้องเท่านั้น ก็จะทำอะไรต่ออะไรไปได้ทุกอย่าง อย่างนี้ไม่ถูกต้องเด็ก ๆ ควรจะระวังในเรื่องพวกนี้

อันนี้ก็พูดถึงเรื่องโรคภัยไข้เจ็บที่มีอยู่ ไม่ใช่เฉพาะแต่เราคนเดียว มีอยู่ทั่วประเทศไปหมด แผลกระจายไปทุกบ้าน ทุกตำบล ทุกหนทุกแห่ง มีปัญหามากมายเกี่ยวกับเรื่องความเจ็บไข้ พูดไปเท่าไรมันก็ไม่หมด ยิ่งซุดลงไป ยิ่งค้นคว้าไปก็ยิ่งเห็นมากขึ้น ยิ่งรู้เรื่องเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น ทุกประเทศ และทุกหนทุกแห่ง ก็พยายามรณรงค์ต่อสู้ว่าทำอะไรพลเมืองจึงจะมีความเจ็บไข้น้อยลง มีโรคน้อยลง โรงพยาบาลทุกแห่งเต็มไปด้วยคนไข้ ทั้งหมดและพยาบาลก็รู้สึกเหนื่อยและลำบากใจเหมือนกัน นอกจากโรงพยาบาลบางแห่งที่ทำเป็นธุรกิจ ยังมีคนป่วยมาเขายิ่งชอบเพราะได้เงินมาก ร่ำรวย ทำนองนี้ ที่จริงความคิดอย่างนี้ก็ไม่ใช่ว่าความคิดที่ถูกต้อง แต่บางคนเขาต้องการความสะดวก เขาก็ต้องจ่ายเงินมาก ถึงจะทำเป็นธุรกิจ ก็ได้ช่วยเหลือไว้พอสมควร มีทางดีทางเสีย มองในแง่ดีก็มีส่วนดี มองในแง่เสียก็มีส่วนเสียอยู่บ้างเหมือนกัน

๒.๒ ความทิวเป็นโรคอย่างยิ่ง

มีโรคอยู่ชนิดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นโรคอย่างยิ่ง คือความทิว ชีขจฉาปรมา โรคความทิวเป็นโรคอย่างยิ่ง โรคชนิดนี้เป็นโรคที่ใครรักษาให้หายขาดไม่ได้ เราทุกคนที่เกิดมาก็เป็นโรคเรื้อรัง

กันมาตั้งแต่ก่อนเกิด ตั้งแต่ออยู่ในท้องแม่ ถ้าไม่ได้อาหารจากสายสะดือ ก็คงตาย ทีนี้ได้อาหารจากแม่เลี้ยงเอาไว้ พอถึงวันคลอดออกมาก็ได้ อาศัยนมแม่ ถ้าไม่ได้นมแม่ก็ต้องเป็นนมอย่างอื่น เป็นนมสัตว์อะไร ก็แล้วแต่ ยิ่งโตขึ้นมาก็ยิ่งทิว ยิ่งทิวมากขึ้น ยิ่งกินได้มากขึ้น ความทิว เป็นโรคอย่างยิ่ง เป็นโรคที่รักษาไม่หายขาด เพียงแต่บรรเทาไปได้ ชั่วครู่ชั่วยาม

บางคนต้องจ่ายยาให้โรคนี้อันละหลาย ๆ ครั้ง ทิวบ่อย กระจายบ่อย ก็ต้องกินบ่อย บางคนสุขภาพดีก็ไม่ทิวบ่อย ไม่กระจายบ่อย ต้องหายาหรือซื้อยาประเภทนี้น้อยลง-ยาที่มารักษาโรคทิว แล้วก็ที่วิ่งรูกันอยู่ เอาหลังสู้ฟ้าเอาหน้าสู้ดินอยู่ในกลางทุ่งกลางนา ปีนป่าตามตึกใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ขุดถนนหนทางกลางแดดกลางฝน ทำอะไรงันอยู่ เครียดกันอยู่ในออฟฟิศต่าง ๆ สารพัด ก็เพื่อจะหาเงิน ได้เงินมาก็แปรสภาพเป็นอาหาร เป็นข้าว เป็นน้ำ อาหารการกินนี้แหละ โรคทิวไม่กินไม่ได้ จึงต้องหากันไปตลอดชีวิต

อายุในวัยชรา ความต้องการปริมาณอาหารก็น้อยลง กินได้น้อยลง แต่มีความจำเป็นต้องกินอาหารที่มีคุณภาพพอสมควร เพราะต้องไปซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ส่วนที่มันชำรุดทรุดโทรม คนอายุมากขึ้นร่างกายมันก็ทรุดโทรม ทุกส่วนมันทรุดโทรมไปหมด ถ้าหากมันเป็นเครื่องรถมันก็รวนไปหมดทุกส่วน ถ้าเป็นเครื่องยนต์มันก็เปลืองน้ำมันเครื่อง น้ำมันเครื่องมันลดเรื่อย ต้องคอยเติมน้ำมันเครื่อง เพราะเครื่องมันหลวม เครื่องมันทรุดโทรม เหมือนคนแก่อายุมากขึ้นเท่าไร ความแข็งแรงทนทานก็น้อยลง ๆ บางทีเดินก็เซ เดินไม่ตรง

เหมือนสมัยยังหนุ่ม คนแก่ทุกคนรู้สึกได้ด้วยตนเองถึงร่างกายที่มันรวน และทรุดโทรมลง

บางคนตัวเล็กลงเพราะส่วนต่าง ๆ มันเหี่ยวลงไป ทรุดโทรมลงไป ความต้องการพักผ่อนมีมากขึ้น นอนก็ไม่ค่อยหลับ หลับบ้างไม่หลับบ้าง บางคืนก็หลับสลับกับไม่หลับ หรือหลับหัวค่ำแล้วตื่นขึ้นมาตอนดึก แล้วนอนไม่หลับอีก สมัยนี้คนเฒ่าคนแก่ยังได้ฟังวิทยุบ้าง เวลานี้รายการวิทยุมีทั้งคืน อย่างรายการธรรมะร่วมสมัย มีแฟนรายการเยอะเลย เริ่มตั้งแต่ ๖ หุ่มาถึงตี ๒ มีแฟนรายการโทรศัพท์เข้ามาตลอด พอเปิดสายโทรศัพท์ สายไม่ว่างเลย มีคนจ้อควิโทรเข้ามา ส่วนมากก็อยู่ในวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ เสียงเด็ก ๆ ไม่เคยได้ยิน ช่วงนั้นเป็นช่วงที่เด็กเขาหลับ การนอนไม่ค่อยหลับนี้เป็นธรรมดาของคนแก่แทบจะทุกคน เมื่อมาเดินบนเส้นทางสายนี้ก็จะเจอสิ่งเหล่านี้

อะไรที่คนเฒ่าคนแก่เจอแล้ว เราเป็นเด็กยังไม่เคยเจอ พอมาถึงช่วงนั้นเข้า มันก็ต้องเจอสิ่งนั้น แล้วก็ต้องกินอาหารบอ่ยขึ้น แต่ไม่ได้กินมาก เมื่อตอนเด็ก ๆ เคยเห็นญาติผู้ใหญ่ผู้ใหญ่อายุมาก ๆ แล้ว ท่านชิมอาหาร ชิมขนม อย่างละครึ่งคำ ก็พอแล้ว พวกเด็กกินกันเป็นจาน ๆ เป็นถ้วย ๆ ไม่ว่าจะกินข้าว ขนม ผลไม้ เห็นเขากินกันมาก ๆ มองดูคนแก่ เอ๊ะ! ทำไมท่านหยิบนั่นคำ หยิบนี่คำ พอแล้ว ท่านกินไม่ค่อยได้ ลูกหลานและคนที่ใกล้ชิดคอยอยู่ใกล้ผู้หลักผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่จึงต้องดูแลให้ท่านเป็นอยู่พอสมควรแก่อัตภาพ มีอะไรจะให้ท่านก็ให้เสียตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ อีกไม่เท่าไรอีกไม่กี่ปีท่านก็ต้องละจากโลกไป โอกาสที่

จะให้อาหาร ให้ผลไม้ ให้อะไรต่ออะไรท่าน ไม่มีแล้ว จะทำบุญอุทิศให้
ปีละหนก้อย่างนั้นแหละ ไม่รู้ว่าท่านไปอยู่ที่ไหน จะทำอะไรก็ทำให้ท่าน
เมื่อยยังมีชีวิตอยู่ จะได้ไม่เสียใจภายหลัง จะได้ไม่ต้องเขียนลงในหนังสือ
งานศพว่า รู้สึกเสียใจ เสียหายที่ยังไม่ทันได้ทำอะไรให้ท่านเลย ท่านก็
จากไปเสียแล้ว ตอนที่พูดประโยคนี้อายุ ๕๐ ปีแล้ว หรืออายุ ๖๐ บ้าง
อายุ ๔๐ บ้าง ที่ยังไม่ทำอะไรให้ท่าน ไม่รู้ทำอะไรอยู่ช่วงตั้งแต่เป็น
หนุ่มเป็นสาวจนอายุ ๔๐-๕๐ ไม่ได้เลี้ยงดูผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้มีอุปการะ
บุญการีของตัว มาบ่นเสียใจตอนที่ท่านตายแล้วว่า เสียหายที่ยังไม่ได้
ทำอะไรให้ท่าน คิดดูก็ชาติเหมือนกัน นี่ก็บ่นตามประสาคนแก่เหมือนกัน
พูดแบบคนแก่ พูดถึงโรคหัวใจแล้วก็พูดมาเรื่อยเปื่อยถึงอะไรต่ออะไร

ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง เป็นโรคที่รักษาไม่หายขาด เราทุกคน
มีโรคประจำตัวกันมาอย่างน้อย ๑ อย่างเหมือนกัน คือ โรคหิว รักษา
ไม่หายขาด ดีว่ามันยังมีความอร่อยให้เป็นรางวัลสำหรับการกินอยู่
กินแล้วอร่อยก็อยากกินเพื่อจะได้ไปเลี้ยงร่างกาย ถ้าอาหารมันไม่อร่อย
ด้วย และกินเข้าไปเหมือนรู้สึกกินยา คือมันขม หรือเผื่อนทุกครั้ง สงสัย
ว่าคนคงตายไปเป็นจำนวนมาก เพราะไม่อยากกิน กินแล้วไม่มีรส ทีนี้
โชคคืออยู่ว่ามันมีรสอร่อยให้เป็นรางวัลสำหรับให้กินเพื่อมีชีวิตอยู่ได้
เพื่อจะได้ทำประโยชน์ต่อไปได้ เพื่อจะได้ทำการงานได้ อันนี้ก็เป็น
โชคคืออย่างหนึ่ง

๒.๓ โรคร้ายเข้าทางปาก ทุกข์ภัยออกจากปาก

ที่พระพุทธเจ้าให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่สามารถจะล่วงพ้นความเจ็บไข้ได้ เราก็ต้องพยายามที่จะทำให้มีความเจ็บไข้น้อย ถ้ามีอยู่ก็พยายามรักษากันไปด้วยความรู้ ความฉลาดความเข้าใจ ทีนี้ก็มีเรื่องที่น่าสนใจ เช่นคำพังเพยที่ว่า “โรคร้ายเข้าทางปาก ทุกข์ภัยออกจากปาก” โรคร้ายเข้าทางปาก อันนี้ต้องการให้ระวังปาก อย่ากินมากเกินไป หรือกินไม่เป็น โรคร้ายหลายอย่างเข้าทางปาก เพราะกินไม่เป็น ก็ยากเหมือนกันที่จะให้เป็นคนกินเป็นและพอประมาณ โรคร้ายที่จะเข้าทางปากก็จะลดลง ถึงเรา จะมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา มันก็อาจจะน้อยหน่อย แต่บางทีก็ว่า จะรู้ก็เลยไปแล้ว คือมันเป็นแล้ว ตอนที่ยังไม่เป็นก็ประมาทไปว่าเรายังไม่เป็น แต่พอเป็นเสียแล้วบางอย่างก็แก้ไขยาก ถึงอย่างไรก็ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร

ทุกข์ภัยออกจากปาก อันนี้ก็เพราะปากหรือลิ้นของเรามันนำทุกข์ภัยมาให้ ถ้าพูดเป็นที่น่าสุขมาให้ พูดไม่เป็นที่นำทุกข์ภัยมาให้ มีเรื่องร้าย ๆ มากมายที่เกิดจากปากของเราเอง มีการทะเลาะวิวาทกันเป็นต้น นี่ดูเอาเองแล้วกันว่า มันเกิดขึ้นมาจากปากของคนนั้นบ้าง คนนี้บ้าง

เรื่องปากเราก็ใช้ ๒ อย่าง คือใช้พูด กับใช้กิน ลิ้นก็เหมือนกัน ใช้พูดกับใช้กิน เราก็สำรวจรวมทั้ง ๒ อย่าง คือ สำรวจลิ้นในการบริโภค ในการกิน ทุกข์ภัยจะได้ไม่เกิดจากปาก ให้ลิ้นกับท้องมันสัมพันธ์กัน อีกประการหนึ่ง คือ สำรวจลิ้นในการพูด ดังกลอนของสุนทรภู่ว่า “เป็นมนุษย์สุดนิยมเพียงลมปาก จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา” บางที พูดอะไรที่ไม่เหมาะไม่ควรไปก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นถึงกับอดอยาก พูดดีเป็นศรีแก่ปาก เป็นศรีแก่ตัว พูดชั่วอัปราชัย ทำให้ตัวลำบากยากจน ระวังทุกข์ภัยที่จะเกิดจากปาก และระวังโรคร้ายที่จะเข้าทางปาก ท่านสอนว่า เราสามารถเอาชนะโรคร้ายไข้เจ็บด้วยความพอประมาณในทุกสิ่งทุกอย่าง คือ กินพอประมาณ นอนพอประมาณ ออกกำลังกายพอประมาณ มันต้องพอประมาณไปหมดทุกอย่าง หากเกินประมาณหรือหย่อนไป โรคร้ายไข้เจ็บบางอย่างก็จะมา

พอแก่มากเข้าโรคต่าง ๆ ก็จะมาด้วย ตอนที่ยังหนุ่มยังสาวอยู่ โรคยังน้อย เพราะกำลังต้านทานเยอะ พออายุมากเข้ากำลังต้านทานน้อย การเคลื่อนไหวร่างกายก็น้อย เพราะว่ามันทำไม่ได้ หรือทำไม่ไหว โดยเฉพาะคนที่ไม่ได้ออกกำลังกายตั้งแต่อายุน้อย ๆ ก็จะยิ่งอ่อนกำลังลง ไม่ได้ออกกำลังกาย ไม่ได้ใช้แรงมาตั้งแต่เป็นเด็ก เป็นหนุ่ม เป็นสาว พออายุมากขึ้นก็ยิ่งอ่อนแอลง คนที่ทำงานด้วยสมอง ถ้าไม่ได้เป็นอะไรที่เกี่ยวกับสมองเช่นเส้นโลหิตในสมองตีบก็จะทำงานด้วยสมองไปได้เรื่อย ๆ จนแก่จนเฒ่า แต่ทำงานด้วยกำลังกายไม่ไหว โรคร้ายมันมากขึ้น คือ เห็นอย่างง่าย ยิ่งคนเป็นโรคหัวใจด้วยก็ยิ่งเห็นอย่างง่าย ต้องพกยาประจำตัว จะทำอะไรหนักนิดหนึ่งก็ต้องกินยา กินยาล่วงหน้าไว้ก่อน

เกี่ยวกับการรักษาโรคนั้น

โรคบางอย่าง รักษาที่หาย - ไม่รักษาที่หาย คือมันหายเอง

โรคบางอย่าง รักษาหาย - ไม่รักษาตาย

โรคบางอย่าง ไม่รักษา - ไม่หายหรือตาย

โรคบางอย่าง ไม่รักษาก็ไม่หาย - รักษาก็ไม่หาย คือมันไม่หาย

แต่โรคบางอย่างมันไม่หายขาด สามารถควบคุมได้ ถ้าควบคุมมันได้ก็อยู่ได้ ถ้าควบคุมไม่ได้ก็อยู่ไม่ได้ ไม่หายขาด เป็นแล้วก็ต้องเป็นไปตลอดชีวิต ก็ดีเหมือนกันอยู่เป็นเพื่อนกันไปจนตลอดชีวิต รู้จักมันดีขึ้น มันต้องหายตอนตาย โรคทุกอย่างหายหมดตอนตาย ทุกคนต้องเดินทางไปถึงตรงนั้น เวลานี้โรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น คนมากขึ้น สิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดี ทำให้คนระแวงที่จะเป็นโรคนั้น เป็นโรคนี้ นอกจากโรคภัยแล้ว โจรภัยก็เยอะ ไปไหนก็ไม่ค่อยจะเย็นใจ มันรู้สึกว่ารอบ ๆ ตัวเต็มไปด้วยภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโจรภัย ไม่รู้จะเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร คาดหมายไม่ได้ ทำให้คนในสังคมของเราอยู่ไม่เป็นสุข

ความเป็นอยู่ของมนุษย์เมื่อพิจารณาไปแล้วก็น่าสงสาร น่าเห็นใจ เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชได้ข้อหนึ่ง เป็นสังเวควัตถุได้ มีภัยรอบด้าน ทุกโชติคุณา ทุกขปเรตยา เราทั้งหลายหยั่งลงสู่ทุกข์แล้ว มีทุกข์อยู่เบื้องหน้า เวลานี้ก็กำลังทุกข์อยู่ มองไปข้างหน้าก็มองเห็นทุกข์ขวางอยู่ เป็นเส้นทางที่ต้องเดินไป ไปทางอื่นไม่ได้ มีทางเดียวที่จะต้องเดินไป เส้นทางชีวิตต้องไปอย่างนั้น จะหลบหลีกไปอย่างไรก็ไม่ได้ เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “เหมือนภูเขาศิลาล้วน ใหญ่โตสูงจรดฟ้าหมุนมาทั้ง ๔ ทิศ” จะหลีกไปทิศไหนก็ไม่ได้ ต้องเจอภูเขาที่จะหมุนเข้ามาทำอันตรายย่ำยีสัตว์ทั้งหลาย

ลองดูโรคต่าง ๆ ในคัมภีร์บาลี ท่านพูดถึงโรคอะไรไว้บ้าง ในคิริมานนทสูตร (พระไตรปิฎกเรียกว่า อาพาธสูตร) ว่าด้วยสัญญา ๑๐ (สัญญาคือข้อพิจารณา) มาถึงข้อที่ว่า อาทินวสัญญา พิจารณาถึงโทษว่า พหุทุกโข โข อโย กาโย พหุอาทินโว กายนี้มีทุกข์มาก มีโทษมาก ก็อาพาธต่าง ๆ เกิดขึ้นในกายนี้ คือ โรคตา โรคหู โรคจมูก โรคลิ้น โรคกาย โรคศีรษะ โรคหู โรคปาก โรคฟัน โรคไธ โรคทิต โรคใช้หัตถ์ โรคใช้พิช โรคใช้เชิงงูซึม โรคในท้อง โรคลมสลบ โรคบิด โรคจุกเสียด โรคลงราก โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอญคร่อ (โรคถุงลมโป่งพอง หรือ Bronchiectasis) โรคลมบ้าหมู โรคหืดเปื่อย โรคหืดด้าน โรคคุดทะราด โรคหูด โรคละออง โรคบวม โรคอาเจียนเป็นโลหิต โรคดีเดียด โรคเบาหวาน โรคเริม โรคพุพอง โรคริดสีดวง

นี่คือโรคต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์บาลี ตอนนั้นไม่มีโรคเอดส์ หรือมีแล้ว แต่ไม่รู้ โรคมะเร็งก็ไม่ได้พูดถึงไว้ ตอนนั้นท่านก็พูดไว้แบบนี้

สาเหตุให้เกิดโรคตามคัมภีร์บาลีในที่เดียวกันนี้ว่า อาพาธนี้มีดีเป็นสมุฏฐานก็มี อาพาธมีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็มี อาพาธมีลมเป็นสมุฏฐานก็มี อาพาธมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐานก็มี อาพาธอันเกิดแต่ฤดูแปรปรวน (เปลี่ยนอากาศ) อาพาธอันเกิดแต่การบริหารกายไม่สม่ำเสมอ ยืน เดิน นั่ง นอน ไม่สม่ำเสมอ นั่งมากเกินไป เดินมากเกินไป ยืนมากเกินไป นอนมากเกินไป อิริยาบถไม่สม่ำเสมอทำให้เกิดโรค พนักงานขายตามห้างต่าง ๆ เขาไม่ให้นั่ง ให้ยืนอย่างเดียว ทราบว่าเป็นโรคเส้นเลือดขาดที่น่อง อาพาธที่เกิดแต่ความเพียรเกิน

กำลัง เพียรมากเกินไป ทำงานมากเกินไป อาหารที่เกิดแต่วิบากของกรรม นี่เป็นเพียงอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง คือ เหตุเกิดของอาหาร

เพราะฉะนั้น เวลาป่วยก็อย่าไปโทษกรรมอย่างเดียวว่า กรรมของเรา ๆ มันมีอยู่อย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง อาจเป็นสาเหตุอื่นก็ได้ ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ปวดอุจจาระ ปัสสาวะ นี่ท่านก็ถือเป็นโรคอย่างหนึ่งเหมือนกัน เป็นเหตุให้เจ็บป่วย หิวแล้วก็ไม่สบาย ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง ความหิวกระหายเป็นโรคที่รักษาหายไม่ขาด ต้องบำบัดกันอยู่เรื่อยไป ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะก็เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้พอแก้ไขได้ พอบำบัดได้ ก็ประทั่งไป แต่คราวใดที่แก้ไขไม่ได้ บำบัดไม่ทันก็ต้องเดือดร้อนมาก

พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้เราพิจารณาเห็นความจริงในกายนี้ ด้วยประการดังกล่าว

๒.๔ ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง

อาโรคฺยปรมา ลาภา แปลตามตัวว่า ลาภทั้งหลายมีความไม่มีโรคเป็นอย่างยิ่ง แปลว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภที่สูงที่สุด ความหมายจริง ๆ ก็คือ ความไม่มีโรคทางใจ ไม่มีกิเลสนั่นเอง ไม่ยึดมั่นในชั้น ๕ ความหมายที่ผ่อนลงมา หมายถึง ความไม่มีโรคทางกายด้วยก็ได้ ถ้าถือโดยปริยายเบื้องสูง พระพุทธเจ้าท่านหมายเอาความไม่มีโรคทางใจ คือ ไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุให้ยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ เพราะในที่นั้นท่านตรัสว่า ร่างกายเป็นตัวโรคอยู่แล้วจะให้ไม่มีโรคได้อย่างไร บางแห่งเรียก โรคินฺทฺธ เป็นที่นิทรา แปลว่าหลับ, นอน เป็นที่อาศัยอยู่ของโรค

ร่างกายนี้เป็นที่อาศัยอยู่ของโรค ถ้าไม่มีร่างกาย โรคก็ไม่รู้จะอยู่ที่ไหน โรคทางกายก็ต้องอยู่ที่กาย

ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง แม้โรคทางกายที่ชาวบ้านสมมติกัน ถ้าไม่เป็น ก็เป็นลาภอย่างหนึ่งของชีวิต อันนี้ไม่ต้องพูดมาก เพราะเป็นที่เข้าใจโดยทั่วกันอยู่แล้ว มีแต่ว่าเราจะป้องกันอย่างไร เป็นแล้วจะรักษาอย่างไร เป็นที่หนักใจของคนทุกคนรวมทั้งผู้พูดด้วยว่า กรุงเทพฯเวลานี้เป็นเมืองที่เจริญ แต่ว่ากันดาร ไปไหนมาไหนก็ลำบาก ต้องดูเวลาหลายเวลาที่ลำบาก ยิ่งไปโรงพยาบาลยิ่งลำบาก ที่จอดรถก็ไม่มี เต็มครี๊ดไปหมดเลย โดยเฉพาะโรงพยาบาลของรัฐ ถ้าเป็นโรงพยาบาลของเอกชนค่าใช้จ่ายก็สูงมาก โรงพยาบาลของรัฐค่าใช้จ่ายไม่แพงมากนักแต่มันกันดาร ที่จอดรถไม่มี คนก็เยอะ บางคนต้องเอารองเท้าไปวางไว้ตั้งแต่ตี ๔ ตี ๕ จนเกือบเที่ยงแล้วจึงได้ตรวจ หรือหลังเที่ยงไปก็มี ประชาชนไร้ที่พึ่ง ไม่รู้จะพึ่งอะไร

พูดถึงเรื่องโรคภัยไข้เจ็บก็น่าสงสารอยู่ พูดไม่ออกเหมือนกัน ทุกคนรู้ประจักษ์ใจตัวเอง ต่างคนต่างรู้กันอยู่ พอหันหน้าเข้าหากันมองตากัน ระหว่างผู้มีทุกข์ด้วยกัน ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร จะแก้ปัญหาวางอย่างไร วิธีที่ดีคือ วิธีสาธารณสุข คือการป้องกัน แต่ในบ้านเมืองเรา ระบบการป้องกันโรคก็ยังไม่ค่อยมี คนมีความรู้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บน้อย ไม่มีการศึกษา ยิ่งสมัยก่อนยิ่งแยกว่านี้ เดี่ยวนี้หมอยังมีจิตใจกว้างขวาง เขียนหนังสือเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บบ้าง อยากจะขอรับรองประชาชนทั้งหลายให้สนใจในการหาความรู้เรื่องยา เรื่องโภชนาการ ให้มีความรู้พื้นฐานไว้บ้าง ก็จะช่วยตัวเองได้เยอะ ไม่จำเป็นจริง ๆ

จนถึงที่สุดก็ไม่ต้องไปหาหมอก็ก็น่าเพราะมีความรู้ อย่างที่เมื่อก่อนพูดกันว่าอย่ารักขาตัวเอง นั่นหมายความว่าเราไม่มีความรู้ ถ้ามีความรู้ อย่างที่หมอรู้ถึงจะไม่มากนัก ก็พอช่วยตัวเองได้บ้างสำหรับโรคภัยไข้เจ็บที่ไม่ร้ายแรงนัก อย่างนี้ก็ยังมีดีและเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายด้วย แต่ถึงอย่างไร เราก็ต้องภาวนาเอาไว้เสมอว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่สามารถจะล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ มันต้องมีและให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดา มันจะต้องเป็นอย่างนั้น

 ๕ สิ่งที่ไม่มีเครื่องหมาย ไม่อาจรู้ล่วงหน้าได้

(อนิมิตตธมมปญจก, อนนถาตธมมปญจก)

ดังพุทธศาสนสุภาษิตในคัมภีร์วิสุทฺธิมรรคที่ว่า

ชีวิต พยาธิ กาโล จ เทหนิกเขปนํ คติ

ปญเจเต ชิวโลกสมิ อนิมิตตา น นายเร.

แปลว่า ๑) ชีวิต - ไม่ทราบว่าจะยืนยาวแค่ไหน

๒) พยาธิ - โรคภัยไข้เจ็บ ๓) กาล - เวลาที่ตาย

๔) สถานที่ที่ร่างกาย ๕) คติที่ไปในเบื้องหน้าว่า

หลังจากตายแล้วมีคติที่ไปอย่างไร

รวม ๕ อย่างนี้ ไม่มีเครื่องหมายและรู้ไม่ได้

ยกเว้นพระอรียะ พระอรหันต์

ที่ท่านสามารถรู้สิ่งเหล่านี้ได้

คนธรรมดาไม่รู้ได้ว่าจะเป็นอย่างไร

ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า : เรามีความตายเป็นธรรมดา

อภิณหปัจจเวกชน์ ข้อที่ ๓ ที่พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาบ่อย ๆ เรื่อง ๆ ก็คือ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่สามารถจะล่วงพ้นความตายไปได้ (มรณธมฺโมมฺหิ, มรณํ อนตฺตีโต)

๓.๑ ธรรมชาติของความตาย

ความตายนี้มันไม่เหมือนความแก่ความเจ็บ ซึ่งเราเห็นประจักษ์ชัดด้วยตนเอง แต่เรื่องความตายนี้เราไม่เห็น เพราะว่าเมื่อความตายมาถึงเข้า เราก็ไม่รู้เรื่องแล้ว แต่ก่อนจะตายเราพอมองเห็นได้ พอรู้ได้ คนเราที่กลัวเจ็บส่วนหนึ่งก็คือกลัวตายด้วย คือเจ็บจนจะตาย เจ็บมากเหลือเกินจนจะตาย ถ้ารู้ว่าเจ็บแล้วไม่ตาย บางทีอาจจะกลัวน้อยกว่านี้

มรณภัย คือความตาย เป็นสิ่งที่สัตว์ทั้งหลายกลัวกันทุกคน ยกเว้นพระอรหันต์ซึ่งท่านไม่กลัวตาย ท่านคอยอยู่ ไม่ยินดีชีวิต ไม่ยินดีความตาย คอยเวลาอยู่เท่านั้น สัตว์อาชาไนยบางจำพวกก็ไม่กลัวตายที่ไม่กลัวตายเพราะมีทิฏฐิมานะมาก ทิฏฐิมานะครอบงำจนไม่กลัวตาย

คนธรรมดาที่กลัวตาย สำหรับพระอรหันต์นั้น ท่านไม่มีทิฏฐิมานะ ไม่มีกิเลสอันเป็นเหตุให้สะดุ้ง ที่เป็นเหตุให้ต้องกลัว

ที่นี้เรารู้ยากว่าจะตายที่ไหน ตายเมื่อไร ตายด้วยโรคอะไร ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ชีวิตฺ พยาธิ กาโล จ, เทหนิกุเขปนํ คติ, ปรณฺเจเต ชิวโลกสมฺมि, อนิมิตฺตา น นายเร” แปลว่า “๑) ชีวิต - ไม่ทราบว่าจะยืนยาวแค่ไหน, ๒) พยาธิ - โรคภัยไข้เจ็บ, ๓) กาล - เวลาที่ตาย, ๔) สถานที่ที่ทิ้งร่างกาย, ๕) คติที่ไปในเบื้องหน้าว่าหลังจากตายแล้วมีคติอย่างไร รวม ๕ อย่างนี้ไม่มีเครื่องหมายและรู้ไม่ได้” ยกเว้นพระอริยะ พระอรหันต์ที่ท่านสามารถรู้สิ่งเหล่านี้ได้ คนธรรมดาไม่รู้ได้ว่าจะเป็นอย่างไร

ชีวิตของคนเรารู้ไม่ได้ว่าจะยืนนานเท่าไร คือไม่รู้ว่าจะอยู่ไปได้อีกนานสักกี่วัน กี่เดือน กี่ปี เพียงแต่หวังเอาไว้ บางคนหวังจะอยู่ถึง ๑๐๐ ปี บางคนหวังว่าจะอยู่ถึง ๑๒๐ ปี แต่จริง ๆ แล้วไม่รู้ว่าจะตายเมื่อไร บางคนก็ไม่หวังเพราะอยากตายเร็ว ๆ เพราะอยู่ลำบาก ความอยู่ลำบากทำให้อยากตายเร็ว ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเจ็บป่วยเรื้อรังรักษาไม่หายและเจ็บด้วย ไม่ใช่ป่วยแบบไม่เจ็บ โรคบางอย่างมันไม่เจ็บ แต่มันเรื้อรัง โรคบางอย่างทั้งเรื้อรังและเจ็บ อย่างนี้รู้สึกว่าการความตายขึ้นมาเยอะเลย ว่า เมื่อไรจะตายสักที บางคนอยากตายเร็ว ๆ แต่ก็ไม่ได้ตาย กว่าที่จะตายอีกตั้งนาน จนเบื่อชีวิต อยากจะตายมาตั้ง ๒๐ ปีก่อนโน้น มันก็ยังไม่ตาย บางคนยังไม่อยากตาย แต่ก็ตาย ชีวิตรู้ไม่ได้ว่าจะยืนนานสักเท่าไร แล้วก็พยาธิ คือจะตายด้วยโรคอะไร กาลก็คือเวลาที่จะตาย เวลาไหน จะตายที่ไหน เมื่อตายแล้วจะไปเกิดที่ใด

อย่างนี้เรียกว่า มันรู้ไม่ได้

ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ท่านกล่าวถึงความตายไว้ ๒ อย่าง

๑. กาลมรณะ ตายเมื่อถึงคราวจะตาย ตายตามกาลเวลา อาจจะเป็นเพราะสิ้นบุญก็ได้ สิ้นอายุก็ได้ ถ้าขณะมีชีวิตอยู่มันลำบาก เหลือเกิน แล้วตายไป เรียกว่า สิ้นเวรสิ้นกรรม ถ้าอยู่สบาย อยู่อย่างมีความสุขแล้วต้องตายไปทั้งที่มีความสุขสบายอยู่ เรียกว่า สิ้นบุญ

๒. อกาลมรณะ ตายเมื่อยังไม่ถึงคราวที่จะต้องตาย เพราะกรรมเก่ามาตัดรอน เช่น ประสบอุบัติเหตุถูกรถชนตายก็มี ตายด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งที่ไม่ใช่ออย่างธรรมดา เป็นภัยพิบัติก็มี เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือถูกโจรปล้นแล้วฆ่าเจ้าทรัพย์เสียด้วยก็มี เป็นที่น่าสังเวช สลดใจ เหมือนกับที่เราเกิดมาเพื่อตายหรืออย่างไร ระยะเวลาที่ยังไม่ตาย บางคนก็หลงใหลมัวเมาเกินไป ไม่ได้คิดถึงความตายเลย

คนบางพวกมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสังคมเหมือนกับว่าเขาจะไม่ตาย ก็น่าสังเวชสลดใจไปอีกอย่างหนึ่งว่า ทำไมเขาไม่นึกถึงความตายบ้าง คนทั่วไปเมื่อพูดถึงความตาย จะบอกว่า อย่าพูด อย่าพูด ถ้าใครสักคนหนึ่งบอกว่าจะอยู่ถึงปีหน้าหรือเปล่านั้น จะมีคนบอกว่า อย่าพูด อย่าพูด ทำไมถึงพูดเป็นกลางอย่างนั้น แต่พระพุทธเจ้า ท่านสอนให้ระลึกถึงความตายทุกลมหายใจเข้าออกก็ว่าได้ ชั่วโมงนี้เรายังมีชีวิตอยู่ ชั่วโมงหน้าเราจะมีชีวิตอยู่หรือเปล่านั้น มันไม่แน่นอน เป็นไปได้มันมีมาก คตินี้ผู้พูดที่กำลังพูดอยู่นี้ ตอนดีหนึ่งจะต้องเข้ารายการธรรมะร่วมสมัยทุกวันพฤหัสบดีในช่วงเช้าพรรษา นี้ ถ้า

พูดกันอย่างทางธรรม อย่างพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า ไม่รู้จะอยู่
ถึงได้พุทธธรรมะร่วมสมัยตอนตีหนึ่งหรือเปล่า? มันเหลือเวลาอีกตั้ง
หลายชั่วโมง ก็ไม่แน่ ถ้าอยู่ถึงก็ได้พูดได้บรรยาย ถ้าอยู่ไม่ถึงก็แล้วไป
เมื่อพระพุทธเจ้าท่านสอนให้ระลึกถึงความตายอยู่เสมอตลอดเวลา
ทำให้สังเวชสลดใจ แล้วอะไรที่ควรทำก็จะทำได้ทำ

ตอนไปสอนนักศึกษาในมหาวิทยาลัย มีบ๋อย ๆ ที่พูดแล้ว เด็ก
นักศึกษาเขาตกใจ บอกว่า “นี่สอนเสร็จแล้วออกไป ไม่รู้จะถึงบ้าน
หรือเปล่า? พูดอย่างนั้นมาทุกปี แต่ก็กลับไปสอนได้ทุกวันที่มีสอน
เด็กเขาตกใจว่า เราพูดเป็นलग แต่โดยความสำนึกของผู้ที่ระลึกถึง
ความตาย หรือเจริญมรณัสสติภาวนา ซึ่งเป็นกรรมฐานข้อหนึ่งใน
กรรมฐานทั้งหลาย เป็นอนุสติข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าสอนชาวพุทธให้
ระลึกถึงบ๋อย ๆ ไม่ได้ถืออะอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงพูดได้เสมอ

มนุษย์เราเกิดมาทุกวัน แล้วก็ตายกันไปทุกวัน ที่จริงอายุมนุษย์
ก็มีไม่มากอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อรูปมายุ มนุสฺสฺสานิ อายุของ
มนุษย์ทั้งหลายมีน้อยเราจึงควรจะดูหมิ่นอายุนั้นเสีย ไม่ไปปลาบปลื้ม
กับอายุนั้น พระเถระผู้ใหญ่บางท่าน อย่างอาจารย์พุทธทาสท่านบอก
ให้ล้ออายุ ทำบุญล้ออายุ คนทั่วไปเขาจะทำบุญต่ออายุ ให้อายุมัน
ยืนต่อไป ๆ เช่นคนอายุ ๕๐ เวลาจะทำบุญเลี้ยงพระ ถ้าเป็นคนที่มีทุน
มากพอที่จะทำได้ จะเลี้ยงพระ ๕๐ รูป เพื่อจะต่อไว้อีก ๑ ไม่ให้ขาดไป
เป็นการทำบุญต่ออายุ แต่ท่านอาจารย์พุทธทาสท่านเป็นพระเถระที่ไม่
หอบสังขารหนีความตาย ท่านก็ทำบุญล้ออายุ ถ้าจำไม่ผิดดูเหมือนว่า
ตั้งแต่อายุ ๖๐ ไปแล้ว เมื่อก่อนท่านก็ไม่ได้ทำบุญอายุ ที่นี้ลูกศิษย์ลูกหา
ก็ช่วยกันไปทำบุญในวันเกิดของท่าน ท่านก็เรียกว่าทำบุญล้ออายุ

คือไม่ได้แปลว่าปล้มกับมัน ล้อมันเสีย ชีวิตที่เหลืออยู่เอาไว้ล้อเล่น ทำนองนั้น อายุมันก็น่าล้ออยู่เหมือนกัน

๓.๒ ความไม่ประมาทในชีวิต

คนเราไม่รู้ว่าจะมีอายุต่อไปทำไมถ้าไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน สำหรับคนที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่าจะมีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ก็ดำเนินชีวิตไปตามจุดมุ่งหมาย ไปตามเป้าหมาย เพราะอายุของมนุษย์นี้ น้อยนัก คนดีควรจะดูหมิ่น ไม่ไปชื่นชมกับอายุนั้นนัก ประพடுத்தตน เป็นเหมือนคนที่มีศีรษะอันถูกไฟไหม้แล้วรีบดับเสียโดยพลัน ซ้ำอยู่ไม่ได้ เพราะความตายจะไมมาถึงนั้นไม่มี จึงควรใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท

ในสมัยของออร์กศาสดา (เป็นศาสดานอกพุทธศาสนา มีชีวิตอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าอีก เวลานั้นมนุษย์อายุ ๖๐,๐๐๐ ปี) ท่านสั่งสอน ลูกศิษย์ว่า อายุมนุษย์นี้น้อยนัก เปรียบด้วยน้ำค้างบนยอดหญ้า โคนดวงอาทิตย์แผดเผา ก็จะมลายหายไป พระอาทิตย์ขึ้นมาส่องแสงสักพักหนึ่ง หยาดน้ำค้างบนยอดหญ้าก็หายไป เหมือนเนื้อที่เขาเอาลงกระทะ น้ำมันแล้วทอด มันก็มีแต่จะแห้งไป เกรียมไป ถูกความแก่ความตายเผา ให้ชีวิตหรืออายุนี้ไหม้ไปเกรียมไป เหมือนโคที่เขานำไปสู่ที่ฆ่า มันก็เดินไปหาความตายทุกอย่างก้าว มนุษย์เราก็เป็นอย่างนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยของออร์กศาสดานั้น มนุษย์อายุ ๖๐,๐๐๐ ปี ออร์กศาสดายังบอกสาวกว่าชีวิตของมนุษย์นี้น้อยนัก มาถึงเวลานี้สมัยเราและเธอทั้งหลาย มนุษย์มีอายุ

เท่าไร อย่างมากก็ ๑๐๐ ปี ถึงเกิน ๑๐๐ ปีไปก็ไม่มากนัก ควรหรือที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยความประมาท ความตายจะไม่มาถึงนั้นไม่มี จึงควรประพฤติดนเป็นเหมือนคนที่ถูกไฟไหม้ศีรษะ รีบดับเสียโดยพลัน

มีบางคนเชื่อว่าเวลาผ่านไป ๑,๐๐๐ ปี ชีวิตจะลดลง ๑๐ ปี ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ามาถึงตอนนี้ก็ ๒,๕๐๐ ปี ชีวิตคนลดลง ๒๕ ปี เหลือ ๗๕ คือ ถ้าสมัยพระพุทธเจ้า ๑๐๐ ปี สมัยนี้ก็เหลือ ๗๕ ปี เขาเชื่ออย่างนั้น แต่ไม่เคยพบในตำรา ได้ยินได้ฟังคนเขาเชื่อกันว่ามีผู้พูด อันนี้ไม่แน่ บางคนก็อายุร้อยกว่า บางคนเกือบร้อย หากมองในแง่พุทธศาสนาแล้ว อายุมากหรืออายุน้อยไม่สำคัญ สำคัญว่าได้ทำประโยชน์อะไร ระหว่างที่มีอายุอยู่นั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดมีอายุอยู่ ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีความเพียร ไม่มีปัญญา สู้คนที่มียายุอยู่วันเดียว แต่มีความเพียร มีปัญญาไม่ได้”

ถ้ามีอายุมากแต่ไม่ได้ทำประโยชน์อะไร มันก็ไม่มีอะไรติดไป ไม่มีอะไรตกอยู่แก่สังคม มีแต่ทำให้ปัจจัยของสังคมสิ้นเปลืองไปมากมาย ชีวิตของแต่ละคนในแต่ละวันทำให้ปัจจัยของสังคม ทรัพยากรของสังคมสูญเสียไปมากมาย ถ้าเขาไม่มีประโยชน์ หรือไม่ได้ทำประโยชน์ หรือเป็นภัยแก่สังคมเสียอีก อย่างนี้มันก็ขาดทุนมาก ขาดทุนทั้งตัวเองและสังคมที่เลี้ยงเขามากก็ขาดทุนด้วย

มีบางแห่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า “รูปร่างนี้มีแต่จะคร่ำคร่าไป เป็นที่พักของโรค เป็นที่นอนของโรค มีแต่จะแตกทำลายไป มีความตายเป็นที่สุด มรณนุตฺ หิ ชีวิตํ ชีวิตขึ้นต้นด้วยชีวิต จบลงด้วยความตาย” ความหนุ่มสาวทั้งหลายจบลงด้วยความชรา ชีวิตจบลงด้วยความตาย

มีอีกแห่งหนึ่งตรัสเปรียบเอาไว้ว่า “เหมือนกับภูเขาศิลาล้วน สูงจรดฟ้า หมุนบดสัตว์มาทั้ง ๔ ทิศ บุคคลไม่สามารถเอาชนะได้ด้วย ทรัพย์ ด้วยเวทมนตร์คาถา ไม่สามารถต่อสู้ได้ด้วยยุทธ ด้วยกองทัพ ช้าง ม้า พลเดินเท้า” รู้อย่างนี้แล้วควรจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าเคย ตรัสถามพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ควร จะประพาศุจริต ธมฺมจริยา สมจริยา ไม่เห็นมืออย่างอื่นจะรอดไปได้ ก็ควรจะประพาศุจริต ประพาศุจริตให้เป็นที่อุ่นใจ

เราทุกคนต่างบ่ายหน้าไปสู่ความตายตั้งแต่คืนแรกที่ถือปฏิสนธิ ในครรภ์ของมารดา ยเมกรตติ ปจฺม, คพฺ เภว สติ มานโว ไม่มีทางที่จะ เดินกลับ ถ้าเป็นทางธรรมดาหากเราเดินผิดพลาดแล้ว เดินกลับไปทาง อื่นได้ แต่บนเส้นทางของชีวิตนี้ไม่มีทางกลับ อพฺภูจฺจฺโตว โส ยาติ, ส คจฺจํ น นินฺวตฺตติ มีแต่เดินไปข้างหน้าอย่างเดียว เดินหน้าไปสู่ความ ตาย บ่ายหน้าไปสู่ความตาย เมื่อคิดถึงความตายอยู่อย่างนี้ มันก็สังเวช สลดใจ ทำให้เป็นคนมุ่งหน้าแต่จะทำคุณงามความดีเท่าที่จะมีชีวิตอยู่

ถ้ามองให้ลึกลงไปอีกสักหน่อยหนึ่งว่า เราหล่อเลี้ยงชีวิตเอาไว้ มันจะต่างอะไรกับน้ำมันที่หล่อเลี้ยงไฟเอาไว้ ท่านลองนึกภาพดูน้ำมัน ที่หล่อเลี้ยงไฟเอาไว้ ในที่สุดไฟต้องมาเผา น้ำมันที่หล่อเลี้ยงมันนั่นเอง ตลอดเวลาที่มีน้ำมันอยู่ ไฟก็ยังคงลุก ในที่สุดน้ำมันต้องหมดไป เพราะ ถูกไฟเผาทีละเล็กทีละน้อย น้ำมันหมด ไฟก็ดับไป เราหล่อเลี้ยงชีวิตไว้ จะต่างอะไรกับน้ำมันที่หล่อเลี้ยงไฟไว้ เมื่อไฟมันเผา น้ำมันหมด มันก็ ดับไป พุทธอีกที่ว่า น้ำมันที่หล่อเลี้ยงไฟก็ย่อมจะเผาไหม้ตัวเองในที่สุด

มองให้ดี แต่พระอริยะท่านจะมองเห็นสิ่งเหล่านี้ไม่เหมือนกับคนทั่วไป ท่านจึงไม่ยินดีชีวิตและไม่ยินดีความตาย คอยเวลาอยู่เท่านั้น

มีอีกทางหนึ่งที่เราพอจะทำได้คือ ธมฺมาตา มีธรรมเป็นมารดา เราจะได้อุ่นใจ ท่านลองนึกดูตัวอย่าง เด็กที่มีมารดาเลี้ยงอยู่ มารดามีฐานะมั่นคง เด็กก็ไม่กังวลว่าชีวิตจะเป็นอย่างไร เพราะมันใจในอ้อมอกของมารดา

บัณฑิตผู้มีจิตใจสูงส่งก็ทำนองเดียวกัน มีความเป็นอยู่คล้ายเด็ก ไม่ต้องกังวลว่าชีวิตจะเป็นอย่างไร มันใจในธรรมที่ตนประพฤติอยู่ว่า ได้มอบตนให้แก่ธรรมไปแล้ว จะสุข จะทุกข์ จะตกต่ำ จะขึ้นสูง ก็สุดแล้วแต่ธรรมจะจัดการให้เป็นไป ตัวเองไม่เข้าไปจัดการ ทำแต่เหตุ ทำแต่ความดี ทำแต่สิ่งที่ควรทำ ทำแต่หน้าที่ให้ดีให้สมบูรณ์ เรื่องนอกจากนี้แล้วแต่ธรรมมอบให้ ควรจะได้อะไร ไม่ควรจะได้อะไร ก็ค่อยสบายใจขึ้น ผู้ที่มีจิตใจซึ่งได้รับการพัฒนาอบรมดีแล้วจะมีความเป็นอยู่อย่างธรรมชาติที่สุด เหมือนกับเด็กที่มีความรู้สึกบริสุทธิ์ต่อสิ่งทั้งหลาย ที่เรียกว่า innocent หรือไร้เดียงสา ทำนองนั้น

ผู้ใหญ่ที่มีจิตใจสูงจะมีลักษณะไร้เดียงสา มีความเป็นอยู่อย่างธรรมชาติสามัญที่สุด แต่มีความฉลาดรอบรู้ในความเป็นไปของชีวิต มีความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่งซึ่งไม่มีความปรุงแต่งมาก ไม่มี artificial life มีชีวิตธรรมดาเป็น natural manner มีลักษณะอาการเป็นไปตามธรรมชาติ อันนี้เป็นเรื่องแปลกประหลาด แต่ว่าเป็นเรื่องจริง ท่านลองสังเกตดูจะเห็นลักษณะอย่างนี้

๓.๓ ความเกิดและความตาย ๒ แบบ

ความเกิดมีอยู่ ๒ แบบ คือ

๑. ความเกิดของกาย คือเกิดจากท้องแม่ แล้วก็ชรา แก่ไปอย่างที่เราเห็น แล้วก็ตายไปอย่างที่ปรากฏ

๒. ความเกิดของจิต อย่างพระบาลีที่ว่า

อนิพฺพตฺเตน น ชาโต สัตว์ชื่อว่ายังไม่เกิดเพราะจิตยังไม่เกิด

ปจฺจุปฺปนฺเนน ชีวติ สัตว์ย่อมมีชีวิตอยู่ด้วยจิตปัจจุบัน

จิตตํภวํ โลกํ สัตว์โลกชื่อว่าตายเพราะจิตดับ

ปฺลฺลวํ ตฺติ ปรมตฺติยา ความบัญญัติเป็นการบัญญัติโดยปรมาตต์

ความตายก็มี ๒ แบบ คือ

๑. ความตายโดยสมมติ หรือสมมติสังขจะ คือ ความตายอย่างที่เราเห็นกันอยู่ด้วยตาธรรมดา เกิดก็คือเกิดจากท้องแม่ ตายก็คือหมดลมหายใจ อันนี้เรียกว่าความตายอย่างธรรมดา หรืออย่างที่สามัญชนรู้จักกัน

๒. ความตายโดยปรมาตต์ หรือปรมาตตสังขจะ คือความตายทางจิตที่ว่า เพราะจิตยังไม่เกิด บุคคลชื่อว่ายังไม่เกิด จิตดับบุคคลจึงชื่อว่าตายไป สัตว์โลกถือว่าตายเพราะจิตดับ อันนี้เป็นบัญญัติโดยปรมาตต์ คือเกิดทุกขณะ ตายทุกขณะที่จิตเกิดดับ

เรื่องเกิดตายธรรมดานี้เราเห็นกันอยู่ ไปรดน้ำศพกันอยู่ ไปเผากันอยู่ ส่วนความเกิดโดยละเอียดหรือความเกิดทางจิตคือ จิตเกิด

ครั้งหนึ่งชื่อว่าสัตว์เกิดครั้งหนึ่ง จิตดับครั้งหนึ่งชื่อว่าสัตว์ตายไป
ครั้งหนึ่ง ลองดูเวลาที่จิตเกิดโทสะขึ้นมา ก็เกิดเป็นคนคนหนึ่ง เวลาที่
จิตอ่อนโยนประกอบด้วยเมตตา ก็เป็นคนอีกคนหนึ่ง เป็นคนละคนกัน
ที่ทางอภิธรรมบอกว่า จิตมีตั้งร้อย ๆ ดวง ก็ถือเอานัยอย่างนี้เอาเจตสิก
คือกิเลสหรือคุณธรรมที่เกิดกับจิตนั้นแหละมาเรียกเป็นจิต เรียกโทสจิต
โมหจิต โลกจิต อย่างนี้เป็นต้น

เจตสิกคือสิ่งที่เกิดกับจิต เกิดแล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็ดับไป ดับ
ไป ครั้งหนึ่งก็เรียกว่าเกิดไปครั้งหนึ่ง วันนี่เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง
เกิดเป็นเปรตบ้าง เกิดเป็นอสุรกายบ้าง เกิดเป็นมนุษย์บ้าง เกิดเป็น
เทวดาบ้าง ในวันเดียวกันเกิดกลับไปกลับมา ไม่รู้ตั้งกี่ครั้ง แล้วแต่จิต
จิตมันเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น คือความหมายในทางละเอียด โดย
ความหมายนี้ มนุษย์ก็มีชีวิตอยู่ที่ละขณะจิต คือเกิดและตายอยู่ทุกขณะ
จิต เขาเรียกว่าขณิกวาตะ (Momentariness) หลักที่ว่าด้วยความ
อยู่ที่ละขณะ มันแยกย่อยออกมาจาก อนิจจตา ความไม่เที่ยง เป็นส่วน
ละเอียดของอนิจจตา แล้วซอยลงมาเป็น Momentariness ขณิกวาตะ
ความเป็นไปที่ละขณะ โดยนัยนี้จะเห็นว่าคนแต่ละคนก็เปลี่ยนแปลง
ตลอดเวลา บางเวลามีคุณธรรมหลาย ๆ อย่าง เป็นเทวดาก็ได้ เป็นมนุษย์
ที่ดีวิเศษก็ได้ หรืออาจจะเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรตก็ได้ ในชาติที่
เห็น ๆ อยู่ นี้ก็มองในแง่นี้

ปัญหาก็คือ บางท่านไปยึดมั่นถือมั่นโดยปริยายใดปริยายหนึ่ง
ว่า อย่างนี้เท่านั้นถูก อีกอย่างหนึ่งใช้ไม่ได้ แล้วก็ทะเลาะกัน คนหนึ่ง
ถือปริยายความเกิดความตายทางร่างกาย อีกคนหนึ่งถือปริยายความ

เกิดความตายทางจิต ก็เดียวกัน ทะเลาะกันว่าอย่างนี้ถูก อย่างโน้นผิด ที่จริงประนีประนอมกันได้เพราะถูกทั้ง ๒ อย่าง แต่พูดกันคนละปริยาย แล้วเราก็ทำความเข้าใจเสีย มันก็ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน

อย่างเรื่องนักปราชญ์เลี้ยงลิงไว้เล่นละคร ลิงมีหลายตัว ท่านบอกว่า เช้านี้ให้กินผลไม้ตัวละ ๓ ผล ตอนเย็นให้กินตัวละ ๔ ผล พวกลิงแสดงอาการไม่พอใจมาก พอท่านรู้ก็เปลี่ยนเสียใหม่ บอกว่า ถ้าอย่างนั้นตอนเช้าให้กิน ๔ ผล ตอนเย็นให้กินตัวละ ๓ ผล พวกลิงที่ฝึกไว้เล่นละครก็พอใจ ฟังแล้วก็ขำดี ที่จริงมัน ๓ ผลเท่ากัน แต่พูดกลับเสีย ทีแรกบอกให้จำนวนน้อยก่อน คือเช้าให้ ๓ ผล เย็นให้ ๔ ผล ลิงไม่พอใจ พอบอกว่าตอนเช้าให้ ๔ ผล ตอนเย็นให้ ๓ ผล ซึ่งมันเท่ากัน แต่ลิงพอใจ นิทานเรื่องนี้สอนอย่างไร ท่านลองนำไปคิดดู เพียงเปลี่ยนคำพูดนิดเดียว ลิงก็พอใจ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราสามารถจะพลิกแพลงหรือเปลี่ยนความคิดของคนได้ ด้วยการที่เราเปลี่ยนคำพูดเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำนองนั้น

๓.๔ นึกถึงความตายให้ประกอบด้วยธรรม

เมื่อนึกถึงความตาย ท่านให้ประกอบด้วยธรรม ๓ อย่าง คือ

๑. สติ คือ ระลึกถึงความตายว่าเป็นของธรรมดา

๒. ความสังเวช คือให้เกิดความสังเวชสลดจิตว่าเราต้องตายบ่อยๆ ที่ตายบ่อยๆ ก็เพราะเกิดบ่อยๆ ความเกิดบ่อยๆ นั้น พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าเป็นทุกข์ ทุกขฯ ชาติ ปุณฺณปุณฺนี

เมื่อเกิดบ่อย ๆ ก็ต้องตายบ่อย ๆ ระหว่างนั้นก็ต้องเจ็บบ่อย ๆ แก่บ่อย ๆ มันบ่อยกว่าตายอีก ถ้าตายโดยร่างกาย เกิดมาคนเดียว ก็ตายคนเดียว แต่เจ็บนี้มันเจ็บบ่อย ๆ แก่ก็แก่บ่อย ๆ มันบ่อยกว่าตายอีก แก่มาตลอดจนถึงกับแก่หง่อม ลูกไม่ไหว เดินไม่ไหว ไปไหนก็ต้องนั่งรถ ๆ ไป หรือมีเก้าอี้นั่งให้คนเข็นไป เดินไม่ไหวแล้ว เคยเห็นคนเฒ่าคนแก่ท่านไม่มีรถเข็นให้ นั่ง ท่านก็คลานไป ไปไหนท่านก็ต้องคลานไปเหมือนเด็กคลาน มีคำถามว่า สัตว์ชนิดหนึ่งได้แก่อะไร...เข้า ๔ ขา ส่ายขึ้นมาเป็น ๒ ขา บ่ายเป็น ๓ ขา พอเย็นหรือค่ำก็เป็น ๔ ขา คำตอบคือคนนั่นเอง เด็ก ๆ พอพลิกตัวได้ก็คลาน เราก็ดีใจที่เด็กคลานได้แล้ว พอโตขึ้นหน่อย ๒ ขาก็เดินได้วิ่งได้ พอตกบ่าอายุมากขึ้น ต้องถือไม้เท้าช่วย บางคนบังเอิญขาแพลงขาหักแม้ยังไม่ทันแก่มาก ปกติถ้าขาไม่หักไม่แพลง ไม่ต้องใช้ไม้เท้าก็เดินได้ ทีนี้ขาหักก็ต้องเอาไม้เท้าช่วยเดิน ก็เป็น ๓ ขา พอแก่มากเข้า ๆ เดินไม่ได้ก็คลาน ๔ ขา มนุษย์เราก็เป็นอย่างนี้ ก็ให้เกิดความสังเวชสลดจิตที่จะต้องแก่บ่อย ๆ ต้องเจ็บบ่อย ๆ ตายบ่อย ๆ

๓. **ญาณ** คือความรู้ชัดเจนแจ่มชัดว่า เราจะต้องตายอย่างแน่แท้ หลีกเลี่ยงไม่ได้

ทีนี้เมื่อได้สติ ได้ความสังเวช และได้ญาณอย่างนี้ การระลึกถึงความตายก็จะได้ประโยชน์ มิเช่นนั้นแล้วก็จะกลัวความตายมากเกินไป เหตุ แม้จะกลัวความตายอยู่บ้างตามประสาคนธรรมดา อยู่ไป ๆ คิดถึงความตายเรื่อย ๆ เป็นเพื่อนกับความตาย หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความตาย ความพลัดพราก ความสูญเสีย ความเจ็บไข้

ได้ป่วย มันก็มีความรู้สึกเป็นเพื่อนกัน เมื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ
สิ่งเหล่านี้ ใจก็สงบอยู่ได้

๓.๕ นึกถึงความตายโดยอาการ ๘ อย่าง

ท่านสอนต่อไปว่า ให้นึกถึงความตายโดยอาการ ๘ อย่าง

๑. ความตายนี้ปรากฏประดุจเพชรฆาตเงือดดาบอยู่ใกล้คอ

เพราะความตายมาพร้อมกับความเกิดทีเดียว แต่ก็ยังเป็น
ความตายชั่วขณะ ที่เรียกว่า ขณิกมรณะ จึงมองไม่เห็นว่ายตาย ปรากฏ
เหมือนเพชรฆาตที่เงือดดาบอยู่ใกล้คอ มันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เหมือน
เงาตามตัว แต่เราไม่เห็น

บางคนเห็นกันอยู่ชั่วโงงที่แล้ว อีกชั่วโงงหนึ่งตายเสียแล้วด้วย
เหตุใดเหตุหนึ่ง มีพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง กลางคืนท่านก็ยังไปงานศพ
ของคนอื่นอยู่ พอเข้าขึ้นมามีพบที่ท่านมรณภาพเสียแล้ว คนที่เร็วกว่า
นั้นก็มิ คือกลับจากงานศพแล้วก็ประสบบุบัติเหตุตาย พอออกจากงาน
ศพแล้วตัวเองก็เป็นศพไปเลย อย่างนี้ก็มี มันเหมือนดาบจ่ออยู่ที่คอจริง ๆ

ด้วยความรู้สึกอันนี้ทำให้ไม่ประมาทต่อความตาย เราก็สำรวม
ตน จะพูดจะจาอะไรก็มีความสำรวมตน ระมัดระวัง ท่านเปรียบเหมือน
ว่าถ้ามีเพชรฆาตถือดาบตามอยู่ข้างหลัง และให้ประคองหมอน้ำที่มีน้ำ
เต็มปริ่ม บอกว่าถ้าน้ำในหม้อกระฉอกหกเมื่อไรจะฟันคอ ลองนึกดูว่า
คนที่ประคองหมอน้ำนั้น จะต้องระวังเพียงไรเพื่อไม่ให้ให้น้ำหก

ให้คิดถึงความตายเหมือนเพชรฆาตเงี้ยวดาบอยู่ใกล้คอ มันไม่รู้จะมาถึงเมื่อไร ก็เป็นโชคดีถ้าวันนี้รอดไปได้ พรุ่งนี้ก็ไม่ว่า ถ้าพรุ่งนี้รอดไปได้ มะรืนนี้ก็ไม่ว่า ก็รอดไปที่ละวัน ๆ วันนี้รอดตายแล้ว เช้านอนแล้วนึกว่าจะรอดตาย ก็ไม่ว่า

๒. ความตายนี้เป็นเรื่องวิบัติขั้นสุดยอดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

สมบัติทุกอย่างลงท้ายด้วยวิบัติ หรือมีวิบัติเป็นที่สุด ใครจะมีสมบัติมากมายเท่าไร จะเป็นจักรพรรดิหรือเป็นราชาธิราชมีอำนาจเกรียงไกร ก็ต้องลงท้ายด้วยวิบัติ วิบัติอะไรที่ยิ่งไปกว่าความตายไม่มีความตายเป็นวิบัติสุดยอดของชีวิต ถ้าเราถือว่าชีวิตเป็นสมบัติที่มีค่าที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่เราหวงแหนที่สุด

ความตายนี้เป็นวิบัติที่ไม่มีวิบัติอะไรยิ่งกว่า ถึงเราจะเสียทรัพย์ เสียญาติ เสียอะไรทุกอย่าง ถ้าชีวิตยังอยู่ก็หาใหม่ได้ แต่ถ้าชีวิตหาไม่แล้ว ไม่ว่าจะมียสมบัติสักเท่าไร มันก็ถึงความวิบัติ ไม่มีความหมายอะไรอีกต่อไป มีสมบัติมากมายสักเท่าไรที่หวงแหนไว้ตอนมีชีวิตอยู่ มันก็มีความหมายเฉพาะเวลาที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น พอหาชีวิตไม่แล้ว ตายไปแล้ว ทรัพย์สินสมบัติทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็สิ่งสารพัดทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็สิ่งวิญญานกทรัพย์ คือทรัพย์ที่มีวิญญานมีชีวิต เช่น บุตร ภรรยาหรือสามี หรือสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ อวิญญานกทรัพย์ คือทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาน เช่น เรือกสวนไร่นา เพชรนิลจินดา ข้าวของ เงินทองต่าง ๆ มันไร้ความหมายไปทันที จะมีความหมายก็เป็ความหมายสำหรับคนอื่น สำหรับเราหมดความหมายไป

เพราะความตายเป็นวิบัติขั้นสุดยอดของความวิบัติทั้งหลาย

ทรัพย์สินสมบัติที่เราพยายามสะสมเอาไว้ ถ้าได้มาโดยสุจริต ก็นับว่าดี แต่ถ้าได้มาโดยทุจริต มันก็ไม่คุ้มกันกับการที่เราจะแสวงหา มันเอามาไว้เป็นของเรา ตายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้เลยสักอย่างเดียว เอาไปได้แต่บาปที่เราหาทรัพย์มาโดยทางมิชอบ หรือโดยทางทุจริต เพราะฉะนั้นคนที่หาทรัพย์มาโดยวิธีโกงเขามา ได้ทรัพย์โดยวิธีไม่ชอบธรรม มันไม่คุ้ม คิดดูแล้วมันขาดทุนย่อยยับ นอกจากว่าทรัพย์นั้น มันตามเราไปไม่ได้แล้ว เรายังต้องขนเอาบาปที่เกิดจากการแย่งชิง ฆ่าฟัน ฉ้อโกงทรัพย์จากผู้อื่นไปด้วย

ถ้าคิดด้วยวิธีนี้แล้ว มนุษย์เราก็ไม่น่าจะโลภอะไรกันมาก พอมีชีวิตอยู่ได้ พอเลี้ยงชีวิตได้ ถ้าจะแสวงทรัพย์ให้มากเกินจำเป็นก็เพื่อจะได้เกือกูลผู้อื่น ตั้งจุดมุ่งหมายไว้เพื่อจะได้เกือกูลผู้อื่น แต่ต้องได้มาโดยชอบธรรม ถ้าได้มาโดยวิธีไม่ถูกต้อง ก็อย่าไปเอาเลย มันสร้างความเจ็บช้ำให้แก่ผู้อื่น มิเช่นนั้นก็เป็นกรสร้างมรดกแห่งความโง่เขลา ไว้ให้คนอื่น เป็นมรดกแก่สังคมสืบทอดกันต่อไป

สมมติว่าเราจะหาได้ทรัพย์เพราะการทำให้คนโง่ ทำให้คนมัวเมา หลงมงายแล้วได้ทรัพย์ มันหาทรัพย์ได้ง่ายก็จริง แต่มันคุ้มกันหรือเปล่า แม้จะมีจุดมุ่งหมายดี จะเอาไปสร้างนั่นสร้างนี่เพื่อสังคม แต่่วาวิธีการที่ทําเป็นวิธีการที่ทำให้คนโง่ ทำให้คนหลง ทำให้คนงมงาย เรียกว่าหาได้เพื่อเป็นการสร้างวัตถุ แต่เป็นการทำลายคน ทำลายสติปัญญาของคน ทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทำลายพัฒนาการของมนุษย์ ที่พระศาสดาหรือท่านที่เป็นปราชญ์ทั้งหลายพยายามดึงขึ้นไป พยายาม

ตั้งวิญญาน ตั้งจิตสำนึกของมนุษย์ให้สูงขึ้น แต่มีคนบางพวกพยายามตั้งจิตสำนึกของมนุษย์ให้ต่ำลง เป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง แม้จุดมุ่งหมายจะดี แต่มันไม่เป็นการถูกต้อง อย่างนี้ไม่ทำเสียดีกว่า ไม่เท่าไรเราก็ต้องตายไป ตายแล้วก็เอาทรัพย์สินอะไรเหล่านั้นไปไม่ได้ เหลือไว้แต่ร่องรอยสิ่งของ ได้แต่สร้างสิ่งที่ไม่เป็นการพัฒนาปัญญาให้แก่มนุษย์

อันนี้ก็ระลึกถึงความตายโดยอาการที่ความตายนี้เป็นวิบัติขั้นสุดยอดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีอะไรที่จะวิบัติมากเท่านี้ แต่บางทีมนุษย์เราเห็นค่าของมันน้อยไป ไปให้ค่าแก่สิ่งอื่นมากเกินไป บางทีก็ยอมเอาชีวิตเข้าไปเสี่ยงเพื่อสิ่งที่มีคุณค่าน้อย หรือไม่ได้มีคุณค่าอะไร เพราะความหลงผิดนั่นเอง

๓. ระลึกถึงความตาย โดยการนำตนเข้าไปเปรียบเทียบกับผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย

ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย เช่นผู้ที่ยิ่งใหญ่ด้วยยศ ยิ่งใหญ่ด้วยบุญ ยิ่งใหญ่ด้วยกำลัง ยิ่งใหญ่ด้วยฤทธิ์ ยิ่งใหญ่ด้วยปัญญา ยิ่งใหญ่ด้วยความ เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ยิ่งใหญ่ด้วยความ เป็นพระพุทธเจ้า ระลึกว่าบุคคลผู้ยิ่งใหญ่พร้อมด้วยยศ ด้วยบุญ ด้วยกำลัง ด้วยฤทธิ์ ด้วยปัญญาอันไพศาล ก็ต้องตาย จะป่วยกล่าวไปไยถึงเราซึ่งเล็กน้อย จะไม่ตาย

นำตนเข้าไปเทียบกับผู้ยิ่งใหญ่ด้วยยศ ท่านเป็นราชาธิราช เป็นฮ่องเต้ เป็นอะไรต่ออะไรที่ยิ่งใหญ่ เป็นประธานาธิบดีที่เป็นเหมือนเจ้าโลก เพราะทำให้โลกหวั่นไหวด้วยความคิด ด้วยการ

ตัดสินใจของบุคคลเช่นนั้น แต่ท่านเช่นนั้นก็ไม่เคยอยู่ยั่งยืนไปได้นาน
อยู่แค่ ๕๐ ปี ๗๐ ปี ๘๐ ปี ๙๐ ปี ๑๐๐ ปี ส่วนมากก็ไม่ค่อยถึง แล้วยัง
ต้องตาย

ท่านผู้ยิ่งใหญ่ด้วยบุญ จะมีบุญมากสักเท่าไร มีบุญแวดล้อม
พริ่งพร้อม มีบุญมหาศาล มีบุญอย่างยิ่ง ใคร ๆ ก็รู้ว่าเป็นผู้มีบุญ มี
บุญญาธิการมาก เช่น พระสิวลี มีลาภเหลือหลาย ไปไหนไม่อด
ไม่ยาก ไปไหนไม่ต้องมีอะไรก็มีลาภมากมาย สามารถจะเลี้ยงผู้อื่น
ได้เป็นจำนวนมาก ท่านก็ยังคงต้องนิพพาน

ผู้ที่ยิ่งใหญ่ด้วยฤทธิ์ เช่น พระมหาโมคคัลลานะ สามารถ
จะยังเวชยันต์ปราสาทของท้าวสักกเทวราชให้หวั่นไหว เพียงแต่กด
หัวแม่เท้าลงกับพื้นปราสาทเท่านั้น พระสาวกของพระพุทธเจ้าไม่มีใคร
มีฤทธิ์เสมอด้วย พระมหาโมคคัลลานะอุดมด้วยฤทธิ์มากมาย ถึงกระนั้น
ท่านก็ต้องนิพพานไปแล้ว ผู้ที่มีฤทธิ์ประเภทใดก็ตาม จะเป็นบุญฤทธิ์
ก็ตาม อิทธิฤทธิ์ก็ตาม จะเป็นฤทธิ์ใด ๆ ก็ตาม ในที่สุดท่านก็ต้องตาย

ท่านที่ยิ่งใหญ่ด้วยปัญญา อย่างเช่นพระสารีบุตร มีปัญญามาก
มีปัญญาแหลมคม มีปัญญาไพศาล มีปัญญาหลายอย่างที่คนธรรมดา
ไม่มี แต่ท่านมี ถึงกระนั้นท่านก็ต้องนิพพานไป

คนที่ฉลาดที่สุดในโลกเท่าที่จะหาได้ ไม่ว่าจะใคร นัก
วิทยาศาสตร์หรือนักประพันธ์ หรือนักอะไรต่าง ๆ ที่นิยมกันว่ามีสติ
ปัญญามากที่สุด ไม่ว่าจะชตริย์โซโลมอนที่ทางฝรั่งเขายกย่องกันว่า
เป็นกษัตริย์ที่เฉลียวฉลาด ถึงกระนั้นก็ต้องสิ้นพระชนม์ อยู่ไปไม่ได้

โดยที่สุด พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้มีบารมีมาก ท่านได้เห็นอะไรนิดหน่อย ท่านก็สามารถนำมาพินิจพิจารณา สามารถชำระกิเลส บรรลุปัจเจกโพธิญาณ ท่านเพียงแต่ไปเห็นกำไลมือ ๒ อัน ที่ทาสใส่กระทบกัน ท่านก็ได้ปัจเจกโพธิญาณ อย่างนี้เป็นต้น ถึงกระนั้นท่านก็ต้องนิพพานหมดทุกองค์

ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีอะไรพร้อมทุกอย่าง เป็นอัจฉริยมนุษย์ที่หาใครเสมอเหมือนไม่ได้ในโลก คือในโลกธาตุหนึ่ง ในครั้งหนึ่ง ก็มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ในโลกธาตุหนึ่งในคราวเดียว ไม่มี ๒ พระองค์ มีเพียงองค์เดียวเท่านั้น ถึงกระนั้นท่านก็ต้องปรินิพพานไปแล้ว

จะป่วยกล่าวไปโยถึงเราตัวนิดเดียว ถ้าจะเทียบด้วยจักรวาลแล้ว เราก็เป็นอนุเล็ก ๆ เป็นขี้ผงเล็ก ๆ ที่ลอยอยู่ในอากาศ หมายความว่าสำหรับใครเท่าไรนัก ถ้าเราตายไป น้ำก็ไม่ได้หยุดไหล ไฟก็ไม่ได้หยุดสว่าง ลมก็ไม่ได้หยุดพัด แผ่นดินก็ไม่ได้ไหว เกือบจะไม่มีอะไรผิดปกติไปเลย ความตายของเราเป็นความตายที่เจียบบันไม่มีอะไรหนักหนา ถ้าเราคิดถึงสิ่งเหล่านี้ ก็ทำให้เราคุ่นเคยกับความตายไม่กลัวตาย

๔. ควรพิจารณาร่างกายว่าเป็นของทั่วไปแก่หมู่หนอนานาชนิด ซึ่งอยู่ในกายนี้ และร่างกายนี้จะต้องตายเป็นแน่แท้ เพราะอันตรายหลายประการ

กายนี้เป็นเป้าแห่งอันตรายมากมายที่จะตกลงมาถึง และร่างกายนี้ก็ต้องตายไม่เร็วก็ช้า วันหนึ่งจะต้องตาย เป็นสาธารณะ

แก่หมู่หนอน และสัตว์หลายชนิดที่อาศัยร่างกายนี้อยู่ เป็นที่หลับ เป็นที่นอน เป็นที่กิน เป็นที่เที่ยวเล่น รวมทั้งเป็นป่าช้าของสัตว์เป็นจำนวนมาก ในร่างกายนี้ มีแบคทีเรียมากมายในท้อง ในลำไส้ ในหลาย ๆ ส่วนของร่างกาย และมันก็คิดว่านี่เป็นที่อยู่ของมัน เป็นบ้านเรือนของมัน เป็นที่อาศัยของมัน เรียกว่าเป็นสาธารณะแก่หมู่สัตว์เป็นจำนวนมาก มีอันตราย เป็นที่ตั้งของอันตรายนานาประการ ถ้าไม่มีร่างกายนี้อันตรายต่าง ๆ ที่มีมากมายนี้ก็ไม่ว่าจะตกอยู่ที่ไหน

พออายุมากขึ้น บางทีเพียงแต่หกล้มลงนิดหน่อย ขาก็หักบ้าง แขนหักบ้าง กระดูกสะโพกหักบ้าง ต้องซ่อมแซม ต้องผ่าตัด ต้องอยู่โรงพยาบาล เคลื่อนไหวไม่ได้ ตอนเป็นเด็กล้มแล้วล้มอีก ล้มลูกคลุกคลาน เดินก็ล้ม วิ่งก็ล้ม ถีบจักรยานก็ล้ม แต่ไม่เป็นไร เพราะกระดูกยังดีอยู่ พออายุมากขึ้น ล้มไม่ได้ ล้มเข้าก็กระดูกหัก แตร ร้าว มันชำรุดไปหมด แล้วในที่สุดก็ต้องตาย

เราเป็นเป้านิ่งของอันตรายต่าง ๆ มากมาย วันหนึ่งรถชนกัน ไม่รู้ก็ร้าย ร่างกายพิกลพิการไป เพราะอันตรายต่าง ๆ มาตกแก่ร่างกาย ในที่สุดก็เหนียวรั้งไม่ได้ แม้เราจะพยายามสักเท่าไรมันก็ไม่ได้ ในที่สุดต้องตายไม่เร็วกี่ช้า พิจารณาอย่างนี้บ่อย ๆ ก็จะปลงได้ แทนที่จะไปเสียเวลากับมันมากมาย อย่างคนที่อยู่ในวัยหนุ่มวัยสาว ก็เสียเวลากับร่างกายน้อยลง เอาเวลาไปใช้อย่างอื่นบ้าง

๕. พิจารณาถึงความตาย โดยที่อายุของสัตว์ทั้งหลาย เป็นสิ่งทุรพล

คำว่า “ทุรพล” ก็คือ มีกำลังน้อย อายุนี้อยู่ได้เพราะอาศัยลมหายใจ เข้า - ออก พอไม่สามารถจะหายใจเข้า - ออกได้แค่ ๓ - ๔ นาทีก็ตายแล้ว บางทีคนป่วยหนัก หายใจเองไม่ได้แล้ว หมอก็ยังมีความหวังให้หายใจได้ต่อไป พอถอดเครื่องช่วยหายใจก็ตาย เป็นเรื่องที่มีปัญหาอยู่เวลานี้ เรื่องสิทธิที่จะตายโดยอิสระ หรือตายตามธรรมชาติ เวลานี้ในบางประเทศ เช่นอเมริกายอมให้คนป่วยเลือกปฏิเสธการรักษา เช่น ไม่ยอมใส่เครื่องช่วยหายใจ ให้ตายตามธรรมชาติ ที่จริงเครื่องช่วยชีวิตเหล่านี้เป็นแต่เพียงเครื่องมือสำหรับยืดความทุกข์ออกไปเท่านั้น ชีวิตพอไปถึงตรงนั้น มันจะฟื้นมาเดินมา เห็นมาทำงานทำการ มาพูด มาอะไรมันไม่ได้แล้ว ได้แต่นอนรอความตายอยู่ เพียงแต่ว่าชะลออยู่ เอาเครื่องช่วยหายใจมาช่วยชะลอความตายให้ช้าออกไป ให้ห่างออกไปเท่านั้น ช่วงนั้นเป็นช่วงที่เสียเงินมากที่สุด เสียค่ารักษาพยาบาลแพงที่สุด เป็นล้านเลย บางคนเพื่อที่จะรักษาเพียงลมหายใจไว้เท่านั้น

ทีนี้ถ้าปล่อยไว้ตามธรรมดา เขาควรจะตายตามปกติธรรมชาติของเขาเหมือนในสมัยโบราณที่ยังไม่เคยมีเครื่องช่วยหายใจ คนจะตายเขาก็ค่อย ๆ ตายไปที่ละเล็กทีละน้อย อวัยวะในร่างกายค่อย ๆ ทรุดโทรม ค่อย ๆ หยุดการทำงานไปที่ละอย่างสองอย่าง แล้วก็อยู่ท่ามกลางลูกหลานญาติพี่น้อง รู้สึกอบอุ่นดี คือตายอย่างอบอุ่น แต่ตายกับเครื่องนี้ รู้สึกทรมาน ญาติพี่น้องถึงเวลานั้นจริงก็เข้ามาดูแลกันไม่ได้

อายุนี้ อยู่ได้เพราะอาศัยลมหายใจเข้า – ออก พอขาดลมหายใจ
ไม่กี่นาทีก็จะตายแล้ว เด็กที่อยู่ในครรภ์จะคลอด ถ้าคลอดลำบาก
ขาดออกซิเจน สมองก็เสื่อม บางที่เป็นเด็กที่ปัญญาอ่อนหรือปัญญา
น้อยไป อันตรายเยอะแยะไปหมดเลย สำหรับชีวิตที่รอดมาได้แต่ละ
วันนับว่าโชคดีแล้ว

นอกจากอาศัยลมหายใจเข้า - ออก แล้ว ชีวิตเรายังต้องอาศัย
อาหารและอิริยาบถ อาหารเป็นเรื่องสำคัญยิ่งใหญ่ อะไรชื่อว่าเป็น
เอก์ นาม ก็ ตอบว่า สฟุเพ สตุตา อาหารภูจิติกา สิ่งชื่อว่าเป็นหนึ่ง คือ
สัตว์ทั้งหลายอยู่ได้ด้วยอาหาร เพียงหาอาหารมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง
นี้ก็เหนื่อยแยะแล้ว ที่อยู่อาศัยบางที่เราสร้างทีเดียว ก็อยู่ไปได้ ๑๐ - ๒๐
- ๓๐ ปี ถ้าสร้างแบบถาวรอาจจะอยู่ไปได้เป็น ๑๐๐ ปี ซ่อมแซมบ้างก็
นิดหน่อย เสื้อผ้าเราก็สะสมไว้ปีละชุด สองชุด พอ ๒๐ - ๓๐ ปีมันก็เยอะ
ใหม่มันมากขึ้น เก่ามันก็เก่าไม่ทัน เรียกว่าใช้ไปสัก ๑๐ - ๒๐ ปี ไม่ต้อง
ตัดใหม่เลยก็ยังใช้ได้ ยังอยู่ได้ แต่อาหารนี้ไม่ได้ ต้องกินทุกวัน แล้วมัน
มีตั้งหลายอย่าง ไม่ใช่ข้าวอย่างเดียว มีกับข้าว มีน้ำ มีเครื่องดื่ม มีขนม
นมเนยอะไรเยอะไปหมดเลย ต้องกิน ขาดอาหารไม่ได้ ขาดไม่กี่วันก็ตาย

พูดถึงเรื่องอาหาร สัตว์มันอดทนได้มากกว่าคน เช่น สุนัขอดข้าว
ได้ ๗ วัน ไม่เป็นไร ไม่ตาย แต่คนอาจจะตาย แต่ถ้าเอาไม้ไปแห่สุนัข
ไม่ให้มันนอน พอมันจะหลับ เอาไม้ไปแห่ไม่ให้หลับ ให้คนเข้าเวรกัน
คอยแห่ไม่ให้สุนัขหลับ ๓ คืน สุนัขตายแล้ว แต่ออดข้าวอดน้ำไม่เป็นไร
สุนัขไม่ตาย คนเราถ้าไม้ได้นอน ๒ - ๓ คืน ไม่เป็นไร แต่ถ้าอดข้าว
อดน้ำตายเร็ว สัตว์บางประเภทอดอาหารได้นานมาก

เรื่องอาหารเป็นเรื่องสำคัญที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัพเพ สัตตา อาหารภูจิติกา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ได้ด้วยอาหาร เข้าขึ้นมาก็ต้องอาหาร กลางวันก็ต้องอาหาร ว่างมือก็ต้องอาหาร บ่ายหนอยก็ต้องอาหาร เย็นก็อาหาร บางทีรอบดึกยังกินอาหารอีกเล็ก ๆ น้อย ๆ ห่างอาหารไปไม่กี่ชั่วโมงก็ต้องกิน เราอยู่ด้วยอาหารที่วิ่งวุ่นทำงานทำการเป็นการใหญ่เวลานี้ และเวลาไหนก็เหมือน ๆ กันส่วนใหญ่เพราะจะได้มีอาหารใส่ปากใส่ท้อง บางครอบครัวมีแต่คนช่วยกินหลาย ๆ คน แต่คนที่หามาเลี้ยงมีอยู่คนเดียว ก็ต้องหนักหนอย ลูกยังเรียนหนังสืออยู่ ยังหาเงินไม่ได้ แม่ก็ป่วย ทำอะไรไม่ได้ มีแต่พ่อบ้านคนเดียวที่ยังหาเงินอยู่ บางบ้านลูกยังเรียนหนังสืออยู่ พ่อบ้านป่วยทำอะไรไม่ได้ แม่บ้านคนเดียวที่หาเงินอยู่ ก็เพื่อจะได้มาซื้ออาหารใส่ปากใส่ท้อง ยิ่งอนาคตต่อไปข้างหน้า คนก็มากขึ้น ๆ ทรัพยากรธรรมชาติมันมีจำกัด อาหารน้อยลง น้ำน้อยลง ก็จะมีปัญหาเรื่องการแย่งทรัพยากร แย่งกันอยู่ แย่งกันกิน แย่งกันทำงาน ทำ พิจารณาในแง่นี้ก็น่าเบื่อ เป็นที่สังเวชสลดจิต อย่าได้ประมาทเลย ถึงจะมีอาหารกิน บางคนก็กินไม่ได้ มีโรคมีภัยบางอย่าง กินอาหารทางปากไม่ได้ต้องใส่ทางจมูก ก็ทรมาณเหมือนกัน บางคนเป็นโรคลำคอ กินอาหารไม่ลง น้ำก็กลืนไม่ลง เจ็บอย่างนี้เกี่ยวกับร่างกาย พูดไปก็ไม่มีจบสิ้น

มาถึงเรื่องอิริยาบถ อายุร่างกายของเรานี้อยู่ได้เพราะอาศัยลมหายใจ เข้า - ออก อาศัยอาหาร อาศัยอิริยาบถ เป็นต้น อิริยาบถคือ ยืน เดิน นั่ง นอน ต้องเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ พออายุมากขึ้นก็นอนมากขึ้น อิริยาบถนอนจะมีมากขึ้น เดินก็น้อยลง ยืนก็น้อยลง

นั่งก็น้อยลง บางคนเมื่อก่อนนี้ยืนปาฐกถาได้ ๓-๔ ชั่วโมงตอนยังหนุ่ม พออายุมากขึ้นยืนไม่ได้ ตั่งนั่ง นิ่งนานก็ไม่ได้ ปวดนั่นปวดนี่ ต้องเปลี่ยนอิริยาบถอยู่เรื่อย ความไม่สม่ำเสมอของอิริยาบถ เป็นสาเหตุแห่งความป่วยอีกชนิดหนึ่ง ถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้ว อายุก็จะสั้นไป ไม่นานนัก

๖. พิจารณาถึงชีวิตว่าเป็นสิ่งไม่มีเครื่องหมาย

พิจารณาถึงความตายโดยพิจารณาถึงชีวิตว่าเป็นสิ่งไม่มีเครื่องหมาย สมกับที่ท่านกล่าวว่า ชีวิต พยาริ ที่ทิ้งร่างกาย คดี กาลที่ตาย ทั้ง ๕ อย่างนี้ไม่มีเครื่องหมาย

อนิมิตตมณฑลวาท, มัจจานัน อิศ ชีวิต, กสิรณฺจ ปริตตณฺจ, ตณฺจ ทุกฺเขน สยฺตํ. ใคร ๆ รู้ไม่ได้ว่าชีวิตจะยืนนานไปสักเท่าไร จะตายด้วยโรคอะไร จะตายที่ไหน ตายแล้วจะไปเกิดที่ใด จะตายเวลาเช้าหรือสาย หรือบ่าย หรือเย็น หรือเมื่อไร รู้ไม่ได้ ไม่มีเครื่องหมายยังเป็นสิ่งผิดเคือง (กสิรณฺจ) คือมันไม่คล่อง มีอุปสรรคเยอะ มีปัญหาเยอะ มันผิดต้องคอยหยอดน้ำมันไว้เรื่อย และยังเป็นของน้อยด้วย (ปริตตณฺจ) นอกจากนั้นยังประกอบไปด้วยทุกซ์ (ทุกฺเขน สยฺตํ) ผิดเคือง เล็กน้อย และยังประกอบไปด้วยทุกซ์

๗. พิจารณาความตายโดยกำหนดระยะเวลา

คือพิจารณาว่าระยะเวลาที่จะมีชีวิตอยู่นี้น้อยนัก ไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็จะต้องตาย แม้ผู้ใดจะอยู่เลย ๑๐๐ ปีไปบ้าง ก็ต้องตายเพราะชรา เป็นแน่แท้

๘. พิจารณาถึงความตายอยู่ทุก ๆ ขณะ

มีความหมายว่า สัตว์ทั้งหลายตายอยู่ทุกขณะ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จิตตถกฏคมโต โลโก, ปณฺณตฺตติ ปรมตฺถิยา ว่าโดยบัญญัติทางปรมัตถ์ สัตว์ชื่อว่าตายเพราะจิตดับ เราตายอยู่ทุกขณะ ชั่วโงมหนึ่งก็ตายหลายครั้ง เกิดหลายครั้ง

อันนี้เป็นการพิจารณาความตายโดยอาการ ๘ อย่าง ลองทบทวนดูแล้วก็พิจารณาบ่อย ๆ ทั้ง ๘ อย่างนี้

อายุของคนเรานั้น จะยืนดีหรือสั้นดี ก็สุดแล้วแต่ความรู้สึกของแต่ละคน คนจำนวนมากปรารถนาจะให้อายุยืน แต่ความจริงแล้วอายุยาวหรืออายุสั้นมันไม่มีความหมาย มันอยู่ที่ว่าช่วงที่มีอายุนั้นได้ทำอะไร พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “คนมีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญา ไม่มีความเพียร สู้คนที่มีชีวิตอยู่วันเดียว แต่มีปัญญา มีความเพียร ไม่ได้” ไม่ใช่เกิดมาวันเดียวนะครับ หมายความว่า มีชีวิตอยู่วันเดียว เช่นเวลานี้เรามีอายุ ๔๐ ปี แล้วก็จะไปอยู่อีกวันเดียว แต่ก็อยู่ด้วยปัญญาและอยู่ด้วยความเพียร กับคนที่มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาและไม่มีความเพียร ก็สู้คนที่อยู่วันเดียวไม่ได้ เพราะว่า เป็นวันเวลาที่เต็มไปด้วยประโยชน์ บางท่านบอกว่า เกิดมาวันเดียว ดีกว่าหรือประเสริฐกว่า อย่างนั้นไม่ใช่ คนเกิดมาวันเดียว คนเกิดจากท้องแม่วันเดียว ทำอะไรไม่ได้ ต้องหมายถึงว่า มีชีวิตอยู่วันเดียว เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว ไม่ใช่เกิดมาวันเดียว ถ้าเข้าใจอย่างนั้นจะทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งได้

๓.๖ ข้อคิดเพื่อพิจารณาความตาย

มีภัยอยู่ ๓ อย่าง เรียกว่า อมาตยาปุตติกภัย แปลว่า ภัยที่มารดา บิดาป้องกันให้บุตรไม่ได้ และบุตรป้องกันให้มารดาบิดาไม่ได้ คือ

ชราภัย	ภัยคือความแก่
พยาธิภัย	ภัยคือความเจ็บป่วย
มรณภัย	ภัยคือความตาย

(พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เล่ม ๒๐ หน้า ๒๓๐)

คนที่เป็นพ่อแม่กัน เป็นลูกกัน ช่วยกันได้ในเรื่องอื่น แต่เกี่ยวกับเรื่องแก่ เจ็บและตาย ช่วยกันได้น้อย ช่วยชะลอได้ แต่ช่วยกันจริง ๆ ช่วยไม่ได้

ปกติมนุษย์เราก็ตายกันทุกวัน ถ้าไม่ช่วยเอาไว้ด้วยการกินข้าว กินน้ำ พักผ่อน ออกกำลังกาย มันก็จะตาย คือไม่มีใครทำร้ายก็ตายเอง นอกจากนี้มนุษย์ก็ยังประทุษร้ายกันไม่เว้นแต่ละวัน เป็นที่ประหวั่นพรันพรึงน่ากลัว มีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดระแวงภัย มันน่ากลัว

ดังที่กล่าวแล้วว่า “ชีวิตไม่มีนิมิตรู้ไม่ได้ ไม่มีเครื่องหมายรู้ไม่ได้ว่าจะตายที่ไหน ตายเมื่อไร จะตายด้วยโรคอะไร จะตายอย่างไร ทั้งผิดเคือง ทั้งน้อย ทั้งประกอบด้วยความทุกข์” เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้เราพิจารณาบังสุกุลตัวเองเสียบ้าง ก่อนที่จะถึงเวลาที่จะให้พระบังสุกุลที่วัด

เวลานอนกลางวัน หลังจากนอนหงายเหยียดยาว เอามือแนบกับกายทั้ง ๒ ข้างเหมือนคนตาย แล้วก็ว่าคาถาบังสุกุล

อจิริ วตยํ กาโย, ปจวี อธิเสสสุติ

ร่างกายนี้ ไม่นานหนอจะนอนทับถมแผ่นดิน

จุฑาทิ อเปตวิญญาโน, นิรตุถวํ กลิงฺครํ.

กายนี้ปราศจากวิญญาณแล้ว เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ค่า ก็จะถูกทอดทิ้ง

ใครจำได้ก็ให้ว่าทั้งภาษาบาลีและแปลภาษาไทยด้วย ก็จะได้ความรู้ความเข้าใจ ท่อนไม้มันยังมีประโยชน์สำหรับคน เอาไปทำพินก็ได้ เอาไปทำอย่างอื่นก็ได้ พอสำเร็จประโยชน์ได้ แต่ว่าร่างกายนี้ตายแล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร มีแต่เป็นภาระแก่คนที่เขาอยู่ข้างหลัง ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องเหน็ดเหนื่อย จัดงานศพอะไรมากมาย นี่ก็คิดดูมันไร้ค่ายิ่งกว่าท่อนไม้ที่เขาทิ้งเสียอีก

มีคาถาบังสุกุลอีกคาถา เรียกว่า คาถาบังสุกุลตาย เวลาที่ท่านไปงานศพ ถ้าท่านฟังออก พระท่านจะบังสุกุลศพว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ

อุปฺปาททยธฺมมิโน มีการเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา

อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เตสํ วุปฺสโม สุโข การสงบสังขารเสียได้เป็นสุข

สังขารมี ๒ อย่าง คือ สังขารภายนอก หมายถึง สังขารที่เป็นรูปธรรม คือ ร่างกาย และสังขารที่เป็นนามธรรม คือ ความคิด เป็น

ความคิดปรุงแต่งที่ทำให้เป็นทุกข์ไปต่าง ๆ ถ้ามหานิกายท่านก็จบเท่านี้

ทางพระธรรมยุต ท่านจะต่ออีกนิดหนึ่งว่า

สพเพ สตตมา มรณติ จ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงตายอยู่ด้วย

มริสุ จ ตายแล้วด้วย

มริสสุเร จักตายด้วย

ตเถวาท มริสสามิ เราจักตายเป็นแน่แท้เช่นกัน

นตถิ เม เอตถ สสโย ความสงสัยในเรื่องความตายนั้นไม่มี

ไม่ต้องสงสัย ต้องตายแน่ ไม่วันใดก็วันหนึ่งก็ต้องตาย เพราะฉะนั้นเมื่อรู้อย่างนี้แล้ว บุคคลผู้ฉลาดก็ควรบำรุงเลี้ยงร่างกายเอาไว้ให้อยู่ได้นาน ๆ ด้วยตนเอง เมื่อมีชีวิตอยู่ก็พึงประพฤติธรรมเรื่อย ๆ ไป บำรุงเลี้ยงร่างกายไว้เพื่อจะได้ประพฤติธรรม เพื่อจะได้บำเพ็ญคุณงามความดี เพราะธรรมนั้นแลเป็นเหมือนแก้วสารพัดนึกอันประเสริฐ

ท่านกล่าวไว้อีกว่า เมื่อน้ำนมกับยาผสมกันดีแล้ว รสยาก็คลุกเคล้ากันเข้าดีกับน้ำนม (น้ำผึ้งก็ได้) ฉันทใด กุศลธรรม หรือคุณงามความดีที่บุคคลประพฤติไว้ดีแล้วในโลกนี้ ก็จะเป็นเหมือนเงาติดตามคนผู้ละโลกนี้ไปสู่โลกหน้า หมายความว่า ยากับน้ำผึ้งเมื่อมันคลุกเคล้าด้วยกันแล้ว มันก็ไปด้วยกัน เหมือนกับจิตที่มีธรรม จิตที่ได้สั่งสมความดี ประพฤติความดีเอาไว้มาก มันก็ติดกันไป เมื่อจิตไป คุณความดีหรือกุศลธรรมก็ไปด้วย เหมือนตัวยากับน้ำผึ้งที่คลุกเคล้าเข้าด้วยกัน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ทำแล้วไม่ได้เป็นประโยชน์เฉพาะในโลกนี้อย่างเดียว เป็นประโยชน์ในโลกหน้าด้วย

อย่างที่ท่านบอกไว้ว่า ปุณฺณานิ ปรโลกสมิ, ปติฏฺฐาโหนติ ปาณินิ บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกหน้า เป็นที่พึ่งในโลกนี้ด้วย บุญนั้นก็คือ คุณงามความดี คนเราที่มีคุณงามความดี ก็เป็นที่พึ่งแก่ตัวได้ ในโลกนี้อยู่ที่ไหนก็อยู่ได้ อยู่ได้ง่าย อยู่ได้ไม่ยาก ใคร ๆ ก็ต้องการให้อยู่ ใคร ๆ ก็ประสงค์ จากไปเขาก็ระลึกลงใจ ไม่อยาก ให้ไป กลับมาเขาก็ยินดีต้อนรับ มีพุทธภาษิตท่านองนี้เหมือนกันว่า “บุญทั้งหลายต้อนรับบุคคลผู้มาจากโลกนี้ไป เหมือนกับญาติคอยต้อนรับญาติอันเป็นที่รัก”

สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดแล้ว จะไม่ตายด้วยความพยายามอันใด ความพยายามอันนั้นไม่มี คือว่าพยายามเพื่อจะเลี่ยงความตาย หนีความตายไม่ได้ แม้อยู่ได้ถึงชราก็ต้องตาย เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลาย มีความเป็นอยู่นี้เป็นธรรมดา เอว์ธมฺมา ทิ ปาณินิ ผลไม้สุกงอมแล้ว ก็จะมีภัยเพราะจะต้องร่วงหล่นลงไป ไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่ง สัตว์ทั้งหลายผู้ที่เกิดแล้ว ก็จะมีภัยเพราะต้องตายเป็นแน่แท้ มรณภัยเป็น ภัยที่ถึงที่สุดของสัตว์ทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปรียบเอาไว้ว่า ภาชนะดินที่นายช่าง ทำแล้วทุกชนิด มีความแตกเป็นที่สุด คือในที่สุดก็ต้องแตกฉนใด ชีวิต สัตว์ทั้งหลายก็ฉนนั้น ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนเขลา ทั้งคนฉลาด ล้วน ไปสู่อำนาจของความตาย มีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้าด้วยกัน ทั้งนั้น สพฺเพ มจฺจุปรายนา ทั้งหมดจะต้องเดินหน้าไปสู่ความตาย เมื่อสัตว์ทั้งหลายถูกมฤตยูครอบงำแล้ว ต้องไปปรโลก บิดาจะป้องกัน บุตรไว้ไม่ได้ หรือพวกญาติจะป้องกันพวกญาติก็ไม่ได้

มีพระพุทธรูปจำนวนมากมายที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา ความต้านทานในญาติทั้งหลายไม่มี ก็ได้แต่นั่งมองหน้ากัน มองตากัน เวลาเจ็บไข้ หรือป่วยหนักไปนอนโรงพยาบาล ญาติทั้งหลายก็ไปล้อมแล้วก็มองตากัน มองหน้ากัน จับมือถือแขนกัน แต่ก็จะมีตั้งร้งเอาไว้ไม่ได้ ไม่มีใครที่จะมีอำนาจต่อสู้กับมฤตยูหรือความตายได้

“ดูเถิด! เมื่อหมู่ญาติของสัตว์ทั้งหลายผู้จะต้องตายกำลัง แลดู รำพันอยู่โดยประการต่าง ๆ สัตว์ผู้จะต้องตายผู้เดียวเท่านั้น ถูกมฤตยูนำไป เหมือนโคที่เขาจะนำไปฆ่า ถูกนำไปตัวเดียว ความตาย และความแก่กำจัดสัตว์โลกอยู่อย่างนี้ เพราะเหตุนี้ นักปราชญ์ทั้งหลาย ทราบชัดสภาพของโลกแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก”

“เมื่อหมู่ญาติกำลังแลดูรำพันอยู่ด้วยประการต่าง ๆ สัตว์ผู้ต้อง ตายผู้เดียวเท่านั้นที่ถูกมฤตยูนำไป คือไม่เอาผู้อื่นไป ใครจะคร่ำครวญ ใครจะทำอะไรก็ตามใจ แต่มฤตยูต้องเอาคนนั้นไป เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายทราบความอย่างนี้แล้วก็ไม่เศร้าโศก คือรู้ความ จริง เศร้าโศกไปก็เท่านั้น ไม่มีประโยชน์”

“ท่านย่อมไม่รู้ทางของผู้มาหรือผู้ไป ไม่เห็นที่สุดทั้ง ๒ อย่าง ไม่รู้ทางของผู้มาหรือผู้ไป หมายความว่า ตอนที่เขามา เราก็ไม่รู้ว่าจะ มาทางไหน ตอนที่เขาจะไปก็รู้ว่าเขาจะไปทางไหน ไม่เห็น ยกเว้นท่านที่ได้จุตูปปาตญาณ หรือได้ทิพจักขุญาณ ถึงจะรู้ได้ เมื่อ ไม่รู้ทางที่มาที่ไปของผู้ตาย ถึงจะคร่ำครวญไปก็ไร้ประโยชน์ ถ้า ผู้คร่ำครวญเบียดเบียนตัวเองอยู่ จะทำประโยชน์อะไรให้เกิดขึ้น ได้แล้ว บัณฑิตผู้เห็นแจ้งในเรื่องนี้ก็จะช่วยคร่ำครวญ ช่วยร่ำร้อง

ถ้าเห็นว่าการคร่ำครวญนั้นเป็นประโยชน์ เพราะฉะนั้นบัณฑิตทั้งหลาย จึงไม่คร่ำครวญไม่เศร้าโศกในความตาย”

“คนจะถึงความสงบใจได้ด้วยการร้องไห้เพราะความเศร้าโศก ก็หาไม่ได้ ทุกข์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นยิ่งขึ้น สรีระของผู้นั้นก็จะชুবซิด บุคคล เบียดเบียนตนเองย่อมเป็นผู้ชুবพอม มีผิวพรรณเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายผู้ละไปแล้ว ย่อมรักษาตัวไม่ได้ด้วยคำรำพันนั้น”

“การรำพันจึงไร้ประโยชน์ คือ เรารำพันไปซักเท่าไร หรือผู้ที่ จะตายและญาติของผู้ที่จะตาย จะรำพันไปสักเท่าไรก็ไม่ได้ประโยชน์ ไร้ประโยชน์ คนผู้ทอดถอนใจถึงบุคคลผู้ทำกาละแล้ว ยังละความ เศร้าโศกไม่ได้ ตกอยู่ในอำนาจแห่งความเศร้าโศก ย่อมถึงทุกข์ยิ่งขึ้น”

“ท่านจงดูคนแม่เหล่าอื่นผู้เตรียมจะดำเนินไปตามยถากรรม สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ถึงอำนาจแห่งมัจจุราชแล้ว กำลังพากันดิ้นรนอยู่ ที่เดียว สภาพแห่งโลกมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพลัดพราก มีได้เสมอ บุคคลจะพึงเป็นผู้อยู่ ๑๐๐ ปี หรือยิ่งกว่า ๑๐๐ ปี ก็ต้อง พลัดพรากจากหมู่ญาติต้องละทิ้งชีวิตไว้ในโลกนี้

เพราะเหตุฉะนั้น บุคคลพึงพระธรรมเทศนาของพระอรหันต์แล้ว เห็นคนผู้ล่วงลับทำกาละแล้ว กำหนดรู้อยู่ว่า บุคคลผู้ล่วงลับทำกาละ แล้วนั้น หวังไม่ได้ว่าจะเป็นอย่างอีกเกิด คืออ่อนวอนไม่ได้ หวังให้เขา อยู่เขาก็ไม่อยู่ พึงกำจัดความรำพันเสีย บุคคลพึงดับไฟที่ไหม้ลูกกลม ไปด้วยน้ำฉันใด นรชนผู้เป็นปราชญ์มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงกำจัด ความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นเสียโดยฉับพลัน เหมือนลมพัดนุ่นปลิวไป ฉะนั้น”

ทำได้ง่ายอย่างนี้ก็ดีนะครับ คนที่เฉลียวฉลาดกำจัดความเศร้า โศกเสียได้เหมือนกับลมพัดผ่านไป นุ่นมีสภาพเบา เป็นของเบา ลมพัดนิดเดียวก็ปลิวแล้ว ส่วนมากความทุกข์โศกของคนมันเป็นหินหนัก เหมือนหิน ลมพัดก็ไม่ขึ้น คงเศร้าโศกอยู่อย่างนั้น

“คนผู้แสวงหาความสุขเพื่อตนพึงกำจัดความรำพัน ความทะยานอยาก ความโทมนัสของตน พึงถอนลูกศร คือกิเลสของตนเสีย เป็นผู้มีลูกศร คือกิเลสอันถอนขึ้นได้แล้ว อันต้นหาและทิวฐิไม่อาศัยแล้ว ถึงความสงบใจ ก้าวล่วงความเศร้าโศกได้ทั้งหมด เป็นผู้ไม่มีความเศร้าโศก เยือกเย็น”

อันนี้เป็นข้อความทั้งหมดจากสัลลสูตร คัมภีร์สุตตนิบาต ท่านให้หัวเรื่องว่า ความเป็นธรรมดาของสัตว์โลกเป็นเช่นนั้นเอง คือ ต้องตาย

บุคคลผู้ที่จะต้องตายซึ่งกำลังจะจากโลกนี้ไป มีนิมิต ๒ อย่าง ปรากฏขึ้น คือ

อย่างหนึ่งเรียกว่า กรรมนิมิต คือ กรรมที่ได้ทำเอาไว้อย่างไร จะปรากฏ เช่นคนที่เป็นโจรทำโจรกรรมมาก ๆ หรือคอร์รัปชั่นทรัพย์ สิ้นเงินทองของคนอื่น เคยทำอย่างไร สิ่งที่เคยทำก็จะปรากฏให้เห็น ในขณะที่ใกล้จะตาย ที่เขาเรียก กรรมนิมิต ทางฝ่ายดีก็มี คนถ้าสวด ภาวนาสงใจกรรม สนใจในการฟังธรรม ทำบุญต่าง ๆ บ่อย ๆ เนื่อง ๆ เป็นอาจิณณกรรม เวลาใกล้จะตายสิ่งนั้นก็ปรากฏให้เห็นเป็นกรรมนิมิต เหมือนกัน กรรมนิมิต แปลว่า เครื่องหมายแห่งการกระทำปรากฏขึ้น

อีกอันหนึ่งคือ คตินิมิต หมายความว่า ภาพที่จะไป จะไปเกิด เป็นอะไร สิ่งนั้นก็จะมีปรากฏขึ้น เช่นว่า จะไปเกิดในหมู่สุนัข ภาพ ผงสุนัขก็จะปรากฏขึ้นในมโนทวาร ในจิตสำนึก ถ้าจะไปเกิดเป็นเทวดา ก็จะมีภาพของเทวดาปรากฏขึ้น ไปเกิดเป็นอะไร เกิดในภพใด สิ่งนั้นก็จะมีปรากฏให้เห็น เรียกว่า คตินิมิต คือ เครื่องหมายที่จะไปสู่คติ หรือ ทูคติ เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า ผู้ที่กำลังจะตายนี้ สัมผัสเห็นโลกนี้ เห็นญาติ เห็นพี่น้องในโลกนี้ พอหลับตาลงก็เห็นโลกหน้า เห็นว่าจะไปอย่างไร

มีเรื่องเล่ามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคัมภีร์อรรถกถา เล่าถึงคตินิมิตของคนผู้จะตาย หรือกำลังจะตาย อันนี้ท่านผู้สนใจ โปรดไปแสวงหาอ่านเองเพิ่มเติม

มีนักปราชญ์บางท่าน เช่น ท่านโสเครติส นักปราชญ์กรีก ท่านเห็นว่า การมีชีวิตอยู่ก็คือการเจ็บป่วยอันยาวนานนั่นเอง ทั้งนี้มีคำอธิบายว่า มองอย่างละเอียดลึกซึ้งแล้ว คนเราเจ็บป่วยทุกวันมากบ้าง น้อยบ้าง เพราะร่างกายเป็นชั่วคราวอยู่แล้ว ชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นทุกข์โดยสภาวะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุกขชั้น คือ กองทุกข์ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า ชั้น ๕ เป็นภาระหนัก แต่บุคคลก็ต้องนำภาระไป การยึดชั้น ๕ อันเป็นภาระไว้เป็นความทุกข์ การปลงภาระเสียได้เป็นสุข อันนี้เป็นพระศนะของนักปราชญ์ ที่เห็นว่าการมีชีวิตอยู่ ก็คือการเจ็บป่วยที่ยาวนานนั่นเอง เพราะเราป่วยอยู่ทุกวัน ยิ่งอยู่นานไปก็ยิ่งเจ็บป่วยมากเข้าทุกที ๆ

แง่ดีของความตาย

คนส่วนมากมักมองแต่แง่ร้ายของความตายว่าไม่ดี เป็นความทุกข์ แม้จะพูดถึงเรื่องความตายก็ไม่ได้ ถือว่าเป็นสิ่งร้าย ห้ามพูด ห้ามคิดถึง แต่ว่าแง่ดีของความตายก็มีอยู่ อันนี้เป็นวิสัยของผู้ช่างคิด รู้จักคิดให้เป็นประโยชน์ เหมือนท่ามะนาวเปรี้ยวให้หวาน เป็นคุณลักษณะของบัณฑิต คุณสมบัติที่วันนี้ทำให้เป็นคนมั่นคง มองหาประโยชน์ได้ในทุก ๆ เรื่อง เข้าลักษณะที่ว่าหาจุดสว่างในมุมมืด หาความเย็นในความร้อน ในความร้อนนั้นเองมีความเย็นอยู่ หาความสุขในภาวะที่น่าจะทุกข์ ดังภาษิตที่ว่า “นรชนผู้ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ หาความสุขได้แม้ในเหตุการณ์ที่น่าจะทุกข์” ถ้ามองในมุมกลับก็คือผู้ประกอบด้วยความเขลา จะประสบความทุกข์แม้ในภาวะที่น่าจะสุข

ความสุขกับความทุกข์ขึ้นอยู่กับความรู้จักมอง เหมือนกับนักโทษ ๒ คน มองออกมาจากช่องลูกกรงห้องขัง คนหนึ่งเห็นโคลนตม อีกคนหนึ่งเห็นดวงดาวในท้องฟ้า ตามคำกลอนที่ท่านว่า “สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม คนหนึ่งตาแหลมคมเห็นดวงดาวอยู่พรราวพราย” เมื่อมองออกมาจากที่เดียวกัน มนุษย์เราถ้าตั้งใจเสียอย่างเดียวว่าจะแสวงหาความรู้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ แก่ชีวิตและจิตใจแล้ว ถ้าจะมีอะไรมาทำให้เขาทุกข์และเดือดร้อนจนถึงกับกินไม่ได้ นอนไม่หลับ แม้จะนอนไม่หลับ เขาก็หาแง่ดีจากการนอนไม่หลับได้ คือเมื่อนอนไม่หลับก็หาอะไรทำให้เป็นประโยชน์ มีแง่ดีของการนอนไม่หลับ คนชนิดนี้จะมองความทุกข์เป็นความรู้ ความฉลาด เป็นเหตุให้เกิดความรู้ ความฉลาด กลายเป็นเรื่องสนุกไปเลยก็ได้

ในเรื่องความตายก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่คนส่วนมากถือเป็นเรื่องร้าย เป็นเรื่องอัปมงคล ถ้าเป็นงานก็เรียกว่าเป็นงานอวมงคล มีงานมงคลและงานอวมงคล ในหนังสือสวดมนต์ของท่านก็แนะนำเอาไว้ว่างานมงคล ให้สวดอันนี้ ๆ งานอวมงคล หมายถึง งานศพ ให้สวดอันนี้ ๆ สำหรับผู้พูดเอง ไม่อยากจะให้เรียกอย่างนั้น อวมงคล แปลว่า ไม่เป็นมงคล ที่จริงไม่ใช่ งานศพก็เป็นงานมงคลอย่างหนึ่งเหมือนกัน เป็นมงคลแก่ผู้ที่ไปร่วมทำบุญ เป็นมงคลทั้งนั้นถ้าทำให้ดี ผู้ที่รู้จักหาประโยชน์จากรื่องต่าง ๆ มองเห็นความตายเป็นเรื่องดี เป็นเรื่องที่ไม่เสียหายอย่างไร แต่กลับมีประโยชน์และได้รับประโยชน์หลายด้านด้วยกัน เช่น

(๑) ความตายทำให้คนที่เคยโกรธเกลียด เลิกโกรธเลิกเกลียดให้อภัยในความผิดพลาดต่าง ๆ ของเรา

(๒) ความตายไม่สามารถจะมาพรากความรักของคนที่รักกันได้ และทำให้คนที่รักอยู่แล้ว รักมากขึ้น สมมติว่ายิ่งตายในขณะที่กำลังรักกันอยู่ ทำให้รักกันวันต่อวัน ไม่มีโอกาสที่จะเกลียดอีกเลย คนที่รักกันอยู่ไป ๆ นาน ๆ เข้า ความรักกลายเป็นความเกลียดก็มี แต่ถ้าเขาตายไปในขณะที่รักกันอยู่ ความรักก็จะกลายเป็นความรักนิรันดร ไม่ต้องเกลียดแล้ว และทำให้คนที่รักอยู่แล้วรักมากขึ้น

(๓) ความดีที่เคยทำไว้ซึ่งไม่เคยปรากฏขณะมีชีวิตอยู่ ก็จะมีปรากฏมากขึ้น เด่นขึ้น หลังจากที่ยังตายแล้ว เพราะว่าโดยธรรมดาคนที่ยังมีชีวิตอยู่ มักจะเป็นที่ตั้งแห่งความริษยาของคนเป็นจำนวนมาก ถ้ายิ่งเด่นยิ่งดัง ยิ่งประสบความสำเร็จ ยิ่งมั่งคั่งร่ำรวย ประสบความสำเร็จ

ทางยศถาบรรดาศักดิ์ ทางชื่อเสียงเกียรติคุณ ก็เป็นที่เฟื่องเฟื่องริษยาของ
คนบางจำพวก เขาก็พยายามจะปกปิดกลบความดีเอาไว้ไม่ให้ปรากฏ
แต่ถ้าตายไปแล้ว ความดีที่ทำเอาไว้ ไม่เคยปรากฏก็จะปรากฏ เพราะ
ว่าคนริษยา ก็จะเลิกริษยา คนที่หาเรื่อง ก็จะเลิกหาเรื่อง

(๔) คนที่เคยเห็นเราเป็นศัตรู ถึงจะไม่กลับมาเป็นมิตร ก็เลิกคิด
เป็นศัตรู

(๕) คนที่เคยริษยา ก็จะเลิกริษยา แล้วก็จะกลับมายกย่องชมเชย
เท่าที่สามารถจะทำได้

(๖) ถ้าถือในแง่ปรมาตม์ที่ว่า การเดินในเส้นทางชีวิตนั้นเต็ม
ไปด้วยความขอกข์ระบม เหมือนเดินบนหนาม ความสุขมีเพียงระยะ
ที่ยกเท้าก้าวก่อนที่จะก้าวลงบนหนามแล้ว ความตายก็เป็นความสุข
เป็นการหยุดเดินบนหนาม คนที่มีชีวิตยาวนานก็เป็นการเพิ่มความ
ขอกข์ระบมมากขึ้น คือตายเร็วก็ยิ่งได้กำไรมาก เพราะไม่ต้อง
ขอกข์นาน

ที่พูดมาทั้งหมด ๖ ประการ เป็นแง่ดีของความตาย ขอออกตัว
และขออภัยว่าไม่ใช่ชักชวนท่านทั้งหลายให้มาตาย แต่ให้พิจารณา
ให้เห็นว่าแง่ดีของความตายก็มีอยู่ เพื่อที่เราจะได้ไม่กลัวตายมาก
เกินไป ไม่ขลาดต่อความตาย เป็นลูกศิษย์ของพระอรหันต์ เป็น
ลูกศิษย์ของพระอริยะที่ท่านพูดว่า “ไม่ยินดีชีวิตและไม่ยินดีความตาย
คอยเวลาอยู่เท่านั้น” เมื่อไรก็เมื่อนั้น ให้เห็นความตายเป็นเรื่องธรรมดา
ที่ทุกคนจะต้องประสบ ไม่ว่าจะมากด้วยยศ มากด้วยบุญ มากด้วย

ทรัพย์สิน มากด้วยอะไรก็แล้วแต่ ในที่สุดก็ต้องเผชิญหน้ากับความตาย มันเป็นเรื่องธรรมดาที่ว่า คนเราแต่ละคนถ้าไม่รู้จักตาย

ท่านลองคิดดูว่าโลกนี้ สังคมนี้อะจะเป็นอย่างไร คงจะมีคนแก่ที่ไม่หยุดความแก่ ไม่ตาย แต่ทุกคนก็อายุ ๑๐๐, ๓๐๐ ไม่รู้จะอยู่ในสภาพอย่างไร ขนาดแค่นี้ไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็เดินไม่ค่อยไหวแล้ว นอนกับนั่ง บางทีก็นั่งเข่าถึงหูกันอยู่ จะทำอย่างไร โลกนี้ก็น่าสมเพชเวทนาเกินไป เพราะฉะนั้น ความตายก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยล้างสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ให้หมดไปตามกาลเวลาอันควร

เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด
ทำให้คนเราหาขมขื่นต่อการขึ้นลงของชีวิต
ช่วยคลี่คลายความข้องใจในความสับสนของชีวิต
เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพุทธศาสนา
ควรจะเรียนรู้ ทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง
เพื่อชีวิตของตนเองจะได้ดีขึ้น
และทำให้ผู้ใกล้ชิด เช่น ลูกหลานหรือบริวาร
ได้มีความเข้าใจปัญหาชีวิตของตนด้วย

ให้พิจารณาถึงกรรมให้มาก ๆ
ในชีวิตประจำวันเราทำกรรมทุกวัน
เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง มีเจตนาที่จะทำกรรมดีบ้าง
กรรมชั่วบ้าง เพียงแต่คิดมันก็เป็นกรรมแล้ว
กรรมทั้งกรรมดีทั้งกรรมชั่ว มันมากมายเหลือเกิน
แต่ละวัน ๆ สลับซับซ้อนกันอยู่ในจิตของเรา
ลึกจนไม่รู้จะลึกอย่างไร

มหาสมุทรสุดที่จะลึกมากแล้ว
แต่ว่าอะไร ๆ ที่มีอยู่ในจิตของเรา
มันลึกมากกว่านั้นอีก มันหยั่งถึงได้ยาก
เพราะสะสมมานานหลายแสนปี
หลายล้านปี ในสังสารวัฏที่ยาวนานนี้
เพราะฉะนั้นให้นึกถึงกรรมว่า เราจะต้องเป็นไป
ตามอำนาจของกรรม แต่ก็เปลี่ยนแปลงได้

พยายามเปลี่ยนแปลงให้มันดี
กรรมก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้
แล้วแต่เราจะทำ แล้วแต่เราจะเปลี่ยนแปลง
ให้มันเป็นไปอย่างไร เพราะมันไม่เที่ยง
ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยให้ดี
มันจะเปลี่ยนไปในทางดี
ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยไม่ดี
มันจะเปลี่ยนไปในทางไม่ดีเช่นกัน

ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า : เราต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ที่พอใจทั้งหลายทั้งปวง

ประการที่ ๔ ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า เราต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจทั้งหลายทั้งปวง (สพเพติ เม ปิเยติ มนาเปติ นานาภาโว วินาภาโวติ)

เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักเป็นที่พอใจทั้งหลายทั้งปวง คือ ถ้าเราไม่จากมัน มันก็จากเรา มันจากเราไปก่อนบ้าง เราจากมันไปก่อนบ้าง เพราะความตายเป็นยอดของวิบัติทั้งหลาย ดังที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องของความตาย

สิ่งต่าง ๆ ที่เรามีอยู่ สะสมอยู่ ยึดมั่นอยู่ ว่าเป็นของเรา ถ้ามันไม่แตกไป ไม่ทำลายไป ไม่สูญหายไป ไม่มีใครมาโกงเอาไป ไม่มีใครมาแย่งเอาไป มันยังคงอยู่กับเรา แต่ในที่สุดเราก็ต้องจากมันไปด้วยความตายมาพราก

สิ่งทั้งหลายรวมอยู่ใน อิฏฐา กนฺตา มนาปา รุปา สหฺทา คนฺธา รสา โผฏฺจพฺพา รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฺฐัพพะ อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เย วา ปนสฺส เต โทหนฺติ อันนี้เป็นคำที่ไพเราะ

แปลจากภาษาบาลีนี้แปลยาก ถ้าแปลเป็นภาษาอังกฤษ คือ something like that อะไรทำนองนั้น บางสิ่งบางอย่างคล้าย ๆ นั้นแหละ สิ่งที่เราจะต้องพลัดพรากจากไปก็มี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้นแหละ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ทรัพย์สินสมบัติ ผู้คนอันเป็นที่รักที่พอใจทั้งหลายมันอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นแหละ

ในทุกขอริยสังขทานพูดถึง ปิเยหิ วิบุบโยโค ทุกฺโข การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักเป็นทุกข์ เรียกย่อว่า ปิยวิบุโยค แล้วก็อุปปิเยหิ สมบุโยโค ทุกฺโข การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์

๔.๑ การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก กับการประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก อันไหนเป็นทุกข์มากกว่า

ทีนี้ลองตั้งคำถามดูว่าอันไหนทุกข์มากกว่า พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ บางคนก็ทุกข์ทั้ง ๒ อย่างพร้อม ๆ กัน คือ คนอันเป็นที่รักพลัดพรากจากไป ไปเรียนต่อบ้าง ไปทำงานต่างประเทศบ้าง ตายเสียบ้าง แล้วก็ต้องจำเป็นต้องอยู่กับคนอันไม่เป็นที่รัก คนที่อยู่ที่บ้าน คนที่อยู่ที่ทำงานก็ไม่ใช่ที่รัก จำต้องอยู่กับคนอันไม่เป็นที่รัก แต่คนอันเป็นที่รักจากไป แปลว่าเขาต้องทุกข์ทั้ง ๒ อย่าง ก็ค่อนข้างหนัก

ถ้าตั้งปัญหาถามว่า ๒ อย่างนี้ อย่างไหนเป็นทุกข์มากกว่า ถ้าจะให้ตอบเวลานี้ก็ตอบว่า มันสุดแล้วแต่ว่าอารมณ์นั้นเข้มข้นหรือเบาบางแค่ไหน เพียงไร ที่ว่าเข้มข้นคือ สิ่งอันเป็นที่รักพลัดพรากจากไป รักมากหรือรักน้อย ถ้ารักน้อยก็ทุกข์น้อย ถ้ารักมากก็ทุกข์มาก

อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสกับนางวิสาขา ผู้มีผ้าเปียก ผมเปียก มาเฝ้าพระองค์ ร้องไห้มาในเวลาที่ไม่เคยมาเฝ้า พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “วิสาขา วันนี้มาแต่วัน ธรรมดาเคยมาตอนเย็น เอน้ำปานะ มาถวายพระบ้าง ถวายพระพุทธเจ้าบ้าง วันนี้มาแต่วัน มีน้ำตานอง ผ้าเปียก ผมเปียก”

นางกราบทูลว่า หลานรักคนหนึ่งตายไป หลานคนนี้คอยช่วย ในงานบุญทุกอย่าง เมื่อหลานรักตายไปนางก็เศร้าโศกเสียใจ ตอนนั้นนางเป็นพระโสดาบันแล้ว พระโสดาบันยังมีสติไม่สมบูรณ์ ร้องไห้ได้ คร่ำครวญได้ เผลอได้

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “ถ้ามีหลานหลายๆ คนที่ดีอย่างหลาน คนนี้ วิสาขาจะรักมากเท่ากันไหม”

“จะรักมากเท่ากันพระเจ้าข้า ถ้าดีอย่างนี้ก็ต้องรักเท่ากัน”

“ถ้าในเมืองสาวัตถีมีคนดีเท่ากันอย่างนี้ จะรักเขาทั้งหมดไหม”

“ก็รักหมดแหละพระเจ้าข้า”

“เออ ! ก็แล้ววิสาขาในเมืองสาวัตถีนี้ คนตายวันหนึ่งมากไหม”

“โอ ! หลายคนพระเจ้าข้า มีคนตายวันหนึ่งหลายคน”

“วิสาขา, ถ้าอย่างนั้นเธอก็ต้องมีผ้าเปียก ผมเปียก น้ำตานองหน้าทุกวันละซิ”

พระพุทธเจ้าสะกิดแค่นี้ นางวิสาขาผู้เป็นโสดาบันได้สติขึ้นมา

“โอ ! จริงพระเจ้าข้า, จริงพระเจ้าข้า ข้าพระองค์เผลอสติไป”

พระพุทธเจ้าท่านก็สรุปให้ว่า

“วิสาขาเอ๊ย! มีรักหนึ่งก็ทุกข์หนึ่ง มีรักสองก็ทุกข์สอง มีรักร้อยก็ทุกข์ร้อยอย่างนี้ ถ้าไม่มีรักก็ไม่ต้องทุกข์ แต่ว่าคนส่วนมากมีรักไม่สิ่งใดก็สิ่งหนึ่ง ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง คือ ความรักไม่เคยหายไปจากหัวใจ เปลี่ยนแต่วัตถุอันเป็นที่รักเท่านั้น”

ตอนเด็ก ๆ ก็รักของเล่น ใครมาแย่งของเล่นก็ร้องไห้ ตีกันก็มี โตขึ้นมาก็ไม่แย่งของเล่นกันแล้ว ใครจะเล่นตุ๊กตาไขลานอะไรก็เอาไป แต่ว่าไปรักอย่างอื่น รักสิ่งอื่นแทน พอเป็นหนุ่มเป็นสาว ก็ไปรักเพื่อน บ้าง เพศตรงข้ามบ้าง ที่สำคัญที่สุดสำหรับเขาเวลานั้น เขาให้ค่าแก่สิ่งนั้นมากที่สุด ถ้าเพื่อนมีการล้มหายตายจากไป เขาก็ร้องไห้มาก พิกลพิการไปหรือเจ็บไข้ได้ป่วย เสียใจมาก แม้แต่เพียงผิดใจกับเพื่อน เขาก็กินไม่ได้นอนไม่หลับ หน้าเศร้าซุบซิดไปหลายวัน เหมือนกับว่าไม่เข้าใจกับเพื่อน ตอนนั้นเปลี่ยนวัตถุแห่งความรักมาเป็นเพื่อน มารักเพื่อน

บางคนก็รักดารา เมื่อไม่นานเท่าไรมานี้ ดาราญี่ปุ่นคนไหน ไม่ทราบ จำไม่ได้ ตายไป เด็กไทยที่หลงใหลคลั่งไคล้ดาราญี่ปุ่นร้องไห้กันแทบตาย อันนั้นเรียกว่าปิยวิปโยค พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก เป็นความผิดหวัง

พออายุมากขึ้น ๆ ก็รักการงาน บางคนก็รักการงาน ต้องทำงาน พอไม่ได้ทำงานก็เดือดร้อน พอได้ทำงานแล้วก็ไม่ค่อยอยากจะทำงานเท่าไร ถ้ามีเงินพอใช้พอจ่าย ไม่ทำก็ได้ แต่สภาพบังคับมันมีอยู่ นี่ก็

อธิบายขยายความออกมาว่า ความรักไม่เคยหายไปจากจิตใจบุคคล
เปลี่ยนแต่วัตถุแห่งความรักเท่านั้น

พออายุมากขึ้นก็รักการบำเพ็ญประโยชน์ ขอให้ได้ทำประโยชน์
เหน็ดเหนื่อยเท่าไรก็ไม่ว่า บางคนก็รักบุญ ได้ทำบุญ เหนื่อยเท่าไรก็
ไม่ว่า ขอให้ได้ทำบุญ บางคนก็รักหนังสือ ชอบอ่านหนังสือ ตาเจ็บ ตา
เปียก ตาห้อย ตาอะไรก็ไม่รู้ ขอให้ได้อ่านหนังสือ เรียกว่า งดความรู้
อยากได้ความรู้ รักความรู้ พวกนักปรัชญา (Philosopher) รักความรู้
รักสติปัญญา (Love of wisdom) รักหนังสือ ต้องอ่านหนังสือ วันๆ หนึ่ง
หมดไปกับหนังสือ หนังสือบางเล่มรักมาก หายก็เป็นทุกข์ เพราะ
บางเล่มหาแทนไม่ได้ ไม่มีขาย ถ้ามีขายก็ไปหาซื้อเอาไว้ แต่ที่ไม่มี
ขาย หายแล้วก็หายเลย เป็นทุกข์เพราะพลัดพรากจากหนังสือ ถ้าเป็น
นักปราชญ์เขามีวิธีการทำใจ ก็พอเอาใจรอดได้

บางคนก็ไปรักบุญกุศล ชอบทำบุญกุศล ชอบเจริญภาวนา
อันนี้ก็แปลว่า คนเราอยู่ด้วยจิตใจที่ผูกพันกับสิ่งอันเป็นที่รัก โดยที่สุด
แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดเวลาที่บำเพ็ญบารมีอยู่นั้นก็ทรงรัก
พระโพธิญาณ ทรงสละอะไรต่ออะไรได้สารพัดอย่าง และตรัสว่า สิ่ง
ที่เราสละไปนี้จะไม่เป็นที่รักก็หาไม่ได้ แต่ที่เรารักพระโพธิญาณมากกว่า
ท่านก็เลยสละอย่างอื่น ๆ ลูกก็สละได้ ภรรยา ก็สละได้ ทรัพย์สินสมบัติ
สละได้ โดยที่สุดอวัยวะในร่างกาย ชีวิตก็ยอมสละได้ เพื่อสิ่งอันเป็นที่รัก
ที่ยิ่งกว่า คือพระโพธิญาณ ในที่สุดพระองค์ท่านก็ได้พระโพธิญาณ

ถามว่าอันไหนเป็นทุกข์มากกว่า พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก
กับการประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก?

คำตอบประการแรก คือ อารมณ์นั้นมันเข้มข้นหรือเบาบางเพียงไร รักมากหรือรักน้อยแค่ไหน ถ้ารักมากก็ทุกข์มาก รักน้อยก็ทุกข์น้อย ทีนี้ประสพกับอารมณ์หรือสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เหมือนกัน คือไม่ชอบมากหรือไม่ชอบน้อย เกลียดมากหรือเกลียดน้อย ถ้าเกลียดมากก็ทุกข์มาก พบเข้าก็ทุกข์มาก เกลียดน้อยก็ทุกข์น้อย อย่างนี้เรียกว่าขึ้นอยู่กับอารมณ์ที่ประสพหรือพลัดพรากนั้น เข้มข้นหรือเบาบางเพียงใด นี่เป็นประการต้น

ประการต่อมา ผู้ที่ได้ประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก หรือพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักนั้น ได้อบรมจิตไว้มากน้อยเพียงไร ถ้าเขาอบรมจิตไว้ดีแล้ว เป็นภาวิตจิตโต เป็นผู้อบรมกายดีแล้ว เป็นภาวิตกาโย มีปัญญาอันอบรมดีแล้ว เป็นภาวิตปญฺโณ มีศีลอันอบรมดีแล้ว เป็นภาวิตศีโล ถ้าเขาได้อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญาดีแล้ว การต้องประสพกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็ตาม การต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็ตาม ก็จะทำอันตรายน้อย เพราะเขาได้ฝึกฝนอบรมจิตไว้ดี เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อฝ่ามือไม่มีแผล บุคคลย่อมสามารถนำยาพิษไปได้ด้วยฝ่ามือ ยาพิษนั้นไม่ซึมซาบไปในฝ่ามือของเขา ฉะนั้นใครที่ฉันนั้น คืออารมณ์ที่เข้ามากระทบจิตนี้ ถ้าบุคคลได้ฝึกฝนอบรมจิตดีแล้วสามารถ spring มันออกไปได้ let it go ปล่อยมันไป get it out เชี่ยวมันออกไปได้ spring มันออกไปได้ โดยง่าย แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ได้อบรมไว้เพียงพอ มัน spring ไม่ได้ บางที spring เป็นสนิม เชี่ยวออกไปไม่ได้ มันยากเหลือเกิน ก็ได้ยินกันอยู่เสมอว่า รื้ออยู่หรือกว่า ควรจะต้องเชียวมันออกไป แต่ว่าไม่ใช่ว่าพอนึกจะเชียวก็จะเชียวออกได้ มันเชียวยาก ไปได้ยาก เพราะว่ากำลังไม่พอ เหมือนเรา

จะยกของหนัก เรารู้ว่าควรจะยกอย่างไร แต่กำลังที่จะยกไม่พอ เรา ยกไม่ได้ แต่คนที่เขามีกำลังพอ เขายกได้เหมือนของเบา เหมือนว่า เรามีมิดอยู่ แล้วจะตัดเชือก แต่มิดไม่คม กำลังแขนเราก็น้อย เราตัด เชือกด้วยมิดไม่ขาด ตัดแล้วตัดอีกก็ไม่ขาด แต่ถ้าคนที่กำลังดีมีมิดคม ด้วย ตัดทีเดียวก็ขาด

เพราะฉะนั้น การที่ต้องประสบบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก หรือการ ต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก จะทุกข์มากหรือทุกข์น้อยนั้นอยู่ที่ ประการที่ ๒ นี้ด้วยเหมือนกันว่า ผู้ที่ประสบบกับสิ่งนั้น ได้อบรมจิตไว้ มากน้อยเพียงไร

มีพราหมณ์คนหนึ่ง ในสมัยพระพุทธเจ้า ทำนา จนเกือบจะ เก็บเกี่ยวอยู่แล้ว คิดว่าวันรุ่งขึ้นจะได้เก็บเกี่ยว พอดีคืนนั้นน้ำท่วมหนัก พัดพาเอาต้นข้าวไปหมด นาล่ม ไม่มีเหลือเลย ตื่นเช้าขึ้นมา เขาไปดูก็ เหลือแต่ผืนนา ไม่มีต้นข้าวเลย มีความทุกข์มาก

พระพุทธเจ้าท่านเสด็จไปปลอบว่า “มีสิ่งอันเป็นที่รักเป็นที่พอใจ เป็นที่หวัง ก็ต้องมีความทุกข์เป็นธรรมดา ในเวลาที่เราต้องพลัดพราก จากสิ่งอันเป็นที่รัก หรือมันพลัดพรากจากเราไป มันก็เป็นความทุกข์ อย่างนี้ ปียโต ชายเต โสโก, ปียโต ชายเต ภัย ความโศกเกิดจากสิ่ง อันเป็นที่รัก ภัยหรือความกลัวก็เกิดจากสิ่งอันเป็นที่รัก ถ้าพ้นแล้วจาก สิ่งอันเป็นที่รัก ความโศกและความกลัวก็ไม่มี” เสด็จไปปลอบ ให้เขา หายโศกอย่างนี้

ตอนนี้ก็น้ำท่วมมากในเมืองไทยเรา คงมีพี่น้องชาวไทยหลายคนเหมือนกัน นาล่ม สวนล่ม ในที่สุดบางท่านก็บ้านล่ม บ้านเสียหายไปหมดเลยทั้งหลัง

มีสิ่งใดก็เป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้น มันให้ความสุขกับเราได้ มันก็ให้ความทุกข์กับเราได้ บ้านก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ยังให้ความสุขกับเรา ถ้าเรามี แต่มันก็สร้างความกังวลให้กับเรา ให้ความทุกข์กับเราได้เยอะเหมือนกัน ถ้ามีอันเป็นไป เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือประสบภัยพิบัติด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง มันก็เป็นเหตุที่มาของความทุกข์

เพราะฉะนั้นเมื่อมีผู้มากกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ปุตุเตหิ นนุทติ ปุตุติมา ฯ คนมีลูกได้บันเทิงเพราะลูก คนมีโคได้บันเทิงเพราะโค คนไม่มีอะไรก็ไม่มีอะไรจะเป็นที่บันเทิง แปลว่า ว่างเปล่า พระพุทธเจ้าตรัสตรงกันข้ามว่า โสจติ ปุตุเตหิ ปุตุติมา ฯ มีลูก ก็ต้องเศร้าโศกเพราะลูก มีโค ก็ต้องเศร้าโศกเพราะโค มีสิ่งใด ก็ต้องเศร้าโศกเพราะสิ่งนั้น คนที่ไม่มี ก็ไม่ต้องเศร้าโศก

พระพุทธเจ้าท่านตรัสตรงกันข้าม มองคนละมุมกัน ที่จริงในที่สุดก็ต้องพลัดพรากจากสิ่งทั้งปวงไป จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม ตัวอย่างนางมัลลิกา ภรรยาของพันธุเสนาบดี ต้องพลัดพรากจากสามีและลูกชายหลายคน แต่เนื่องจากนางได้อบรมจิตมาดีแล้ว ได้เข้าถึงธรรม เรียกว่า คนเข้าถึงธรรม ธรรมเข้าถึงคน เพราะฉะนั้นเมื่อนางกำลังเลี้ยงพระ โดยมีพระสารีบุตรเป็นประธานอยู่ บังเอิญนางทาสีหญิงรับใช้ทำถ้วยแตก พระสารีบุตรนึกว่านางมัลลิกาจะเกิดโทมนัส ก็เลยปลอบนางว่า

“เป็นอย่างนี้แหละอุบาสิกา สิ่งที่มีความแตกทำลายเป็นธรรมดา ได้แตกทำลายไปแล้ว อย่าเศร้าโศกเลย อย่าคิดอะไรมากเลย”

นางมัลลิกาได้หยิบจดหมายจากชายพกวขึ้นมา กราบเรียนท่าน ธรรมเสนาบดีสารีบุตรว่า เพิ่งได้รับจดหมายมาว่า บัดนี้สามีซึ่งเป็น เสนาบดีของพระเจ้าปเสนทิโกศลและลูกชายอีกหลายคนถูกฆ่าตาย หมดแล้ว นางได้พับจดหมายใส่ชายพกเอาไว้ แล้วเสีงพระต่อไป

นางก็บอกว่า “พระคุณเจ้า ข้าพเจ้าได้รับจดหมายแจ้งข่าวร้าย ถึงขนาดนี้ ก็ยังทำใจได้ ยังสามารถจะเสีงพระต่อไปได้ ด้วยขาม แตกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ข้าพเจ้าจะคิดอะไร”

พระสารีบุตรก็ปลอบใจต่อไป บอกว่า

“อุบาสิกา อนิมิตฺตมณฺเฑนํ ชีวิตของคณไม่มีเครื่องหมาย รู้ไม่ได้ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายไม่มีเครื่องหมาย รู้ไม่ได้ ทั้งผีเดีอง ทั้งเล็กน้อย และประกอบด้วยทุกข์”

สำหรับคนที่ได้รับการอบรมจิตไว้ดีแล้วก็จะได้กำไรมาก คนที่ หมั่นฟังธรรมก็จะได้ข้อมูลเยอะ พอได้ข้อมูลมากก็จะได้สิ่งที่ประดับใจ มาประดับความรู้สึก มาเป็นเบรคเอาไว้ ไม่ให้เศร้าโศก ไม่ให้ทุกข์ร้อน ไม่ให้หม่นหมองในเวลาประสบกับสิ่งที่น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจ มีญาติ ผู้ใหญ่ของผู้พูดท่านหนึ่ง ตอนนีท่านเสียชีวิตไปแล้ว ท่านเล่าให้ฟัง ว่า ตอนที่สามีของท่านเสียชีวิต ท่านไม่ร้องไห้เลย ท่านเป็นอุบาสิกาที่ เข้าถึงธรรมพอสมควร ตอนที่สามีเสียชีวิตท่านไม่ร้องไห้เลยตลอด เวลาที่ตั้งศพ วันตายก็ไม่ร้องไห้ ตั้งศพสวดหลายวันก็ไม่ร้องไห้ พระ

ก็ชมว่าโยมเก่งเหลือเกิน ไม่เคยร้องไห้ ไม่เคยเห็นน้ำตาเลย ที่นี้ญาติผู้ใหญ่ท่านนั้นบอกว่ายอมแพ้ตอนวันเผา พอถึงเวลาเผา อดหลังน้ำตาไม่ได้ มีความรู้สึกว่าจะต้องพลัดพรากจากกันไปโดยที่หายไปจากโลกนี้เลย ไม่เห็นกันอีกแล้ว ก็อดหลังน้ำตาไม่ได้ ในที่สุดก็ไปแพ้ความเศร้าโศกในวาระสุดท้าย ในวันเผา โดยคิดว่าจะไม่ได้เห็นกันอีกแล้ว จิตใจมันก็แปรไปเยอะเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า

ปิยานิ อทสสนิ ทุกฺขิ	การไม่ได้เห็นสิ่งอันเป็นที่รักเป็นทุกข์
อปปิยานนฺจ ทสสนิ	การได้พบสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นความทุกข์

มันเป็นความทุกข์ทั้ง ๒ อย่าง เหมือนกับว่า มือข้างหนึ่งจับถ่านไฟที่ร้อน มือข้างหนึ่งจับน้ำแข็งที่เย็นจัด มันก็ให้ความทุกข์ด้วยกันทั้ง ๒ ข้าง แต่ว่าข้างหนึ่งเป็นความทุกข์เย็น อีกข้างหนึ่งเป็นความทุกข์ร้อน เป็นความทุกข์เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ต้องหมั่นพิจารณาเนือง ๆ ว่าเราจะต้องมีความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจเป็นธรรมดา ได้อะไรมา ก็คิดล่วงหน้าไว้ก่อนว่า ในที่สุดเราก็ต้องสูญเสียสิ่งนั้นไป พอถึงเวลาสูญเสียเข้าจริง ๆ เราก็พอทำใจได้ ไม่เศร้าโศกเสียใจจนถึงกับเอาใจไม่รอด หรือเอาตัวไม่รอด ถึงจะเศร้าโศกบ้าง เสียใจบ้าง ก็พอสมควร ไม่ถึงกับกินไม่ได้ นอนไม่หลับ หรือให้ความเศร้าโศกมันทำร้ายมากเกินไป

ขอให้ท่องพระพุทธรภาชิตอันนี้ไว้ วินาภาวตเมวิทชีวิตชีวิตนี้มีความพลัดพรากเป็นที่สุด มันจะต้องเป็นไปอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ จะต้องพลัดพรากเป็นธรรมดา เป็นการชั่วคราวบ้าง เป็นการถาวรบ้าง ขอให้เราท่องเอาไว้เสมอว่า อสุสโก โลโก สัตว์โลกไม่มีสิ่งเป็นของของตน สัพพ์ ปหาย คมนียี เราจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป อยากให้มนุษย์ทั้งโลกท่องคานี้เอาไว้ จะได้ไม่โลภมากเกินไป จะได้ไม่เบียดเบียนกันเพราะความโลภเพราะทรัพย์สิน

สังคมนุษย์เราจะดีขึ้นมากเลย ถ้ามนุษย์ลดความโลภลง ลดการใช้ความรุนแรงลง ปัญหาต่าง ๆ ก็แก้ด้วยความละมุนละม่อมด้วยใจเย็น ไม่ใช้ความรุนแรงไปแก้ปัญหา เวลาใช้ความรุนแรงทางปาเลสไตน์กับอิสราเอล กำลังเป็นไปอย่างรุนแรง ระวังไม่ได้ มีสาเหตุเป็นที่ไปเป็นที่มา ถ้ามนุษย์เราได้ตระหนักว่า เราจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป โลกนี้ไม่มีอะไรเป็นของของเรา ความคิดที่จะทำอะไรรุนแรงแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง มันก็จะไม่มี แต่เพราะคิดว่าโลกนี้เป็นของเรา อะไร ๆ ในโลกนี้เป็นของเรา ทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น

พระพุทธเจ้าได้ทรงยกธงอหิงสาขึ้นมา อหิสาปรโม ธมฺโม การไม่เบียดเบียนเป็นบรมธรรม ให้สะบัดพริ้วไปในชมพูทวีปในสมัยของพระองค์ ขณะที่สังคอินเดียสมัยนั้นเต็มไปด้วยการเบียดเบียน เช่น การบูชาด้วยสัตว์ ด้วยเด็กหญิงเด็กชาย ด้วยอะไรต่าง ๆ มากมาย แต่ระยะเวลาเวลาสั้นเกินไป ในกาลต่อมาได้ถูกสิ่งอื่นเข้ามากลบทับเสียหมดมากมาย ทำให้พระธรรมของพระพุทธเจ้าหายไปจากสังคอินเดีย และทำให้สังคอินเดียสับสนวุ่นวายต่อไป

ในสังคมใดที่มนุษย์เราถือ อหิสาปรโม ธมโม การไม่เบียดเบียนกันเป็นบรมธรรม ไม่เบียดเบียนกันทั้งด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ แม้คิดจะเบียดเบียนก็ไม่มี อย่าพูดถึงว่าจะเบียดเบียนด้วยกาย ด้วยวาจาเลย แม้แต่จะคิดเบียดเบียนด้วยใจก็ไม่มี เมื่อใจไม่คิดอย่างนั้น มีแต่คิดในทางเมตตากรุณา ในทางปล่อยวางสละว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของของตน เราจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป ความโลภก็จะลดลงมาก ความโกรธก็ลดลง บางคนโกรธเพราะไม่ได้ตามที่โลภ แบ่งผลประโยชน์แล้วกระทบกระทั่งกัน ก็ไปโกรธกัน เพราะความหลง ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า ไม่มีอะไรเป็นของของตน เราจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป เกิดมาก็มี ๒ กรรม คือ กรรมดีกับกรรมชั่วเท่านั้นที่จะต้องพาไป นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไร

การพลัดพรากเป็นสิ่งธรรมดาที่จะเกิดขึ้น คนมีสิ่งที่รักก็ต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก หรือสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก แม้เป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็ต้องพลัดพรากจากสิ่งไม่น่าพอใจนั้น เพราะว่ามันไม่เที่ยงทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายที่เราปรารถนาและฝ่ายที่เราไม่ปรารถนา ก็ไม่เที่ยงทั้ง ๒ อย่าง บางคนเมื่อพลัดพรากก็มีความเศร้าโศกมาก บางคนก็ไม่เศร้าโศกมากนัก พอทำได้ เคยมีกษัตริย์ในยุโรปบางพระองค์มีคนที่ทรงโปรดจริง ๆ อยู่ แต่พอคนนั้นประสบภัยพิบัติถึงกับถูกลงโทษประหารชีวิต คนทั้งหลายก็คิดว่าท่านจะเศร้าโศกเสียใจ อย่างน้อยก็แสดงอาการให้เห็นว่ามีความอาลัยอาวรณ์ต่าง ๆ แต่จริง ๆ แล้วกลับแสดงความเฉยเมย ไม่สนพระทัย ไม่เศร้าโศก

อันนี้มีทางวินิจฉัยอยู่ได้ ๒ ทาง คือ

ทางที่ ๑) ทรงถือว่าคนโปรดนั้นเป็นแต่เพียงเครื่องมือของ

พระองค์ มิได้ถือเป็นเรื่องสำคัญแต่ประการใด คือ ไม่จริงจัง ไม่มีความ
จริงจัง ยังทำประโยชน์ให้ได้ ยังทำอะไรต่ออะไรให้ได้ ก็โปรดไป
อย่างนั้นเอง หรือมิเช่นนั้น

ทางที่ ๒) ก็คือทรงมีพระทัยเข้มแข็ง ไม่แสดงความเศร้าโศก
หรือความอ่อนแอให้ใครเห็น อาจจะทรงเศร้าโศก ทรงเสียดาย ทรง
อาลัยอาวรณ์อยู่สัก ๆ แต่ครั้งจะแสดงความเศร้าโศกออกมาให้ปรากฏ
ก็จะเป็นการแสดงความอ่อนแอ ซึ่งโดยธรรมดาหัวหน้าคน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งผู้ที่เป็นกษัตริย์มักจะไม่ต้องแสดงให้ปรากฏแก่ใคร

นี่เป็นทางสันนิษฐานอยู่ ๒ ทางอย่างนี้ อาจจะเป็นอย่างไร
อย่างหนึ่ง

ทีนี้ก็มีคนอีกพวกหนึ่ง คือคนที่ได้รับการอบรมจิตดีแล้ว รู้เท่า
ทันธรรมดาว่าธรรมดามันเป็นเช่นนั้นเอง มันไม่เป็นอย่างอื่น รู้เท่าทัน
ธรรมดาและปลงความสังเวชสลดใจว่า สิ่งอันมีความแตกดับเป็น
ธรรมดา ได้แตกดับไปแล้ว ที่มีความตายเป็นธรรมดา ได้ตายไปแล้ว
สิ่งที่จะต้องพลัดพรากจากกันเป็นธรรมดา ได้พลัดพรากจากกันไปแล้ว
อันนี้พวกหนึ่ง อย่างเช่น พระอรหันต์ในเวลาที่มีเรื่องเป็นเรื่องตาย เรื่อง
เจ็บเรื่องป่วยเกิดขึ้น ท่านก็จะมีสังเวช เรียกว่า ปลงธรรมสังเวช
ว่าเป็นธรรมดาที่จะต้องเป็นเช่นนั้น

เคยมีเรื่องเล่าในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเรื่องพระเจ้ามตรราช
กับพระเจ้าอังกราช พระเจ้าอังกราชเป็นกษัตริย์นครสาวัตถี พระเจ้า
มตรราชเป็นกษัตริย์นครพาราณสี พระเจ้าอังกราช ยกทัพไปบุกรุก

เมืองพาราณสี จับพระเจ้าฆตราชเป็นเชลยได้ แล้วตีตรวนไว้ในห้องขัง พระเจ้าฆตราชสูญเสียราชสมบัติ สูญเสียอิสรภาพ สูญเสียพระเกียรติยศ สูญเสียหลาย ๆ อย่าง ในฐานะที่เป็นกษัตริย์ แต่ทว่าทรงมีพระทัยเข้มแข็ง เพราะได้อบรมจิตมาดีแล้ว ไม่ได้แสดงอาการเศร้าโศกเสียพระทัยแต่ประการใด แม้มูกตีตรวนอยู่ในห้องขัง ทรงทำสมาธิภาวนาจนจิตใจสงบผ่องใส ในตำราว่าพระพักตร์ใสเหมือนกระจก

พระเจ้าอังกราชเสด็จมาในที่คุมขัง ได้เห็นดั่งนั้น ก็รู้สึกประหลาดใจว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้นได้ พระเจ้าฆตราชตรัสให้พอทราบว่า ไม่ทรงเศร้าโศกเสียใจแต่ประการใดเลย แม้จะสูญเสียราชสมบัติ อิสรภาพ และพระเกียรติยศ เพราะพระเจ้าอังกราชซึ่งพระองค์ได้แต่เพียงร่างกายเท่านั้น แต่จิตใจของพระองค์ ใครก็จับขังไม่ได้ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงรักษาพระทัยให้สงบ บริสุทธิ์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร พระเจ้าอังกราชทรงรู้สึกเสื่อมใส พอพระทัย ทรงรู้สึกยำเกรงในความเข้มแข็งของพระเจ้าฆตราช จึงถวายบังคมพระเจ้าฆตราช แล้วปล่อยให้เสด็จกลับไปครองนครพาราณสีอย่างเดิม

จะพบว่า ลักษณะอย่างพระเจ้าฆตราชหาได้ยากในมนุษย์ธรรมดา หาได้ยาก ไม่ได้หมายความว่าหาไม่ได้ หาได้ยากแต่ก็หาได้ มีอยู่ ปรากฏอยู่ อย่างน้อยพระเจ้าฆตราชก็องค์หนึ่งแล้ว คนประเภทนี้เวลาประสบความสูญเสีย ก็ไม่ได้รู้สึกว่าคุณสูญเสีย ท่านได้อะไรบางอย่างที่ในเวลาธรรมดาไม่ได้ หรือคนธรรมดาทำไม่ได้ เหมือนว่าจะผลัดคนประเภทนี้ลงในกองไฟ เขาก็จะตกลงไปในบ่อทอง หมายความว่ากองไฟก็จะกลายเป็นบ่อทองสำหรับเขา อย่างที่เคยพูดเสมอว่า

“อย่าผลักคนโชคดีลงไปบ่อ อย่าโยนเขาลงไปในบ่อ เพราะว่า เขาจะกลับขึ้นมาพร้อมปลาตัวใหญ่”

ถ้าเราผลักดันที่มีบุญ และมีจิตใจเข้มแข็ง สามารถจะเปลี่ยน สิ่งที่ร้ายให้กลายเป็นดีได้ ผลักลงไปในกองไฟ จะเหมือนผลักเขา ลงไปในบ่อทอง เขาจะชุบตัวเป็นทองขึ้นมา และจะได้ทองอีกเยอะ ด้วย เป็นอย่างนั้น ถ้าใครสามารถทำได้อย่างนั้น ก็จะเป็นคนโชคดี อยู่เสมอ ไม่มีคำว่าโชคร้าย เป็นคนโชคดีอยู่เสมอ ไม่ว่าจะไปอยู่ใน เหตุการณ์แบบไหน

๔.๒ ความสัมพันธ์มีมาก่อนความพลัดพราก

ความพลัดพรากเป็นสิ่งธรรมดาที่จริง แต่ก่อนที่จะมีความ พลัดพรากต้องมีความสัมพันธ์ก่อน

ความสัมพันธ์นี้ ท่านแสดงไว้ ๒ แบบ

๑. ความสัมพันธ์แบบสังโยค คือ ความสัมพันธ์แบบแยกได้ เช่นว่าคนสัมพันธ์กับแก้วอี คนสัมพันธ์กับเตียงนอน คนสัมพันธ์กับ จานข้าวเวลากินข้าว แต่สามารถจะแยกได้ แยกคนกับแก้วอีได้ แยก คนกับเตียงนอนได้ แยกคนกับจานข้าวได้ มันไปสัมพันธ์กันเฉพาะกิจ

๒. ความสัมพันธ์แบบสมวายเป็นความสัมพันธ์แบบแยกไม่ได้ เช่น กลีบกุหลาบกับดอกกุหลาบ สีของดอกกุหลาบกับกลีบกุหลาบ อย่างนี้เป็นความสัมพันธ์ที่แยกไม่ได้ หรือเนื้อกับเลือด ก็เป็น ความสัมพันธ์ที่แยกไม่ได้ คือ ถ้าตัดเนื้อออกมาต้องติดเลือดออกมาด้วย

ถ้าเราต้องการจะเอาเลือดโดยวิธีไม่ถูกต้อง คือ ไม่ได้เจาะแบบสมัยใหม่ ก็ต้องโดนเนื้อด้วย จิ้มลงไปให้เลือดออกมาก็จะต้องถูกเนื้อด้วย เจ็บเนื้อด้วย อย่างนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นสมวาย เป็นความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออก

มีละครของเชคสเปียร์ (Shakespeare) เรื่องหนึ่งชื่อ เวนิสวานิช (The Merchant of Venice) ตัวเอกในเรื่องชื่อ บัสसानิโอ เพื่อนของเขาชื่อ อันโตนิโอ เป็นพ่อค้าใหญ่ของเมืองเวนิส เป็นคนใจดี บัสसानิโอไปรักผู้หญิงชื่อปอร์เซีย แต่เนื่องจากว่าเป็นคนยากจน จึงไปขอยืมเงินของเพื่อน ตอนนั้นอันโตนิโอเอาเรือออกทะเลหมด ไม่มีเงินสดติดตัว จึงไปขอกู้หนี้ใช้ล็อกให้เพื่อน กำหนดใช้หนี้ภายใน ๓ เดือน ถ้าไม่สามารถใช้หนี้ได้ภายใน ๓ เดือน ก็ให้เจ้าหนี้เลือกตัดเนื้อส่วนใดส่วนหนึ่งน้ำหนัก ๑ ปอนด์ ใช้หนี้ ปรากฏว่าเรือที่ออกทะเลไปค้าขายเกิดอุปสรรค มีปัญหา ทำท่าว่าจะขาดทุนย่อยยับ ฝ่ายเพื่อนก็ไปได้แต่งงานกับผู้หญิงคือปอร์เซีย

เมื่อตกลงสัญญากันแล้วว่า จะต้องใช้หนี้ส่วนใดส่วนหนึ่งในร่างกาย ก็ยอมให้เขาเลือกเอา ไซล็อกจะตัดเนื้อหน้าอก ฝ่ายผู้หญิงคือปอร์เซีย เป็นภรรยาของบัสसानิโอ รู้ข่าวเข้าก็ตกใจ เธออยู่ที่เมืองเบนมอนท์ แต่เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองเวนิส ก็รีบเดินทางไปหาญาติที่เป็นนักกฎหมาย และขอคำแนะนำว่าเหตุการณ์แบบนี้ ๆ ควรจะอย่างไร ญาติก็แนะนำให้ทราบรายละเอียด ว่าควรจะทำอย่างไร

ที่นี้หน้าที่ในการชำระความเป็นหน้าที่ของดยุคผู้ปกครองเมือง แต่ไม่รู้กฎหมาย เมื่อถึงคราวที่จะตัดสินความ เขาก็มีหนังสือไปถึง นักกฎหมายให้มาช่วยตัดสินความ นักกฎหมายที่ดยุคเขียนจดหมาย ไปถึงก็บังเอิญเป็นนักกฎหมายคนเดียวกันกับที่เป็นญาติปอร์เซีย เขาก็ตอบว่าไม่สบายมาไม่ได้ แต่จะให้นักกฎหมายหนุ่มคนหนึ่งมาช่วย ในการนี้ปอร์เซียก็แต่งตัวเป็นชายใส่เสื้อนักกฎหมาย และดัดเสียงให้ เป็นผู้ชาย พร้อมด้วยสาวใช้คนหนึ่งตามมาด้วย ก็ไปแทน ไปพิพากษา ตามสัญญา นั้น ให้ตัดเนื้อส่วนใดส่วนหนึ่ง

เมื่อไซลือกจะตัดเนื้อหน้าอกอันโตนิโย ผู้พิพากษาก็ตะโกน บอกว่าเอาเนื้อได้ แต่อย่าให้ติดเลือดออกมาด้วย ถ้าติดเลือดแม้แต่ หยดเดียว ไซลือกซึ่งเป็นเจ้านี่จะต้องเสียทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ ตามกฎหมายของเวนิส ที่ว่าไว้อย่างนั้นว่า “ใครก็ตามที่ทำให้ผู้อื่น เลือดตกยางออกโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะต้องถูกริบทรัพย์สินสมบัติ ทั้งหมดเป็นของรัฐ”

ในที่สุดไซลือกก็ขอร้องว่า ขอรับหนี้คืนก็แล้วกัน ที่จริงแล้ว บัสซานิโอ ซึ่งเป็นเพื่อนของอันโตนิโย หรือเป็นสามีของปอร์เซีย ก็ ต้องการจะจ่ายในทีแรก จะใช้หนี้ให้สัก ๓ เท่า หรือ ๑๐ เท่าก็จะใช้ได้ แต่ไซลือกไม่ยอม ด้วยอาฆาตพยาบาทในอันโตนิโยว่าเป็นพ่อค้า ใจดี เวลาที่ให้คนยืมเงินก็ไม่คิดดอกเบี้ย ซึ่งเป็นการขัดผลประโยชน์ของ ไซลือก เขาคิดจะทำลายอันโตนิโยอย่างเดียว เรื่องในที่สุด ไซลือกก็ ไม่ได้อะไรสักอย่าง หนี้ที่เขายืมไปก็ไม่ได้ เพราะตอนที่เขาจะใช้หนี้ เป็นเงินก็ไม่ยอมรับ จะเอาเนื้อที่หน้าอกอย่างเดียว ผู้พิพากษาก็ไม่ยอม

เรื่องก็ดำเนินต่อไปอีก แต่ที่นี้มันไม่เกี่ยวกับเรื่องที่ยกตัวอย่าง มาว่า เป็นความสัมพันธ์แบบสมวาย คือ ความสัมพันธ์แบบที่แยกกัน ไม่ออก ยกตัวอย่างเรื่องเนื้อกับเลือด และเล่าละครของเชคสเปียร์ มา เพื่อประกอบให้เห็นตัวอย่างว่าความสัมพันธ์บางอย่างมันแยกกันไม่ได้

โดยธรรมชาติชีวิตของคนเรา มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ แบบ สิ่งโยค เหมือนคนกับเก้าอี้ คนกับเตียงนอน คนกับเสื้อผ้า มันแยกได้ แต่เพราะยึดมั่นถือมั่น อุบาทวนมาทำให้ความสัมพันธ์นั้นเป็นสมวาย จริง ๆ แล้ว ต่างคนต่างมา ต่างคนต่างไป แต่มาตอนหลัง เมื่อมีความสัมพันธ์กันเข้า มีความยึดมั่นถือมั่นว่านั่นเป็นเรา นั่นเป็นของเรา จนแยกไม่ออก ความยึดมั่นนี้เอง ทำให้ความสัมพันธ์แบบสิ่งโยค กลายเป็นความสัมพันธ์แบบสมวาย

ยกตัวอย่างอีกอันหนึ่ง เช่น เราเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้เห็นกับสิ่งที่ ถูกเห็น มันเป็นคนละอย่างกัน มันไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกัน หรือผู้ฟังกับ สิ่งที่ได้ฟัง มันก็เป็นคนละอย่างกัน แต่เพราะความยึดมั่นถือมั่น ทำให้ รู้สึกว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ขาดไม่ได้

อย่างบางคนชอบดนตรี ชนิดที่คิดว่า จะขาดดนตรีไม่ได้ ทีนี้ เมื่อความยึดถือนั้นกลายเป็นสมวาย ก็มีความรู้สึกที่ขาดสิ่งนั้นไม่ได้ โดยที่สุดแม้แต่คนที่ติดบุหรี่ ซึ่งมาติดเอาภายหลัง หรือติดเหล้าซึ่งมาติด เอาภายหลัง หรือติดยาบ้าก็เหมือนกัน ที่จริงมันแยกได้ แต่เมื่อมีความ ยึดมั่นถือมั่นขึ้นมา หรือเกิดความเคยชินขึ้นมา มันก็กลายเป็นขาดไม่ได้ มีความรู้สึกที่ขาดไม่ได้ ทีนี้เมื่อมีความรู้สึกอย่างนั้นเกิดขึ้น เมื่อมี สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาพรากสิ่งนั้นออกไป ก็จะเป็นทุกข์

มีเรื่องเล่าในคัมภีร์ของเราว่า มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ไปทำ
กรรมฐาน อาจารย์ของเขาได้อ่านคัมภีร์คฤศนา รื้อนาครคัมภีร์ว่าอะไร
จะเกิดขึ้นถ้าพระรูปนั้นออกไปจากวัด ท่านก็บอกว่า ระหว่างที่เรียน
กรรมฐาน ปฏิบัติกรรมฐานกับท่านอยู่ ห้ามออกไปจากวัด สำหรับ
อาหารบิณฑบาต ท่านจะไปบิณฑบาตมาเลี้ยงเอง ก็อยู่มานานจน
การปฏิบัติกรรมฐาน การเรียนกรรมฐานก็ได้ผลดี พระภิกษุรูปนั้น
ก็รู้สึกว่ ท่านอาจารย์บิณฑบาตมาเลี้ยงเรานานแล้ว วันหนึ่งก็หนีไป
บิณฑบาตเพื่อจะมาเลี้ยงอาจารย์บ้าง ก็เป็นความหวังดี ความคิดดี
ไปเจอหญิงสาวคนหนึ่ง ที่บ้านรับบิณฑบาตนั้นเอง พอเห็นเข้าก็เกิด
ความรักอย่างจับใจ หญิงสาวก็เหมือนกัน พอเห็นพระรูปนั้น ก็เกิด
ความรักอย่างจับใจขึ้นมา ท่านกลับมาวัด ก็มานอนรำพันถึงอยู่ และ
ผู้หญิงก็รักเหลือเกิน แต่มารดาไม่ยอมให้ออกจากบ้าน

หลายวันเข้าก็ตรอมใจตาย ชาวเรื่องนี้แพร่สะพัดมาในวัด พระ
รูปนั้นพอรู้ว่าหญิงสาวตรอมใจตายเพราะท่าน ท่านก็ตรอมใจตาย
ไปด้วย นี่คือการสัมพันธ์แบบสมชาย ที่จริงเป็นแบบสังโยค เสรีแล้ว
มาคิดแบบสมชาย พอถูกแยกหรือพลัดพรากจากไปก็เกิดเป็นความทุกข์
อย่างหนัก

๔.๓ ทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น

เรื่องทั้งหลายทั้งปวง ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่น มันก็เป็น
สิ่งที่แยกได้ แต่พอไปยึดมั่นถือมั่น ก็มีความรู้สึกว่แยกไม่ได้ ขาด
ไม่ได้ เพราะว่าโดยธรรมชาติของคนส่วนมากในโลกถูกหลอกด้วย

โลกียธรรม คือ ได้ไปคลุกคลีกับโลกียธรรม เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ หรือ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ที่เป็นโลกียธรรมแล้ว จิตถูกครอบงำด้วยโลกียธรรมนั้น เคยได้รับความสุข ได้รับความเพลิดเพลินจากสิ่งใด ก็มีความหมายมันผูกพันในสิ่งนั้น

ถ้าได้ลองชีวิตอีกแบบหนึ่งบ้าง ลองถอยจิตให้ออกมาอยู่กับแนวทางของโลกุตระธรรม เพียงแต่การขมลองก็รู้ว่าเรามีทางเลือก ไม่ใช่มีทางอยู่ทางเดียว มีทางเลือกให้สามารถที่จะดำเนินชีวิตแบบนี้ก็ได้ แบบนั้นก็ได้อ อย่างพระโศดาบันเป็นบุคคลที่แปลก คือมีความสุขทางโลกไปด้วยและได้รับโลกุตระธรรมไปด้วย

อันนั้นก็เป็นตัวอย่างของชีวิตบุคคล ที่แสดงให้เห็นได้ในพุทธศาสนาว่า สามารถที่จะก้าวขึ้นสู่โลกุตระธรรมได้แล้ว ก็ยังเสวยโลกียธรรมอยู่ แต่ก็มี ความแปลกไปจากคนทั่วไป หมายความว่าแม้จะเสพเสวยโลกียธรรม แต่ก็มีสติสัมปชัญญะ มีความเข้าใจในความเป็นไป ในความเปลี่ยนแปลงของโลกียธรรม เหมือนกับสัตว์บางชนิด เช่น เต่ามันจะอยู่ในน้ำก็ได้ อยู่บนบกก็ได้ไม่ตาย แต่ปลามันอยู่บนบกไม่ได้ มันอยู่ในน้ำได้อย่างเดียว

บุคคลบางจำพวกเช่นพระโศดาบัน ก้าวเข้าสู่โลกุตระธรรมได้ เสวยรสแห่งโลกุตระธรรม ในขณะที่ยังเสวยโลกียธรรมอยู่ ยังเสวยความสุขแบบที่ชาวโลกเขาเสวยความสุขอยู่ แต่ความรู้สึกภายในจะไม่เหมือนกัน ชื่อนี้ค่อนข้างจะพูดกันยาว ความรู้สึกภายในไม่เหมือนกัน ระหว่างปุถุชนธรรมดา กับพระโศดาบัน และถ้าก้าวขึ้นสู่โลกุตระธรรมระดับสูง ก็ จะพ้นขึ้นไปจากความเป็นคู่ของสิ่งทั้งหลาย เช่น ลาก-

เสื่อมลาภ ยศ-เสื่อมยศ นินทา-สรรเสริญ สุข-ทุกข์ อันนี้เรียกว่า
ความเป็นคู่ของโลกียธรรม

คนทั้งหลายทั้งปวงในโลกจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความ
เป็นคู่ คือ ดีใจเมื่อได้ลาภ เสียใจเมื่อเสื่อมลาภ ดีใจเมื่อได้ยศ เสียใจเมื่อ
เสื่อมยศ ดีใจเมื่อได้รับสรรเสริญ เสียใจเมื่อถูกนินทา พอใจเมื่อได้ความ
สุข อึดอัดขัดใจเมื่อได้รับความทุกข์

ทีนี้ถ้าพยายามฝึกจิต จะก้าวขึ้นไปจากโลกียธรรม ก็จะมี
ความรู้สึกเหมือน ๆ กัน ในระหว่างความต่างทั้งสอง เห็นภาวะทั้งสองนั้นโดย
ความไม่ต่างกันเหมือนกัน เหมือนกันตรงไหน เหมือนกันตรงที่ว่า มัน
ไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา คือสามัญลักษณะ
หรือไตรลักษณ์ มันอยู่ประจำในความรู้สึกของท่าน เพราะฉะนั้นท่านจึง
เป็นกันเองกับความรู้สึกสูญเสีย กับความพลัดพราก เมื่อเวลาพลัดพราก
ก็ทำหน้าวางเฉยได้ เป็นกันเองคุ้นเคยกับความพลัดพรากสูญเสีย คือ
ได้ตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า ถึงอย่างไรเราก็สูญเสียอยู่ดี ไม่สูญเสีย
วันนี้ก็ต้องไปสูญเสียวันหน้า และก็จะได้มีความสำเหนียกอย่างแน่นอน
ว่า การพบเป็นเบื้องต้นของความพลัดพราก ถ้าไม่มีการพบก็จะไม่มี
การพลัดพราก ไม่มีการได้สิ่งใดก็ไม่มีการเสียสิ่งนั้น

เพราะฉะนั้น โดยนัยตามที่กล่าวมา พุทธสาวกจึงพยายามยก
ระดับจิตให้ค่อย ๆ สูงขึ้นไปทีละน้อย ๆ ให้ละเอียดอ่อนขึ้นไปทีละน้อย
แล้วก็ใช้ชีวิตแบบมีทางเลือกหรือมีทางออก คือไม่ตัน ไม่ใช้ชีวิตที่ตัน
เมื่อมีเหตุการณ์อย่างนั้น ๆ เกิดขึ้น เราได้คิดล่วงหน้าเอาไว้แล้วว่า จะ
เข้าไปทางไหน แล้วต้องหาทางออกเอาไว้ด้วยว่า เราจะออกอย่างไร

เราไม่ดำเนินชีวิตอยู่ในทางที่ตัน ใช้ธรรมะเป็นทางดำเนิน ใช้ธรรม
นั้นแหละ เป็นเครื่องคุ้มครองรักษา อย่างพระพุทธพจน์ที่ว่า

ธมฺโม ทเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม
จตุตฺ มหนตฺ วีย วสุสกาเล เหมือนร่มคันใหญ่ในฤดูฝน

เหมือนกับที่เราไปไหนเราถือร่มไปด้วย ฝนตกก็ไม่ใช่ไร กัน
ฝนได้ แดดออกก็ไม่ใช่ไร กันแดดได้ แทนการอ้อนวอนว่า “ขอฝน
อย่าได้ตกเลย ขอแดดอย่าได้ออกเลย” ซึ่งใคร ๆ ก็อ้อนวอนไม่ได้
ถ้าฝนจะตกก็ต้องตก ใครก็ห้ามไม่ได้ ถ้าแดดจะออกก็ต้องออก ใครจะ
ห้ามแดดก็ไม่ได้ ขอให้เรานึกถึงความจริงข้อนี้เอาไว้ว่า เราห้ามแดด
ไม่ให้ออกไม่ได้ เราห้ามฝนไม่ให้ตกไม่ได้ แต่เราทำไม่ให้เกิดแดดได้
เราไม่ให้เกิดฝนได้ ถ้าเราไม่ต้องการถูกฝน เราก็อยู่ในบ้าน อยู่ในตึก
อยู่ในรถ ฝนตกขับรถก็สบาย บรรยากาศดี รู้สึกว่ามีความสุข ิวมันดี
แล้วอะไร ๆ มันรู้สึกชุ่มฉ่ำชุ่มชื่น ฝนตกปรอย ๆ ลงมา มองไปทางไหน
ก็ชุ่มฉ่ำ เราอยู่ในรถไม่เปียก เหมือนกับมีธรรมอยู่ มีเหตุการณ์อะไร
เกิดขึ้น ก็ใช้ธรรมป้องกัน หรือต้านทานเอาไว้ได้

เหมือนเราลงไปทะเล จะป้องกันไม่ให้เกิดคลื่นไม่ได้ นอกจาก
ว่าเราจะมีเรือดี ๆ อยู่บนเรือโดนคลื่นก็ไม่ใช่ไร ถ้าเรือไม่จม เรือไม่แตก
เราก็ไม่ใช่ไร อยู่ได้สบาย เรือบางลำใหญ่โตมากเหมือนกับเป็นบ้าน
เคลื่อนที่ ใหญ่กว่าบ้านอีก นอกจากว่าจะโดนคลื่นหนักจริง ๆ เพราะ
ฉะนั้นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตคน มันก็ต้องเกิด เราจะไปห้าม
เหตุการณ์ก็ไม่ได้ มันจะเกิดมันก็ต้องเกิด เราชะวังแล้ว ระวังอีก ระวัง
อยู่แล้ว แต่เหตุการณ์มันจะเกิดก็ต้องเกิด

เหมือนว่าฝนมันจะตก มันก็ต้องตก แดดจะออก มันก็ต้องออก
หน้าที่ของเราคือเรามีเครื่องป้องกันและรักษา เหมือนที่เราเดินไป
บนเศษแก้ว ถ้าเรามีรองเท้าหนา ๆ เท้าเราก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าเราไม่มี
รองเท้า เดินไปบนเศษแก้ว มันก็ตำเท้าเอา คนที่มีรองเท้านุ่มเดินไปบน
พื้นซีเมนต์ ก็รู้สึกว่ามันนุ่ม และไม่เป็นอะไร เดินได้สบาย ถ้าคนเดินบน
ก้อนหินแล้ว ไม่มีรองเท้า ก็เจ็บเท้า นี่คือเรื่องธรรมดาที่เรามองเห็นได้
ในชีวิตประจำวัน

เรื่องในชีวิตก็เป็นทำนองนั้น คือ ถ้าเรามีเครื่องป้องกันจิตใจ
เอาไว้ ก็ไม่เป็นไร รักษาใจได้ ถึงเวลาที่จะเศร้าโศก ก็ไม่เศร้าโศก ถึง
เวลาที่จะหดหู่ ก็ไม่หดหู่ รักษาจิตไว้ได้

จิตต์ ทนตฺ สุขาวทฺ จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้

จิตตฺ คุตตฺ สุขาวทฺ จิตที่คุ้มครองดีแล้วนำสุขมาให้

เป็นการสำคัญอย่างหนึ่งของคนเราที่จะคุ้มครองรักษาจิต
ฝึกจิตให้ดี ขอย้ำอีกทีว่า อะไรจะสูญเสียนั้นก็สูญเสียไป ขอให้รักษา
สุขภาพจิตไว้ก่อน เพราะว่าสุขภาพจิตเป็นต้นกำเนิดของความสุข
และความทุกข์ในชีวิตคน มีอะไรพร้อมทุกอย่าง ถ้าสุขภาพจิตไม่ดี ก็
ไม่ดี สุขภาพจิตดี ถึงจะขาดอะไรไปบ้าง ก็ไม่เป็นไร พออยู่ได้ พอสบาย

มีเรื่องเล่าในคัมภีร์ของเราว่า

เด็กหนุ่มคนหนึ่งเป็นลูกของช่างกลบ (คนแต่งผม) ที่นับถือ
พระพุทธเจ้า ช่างกลบนี้จะไปราชนิเวศน์ ไปปลงพระมัสสุ แต่งพระ
เกศาของพระราชาบ้าง พระราชกุมารบ้าง พาบุดรไปด้วย ลูกชาย

ของช่างกลบกเห็นนางกุมาริกาของพระเจ้าลิขณวิในราชนิเวศน์เมืองเวสาลี ประดับประดาด้วยเครื่องประดับที่สวยงาม มีจิตรักใคร่ปฏิพัทธ์ ออกจากราชนิเวศน์แล้ว บอกกับบิดาว่า มีความรักใคร่ในกุมารีที่เป็นเจ้าหญิงลิขณวิ ถ้าไม่ได้ก็จะตาย ถ้าได้ก็จะมีชีวิตอยู่

บิดาก็พยายามอ่อนวอนปลอบโยนว่า อย่าทำอย่างนั้นเลย ยินดีในสิ่งที่ไม่สมควรแก่ตัว เราเป็นคนต่ำต้อย เป็นแค่ลูกช่างกลบก ส่วนกุมาริกานั้นเป็นเจ้าหญิงลิขณวิ เป็นธิดาของกษัตริย์ ไม่สมควรที่จะไปหลงรักเช่นนั้น แต่ลูกชายของช่างกลบกไม่ฟังคำตักเตือนของบิดาอดอาหาร และไม่ทานนักรก็ตาย

เมื่อลูกชายสิ้นชีวิตแล้ว ช่างกลบกก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าก็เล่าเรื่องในอดีตให้ฟัง บอกว่า ในอดีตก็มีเรื่องทำนองนี้เหมือนกัน แต่มันไม่เหมือนกันทีเดียวนัก

เรื่องมีอยู่ว่า มีราชสีห์อยู่ ๗ ตัว ฟีน้องเป็นตัวผู้ ๖ ตัว เป็นตัวเมียตัวเดียว และเป็นน้องสุดท้อง เมื่อพ่อแม่ได้สิ้นชีวิตไปหมดแล้ว ราชสีห์ ๖ ฟีน้องซึ่งเป็นตัวผู้ช่วยกันเลี้ยงดูน้องเล็กอยู่ในถ้ำ นำเนื้อมาให้ปรนเปรอให้มีความสุข ในฐานะที่เป็นตัวเมียตัวเดียว ถนอมเลี้ยงกันอย่างดี

วันหนึ่งมีสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน มาเห็นนางราชสีห์เข้า ก็เกิดความรัก พุดเที่ยวพาราสีตามประสาสุนัขจิ้งจอก นางราชสีห์ได้ยินการเที่ยวพาราสีของสุนัขจิ้งจอก รู้สึกอายมาก ว่าเราเป็นนางราชสีห์ถูกสุนัขจิ้งจอกเที่ยว ไม่สมควรดีศรี สุนัขจิ้งจอกนี้ ไม้รู้ที่ต่ำที่สูง ก็คิดจะฆ่าตัวตายอยู่ในถ้ำ

ที่นี้มาคิดว่า ถ้าเราฆ่าตัวตายตอนนี้ พี่ชายทั้ง ๖ ก็ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ ว่าเราตายเพราะอะไร เพราะฉะนั้นคอยให้พี่ชายกลับมา ก่อนดีกว่า พี่ชายกลับมาทีละตัว ก็เล่าให้พี่ชายฟัง พี่ชายก็โกรธสุนัข จึงจอกมาก ถามว่า มันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่ไหน จะไปฆ่ามันเดี๋ยวนี้ นางราชสีห์บอกว่า อยู่ถ้ำที่เขาภูคนั้น ตามตำราบอกว่า สุนัขจิ้งจอกนอนในถ้ำแก้วผลึก ภาพที่ปรากฏจะเหมือนอยู่ในที่แจ้ง เพราะมันเป็นภาพสะท้อน

ราชสีห์ตัวแรกรีบไปด้วยความโกรธจัด กระโจนเข้าไป ก็ไปกระทบกับแก้วผลึก ออกแตกตาย และพี่ชายตัวที่ ๒, ๓, ๔, ๕ ก็ตายในทำนองเดียวกัน พอมาถึงพี่ชายตัวที่ ๖ เป็นราชสีห์ที่ฉลาด เมื่อได้รับคำบอกเล่าจากน้องสาวแล้ว ก็ค่อย ๆ ไปดู ไปสังเกตการณ์ ก็นึกว่าธรรมดาสุนัขจิ้งจอกลักษณะนี้ไม่อยู่ในที่แจ้ง ต้องอยู่ในถ้ำ ถ้ำนี้ต้องเป็นถ้ำแก้วผลึกแน่ แต่สุนัขจิ้งจอกนี่กลัวการคำรามของราชสีห์ มันเป็นราชสีห์ก็เลยบันลือสีหนาทก้องไปหมดทั้งถ้ำ สุนัขจิ้งจอกก็ตกใจกลัว หัวใจวายตาย อันนี้ก็คล้าย ๆ กันตรงที่สุนัขจิ้งจอกตัวนี้ตายเพราะความรักเหมือนกัน แต่ไม่ได้ตายเอง ตายเพราะเสียงคำรามของราชสีห์

เรื่องนี้มีคติมากมายหลายประการ จะกล่าวโดยยกเอาธรรมะขึ้นมาพูดว่า สุนัขจิ้งจอกนั้นไม่รู้จักประมาณตัว นางราชสีห์ก็คิดอะไรง่ายเกินไป คิดจะฆ่าตัวตายด้วยเหตุเพียงเท่านี้ แต่มีสติยับยั้งเอาไว้ได้ว่าคอยบอกพี่ชายก่อน ตรงส่วนราชสีห์ ๕ ตัวที่เป็นพี่ชายก็ทำอะไรโดยผลิผลาม ไม่ใช่ปัญญาตรวจสอบให้ดีกว่าก่อน ไม่พิจารณาโดยรอบคอบ กระทำลงไปด้วยอารมณ์ ไม่กระทำด้วยการเพ่งพินิจพิจารณาให้

รอบคอบ ว่าควรจะจัดการอย่างไรกับเหตุการณ์นี้ กับเรื่องทำนองนี้ เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่ประสงค์ คือต้องการสิ่งใดก็ได้สิ่งนั้น ตามความประสงค์ เพราะเหตุที่ใช้ปัญญาพิจารณาก่อนที่จะทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า นิสมม กรณิ เสยโย ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำดีกว่า อย่าทำการใดโดยพลุนพลัน

อีกเรื่องหนึ่งมีว่า มีชาмуไรคนหนึ่ง เทียวตามเพื่อจะฆ่าศัตรู เป็นการแก้แค้น เมื่อตามไปพบแล้ว ก็ถูกศัตรูถ่มน้ำลายใส่หน้า ชาмуไรโกรธจัดมากเลย รีบเอาดาบเข้าฝักทันที และเดินทางจากไป ถามว่าทำไมขณะที่โกรธจัด ชาмуไรจึงไม่ยอมฟันศัตรูให้คอขาดไป เป็นธรรมเนียมของชาмуไรว่า จะไม่ลงมือทำสิ่งใดด้วยอารมณ์ แม้จะฆ่าคน หากโกรธจัดอยู่ ก็จะไม่ทำ นี่คือลักษณะของคนที่มีความรอบคอบว่า จะทำก็ต้องทำด้วยเหตุผล ไม่ทำด้วยอารมณ์ นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่ามาเล่าให้ท่านทั้งหลายฟัง

๔.๔ แง่ดีของความพลัดพรากสูญเสีย

เรื่องแง่ดีของความพลัดพรากสูญเสีย มีเรื่องประกอบที่จะนำมาเล่าให้ฟัง ๓ เรื่อง เรื่องแรกคือ

มีผู้หญิงคนหนึ่ง เป็นผู้มีความรู้ มีฐานะดี เมื่อสามียังมีชีวิตอยู่ ก็คอยติดตามสามี ไปกินข้าวด้วย ไปไหนต่อไหนด้วย แม้เขาไปกินเหล้ากับเพื่อนฝูงในวงสมาคม ก็ต้องไปนั่งเป็นเพื่อนกับเขาด้วย ต่อมาสามีเสียชีวิตด้วยเหตุบางอย่าง ในระยะแรก ๆ ก็เสียใจมาก ตอนหลังได้เข้าวัด ฟังธรรม ได้อ่านหนังสือธรรมะ ได้รู้อะไรต่ออะไรมากขึ้น ก็มา

นึกย้อนหลังว่า นี่มันคล้ายชะตาชีวิตให้เป็นอย่างนี้ ถ้าสามียังอยู่ ยังไม่ตายไป ก็คงต้องเที่ยว ต้องกิน ต้องไปไหน ๆ กับเขาอยู่ตลอดเวลา ไม่มีเวลาที่จะได้พบธรรมะอย่างที่เป็นอยู่เวลานี้ ความเสียใจต่าง ๆ ก็หายไป ได้แต่ประโยชน์ นึกว่านี่คือแง่ดีของความพลัดพรากสูญเสียว่าเราได้สูญเสียสิ่งหนึ่งไป แต่สามารถได้สิ่งที่ประเสริฐกว่าและดีกว่าคือ การได้ธรรม ซึ่งจะเป็นเพื่อนชีวิตไปได้ตลอด ไม่ว่าในชีวิตนี้หรือชีวิตหน้า

เรื่องที่สอง เรื่องภิกษุณีซึ่งเป็นมารดาของพระกัสมป (อ่านว่า พระ-กุ-มา-ระ-กัสม-สะ-ปะ หรือ กัสม-สพ ก็ได้)

ภิกษุณีซึ่งเป็นมารดาพระกัสมปนี้เป็นชาวเมืองราชคฤห์ มีอธยาศัยนอนไปทางที่จะบวชตั้งแต่อายุยังน้อย แต่พ่อแม่ไม่ยอมให้บวช พอเป็นสาวขึ้นมา ปรากฏว่าสวยมาก มีผู้ชายมาติดพันมากมาย ได้แต่งงานกับผู้ชายคนหนึ่ง โชคดีที่ได้แต่งงานกับผู้ชายดี

ในคราวมีงานนักขัตฤกษ์ ผู้หญิงจะต้องแต่งตัวสวย ๆ ไปเที่ยว แต่นางไม่ได้แต่งตัว ไม่ได้ผัดแป้งแต่งหน้าเหมือนคนอื่นเขา สามีก้ถามว่า ทำไมไม่แต่งตัวเหมือนกับคนอื่น นางก็บอกว่า ร่างกายเป็นของเปื่อยเน่า ผุพัง จะแต่งไปทำไม แต่งไปก็เท่านั้น แล้วพุดถึงโทษของร่างกายมากมาย สามีนั่งฟัง เลยบอกว่า เมื่อเธอมีความคิดอย่างนี้ อยู่ทำไมไม่บวชเสีย

นางก็เล่าความในใจให้ฟังว่า อยากบวชตั้งแต่เด็กแล้ว แต่พ่อแม่ไม่ให้บวช ถ้าสามีนุญาตก็จะไปบวชวันนี้ทีเดียว สามีเป็นคนดีก็

อนุญาต บอกว่าเพราะฉันรักเธอ เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่เป็นที่รักของเธอ สิ่งใดที่เป็นที่ปรารถนาของเธอ ฉันก็ยินดีที่จะทำสิ่งนั้น เมื่อเธอรักที่จะบวช ก็จะทำให้บวช ไม่ใช่เหน็บแนม กระแนะกระแหน หรือประชดอะไร พุดด้วยความจริงใจ เพราะว่าเป็นผู้ชายที่ดี นางรู้สึกปลาบปลื้ม และชอบใจเขามาก

ตอนนั้นพระเทวทัตได้แยกตนออกไปจากคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าแล้ว ไปตั้งกลุ่มอยู่ที่กรุงราชคฤห์ ส่วนพระพุทธเจ้ายังคงประทับอยู่ที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี เนื่องจากนางเป็นชาวราชคฤห์ จึงได้ไปบวชในสำนักของพระเทวทัต บวชไปได้ไม่เท่าไร ปรากฏว่านางมีครรภ์ ภิกษุณีที่บวชอยู่ก่อน ก็พานางไปหาพระเทวทัต บอกว่าภิกษุณีนี้อมีครรภ์ พระเทวทัตไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบ ตอนนั้นเพิ่งตั้งสำนักใหม่ ๆ กลัวเสียชื่อเสียง เลยขับไล่ให้นางออกจากสำนักไป

ภิกษุณีนี้อมีจิตใจมั่นคง บอกว่าตอนที่มาบวชก็ไม่ได้บวชอุทิศพระเทวทัต แต่บวชอุทิศพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นจะขอเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถ้าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธก็จะสึก ก็ได้เพื่อนภิกษุณีที่ดีคนหนึ่งร่วมเดินทางจากราชคฤห์ถึงสาวัตถี ระยะทางไม่ใช่ใกล้นะครับ ๔๕ โยชน์ ถ้าคิดว่า โยชน์หนึ่ง ๑๖ กิโลเมตร คงได้ ๗๒๐ กิโลเมตร ก็จากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่ ไม่ใกล้ทีเดียว

เมื่อมาถึงวัดเชตวัน กราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทราบเรื่องทั้งหลายทั้งปวงแล้ว ที่จริงพระพุทธเจ้าก็ทรงทราบด้วยพระสัพพัญญุตญาณว่าเรื่องเป็นมาอย่างไร แต่เพื่อให้มีพยานหลักฐานจึงทรงให้ประชุมสงฆ์เพื่อตั้งคณะกรรมการพิจารณา โดยให้เชิญอุบาสกอุบาสิกา

ที่สำคัญ ๆ เช่นอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขา และทรงตั้งพระอุบาลี ผู้เป็นเอดทักคะทางวินัย ให้เป็นประธานคณะกรรมการเพื่อพิจารณาว่า ฤิกษุณีรูปนี้ตั้งครรรค์ตั้งแต่ก่อนบวช หรือหลังจากบวช

นางวิสาขาให้กั้นม่านตรวจครรรค์ นางวิสาขาเป็นคนฉลาด และ มีความชำนาญเนื่องจากมีลูกหลายคน ตรวจแล้วทราบว่ นางตั้ง ครรรค์ก่อนจะบวช ก็ออกมารายงานกับคณะกรรมการ และไปกราบทูล พระพุทธเจ้า นางก็ได้อยู่เป็นฤิกษุณีต่อไปจนตลอด เมื่อตลอดแล้วก็ เลี้ยงลูกอยู่ในสำนักฤิกษุณี

วันหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ผ่านไป ทางสำนักฤิกษุณี ได้ยินเสียงเด็กร้อง ก็ตรัสถาม ทราบความละเอียด แล้วก็บอกฤิกษุณีว่ เป็นฤิกษุณีจะเลี้ยงเด็กก็ลำบาก เป็นภาระ เพราะ ฉะนั้นจะขอเข้าไปเลี้ยงให้ ฤิกษุณีรูปนี้รักลูกก็รัก แต่นักถึงผลได้ผลเสีย ว่ ตัวเป็นฤิกษุณี ถ้าเลี้ยงเด็กอยู่จะเป็นภาระแก่การบำเพ็ญสมณธรรม และการที่เด็กได้ไปอยู่กับพระราชานั้น จะดีกว่าอยู่กับตน ก็ตั้งใจ ถวายไป

พระราชาก็นำเด็กไปเลี้ยงอย่างลูกหลวง ทรงตั้งชื่อเด็กว่ กัสสป แต่เนื่องจากได้รับการเลี้ยงดูอย่างลูกหลวง จึงมีชื่อหนึ่งว่ กุมารกัสสป กุมารกัสสปพอเติบโต และพอเล่นกับเพื่อนได้ ก็ไปเล่นกับเพื่อนตาม ประสาทัก เล่นแพ็กัแล้วไป แต่ถ้าเล่นชนะเด็กอื่นก็กระแนะกระเหนเอา บอกว่ ลูกไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ ได้ยินบ่อย ๆ ก็มาถามพระราชาว่ ใครเป็น พ่อ เป็นแม่ พระราชาก็บอกว่ ฉันที้แหละเป็นพ่อ แล้วใครเป็นแม่ ก็ นางนมเยอะเยะในนี้้เป็นแม่ของเจ้า เด็กก็ฉลาดบอกว่ ธรรมดาแม่

ต้องมีคนเดียว ทำไมมีเยอะนัก พระราชาคิดว่า เราจะหลอกเด็กตลอดไป คงไม่ได้ ก็เลยเล่าความจริงให้ฟัง

กุมารกัสสปได้ฟังความจริงแล้วรู้สึกสลดใจในชีวิตของตัวเองก็ขอ ลาไปบวช พระราชาทรงอนุญาตที่แรกให้บวชเป็นสามเณรก่อน ภิกษุณี ก็ยินดีที่มาบวช พออายุครบก็บวชเป็นพระ แล้วทูลลาพระพุทธเจ้า ไปอยู่ป่า บำเพ็ญสมณธรรมอยู่นานก็ไม่ได้ปรากฏมรรคผล ตอนหลัง เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ตามเรื่องบอกว่า มีเทวดาที่เป็นเพื่อนเก่า ซึ่งเคยบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันมาในชาติก่อน ๆ มาตั้งปัญหาที่น่าสนใจหลายข้อ (ท่านผู้สนใจอยากอ่าน ให้ไปค้นในวัมมิกสูตร) ว่าให้ไปทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้า คนอื่นไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ท่านก็เดินทางมาราบทูลถามพระพุทธเจ้าหลายข้อ ในที่สุดท่าน ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ภิกษุณีก็คร่ำครวญเป็นเวลา ๑๒ ปี ตั้งแต่ลูกจากตัวไป ทั้ง ๆ ที่เป็นภิกษุณีอยู่ แต่นางตัดใจไม่ได้ ดวงตาชุ่มอยู่ด้วยน้ำตาเสมอตลอด ๑๒ ปี ด้วยคิดถึงลูก เป็นปุตตวิปโยค พอทราบว่าลูกกลับมาดีใจ วันหนึ่งออกบิณฑบาต ไปเจอกันที่บิณฑบาต นางดีใจมาก และเดินเหมือนจะวิ่งเข้าไปหาลูก แต่พระกุมารกัสสปก็เฉย นางก็ร้องให้ ทำท่าเหมือนจะไปกอดเท้าของลูก แต่พระกุมารกัสสปก็คงเฉย

นางเห็นอาการเฉยของพระกุมารกัสสปให้รู้สึกสะเทือนใจ ว่านี่หรือคือคนที่เราคอยอยู่ตั้ง ๑๒ ปี เพื่อจะได้คุยด้วย พระกุมารกัสสปบอกว่า “เทียวทำอะไรอยู่ตั้ง ๑๒ ปี แม้แต่ความรักแค่นี้ก็ตัดไม่ได้” ภิกษุณีผู้เป็นมารดาถามอีกที เหมือนหนึ่งไม่เชื่อหูตัวเอง ท่านพูด

อะไรนะ พระกุมารกัสสปก็พูดซ้ำอีกทีหนึ่งว่า “มัวทำอะไรอยู่ตั้ง ๑๒ ปี แม้แต่ความรักแค่นี้ก็ตัดไม่ได้” ภิกษุณีรู้สึกสะเทือนใจมาก เห็นเป็นเรื่องหยาบคาย นี่หรือคือคำตอบของลูกที่หวังรอคอย อยากพบมาตั้ง ๑๒ ปี เลยตัดใจไม่มีความอาลัยที่จะพบพระกุมารกัสสปอีกเลย แล้วนางก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้น

เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ในภายหลังจึงรู้ว่า การที่พระกุมารกัสสปพูดเช่นนี้ เป็นอุบายเพื่อให้แม่ได้สำเร็จมรรคผล ไม่ใช่ใจไม่ใส่ระกำ ไม่ใช่เป็นคนไร้น้ำจิตน้ำใจ แต่ว่าถ้าไม่พูดอย่างนี้ แม่ก็คงจะอาลัยอาวรณ์ ไม่อาจที่จะบรรลุมรรคผลได้ พอนางได้บรรลุมรรคผลแล้ว จึงได้เข้าใจคำพูดของบุตร เพราะว่าตอนนั้น พระกุมารกัสสปได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว

อันนี้เป็นเรื่องดีเรื่องหนึ่ง ที่บอกท่านผู้ฟังถึงแง่ดีของการพลัดพรากสูญเสีย คือเพราะความพลัดพรากสูญเสียนั่นเอง ภิกษุณีผู้เป็นมารดาของพระกุมารกัสสป จึงได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นสมบัติที่มีคุณค่าสำหรับชีวิต เป็นยอดสุดของชีวิต เท่าที่ชีวิตของมนุษย์จะได้

วันหนึ่งภิกษุทั้งหลายสนทนากันในธรรมสภา พระพุทธเจ้าเสด็จมา เมื่อทรงทราบว่าภิกษุทั้งหลายสนทนากันด้วยเรื่องอะไรแล้ว จึงตรัสว่า เราได้เป็นที่พึ่งของภิกษุณีนี้ ไม่เพียงแต่ในชาตินี้เท่านั้น แม้ในชาติก่อนก็เคยมาแล้วเหมือนกัน

ตรัสเล่าให้ฟังถึงเรื่องกวาง ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีหัวหน้าที่ฉลาด และเป็นบัณฑิต เป็นกวางดีกลุ่มหนึ่ง หัวหน้าชื่อนิโครธ อีกกลุ่มหนึ่ง

เหมือนกับกลุ่มของพระเทวทัต หัวหน้าชื่อสาขะ กวางทั้ง ๒ กลุ่มนี้ ถูกต้อนไปเพื่อจะเป็นเครื่องเล่นให้พระราชามายิง เป็นกีฬาของ พระราชา เห็นว่าถ้าปล่อยให้เขาต้อน เราทำจะเดือดร้อนกันไปหมด ก็เลยไปขอร้องบอกว่า เอาเถอะ! เมื่อต้องการจะเอาไปทำอาหารถวาย พระราชา พวกเราจะสละชีวิตตนวันละตัว ๆ ก็ตั้งเวรกัน ถึงเวรใคร วันนั้นก็ไป

คราวหนึ่ง ถึงเวรของนางเนื้อซึ่งกำลังมีครรภ์อยู่ นางเนื้อก็ไป ขอร้องหัวหน้าชื่อสาขะ ขอให้นางคลอดลูกก่อน เสร็จแล้วต่อไปนาง จะไปตาย ไปเอาคอปาดเขียง แต่หัวหน้าไม่ยอม นางเนื้อก็เลยไปหา หัวหน้านิโครธ บอกว่า ขอผิดเวลาให้ใครไปแทนก่อน เมื่อนางคลอด ลูกแล้วนางก็จะไป หัวหน้าชื่อนิโครธ เป็นพระโพธิสัตว์ ก็บอกว่า ไม่เป็นไรหรอก จะช่วย ถึงเวลาก็เอาคอปาดเขียงเอง คนที่จะมา ฆ่าเนื้อเห็นเข้า ก็ไปกราบทูลพระราชา เพราะว่าเนื้อตัวนี้ได้รับพระ ราชานุญาตว่าไม่ให้ฆ่า พระราชาก็เสด็จมา และได้ทราบเรื่องว่าเป็น มาอย่างไร ก็ทรงพระราชทานชีวิตให้กับเนื้อตัวนั้น เนื้อตัวนั้นก็บอก ว่า แล้วเนื้อตัวอื่น ๆ จะทำอย่างไร ขอร้องพระราชาว่า ให้พระราชทาน ชีวิตด้วย พระราชาเห็นคุณธรรมของเนื้อตัวนี้ ก็เลยพระราชทานชีวิต เนื้อหมดเลยทั้ง ๒ ผูง

ต่อมาเมื่อนางเนื้อได้คลอดลูกแล้ว ธรรมดาลูกเนื้อก็ไม่รู้เรื่อง เหมือนกับเด็กไม่รู้ใครเป็นใคร ไปเล่นในสำนักของเนื้อชื่อสาขะ แม่ ก็ให้โอวาทสอนลูกบอกว่า “ลูกเอ๋ย! อย่าไปเล่นในสำนักของเนื้อ ชื่อสาขะ ถ้าจะเล่นให้เล่นในสำนักของเนื้อนิโครธ อย่าคบหาสมาคม กับเนื้อชื่อสาขะ

แต่จงคบหาสมาคมกับเนื้อชื่อนิโครธ การตายในสำนักของเนื้อชื่อนิโครธ ประเสริฐกว่าการอยู่ในสำนักของเนื้อชื้อสาชะ”

นิโครธเมว เสเวยย ฟังคบกับเนื้อชื่อนิโครธ

น สาขมุปสัวเส อย่าคบกับเนื้อชื้อสาชะ

นิโครธสมิ มตฺ เสโยโย การตายในสำนักของเนื้อชื่อนิโครธ
ยังดีกว่าการมีชีวิตอยู่ในสำนักของเนื้อ

ยญเจ สาขสมิ ชีวิติ ชื้อสาชะไม่ประเสริฐเลย ไม่ดีเลย

นี่พระพุทธเจ้าท่านเล่าเรื่องในอดีตว่า พระองค์ได้ช่วยภิกษุณีมารดาพระกุมารกัสสป ไม่เพียงแต่ในชาตินี้เท่านั้น แม้ในชาติก่อนสมัยที่เสวยพระชาติเป็นเนื้อ ก็ยังได้ช่วยเหมือนกัน แม่เนื้อนั้นแหละคือ มารดาของพระกุมารกัสสป ลูกก็คือพระกุมารกัสสป

เรื่องพุทธจริยาในอดีตสมัยเป็นพญาเนื้อนิโครธนี้ ให้คิดผู้ใหญ่ที่ปกครองบ้านเมืองหรือผู้เป็นใหญ่ในหมู่คณะว่า ต้องเป็นผู้มีขันติ มีเมตตาและมีความเอ็นดู ต้องเป็นผู้มีน้ำใจเสียสละ ยอมรับความทุกข์ แทนบริวารของตนเองได้ ต้องเป็นผู้มีปัญญา ตรองหาอุบายเพื่อจะบำบัดทุกข์ของหมู่คณะ หรือของคนที่อยู่ในปกครอง และนำความสุขเข้าไปให้หมู่คณะนั้น หัวหน้าอย่างนี้จึงสมควรได้รับการยกย่องเคารพบูชาจากบริวารของตน อย่างที่แม่เนื้อสอนลูกของตนว่า ตายอยู่ในสำนักของเนื้อชื่อนิโครธ ยังดีกว่ามีชีวิตอยู่ในสำนักของเนื้อชื้อสาชะ

ที่ท่านเล่าเรื่องเป็นสัตว์บ้าง เป็นเนื้อบ้าง มีเจตนาต้องการจะสอนคนนั่นเอง นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่กลับร้ายให้กลายเป็นดี เป็นแง่ดีของการพลัดพรากสูญเสีย เพราะฉะนั้น คนที่มีปัญญาก็จะถือสิ่งต่าง ๆ เป็นบทเรียน แม้ว่าเราจะได้สูญเสียอะไรไปบ้างแล้ว ก็ให้มันล่องลอยไป อย่าเก็บเอาเรื่องที่ล่องไปแล้วมาทรมานตนเอง อย่างอมเป็นทาสของอดีต อย่าให้อดีตมาทำลายอนาคตและปัจจุบัน อย่างจมอยู่กับอดีตที่เศร้าหมอง อย่างขัง อย่างจงจำตัวเองไว้กับอดีตที่ทรมาน เพราะไม่มีประโยชน์อะไรและไม่ฉลาด อดีตจะเป็นอย่างไรก็ช่างมันเถอะ มันผ่านไปแล้ว มันล่องไปแล้ว แต่ว่าปัจจุบัน และอนาคตยังเป็นของเรา ขอให้เริ่มทำใหม่ สร้างใหม่ ทำปัจจุบันให้ดีที่สุด แล้วอนาคตก็จะดีเอง เพราะว่าปัจจุบัน จะกลายเป็นอดีตของอนาคต วันนี้จะเป็นอดีตของพรุ่งนี้ เราสร้างอนาคตกันด้วยปัจจุบัน เราก็จะได้อนาคตดี ๆ ถ้าเราทำปัจจุบันให้ดี อันนี้เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาอยู่ไม่น้อยทีเดียว

อีกเรื่องหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นต้นร้ายปลายดี คือได้บทเรียนแล้วทำให้ดีได้ ถ้าได้กัลยาณมิตร และได้สิ่งที่ดีมาเป็นเครื่องประดับจิตใจ มาเป็นแนวคิด แม้อดีตจะร้ายสักเท่าไรก็ดีได้ เป็นแง่ดีของความสูญเสีย ต่อไปก็เป็นเรื่องของนางปฎิภาจรรยา ซึ่งค่อนข้างจะแพร่หลายนำมาประกอบในที่นี้เพื่อความสมบูรณ์

ปฎิภาจรรยาเป็นธิดาเศรษฐีในเมืองสาวัตถี เมื่อรุ่นสาวได้ร่วมรักกับคนใช้ของตน โดยที่มารดาบิดามีได้ทราบระแคะระคายเลยแม้แต่น้อย

ต่อมาชายหนุ่มผู้หนึ่งที่มีศักดิ์ตระกูลเสมอกัน มาขออนาง มารดาบิดาของนางยกให้ กำหนดวันวิวาห์แล้ว นางจึงบอกแก่คนใช้ ซึ่งเป็นคนรักของนางว่า หากนางเข้าสู่พิธีวิวาห์แล้ว เขาไม่อาจพบ นางได้อีกไม่ว่าในกรณีใด ๆ เพราะฉะนั้น หากว่ารักนางจริง ก็ขอให้พานางหนีไปอยู่ที่อื่นเสียก่อนวันวิวาห์

บุรุษนั้นรับทำตามคำของนาง นัดหมายกันแล้ว วันรุ่งขึ้น เขาคอยอยู่แต่เช้า ณ ที่แห่งหนึ่ง ปรากฏราปปลอมตัวเป็นทาสี นุ่งผ้าปอน ๆ เอาร้าทาตัว สยายผมถือน้ำรวมไปกับพวกทาสี ไปยังที่นัดหมาย แล้วพากันหนีไปอยู่ ณ บ้านป่าแห่งหนึ่ง อยู่ร่วมกันอย่างสามภรรยา

สามภรรยาในป่า เก็บผักหักฟืน ส่วนภรรยาตักน้ำตำข้าวและหุงต้ม เป็นต้น ต่อมานางมีครรภ์ เมื่อท้องแก่จะคลอด นางขอร้องสามีให้นำกลับไปบ้านเดิมเพื่อคลอดบุตร เพราะที่บ้านป่าไม่มีญาติพี่น้องหรือใคร ๆ ที่จะช่วยเหลือในการคลอดได้ แต่สามีไม่ยอมไปเพราะกลัวพ่อตาแม่ยายจะทำร้ายหรือฆ่าให้ถึงตาย นางอ้อนวอนแล้ว ๆ เล่า ๆ แต่ไม่มีผล

วันหนึ่งเมื่อสามีออกไปทำงานในป่า นางสั่งเพื่อนบ้านไว้ว่า หากสามีกลับมาถามถึงนาง ขอให้บอกว่านางกลับไปคลอดที่บ้านเดิม ดังนี้ แล้วออกจากบ้านป่ามุ่งหน้าสู่นครสาวัตถี

สามีกลับจากป่าทราบความเข้า จึงรีบออกติดตามมุ่งหมายจะเอาตัวกลับ มาทันเข้าระหว่างทาง อ้อนวอนให้นางกลับสู่บ้านป่า แต่นางหยาบไม่ ยินยอมจะไปคลอดที่บ้านอย่างเดียว

ขณะนั้นลมกัมมฆวาทเกิดขึ้น นางปวดท้องจะคลอดจึงเข้าไป
บังพุ่มไม้แห่งหนึ่ง นอนกลิ้งเกลือกอยู่กับพื้นดิน คลอดได้โดยยาก แต่
ก็คลอดจนได้

เมื่อคลอดแล้ว สองสามีภรรยาจึงพากันกลับยังบ้านป่าตามเดิม
ต่อมานางตั้งครรภ์อีก จึงบอกสามีโดยนัยก่อนและหนีออกจากบ้าน
เมื่อสามีไม่อยู่ สามีตามมาทันเข้าอ้อนวอนให้กลับ นางก็ไม่ยอมกลับ

ขณะที่ทั้งสองกำลังโต้เถียงกันอยู่ ฝนตั้งเค้าขึ้นมาพร้อม ๆ กับ
ที่นางปวดครรภ์จะคลอด นางบอกความนั้นแก่สามี ขอให้ทำที่สักแห่ง
หนึ่งที่พอบังฝนได้ ฝ่ายสามีถือมีดเข้าไปยังพุ่มไม้ที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง
จึงเริ่มตัดไม้ อสรพิษมีพิษร้ายแรงตัวหนึ่งเลื้อยออกมาจากจอมปลวก
กัดเขา สรีระของเขาเขียวขึ้นเพราะพิษงูเล่นไปทั่ว เสมือนไฟเกิดขึ้น
ภายในกายแล้วเผาไหม้อยู่ เขาล้มลงตาย ณ ที่นั่นเอง

ฝ่ายปฎาจาราประสพทุกข้ออย่างหนัก ฝนเริ่มเทลงมาอย่างแรง
นางมองดูทางมาของสามีก็ไม่เห็น ได้คลอดบุตรตรงนั้นนั่นเอง เด็ก
ทั้งสองไม่อาจทานกำลังลมและฝนได้ จึงร้องไห้ลั่นออกมา นางหมด
ปัญญาที่จะทำอย่างอื่น จึงเอาเขาและมือทั้งสองยันลงกับพื้นคร่อม
บุตรทั้งสองไว้ตลอดคืน

ราตรีล่วงไปด้วยความยากลำบากของนางเป็นอย่างยิ่ง ร่างกาย
ของนางซีดเหลือง ไม่มีโลหิต เสมือนใบไม้เหลือง

เมื่ออรุณขึ้น นางกำหนดทางที่สามีเดินไปเมื่อเย็นวาน แล้วอุ้ม
บุตรคนหนึ่ง จูงคนหนึ่งเดินไปตามทางนั้น เห็นสามีนอนตายอยู่ข้าง

จอมปลวก นางเสียใจอย่างใหญ่หลวง รำพันว่า

“เพราะเราแท้ ๆ สามีจึงตายอย่างนี้”

นางเดินมาถึงลำน้ำอจิรวดี ซึ่งขณะนั้นน้ำเต็มเปี่ยมเปี่ยมล้นแก่หน้าอกของนาง นางจึงไม่สามารถนำบุตรทั้งสองข้ามไปพร้อมกันได้ จึงให้บุตรคนโตรออยู่ก่อน พาบุตรคนเล็กเพิ่งคลอดเมื่อคืนนี้ข้ามไปก่อน วางไว้บนฝั่ง แล้วกลับมาเพื่อรับบุตรคนโต ขณะที่นางมาถึงกลางแม่น้ำ เที้ยวใหญ่ตัวหนึ่งบินมา เข้าใจในบุตรคนเล็กของนางว่าเป็นชิ้นเนื้อจึงโฉบลงมา นางซึ่งหันรีหันขวางอยู่กลางแม่น้ำเพราะเป็นห่วงบุตรคนเล็ก ได้เห็นดังนั้นจึงส่งเสียงไล่คน แต่คนไม่ได้ยิน ฝ่ายบุตรคนโต ยืนรอแม่อยู่ฝั่งนี้ ได้ยินเสียงแม่และเห็นแม่ยกมือทั้งสองขึ้น เข้าใจว่าเรียกตนจึงกระโดดลงน้ำ น้ำซึ่งกำลังไหลเชี่ยวได้พัดเด็กน้อยจมลงทันที

ปญฺจาราต้องสูญเสียชีวิตทั้งสองในเวลาเดียวกัน นางขึ้นจากแม่น้ำ ร้องให้รำพันไปว่า “สามีของเราตายในทางเปลี่ยว บุตรคนหนึ่งถูกเที้ยวฉีกไป คนหนึ่งถูกน้ำพัดไป...”

นางพบชายคนหนึ่งเดินสวนทางมา จึงถามถึงมารดาบิดาในเมืองสาวัตถี ชายนั้นตอบว่า เมื่อคืนนี้ฝนตกหนัก ท่านทราบมิใช่หรือ ปญฺจาราตอบว่า ทราบ แต่ฝนนั้นตกเพื่อนางคนเดียว คือเพื่อลงโทษนางคนเดียว ชายนั้นบอกให้ทราบว่า เมื่อคืนนี้เรือนของเศรษฐีพังทับคนทั้ง ๓ ถึงตาย คือเศรษฐี ภรรยา และบุตรชายคนหนึ่ง คนทั้ง ๓ กำลังถูกเผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน ควันยังปรากฏให้เห็นอยู่

ปฎิอาจารย์ได้ทราบความนั้น ตะลึงงัน ไม่รู้สึกแม้ความที่ผ่านๆ
หลุดลุดออกจากตัว ร้องให้รำพัน บ่นเพ้อเซซวนไปว่า

“บุตร ๒ คนตายเสียแล้ว สามีก็ตายในทางเปลี่ยว มารดาบิดา
และพี่ชายก็ถูกเผาบนเชิงตะกอนเดียวกัน”

คนทั้งหลายเห็นอาการของนางแล้ว พุดกันว่า “ผู้หญิงบ้า ๆ”
จึงเอาหยากเยื่อและฝุ่นโพรยลงบนศีรษะ ขว้างปาด้วยก้อนดิน

ขณะนั้น พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับแสดงธรรม
อยู่ท่ามกลางพุทธบริษัท ณ เขตวันมทวิหาร ทอดพระเนตรเห็นนาง
ปฎิอาจารย์ ผู้ได้บำเพ็ญบารมีมาสิ้นแสนกับ มีอภินิหารเต็มเปี่ยมแล้ว
กำลังเดินมา

ทราบว่ ปฎิอาจารย์เห็นพระเถระผู้ทรงวินัยรูปหนึ่ง ซึ่งพระ
ปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ จึงทำคุณ
ความดี ประรารถนาว่า “ขอให้หม่อมฉันได้ตำแหน่งเอตทัคคะทาง
ทรงวินัยในศาสนาของพระพุทเจ้าในอนาคต” พระปทุมุตตรพุทเจ้า
ทรงพยากรณ์ว่า จักได้ตำแหน่งนั้นในศาสนาของพระโคตมพุทเจ้า

พระโคตมพุทเจ้า ทอดพระเนตรเห็นนางผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว
มีอภินิหารอันทำไว้แล้วกำลังเดินมาเช่นนั้น ทรงดำริว่า “เว้นเราเสีย
ผู้อื่นซึ่งจะเป็นที่พึ่งของนางได้ ไม่มี” จึงทรงบันดาลให้นางมุ่งหน้าสู่
วิหารเขตวัน

พุทธบริษัทเห็นนางแล้ว กล่าวกันว่า “อย่าให้หญิงบ้าเข้ามา” แต่พระศาสดาตรัสว่า “อย่าห้ามเธอเลย จงให้เธอเข้ามาเถิด เราจักเป็นที่พึ่งของนาง”

เมื่อนางเข้ามาใกล้แล้ว พระศาสดาตรัสว่า “น้องหญิงจงได้สติเถิด”

ด้วยพระพุทธานุภาพนั่นเอง นางกลับได้สติแล้วกำหนดได้ว่า ตนมิได้นุ่งผ้า จึงมีอาการขวยเขิน นั่งกระโหียง เพื่อซ่อนเร้นอวัยวะอันพึงละอาย

ชายคนหนึ่งโยนผ้าห่มไปให้ นางนุ่งแล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์แทบพระบาททั้งสอง ทูลว่า “ขอได้โปรดเป็นที่พึ่งของหม่อมฉันด้วยเถิดพระเจ้าข้า เหยี่ยวเฉี่ยวบุตรคนหนึ่งไป คนหนึ่งถูกน้ำพัดไป สามิตายในทางเปลี่ยว มารดาบิดา และพี่ชายถูกเรือนทับตาย”

พระศาสดาทรงปลอบนางว่า “ปญฺญาจารา! บัดนี้เธอได้มาอยู่ เฉพาะหน้าของผู้อันจะเป็นที่พึ่งของเธอได้แล้ว อย่าคิดอะไรมาก อย่าเสียใจเลย เธอจะได้สิ่งอันยิ่งใหญ่อื่นมาชดเชยสิ่งที่สูญเสียไป ปญฺญาจารา เออ! น้ำตาของคนที่ร้องไห้เพราะสูญเสียปิยชนมีบุตรเป็นต้น ในสงสารอันยาวนานนี้ มีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เมื่อเป็นเช่นนี้ เหตุไรเธอจึงจะประมาทอยู่เล่า”

เมื่อพระศาสดาตรัสสอนมัตถคปริยายนี้อยู่ ความโศกของนางได้เบาบางลง พระศาสดาทรงทราบความนั้นแล้วตรัสต่อไปว่า

“ปฎิภาจรรพ ปิยชนมีบุตรเป็นต้น ไม่สามารถต้านทานหรือป้องกัน บุคคลผู้ไปสุปรโลกได้ บุตรเป็นต้นนั้น แม้มิก็เหมือนไม่มี บัณฑิตทรรพ ดังนี้แล้ว ธิบเร่งชำระศีลให้บริสุทธิ์ ทำทวงไปสุพระนิพพานของตน”

เมื่อจบเทศนา ปฎิภาจรรพได้บรรลุโสดาปัตติผล คนอื่น ๆ ก็ได้ ธิบประโยชน์จากพระธรรมเทศนານี้มาก

ปฎิภาจรรพได้อุปสมบทในสำนักภิกษุณีทั้งหลายวันหนึ่งนางเทน้ำ จากหม้อน้ำล้างเท้า น้ำนั้นไหลไปหน่อยหนึ่งแล้วหยุด นางเทลงอีกครั้ง ที่ ๒ น้ำไหลไปไกลกว่านั้นหน่อยหนึ่งแล้วหยุด ครั้งที่ ๓ ก็เหมือนกัน

นางถือเอาน้ำนั้นเป็นอารมณ์ กำหนดด้วยทั้ง ๓ ว่า “สัตว์ทั้งหลาย ตายเสียในปฐมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงครั้งแรก (นางมีประสบการณ์ เกี่ยวกับลูกของนางที่ตายตั้งแต่ปฐมวัย) ตายเสียในมัชฌิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงครั้งที่ ๒ (นางก็มีประสบการณ์เกี่ยวกับสามีของนาง ที่ตายในมัชฌิมวัย) ตายเสียในปัจฉิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงในครั้งที่ ๓ (นางระลึกถึงการตายของบิดามารดา)”

พระศาสดาประทับอยู่ที่พระคันธกุฎี ทรงแผ่พระรัศมีไป ประหนึ่งว่า ประทับยืนอยู่เบื้องหน้าของนาง ตรัสว่า “อย่างนั้นแหละ ปฎิภาจรรพ! ความเป็นอยู่เพียงวันเดียวหรือขณะเดียวของผู้เห็นความ เกิดขึ้นและความเสื่อมไปของเบญจขันธ์ ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ถึง ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่เห็นความเกิดและเสื่อมของเบญจขันธ์” ดังนี้แล้ว ตรัสพระพุทธรพจน์ซึ่งปรากฏในสหัสสวรรค แห่งคัมภีร์ธรรมบทว่า

“โย จ วสุสสโต ซีเว อปสฺส อุตฺถพฺพย
เอกาหํ ซีวิตํ เสยโย ปสฺสโต อุตฺถพฺพย”

แปลว่า ผู้ใดไม่เห็นความเกิดและความดับ ผู้นั้นแม้มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี ก็ไม่ประเสริฐ ส่วนผู้เห็นความเกิดและความดับ แม้มีชีวิตอยู่ เพียงวันเดียวก็ประเสริฐกว่า อันนี้ไม่ได้หมายความว่า เกิดมานานแล้ว แต่ว่าวันเดียวของบุคคลผู้เห็นความเกิดและความดับ ประเสริฐกว่า ผู้อยู่ ๑๐๐ ปี แต่ไม่เห็นความเกิดและความดับ

ความเกิดและความดับนั้นท่านหมายถึงความเกิดและความดับ หรือความเสื่อมแห่งสังขาร ซึ่งเรียกในวิปัสสนาญาณว่า อุตฺถพฺพยานุ ปัสสนาญาณ เรียกสั้น ๆ ว่า อุตฺถพฺพญาณ แปลว่า ญาณเห็นความเกิดดับของนามรูป เพื่อจะให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะขอพูดถึงวิปัสสนาญาณ พอได้ใจความ

วิปัสสนาญาณ แปลว่า ญาณในวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติเจริญ วิปัสสนาเมื่อจิตสงบแล้ว ย่อมต้องผ่านญาณเหล่านี้โดยลำดับ (เหมือน คนนั่งรถเมล์ผ่านป้ายรถเมล์ หยุดบ้างไม่หยุดบ้างก็แล้วแต่)

๑. อุตฺถพฺพยานุ ปัสสนาญาณ ญาณตามเห็นความเกิดและความเสื่อมหรือความดับของนามรูป

๒. กังคานุ ปัสสนาญาณ ญาณตามเห็นความดับแห่งนามรูป คือเห็นความดับไปแห่งนามรูปอย่างเดียว

๓. ภยตุปฺปฏฺฐานญาณ ญาณตามเห็นสังขารนามรูปปรากฏเป็น สิ่งน่ากลัว เพราะความทุกข์นานาประการ และก็ต้องเป็นทุกข์บ่อย ๆ

๔. อาทินวານุปัสสนาญาณ ญาณตามเห็นโทษของนามรูป
๕. นิพพิทานุปัสสนาญาณ ญาณตามเห็นความเบื่อหน่ายในรูป
๖. มุญจิจตุกัมยตาญาณ ญาณใคร่จะพ้นไปเสียจากนามรูปนั้น
๗. ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ ญาณตามพิจารณาหาทางแห่ง
ความหลุดพ้น
๘. สังขารุเปกขาญาณ ญาณวางเฉยในสังขารทั้งปวง
๙. สัจจานุโลมิกญาณ ญาณในขณะประจักษ์แจ้งอริยสัจ ๔

รวมความว่า บุคคลเมื่อเจริญวิปัสสนาจนจิตสงบแล้ว ย่อมเห็น
ความเกิดความดับแห่งนามรูป ต่อจากนั้นเห็นแต่ความดับอย่างเดียว
จึงเห็นนามรูปเป็นของน่ากลัว มองเห็นโทษนานาประการ เพราะเป็น
บ่อเกิดและเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ จึงเบื่อหน่ายคลายความกำหนัด ต้องการ
พ้นไปเสีย คือ ยกจิตให้พ้นจากความยึดติดในนามรูป จึงพิจารณา
หาทาง เห็นว่า ความวางเฉยในสังขารทั้งปวงนั้น เป็นทางอันชอบ
ต่อจากนั้นจิตย่อมดำเนินไปสู่การรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ นี่เป็นการสรุป
ความวิปัสสนาญาณ ๙

ในการเจริญวิปัสสนานี้ ผู้ปฏิบัติต้องผ่านวิสุทธิตี ๗ อีกด้วย
วิสุทธิตี ๗ นั้นคือ

๑. สีลวิสุทธิตี ความหมดจดแห่งศีล
๒. จิตตวิสุทธิตี ความปลอดโปร่งจากอารมณ์ฟุ้งซ่าน ไม่มี
นิวรณ์รบกวน คือ สมารินั่นเอง

๓. ทิฏฐิวิสุทธิ ความหมดจดแห่งความเห็น คือได้เห็นความเกิดดับแห่งนามรูปตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา (มีพระพุทธภาษิตที่แสดงถึงว่า “เป็นไปไม่ได้ ที่ทิฏฐิสัมปันบุคคล กล่าวคือพระโสดาบัน จะเห็นธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นสังขารหรือวิสังขาร ว่าเป็นตัวตน โดยความเป็นตัวตน คืออนัตตานั้นเอง แต่เป็นไปได้สำหรับปุถุชน)

๔. กังขาวิตรณวิสุทธิ ความหมดจด เพราะข้ามความสงสัยเกี่ยวกับธรรมชาติแห่งนามรูป ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน (แล้วก็ข้ามความสงสัยในเรื่องกรรมด้วย เมื่อข้ามความสงสัยเรื่องกรรมได้แล้ว ท่านก็ให้เป็นจุลโสดาบัน ยังไม่ป็นโสดาบัน คือมีความเชื่อกรรมอย่างมั่นคง ไม่ถือนงคลภายนอก เข้าใจ และเชื่อลงไปในเรื่องกรรมอย่างหมดใจ)

๕. มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ ว่า อันใดเป็นทาง อันใดมิใช่ทาง

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ เกี่ยวกับปฏิบัติทำให้ถึงพระนิพพาน

๗. ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ คือความรู้ความเห็นสมบูรณ์เต็มที่

เมื่อเจริญวิปัสสนา จนสภาพจิตข้ามพ้นกังขาวิตรณวิสุทธิแล้ว วิปัสสนูปกิเลส (สิ่งที่ทำให้วิปัสสนาเศร้าหมอง เป็นอุปสรรคของวิปัสสนา) จะเกิดขึ้น ทำให้ผู้ปฏิบัติหลงเข้าใจผิดคิดว่า นั่นคือพระนิพพาน แล้วติดอยู่ในวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ นั้น ไม่อาจก้าวขึ้นสู่

วิปัสสนาเบื้องต้นต่อไป วิปัสสนูปกิเลสนี้จะเกิดขึ้นกับผู้เจริญวิปัสสนา
ถูกต้อง ถ้าเจริญวิปัสสนาไม่ถูกต้อง วิปัสสนูปกิเลสจะไม่เกิดขึ้น ต้อง
เจริญวิปัสสนาถูกต้อง ถูกทาง แล้วก็ผ่านมาจากเส้นทางนี้

วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ประการ คือ

๑. โภกาส แสงสว่าง บางคนเห็นมาก บางคนเห็นน้อย บางคน
ก็ติดอยู่เพียงแค่ว่าแสงสว่าง แล้วก็ไปไม่ได้ ติดอยู่แค่นี้ สนุกอยู่แค่นี้
พอใจเอิบอ้อมอยู่กับแสงสว่าง

๒. ปีติ ความเอิบอ้อมใจจนไม่อาจจะรับได้ บางทีถึงกับต้องหัวเราะ
ออกมา (อันนี้ก็หมายถึง ปีติทั้ง ๕ อย่าง)

๓. ปัสสัทธิ ความสงบ ซึ่งตนไม่เคยประสบมาก่อน (หลังจากที่
ได้ปีติแล้ว ก็จะเกิดความสงบ ความผ่อนคลาย รู้สึกมีความสุขสบาย แล้ว
ก็ต่อไปก็จะเป็นความสุขอย่างยิ่ง)

๔. อธิโมกข์ ความน้อมใจเชื่อในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า
ในทางแห่งความบริสุทธิ์

๕. ปัคคาหะ ความเพียร ความขะมักเขม้น ความเชื่ออย่างมั่นคง

๖. อุပ္ปฐฐานะ ความตั้งมั่นแห่งจิต

๗. สุข ก็คือ ความสุข

๘. ญาณ ความรู้

๙. อุเบกขา ความวางเฉย

๑๐. นิกันติ ความพอใจ ความตั้งใจในอารมณ์ คืออารมณ์
วิปัสสนานั้นเอง

ผู้ปฏิบัติเมื่อได้มาพบสิ่งเหล่านี้ซึ่งไม่เคยพบในชีวิตปกติ อาจหลงใหลติดอยู่ เช่น ติดอยู่ในปีติและสุข เป็นต้น เพราะปีติสุขเป็นสิ่งที่น่าปรารถนายิ่งนักของบุคคลผู้ต้องการละกิเลสโดยเด็ดขาด จึงต้องพิจารณาละวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ประการนี้เสีย เพราะไม่ใช่ทางแห่งพระนิพพาน มันเป็นเพียงหลุมพรางอย่างหนึ่งที่ล่อให้หลงเมื่อเห็นโทษและละได้แล้ว ญาณอันจะทำให้เห็นทางพระนิพพานก็เกิดขึ้น นั่นคือมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ แล้วจะดำเนินต่อไปจนถึงพระนิพพาน

วิสุทธิ ๗ นี้ท่านเปรียบเหมือนรถ ๗ ผลัด ที่ส่งบุคคลให้ถึงจุดหมายปลายทาง รถไม่ใช่จุดหมายปลายทางฉันใด วิสุทธิ ๗ นี้ก็ไม่ใช่จุดหมายปลายทางแห่งการปฏิบัติธรรมฉันนั้น แต่เป็นเครื่องมือ เป็นทางนำไปสู่จุดหมาย คือ มรรค ผล นิพพาน หรืออนุปาทาปรีนิพพาน ความดับโดยไม่มีเชื้อเหลือ ตามนัยแห่งรถวินิตสูตร มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปัณณาสก์ ซึ่งพระปุณณมันตานิบุตรได้สนทนากับพระสารีบุตรเถระ

อนึ่ง วิมุตตายตนะ คือ บ่อเกิดของความหลุดพ้น มีอยู่ ๕ อย่าง สมณะและวิปัสสนาเป็นข้อสุดท้ายใน ๕ อย่างคือ

๑. ฟังธรรมก็หลุดพ้นได้
๒. แสดงธรรมก็หลุดพ้นได้
๓. สาราายธรรมก็หลุดพ้นได้
๔. พิจารณาธรรมก็หลุดพ้นได้
๕. เจริญสมณะและวิปัสสนาก็หลุดพ้นได้

เพราะฉะนั้น คนที่จะบรรลุมรรคผล ไม่จำเป็นต้องผ่านทาง
เส้นนี้ทุกคนไป แล้วแต่ใครจะถนัดหรือไปทะลุขึ้นมาในเส้นทางสายใด
เขาก็จะบรรลุมรรคผลได้โดยวิธีนั้น

ขอย้อนกล่าวถึงความเกิดและความดับอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้
เข้าใจยิ่งขึ้น โดยธรรมดา นามรูปคือร่างกายกับจิตใจของเรา จะเกิดดับ
อยู่เสมอตลอดเวลา แต่เนื่องจากสืบต่อกันรวดเร็วมาก จึงไม่ค่อยรู้ว่า
เกิดดับ มองเห็นเป็นเที่ยง ยั่งยืน เหมือนนักวิทยาศาสตร์บอกเราว่า
โลกหมุนรอบตัวเอง และหมุนรอบดวงอาทิตย์ เขาก็รู้ได้ด้วยเครื่องมือ
วิทยาศาสตร์ แต่คนธรรมดาสามัญมองไม่เห็นว่าการหมุนและไม่รู้สึก
ว่าโลกหมุนเลย รู้สึกว่ามันอยู่เฉย ๆ แต่ก็ยอมรับ เชื่อทฤษฎีของ
นักวิทยาศาสตร์ข้อนี้ ฉันทิ พระพุทธเจ้าตรัสว่า นามรูป คือ ร่างกาย
และจิตใจ เกิดดับอยู่เสมอ ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
ทรงรู้ด้วยเครื่องมือ คือพระญาณ คือพระปัญญาอันสูงเยี่ยม ตรัส
บอกพวกเราไว้ คนธรรมดาสามัญมองไม่เห็นความเกิดดับทุกขณะของ
ร่างกายและจิตใจนั้น มองเห็นเป็นเที่ยง ยั่งยืน แต่ก็ยอมรับเชื่อทฤษฎี
ของศาสดา ฉันทิ

นักวิทยาศาสตร์กล่าวว่า ในโลกมนุษย์เรา ไม่มีอะไรยั่งยืน
เหมือนกัน (Nothing persists save change. Change is one thing
that is permanent.) ไม่มีสิ่งใดเที่ยง ความเปลี่ยนแปลงเท่านั้น เป็น
สิ่งเที่ยง สิ่งที่เที่ยง มีอยู่อย่างเดียว คือความเปลี่ยนแปลง ก็ให้พิจารณา
ความไม่เที่ยง เกิด ดับ อยู่ตลอดเวลา แต่คนธรรมดาจะมองไม่เห็น

บางคนเคยเล่าให้ฟังว่า ไปทำวิปัสสนา แล้วผู้แนะนำให้มองเห็นรูปธรรม นามธรรม ให้มองเห็นร่างกาย ว่าเป็นอนัตตา เขาก็นิ่งหลับตา แต่ลืมตาขึ้นมาทีไร ก็มองเห็นเป็นอัตตาทุกที ลืมตาขึ้นทีไรก็เห็นเป็นตัวตน ไม่เห็นว่า ไม่เป็นตัวตน ถ้าความคิดอยู่ในระดับนี้เราต้องอธิบายให้เขาเข้าใจด้วยอุปมา เช่น ให้เขาดูก้อนน้ำแข็ง ก้อนน้ำแข็งมันแข็ง เพราะอยู่ในตู้เย็น พอเอาออกจากตู้เย็นมาวางไว้ในอากาศธรรมดา ไม่เท่าไรมันก็ค่อย ๆ ละลายทีละน้อย ๆ จนกลายเป็นน้ำธรรมดาหมด เอาน้ำธรรมดานั้นไปต้มให้เดือด มันก็ร้อนเป็นน้ำร้อน เดือดแล้วกลายเป็นไอ เราลองถามเขาว่าตัวตนของน้ำอยู่ที่ไหน ตัวตนของน้ำคืออะไร เดียวมันแข็ง เดียวมันร้อน เดียวมันก็เป็นไอ อย่างนี้ก็อธิบายอนัตตาโดยอุปมา เขาฟังอย่างนี้แล้วจะเข้าใจ คือ มันเป็นไปตาม ๆ ตามเหตุ ปัจจัยปรุงแต่งให้เป็นไป มันเป็นก้อนน้ำแข็งเพราะอยู่ในตู้เย็น มันละลายเพราะออกมาอยู่ในอากาศธรรมดา และมันร้อนเพราะตั้งอยู่บนเตาไฟ มันกลายเป็นไอ เพราะร้อนจัด

ในแง่อารมณ์ความนึกคิดของคนเราก็เหมือนกัน มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีตัวตนที่ถาวรยั่งยืน เดียวก็เป็นอย่างนั้น เดียวก็เป็นอย่างนี้ เพราะว่ามีเหตุปัจจัยมาปรุงแต่งให้เป็นอย่างไร มันก็เป็นอย่างนั้น ให้ขุนมัวก็ขุนมัว ให้สดชื่นก็สดชื่น ก็เป็นอนัตตาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เป็นไปไม่ได้ที่พระโสดาบันหรือ ทิฏฐิสัมปันนบุคคล จะเห็นสังขารทั้งหลายทั้งปวงว่าเที่ยง ว่าเป็นสุข จะเห็นธรรมทั้งหลายว่าเป็นตัวตน คำว่าธรรมทั้งหลายรวม สังขตธรรม อสังขตธรรม สังขารและวิสังขาร อย่างนี้จึงจะใช้คำว่าธรรมเป็นคำรวม

ทรงสนทนาทางพระพุทธศาสนาถือว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะ ตั้งอยู่ชั่วขณะ แล้วก็ดับไป เมื่อเกิดขึ้นใหม่ก็ดำเนินไปทำนองนั้น เรียกว่า **ขณิกภาวะ** คือ เป็นไปชั่วขณะที่คนทั้งหลายเห็นเป็นเที่ยงและยั่งยืน ก็เพราะสันตติ (ความสืบต่อไม่ขาดสาย) บังเอาไว้ คงรูปลักษณะเอาไว้ แต่ก็ไม่ผันเปลี่ยนแปลง เช่น ความชราของร่างกายซึ่งไม่มีอะไรห้ามได้ ไม่มีอะไรปิดบังได้

ขณิกวาตะของพระพุทธเจ้าได้เข้ากลางระหว่างวาตะทั้ง ๒ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสุดโต่งไปข้างหนึ่ง คือ **สัสตวาตะ** ความเห็นว่าเที่ยงยั่งยืน และ**อุจเจทวาตะ** ความเห็นว่าขาดสูญ ไม่มีอะไรมีอยู่ หรือดำรงอยู่

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สิ่งใดมีอยู่ สิ่งนั้นย่อมมีขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัย และดับไปเพราะสิ้นเหตุปัจจัย ในขณะที่ตั้งอยู่ก็ตั้งอยู่เพียงชั่วคราว (ขณิกะ) การเห็นความไม่เที่ยง ความเกิดดับของสิ่งทั้งปวงอย่างนี้ ทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นทางนำไปสู่ความดับทุกข์ในที่สุด เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ชีวิตของผู้เห็นความเกิดและความดับแม้เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่าชีวิตของผู้ไม่เห็น แม้จะเป็นอยู่ตั้งร้อยปี”

นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของนางปฐาจารา ที่ได้ประโยชน์จากความสูญเสีย ซึ่งเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ ถ้าพิจารณาหรือดูตามความรู้สึกของคนทั่วไป แต่พอเปลี่ยนแปลงหรือหมุนจิตให้ดี เป็นการได้ที่ยิ่งใหญ่ เป็นการได้อรหัตตผล ซึ่งเป็นผลที่ยิ่งใหญ่ของชีวิต ชีวิตที่เคยระหกระเหิน ที่เคยเดินทางมาในสังสารวัฏ ไม่รู้มานานเท่าไรก็สิ้นสุดลง จบลง

ระยะเวลาจากชาติหนึ่งไปอีกชาติหนึ่ง
กำหนดแน่นอนไม่ได้ ถ้าวิญญานหรือจิตก้าวหน้ามาก
มีคุณธรรมสูงมาก จะอยู่ในโลกทิพย์นานเป็นพันๆ หมื่นๆ ปี
ทั้งนี้เพื่อย่อยประสบการณ์ต่าง ๆ สู่อุปนิสัย แล้วมาเกิดในโลก
มนุษย์อีก เพื่อหาโอกาสเรียนรู้บทเรียนที่ยังเหลืออยู่บางบท
เขาสมัครใจมาเกิดเพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนมนุษย์
(อันนี้คือพรสวรรค์ ได้มาจากสวรรค์จริง ๆ)
หรือช่วยเหลือมนุษย์ในการพัฒนาจิตใจ

...

การตายแล้วเกิด เป็นกระบวนการที่สิ้นสุดได้
ถ้าเราสามารถพัฒนาวิญญานให้สมบูรณ์
จนไม่มีความชั่วเหลืออยู่อีกเลย ชีวิตเพียงชาติเดียว
ไม่เพียงพอที่จะหาประสบการณ์ให้แก่วิญญานหรือจิตได้
เรียกว่าเกือบจะไร้จุดมุ่งหมายเอาทีเดียว
เหมือนนักเรียนที่มาโรงเรียนเพียงวันเดียว จะทันได้เรียนรู้อะไร
แต่เพราะเหตุที่ไม่มีอะไรสูญเสีย ไม่มีอะไรถูกลืม
ไม่ว่าชีวิตจะสั้นเพียงใด ย่อมมีบางสิ่งบางอย่างอันมีคุณค่า
แก่ความทรงจำของวิญญาน เป็นการใช้นี้เก่าบางอย่าง
ที่เคยทำมาในอดีต

โชคชะตาของแต่ละคน จึงเป็นผลรวม
แห่งการกระทำในอดีตของเขาเอง
ความสามารถทางจิต สภาพทางร่างกาย
อุปนิสัยทางศีลธรรม และเหตุการณ์สำคัญในชาติหนึ่ง ๆ
ย่อมเป็นผลแห่งความปรารถนา
ความคิดความตั้งใจของเขาในอดีต

ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า : เรามีกรรมเป็นของของตน...

ประการที่ ๕ ควรพิจารณาเรื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับมรดกกรรม, มีกรรมเป็นแดนเกิด, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พี่น้อง, มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, เราทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตามเราจักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น (กมฺมสุสโกมฺหิ กมฺมทายาทิ กมฺมโยนิ กมฺมพณฺสุ กมฺมปฏิสฺสรโณฯ) นี้เป็นข้อความตามพุทธภาษิตในอภินทปัจจเวกขณฺ์

เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งของพุทธศาสนา โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงในซีกโลกนี้เพราะความเข้าใจเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้หลายแง่หลายมุมคือ ทำให้เราไม่ต้องน้อยใจในชะตาชีวิตของตน เพราะรู้สึกที่เราได้ทำมาเอง และไม่ริษยาความสุขของผู้อื่น เพราะได้เข้าใจแจ่มแจ้งว่า ความสุข ความทุกข์ ความรุ่งเรือง หรือความล้มเหลว ในชีวิตแต่ละคนนั้นเป็นผลรวมของกรรมของแต่ละคน หรืออาจจะเป็นกรรมของครอบครัว กรรมของหมู่คณะของเราก็ได้ นอกจากนี้เรื่องกรรมยังช่วยแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ความแตกต่างกัน

ในเรื่องอุปนิสัยใจคอของคน แม้แต่อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน และมีมารดาบิดาเดียวกัน ได้รับการอบรมอย่างเดียวกัน

ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเรื่องกรรม จะทำให้เรามีน้ำอดน้ำทน มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ท้อถอย มีความเพียรสั่งสมความดี ขยาดต่อการทำความชั่ว แลก็ไม่ตีโพยตีพายเมื่อผิดพลาด ไม่ระเริงหลงเมื่อประสบผลดี เพราะเราประจักษ์แจ้งว่า ผลทุกอย่างย่อมจะมีมาเพราะเหตุ คือมันต้องมีเหตุมาจึงจะได้รับผล หลาย ๆ คน บ่นให้ได้ยินเสมอ ได้ยินทางโทรศัพท์บ้าง ได้ยินโดยเล่าให้ฟังเป็นส่วนตัวบ้าง ได้ยินทางวิทยุ ที่วิพากษ์ว่า เขาไม่ได้ทำความเสียหายอะไร ทำไมจึงต้องมารับกรรมอย่างนี้ บางทีก็เกิดมาดี สวยก็สวย รวยก็รวย แต่งงานสามีก็ดี แต่กลับเป็นโรคร้าย และตายตั้งแต่อายุยังไม่มาก ต้องเสียเงินเสียทองในการรักษาไปหลายล้าน เขาก็คร่ำครวญว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมจึงเป็นเขา

เรื่องของกรรมเป็นเรื่องที่ซับซ้อนรู้ยาก เป็นอินทิโยอย่างหนึ่งสำหรับคนทั่วไป เป็นสิ่งที่คิดเอาไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรคิดเป็นเรื่องของท่านผู้ได้ทิพยจักขุที่จะเห็นได้ชัดเจน แยกเป็นกรณีได้ว่า รายนี้ได้ทำอะไรมา ที่นี้ถ้าเราปักใจเชื่อในเรื่องกรรมอย่างมั่นคง จะทำให้เรากล้าเผชิญชีวิตอย่างห้าวหาญเด็ดเดี่ยว และสามารถมองเห็นแง่ดีของความผิดพลาดหรือสิ่งที่เรียกกันว่าโชคร้าย เพราะแจ่มแจ้งขึ้นในใจว่าเป็นการใช้หนี่กรรมอย่างหนึ่ง ถ้าเราได้รับความเดือดร้อนก็เป็นการใช้หนี่กรรม ถ้าเราได้รับความสุข นอกจากเป็นการปฏิบัติถูกแล้ว ก็เป็นเรื่องของการที่เราได้รับผลรวมของกรรม ถ้าเราได้รับผลร้าย

เป็นการใช้หนี้กรรม ก็ทำให้เรื่อชีวิตของเราเบาขึ้น สามารถจะแล่นไปข้างหน้าได้เร็วขึ้น เหมือนคนที่มึหนี้สิน เมื่อได้ใช้หนี้ไปบ้างแล้วก็ทำให้สบายใจขึ้น เบาใจขึ้น

หลักกรรมจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าไม่มีการเกิดใหม่หรือเวียนว่ายตายเกิด เพราะมีปัญหาชีวิตหลายอย่าง ที่เราไม่อาจเข้าใจได้ ถ้าไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด หรือที่เรียกว่า “สังสารวัฏ” เช่น ปัญหาคนดีบางคนมีชีวิตอยู่อย่างทุกข์ทรมาน คนชั่วบางคนมีชีวิตอยู่อย่างสุขสำราญ เป็นต้น ปัญหานี้เป็นเรื่องค้ำโลก ถ้ากฎแห่งกรรมและการเกิดใหม่ไม่เข้ามาช่วยแก้

อนึ่ง ช่วงชีวิตเพียงช่วงเดียวของบุคคลมันสั้นเกินไป ไม่เพียงพอจะพิสูจน์กรรมที่บุคคลได้ทำไว้แล้วทั้งหมด ในสังสารวัฏที่ยาวนาน เราได้ทำอะไรไว้บ้างซับซ้อนอย่างไร ชีวิตเดียวไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ เหมือนดูละครฉากเดียวมันตัดสินอะไรไม่ได้ การเกิดใหม่จะช่วยอธิบายกรรมในอดีตของคนได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้น ชีวิตมนุษย์จึงเป็นเหมือนสนามทดลองแรงกรรมว่า ใครได้ทำกรรมอะไรไว้มากน้อยแค่ไหน เบาบาง หรือรุนแรงอย่างไร ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาโดยย่อ นี้ จะเห็นว่า การศึกษาให้รู้แจ้งเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มีผลเป็นความสุขสงบแก่ผู้ศึกษาเรียนรู้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตจิตใจให้สูงขึ้น ร่มเย็น และทำให้เห็นว่า การเกิดของเรามีความหมาย ไม่ใช่เกิดมาโดยบังเอิญ และมีชีวิตอยู่อย่างหลักลอยปล่อยตัว แล้วตายไปอย่างน่าสมเพชเวทนา

เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้คนเราหายม गया ต่อการขึ้นลงของชีวิต ช่วยคลี่คลายความข้องใจในความสับสนของชีวิต เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพุทธศาสนาควรจะเรียนรู้ทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง เพื่อชีวิตของตนเองจะได้ดีขึ้น และทำให้ผู้ใกล้ชิด เช่น ลูกหลานหรือบริวารได้มีความเข้าใจปัญหาชีวิตของตนด้วย

ถ้าเป็นไปได้ ครูผู้สอนวิชาศาสนาหรือวิชาอื่นใดก็ตาม ควรย้าให้นักเรียนเข้าใจ และเชื่อมั่นในเรื่องของหลักกรรมและสังสารวัฏ เพราะว่าอันนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ศีลธรรมมั่นคงในจิตใจของเยาวชน ถ้าไม่มีความเชื่อเรื่องหลักกรรม พื้นฐานของศีลธรรมจะง่อนแง่นคลอนแคลนเต็มที่ เด็ก ๆ จะวิ่งหาแต่ความสุขสำราญให้แก่ชีวิตโดยไม่คำนึงถึงผลภายหน้าว่าจะเป็นอย่างไรร

มีพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระราชทานไว้ เมื่อ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ดังนี้

“สำหรับพระพุทธานั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า สิ่งที่เราควรจะสอนให้เข้าใจและให้เชื่อมั่นตั้งแต่ต้นทีเดียว คือสิ่งที่เป็นหลักของพระพุทธานั้น นั่นคือ เรื่องวิภูสงสาร การเวียนว่ายตายเกิด และเรื่องกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นหลักสำคัญของพระพุทธานุ เพราะหนทางปฏิบัติของพุทธานุก็เพื่อให้พ้นจากสังสารวัฏ หรือวิภูสงสาร อันเป็นความทุกข์ แต่สิ่งที่ดีประเสริฐยิ่งนั้น คือ ความเชื่อในกรรม แต่จะสอนเฉพาะเรื่องกรรมอย่างเดียว ไม่สอนเรื่องวิภูสงสารด้วย ก็ไม่สมบูรณ์

ความเชื่อในกรรม ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องประเสริฐยิ่ง ควรเพาะให้มีขึ้นในใจของทุกคน และถ้าคนทั้งโลกเชื่อมั่นในกรรมแล้ว มนุษย์ในโลกจะได้รับความสุขใจขึ้นมาก เป็นสิ่งที่ทำให้คนชวนชวยทำแต่กรรมดี โดยหวังผลที่ดี เรื่องวัฏสงสารและกรรมนี้ เป็นของต้องมีความเชื่อ เพราะเป็นของที่น่าเชื่อ มากกว่าความเชื่อตั้งหลายอย่าง

ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า ถ้าคนเราเชื่อกรรมจริง ๆ แล้ว ควรจะได้ความสุขใจไม่น้อย โดยที่ไม่ทำให้รู้สึกท้อถอยแต่อย่างใดเลย

ข้าพเจ้าเห็นว่า เราควรพยายามสอนเด็กให้เข้าใจ และให้เชื่อมั่นในกรรมเสียตั้งแต่ต้นทีเดียว ยิ่งให้เชื่อได้มากเท่าไรยิ่งดี ควรฝังให้เป็นนิสัยทีเดียว

กรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นกับการดำรงชีวิต ถ้าคนเราไม่เชื่อเรื่องกรรม ก็จะหาความสนุกสนานเพลิดเพลินไปวัน ๆ ไม่กลัวที่จะทำความชั่วอะไร ขอให้มีความสุขในปัจจุบัน ถึงอยากจะทำความดี ก็ไม่ค่อยกล้าทำ กลัวจะไม่ได้ดี อันนี้ทำให้ทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิตส่วนสังคม สับสนไปหมด คนสมัยนี้มีความเชื่อเรื่องกรรมน้อยลง เพราะวัตถุนิยมเข้ามาแทนที่ แปลว่า เชื่อวัตถุมากกว่าเชื่อกรรม ทำอะไรก็มุ่งให้ได้วัตถุ สิ่งของ เงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง พอใจแล้ว ส่วนจะได้มาด้วยวิธีใด จะสร้างกรรมสร้างเวรอย่างไรก็ไม่สนใจ แล้วเหยี่ยวสายตามาดูถูกคนที่เชื่อกรรมว่า คร่ำครึ โง่ ปล่อยให้คนอื่นเขาเอาเปรียบทำนองนี้ จริง ๆ แล้วคนที่เชื่อกรรมจะได้กำไร คนที่ไม่เชื่อจะขาดทุนย่อยยับไปเลย

กรรมทำให้คนต่างกัน ทำให้คนมีความคิดต่างกัน ที่ต่างกันก็ เพราะแต่ละคนมีความปรารถนา มีการสั่งสมกรรมที่ไม่เหมือนกัน คือ ที่แรกความคิดมันเกิดขึ้นก่อน แล้วการกระทำจะตามมาเป็นนิสัย แล้ว เป็นอุปนิสัย แล้วก็จะเป็นการสร้างชะตาชีวิตหรืออนาคต เขาสร้าง อนาคตของเขาด้วยความคิดอ่าน เมื่อคิดผิด ก็ต้องทำผิด เมื่อทำผิด นิสัยไม่ดีก็ติดมา อุปนิสัยไม่ดีก็ตามมา ชะตาชีวิตก็ไปในทางไม่ดี ถึง จะพรางอยู่ได้ก็ไม่นาน

ที่แรกเรากระทำกรรมลงไปก่อน ต่อมาภายหลังกรรมนั้นเอง จะมายกย่อน มาจำแนกผู้ทำให้เป็นต่าง ๆ ตามชนิดของกรรมที่บุคคล ผู้นั้นได้ทำลงไป ที่แรกเราปลูกต้นไม้เอาไว้เรารักษาต้นไม้ ถนอมต้นไม้ ดูแลต้นไม้ เรียกว่าเราสร้างกรรมแล้ว ต่อมาต้นไม้มันเจริญเติบโตขึ้น ทุกวัน ๆ แล้วมันค่อย ๆ ย้อนกลับมาให้เรา ให้ออกซิเจนแก่เรา ให้ร่มเงา แก่เรา ให้ความร่มเย็นแก่เรา ให้ดอกผลแก่เรานาน ถ้าเป็นต้นไม้ดี ๆ ด้วย

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสกับมานพคนหนึ่งว่า “ดูก่อน มานพ! สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้ต้องรับผลแห่งกรรม มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พี่น้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมนั้นเอง จำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวบ้างให้ดีบ้าง”

๕.๑ เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับมรดกกรรม

ชื่อว่าเรามีกรรมเป็นของของตนนั้น คือเป็นเจ้าของแห่งกรรม ของอย่างอื่น เช่น เงินทอง ทรัพย์สินสมบัติภายนอก เราเพียงอาศัยใช้ชั่วคราว เมื่อตายก็เอาติดตัวไปไม่ได้สักอย่างเดียว แต่ว่ากรรมดี หรือ

กรรมชั่ว ๒ กรรมนี้เท่านั้น ที่จะติดตามดวงจิตหรือดวงวิญญาณไป
ทุกแห่งทุกชาติ ที่ท่านว่าติดตามไปเหมือนเงาตามตัว ไม่ว่าจะเกิดเป็น
อะไร ไม่ว่าจะไปเกิดดีหรือไม่ดีอย่างไร มันก็ยังแฝงอยู่

ท่านลองดูแม้แต่สุนัขที่ชื่อว่าเกิดเป็นสุนัขด้วยกันแต่ฐานะความ
เป็นอยู่ของสุนัขไม่เหมือนกัน บางตัวก็มีความเป็นอยู่ดี บางตัวก็มีความ
เป็นอยู่แร้นแค้น มีโรค เช่น โรคเรื้อน เป็นต้น และไม่มีใครดูแล อยู่ด้วยความ
ความยากลำบาก บางตัวเป็นอยู่สุขสบาย ถ้าไม่คิดว่ามันเป็นภพต่ำละก็
มันอาจจะมีชีวิตสุขสบายกว่ามนุษย์บางคนบางพวกก็ได้ แต่เราถือว่า
เกิดเป็นมนุษย์ดีกว่า เพราะมีโอกาสพัฒนามากกว่า ทำได้มากกว่าถ้า
รู้จักทิศทาง และรู้จักพิจารณาความดีความชั่ว กรรมเป็นสมบัติของ
เราจริง ๆ ทรัพย์สมบัติภายนอกเป็นของอาศัยใช้ชั่วคราว

มีคำที่พระรัฐบาลเถระ พระสาวกผู้หนึ่งของพระพุทธเจ้า
ได้กล่าวกับกษัตริย์โกรัพยะว่า

อสุสโก โลโก สัตว์โลกไม่มีสิ่งที่เป็นของของตน
สพฺพํ ปหาย คมนีย จะต้องละทิ้งสิ่งทั้งหลายทิ้งปวงไป

จะหวงแหนอย่างไร จะรักใคร่อย่างไร ๆ ก็ขอให้ตระหนักแก่
ใจเถิดว่า เราจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งหลายทิ้งปวงไป ไม่มีอะไรเป็นของเราแท้จริง
นี่เรียกว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าให้พิจารณาเนื่อง ๆ ก็คือ กมฺมสุสโกมฺหิ
กมฺมทายาโท เรามีกรรมเป็นของของตน ไม่ใช่สิ่งอื่น ของพวกเรา
จริง ๆ ก็คือ กรรม มรดกอย่างอื่น เช่น มรดกในทรัพย์สินที่คนอื่นจะ
มอบให้ก็เป็นของไม่แน่นอน แต่กรรมที่เราทำแล้ว เราต้องได้รับ มันเป็น

มรดกของเราที่แท้จริง เมื่อมันเป็นของเราแล้วจะมอบให้คนอื่นก็ไม่ได้ เราต้องเป็นทายาทของกรรม ต้องรับมรดกกรรม ยกตัวอย่างเช่นคน เป็นมะเร็ง ไม่ว่าจะเป็นที่ไหน ปอด ตับ ลำไส้ กระจก ต้องเจ็บปวดแสนสาหัส ลูกเมียพี่น้องก็ได้แต่นั่งคอยดู จะแบ่งมาเป็นของตนบ้างก็ไม่ได้ คนที่มีญาติมาก ๆ และญาติรัก ถ้าแบ่งความเจ็บปวดไปได้ เขาก็คงแบ่งกันไปคนละนิดคนละหน่อย คนป่วยคงหาย แต่เพราะว่ากรรมเป็น ของของตน และบุคคลต้องรับมรดกแห่งกรรม ใครทำกรรมอย่างไร ก็ต้องรับกรรมเช่นนั้นไป ลูกเมียหรือสามี พ่อแม่พี่น้องก็ไม่อาจแบ่งผล กรรมนั้นไปได้ หมอเองก็ช่วยไม่ได้ หมอช่วยเท่าที่จะช่วยได้ เอาจริงเข้า ก็ยอมแพ้เหมือนกัน บางทีหมอก็เป็นเสียเอง โรคทุกโรคที่คนไข้เป็นอยู่ หมอก็เป็น หมอบางคนก็เป็นโรคลำไส้ เป็นมะเร็ง บางคนก็เป็นโรค ภาวะแพ้ บางคนก็เป็นโรคประสาท มีทุกอย่าง หมอก็เป็นได้ เวลาไม่เป็น หมอก็รักษาคนอื่นไป บางทีเป็นอยู่ด้วย รักษาคนอื่นไปด้วย เพราะว่า มีความรู้ที่จะทำสิ่งนั้นได้ แต่ว่ามีไข้จะหลีกเลี่ยงได้ หลีกเลี่ยงยาก

๕.๒ เรามีกรรมเป็นแดนเกิด

ชื่อว่าเรามีกรรมเป็นแดนเกิด (กมุขโยนิ) เกิดมาเพราะกรรม อธิบายว่า คนเราเกิดมาเพราะยังมีกรรมอยู่ คือยังมีกิเลส มีกรรม และยังมีวิบากคือผลของกรรม ผลของกรรมจะส่งดวงจิตหรือดวง วิญญาณให้ไปเกิดในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแก่กรรม วิญญาณ ย่อมจะปฏิสนธิในที่ที่เหมาะสมแก่กรรมของตน คนไม่มีกรรมแล้วเช่น พระอรหันต์ย่อมไม่เกิดอีก มารดาบิดาเป็นเพียงที่อาศัยเกิดของบุคคล

ผู้ยังมีกรรมอยู่ บางรายก็เคยเป็นบุตร เป็นมารดาบิดากันมา หลาย ร้อยชาติแล้ว

อุปนิสัยแห่งบุคคลแสดงถึงผลรวมของกรรมที่เขาเคยสั่งสมไว้ บางรายอุปนิสัยของลูกหญิงลูกชายไม่เหมือนบิดามารดาเลย ในรายที่ ลูกมีอุปนิสัยคล้ายคลึงหรือเหมือนพ่อแม่ แสดงว่าเขาได้เคยอบรมตนมา อย่างเดียวกัน และมาเกิดเป็นพ่อแม่พี่น้องกันอีก บางรายก็เพราะการ ปลุกฝังอย่างหนักแน่นรุนแรงในปัจจุบัน แต่ถ้าคนไม่มีอุปนิสัยในทาง นั้นอยู่ จะปลุกฝังอย่างไรก็ไม่สำเร็จ เพราะเขาไม่ยอมรับการปลุกฝัง

คนทุกคนมีอิสระในการทำชั่วหรือทำดีตามอุปนิสัยของเขา คือ พ่อแม่ปลุกฝังได้ ญาติพี่น้องปลุกฝังได้เฉพาะคนที่เขามีอุปนิสัยยอมรับ การปลุกฝังของเรา ถ้าเขาไม่ยอมรับมันก็ช่วยอะไรไม่ได้ เหมือนกับเรา รับประทานอาหารเข้าไป ที่มันเป็นประโยชน์อยู่ก็เพราะกระเพาะมันรับ มันย่อย ลำไส้ก็ทำงานตามหน้าที่ ส่วนต่าง ๆ ทำงานตามหน้าที่ อาหาร ก็มีประโยชน์ มันรับได้ แต่ถ้ากระเพาะไม่ทำงาน กินเข้าไปเท่าไรมัน ก็อาเจียนหมด ไม่ยอมรับ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร กินเข้าไปเท่าไรก็ ไม่มีประโยชน์อะไร อาหารดีเท่าไร ก็ไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับคน นั้น เหมือนคำสอนดี ๆ ไปให้กับคนบางคน เขาไม่รับ เหมือนกระเพาะ ที่มันอักเสบ เป็นแผล กินอะไรเข้าไป อาเจียนออกมาหมด กระเพาะ ไม่รับ อาหารไม่ย่อย บางคนรับไว้หมดและย่อยดี เป็นโอชะไปเลี้ยง ร่างกาย เป็นเลือด เป็นเนื้อ เป็นกระดูกเป็นอะไรดี ๆ นี้ให้เห็นว่าคำสอน ต่าง ๆ ถ้าเขาไม่รับถึงจะสอนดีเท่าไรก็ไม่มีความหมายกับคนนั้น

อย่างไรก็ตามมารดาบิดาที่ดีเชื่อว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อลูกอย่าง
ประมาณไม่ได้เลย เพราะได้ทุ่มเทความรักความปรานี ความเสียสละให้
แก่ลูกอย่างที่จะหาใครเสมอเหมือนได้ยากเป็นเวลานานปี แทบจะกล่าว
ได้ว่าตลอดชีวิตของท่าน แต่มารดาบิดาก็ไม่สามารถช่วยให้ลูกได้ดีทุก
คน ลูกคนใดมีอุปนิสัยดีเลิศติดตัวมา เขาก็ไม่เอาอย่างการกระทำที่ไม่ดี
ของพ่อแม่ เพราะขัดกับอุปนิสัยของเขา และในไม่ช้าเขาก็ต้องปลื้มตัว
ออกไปอยู่ในที่อันเหมาะสมแก่เขาจนได้ นี่แหละกรรมเป็นแดนเกิดของ
ตน เกิดมาแต่กรรมของตน มองให้ดี ๆ จะเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์
ตรัสสอนเอาไว้ พระพุทธองค์ผู้เป็นพระบรมศาสดามีพระญาณที่ไม่มี
อะไรติดขัด ท่านสอนไว้ว่า เราเกิดมาแต่กรรม กรรมของเราจัดสรร
จัดแจงให้เกิดและหล่อเลี้ยงอุปถัมภ์

๕.๓ เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พี่น้อง

ชื่อว่ามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์พี่น้อง (กมุทพณฺธุ หรือ กมุทพณฺธุ)
หมายความว่า พี่น้องโดยสายโลหิตของเราอาจจะช่วยเราได้บ้าง
ช่วยไม่ได้บ้าง เป็นมิตรกันบ้าง เป็นศัตรูกันบ้าง ช่วยเหลือกันบ้าง
เบียดเบียนกันบ้าง เมื่อเติบโตขึ้นมาต่างก็แยกย้ายกันไป บางรายอยู่
ห่างกันคนละประเทศ ที่อยู่ในประเทศเดียวกัน แต่ปีหนึ่งอาจจะได้พบ
กันสักครั้งหนึ่ง บางคนก็อยู่ไกลกันคนละทวีปก็มี มีความเดือดร้อน
เกิดขึ้นก็ช่วยกันไม่ค่อยทัน ถ้าช่วยกันก็ช่วยได้ในวิสัยของเขาเท่านั้น
พ้นวิสัยแล้วเขาก็ช่วยไม่ได้ พี่น้องกันแท้ๆ เมื่อจะสอบไล่ก็สอบแทน
กันไม่ได้ ป่วยแทนกันก็ไม่ได้ โง่ ฉลาดแทนกันก็ไม่ได้ พี่ฉลาดน้องโง่

น้องฉลาดที่โง่ ไม่นั่นนอน แต่พวกฟองเผ่าพันธุ์ที่อยู่กับเราตลอดเวลา คอยคุ้มครองรักษาเราทั้งเวลาหลับและเวลาตื่น คอยช่วยเหลือให้เจริญรุ่งเรืองจริง ๆ คือกรรมของเรา

บางคนพวกฟองญาติพี่น้องไม่ดี แต่ตัวเขาเป็นคนดี บางคนญาติพี่น้องเผ่าพันธุ์ดี ตระกูลดี แต่ตัวเขากลับตกต่ำจนเข้ากับญาติพี่น้องไม่ได้ก็มี ทั้งนี้เพราะพี่น้องเผ่าพันธุ์ของเขาจริง ๆ คือกรรมของเขานั้นเอง เขาจึงต้องอยู่กับกรรมของเขาตลอดไปจนตลอดชีวิต

๕.๔ เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

ข้อว่ามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย (กมฺมปฏิสฺสโรณ) หมายความว่า ที่พึ่งอย่างอื่น สามารถจะให้บุคคลพักพิงได้ก็เพียงชั่วครั้งชั่วคราว พ่อแม่เต็มใจให้เราพึ่งก็เพราะเราอยู่ในปฐมวัย พอเป็นผู้ใหญ่แล้วถ้ายังพึ่งท่านอยู่อีก ท่านก็รังเกียจ ไม่อยากให้พึ่ง เคยเห็นในภาพยนตร์ว่าแม่สุนัขจิ้งจอก พอลูกมันโตแล้ว ไม่รู้จักทำมาหากิน พึ่งตนเอง ทำอะไรเองไม่ได้ ในวัยที่ควรจะเป็นที่พึ่งของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายได้บ้างแล้ว แต่ยังต้องพึ่งพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา ก็ควรจะสำรวจตัวเองใหม่ พิจารณาตัวเองให้ดี

ถ้ายังพึ่งท่านโดยประการทั้งปวง นอกจากคนพิการ ท่านก็ไม่ชอบใจ คนอื่นก็ดูหมิ่น จะพึ่งญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ก็ได้บ้างเป็นครั้งคราว พึ่งเขาบ่อยนักก็ไม่พ้นการถูกดูถูกตีเตียน แต่กรรมของเราเป็นที่พึ่งของเราได้ตลอดชีวิต เป็นที่พึ่งได้ทุกชาติด้วย คนที่กรรมไม่ยอมให้พึ่งแล้วถึงใคร ๆ อื่นก็ไม่อาจให้ที่พึ่งได้ มันมีอันให้วิบัติขัดข้องไปหมด

ส่วนคนที่กรรมอุปถัมภ์แล้ว ใครจะทำลายก็ไม่ได้ ยิ่งกตยิ่งพู ยิ่งบังยิ่งเห็น ยังมีคนคิดร้ายยิ่งได้ดี ขอให้ท่องเอาไว้นะครับ เพราะฉะนั้นขอให้หมั่นสะสมกรรมดี เอากรรมดีเป็นที่พึ่งอาศัยเอาไว้

ที่ว่ากรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลาย ให้ทราวม ให้ประณีต อันนี้เป็นไปตามการกระทำของบุคคล ถ้าเราทำสิ่งทราวมก็กลายเป็นคนทราวม เราทำสิ่งที่ประณีตก็เป็นคนประณีต อธิษฐานประณีต กิริยาวาจาประณีต จิตใจประณีต ถ้าเรากระทำสิ่งที่ทราวม ๆ หรือสิ่งที่ต่ำ ๆ เพราะว่าจิตใจต่ำ การกระทำทางกายก็ต่ำ การพูดทางวาจาก็ต่ำ มันก็เลยกลายเป็นคนต่ำ นี่คือทรรศนะทางพุทธศาสนา คนต่ำ คนสูง คนเป็นผู้ดี คนเป็นไพร่ ไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด พระพุทธภานิตที่เรารู้จักกันแพร่หลาย คือ

น ชจจา วสโล โหติ คนเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด
ก็หาไม่ได้

น ชจจา โหติ พุราหุมโน คนจะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติ
กำเนิดก็หาไม่ได้

คนจะเป็นคนทราวม คนเลว ก็เพราะกรรม คือ การกระทำ
คนจะเป็นผู้ประเสริฐก็เพราะการกระทำของตนเอง

๕.๕ เราทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น

กรรมและผลของกรรมเป็นสิ่งตายตัวหรือไม่ตายตัว คำว่า ตายตัว คือ ไม่มีเงื่อนไข ทำอย่างไรได้อย่างนั้น ๑๐๐ % ไม่มีอะไร มาขัดขวางขัดแย้งได้ แต่กรรมและผลของกรรม เป็นสิ่งไม่ตายตัว คือ มีเงื่อนไข มีเงื่อนไขก็คือ มีข้อแม้ว่าถ้าอย่างนั้น มันจะเป็นอย่างนี้ ถ้าอย่างนี้ก็จะเป็นอย่างนั้น ตัวอย่างเช่น คน ๒ คน ทำกรรมอย่าง เดียวกัน คนหนึ่งได้รับผลมาก อีกคนหนึ่งได้รับผลน้อย ทั้งกรรมดีและ กรรมชั่ว เพราะอะไร มีเหตุปัจจัยอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง

เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีพระพุทธรูปปางอังกิณฺฑนี

“บุคคลบางคนทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นนำเขา ไปนรก บางคนทำบาปกรรมเล็กน้อย แต่บาปกรรมนั้นให้ผลเพียงใน ปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น แล้วก็แล้วกันไป คือ ไม่ให้ผลอีก”

อันนี้ทำไมจึงไม่เหมือนกัน

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายไว้ว่า

“บุคคลเช่นไร ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยแล้วไปสู่นรก ก็คือ บุคคลที่ไม่ได้อบรมกาย ไม่ได้อบรมศีล ไม่ได้อบรมจิต ไม่ได้อบรม ปัญญา เป็นคนที่มีคุณธรรมน้อย มีคุณงามความดีน้อย มีจิตใจต่ำ มี จิตใจคับแคบ มีปกติอยู่เป็นทุกข์แม้ด้วยเรื่องเพียงเล็กน้อย (อุปปทุกข วิหารี)

“บุคคลเช่นไรทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อยแล้วบาปนั้นให้ผลในปัจจุบันเล็กน้อย และไม่นำไปสู่นรก คือบุคคลผู้มีใจกว้าง มีใจสูง มีปกติอยู่ด้วยเครื่องอยู่ที่ยิ่งใหญ่ เช่น พรหมวิหารธรรม”

เปรียบเหมือนบุคคลใส่ก้อนเกลือลงในชันท้ำใบน้อย หรือในถ้วยน้ำเล็ก ๆ น้ำนั้นจะเค็มจัด ดื่มไม่ได้ เพราะว่ามีน้ำน้อยเกลือมาก ถ้าเอาก้อนเกลือเช่นนั้น ใส่ลงไปในแม่น้ำคงคา หรือเอาไปใส่ไว้ในตุ่มใหญ่ ในแท่งค์ใหญ่ ๆ น้ำจะไม่เค็มเลย เพราะว่ามีน้ำมีจำนวนมาก และเกลือมีจำนวนน้อย

นี่เป็นเหตุผลที่ว่า คนทำกรรมอย่างเดียวกัน แต่ให้ผลไม่เหมือนกัน เพราะมีเงื่อนไข เงื่อนไขอยู่ตรงที่ว่า คนบางคนนั้นเป็นคนที่ไม่ได้อบรมกาย ไม่ได้อบรมศีล ไม่ได้อบรมจิต ไม่ได้อบรมปัญญา เป็นคนที่มีคุณธรรมน้อย มีใจต่ำ มีใจคับแคบ มีปกติอยู่เป็นทุกข์แม้เพียงเรื่องเล็กน้อย เหมือนเรือเพียงจวนจมอยู่แล้ว แคมเรือปริ่มน้ำอยู่แล้ว พอเอาก้อนหินสักก้อนหนึ่ง หนักประมาณ ๒ กิโลกรัมใส่ลงไปในเรือก็จม

แต่คนบางคนเป็นคนที่ได้อบรมกาย ได้อบรมศีล ได้อบรมจิต ได้อบรมปัญญาเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมาก มีจิตใจสูง มีปกติอยู่ด้วยธรรมอันหาประมาณมิได้ อย่างนี้เหมือนกับเรือที่ลอยลำอยู่ ไม่ได้บรรทุกหนักอะไรเลย อยู่สบาย ๆ เฉย ๆ เอาก้อนหินจำนวนเท่ากันใส่ลงในเรืออย่างนั้น เรือก็ไม่จม นี่คือเหตุผลที่ว่า สิ่งเหล่านี้เข้ามาเป็นเงื่อนไขในการกระทำ ทำให้ผลกรรมที่บุคคลทำแล้ว แม้จะเหมือนกัน แต่ได้ผลไม่เหมือนกัน

ตัวอย่างที่ใกล้เคียงเข้ามาอีก เช่น ลูกเรา หลานเรา หรือคนที่ใกล้ตัวเรา ถ้าเขาทำความดีมาตลอด พอทำความผิดเพียงเล็กน้อย เราก็พร้อมที่จะให้อภัยเขา ในฐานะที่เขาไม่ได้ทำความผิดมาก่อน แต่ถ้าคนไหนที่ทำความผิดมากๆ เรียกว่าทำความผิดเรื่อยมา เป็นความผิดสะสม ในใจของเราก็คาดโทษไว้แล้ว คล้าย ๆ ว่ามีสาเหตุมาเรียบร้อยแล้ว พอมีความผิดอีกเล็กน้อยเป็นชนวนก็ทำให้ระเบิดออกมา ทำให้ความไม่พอใจมากที่สุดระเบิดออกมา ลงโทษได้แรงเพราะว่าเป็นความผิดสะสม อันนี้คือเงื่อนไขของกรรม

มีพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “บางคนถูกจองจำเพราะทรัพย์ กิ่งกหาปณะบ้าง หนึ่งกหาปณะบ้าง ร้อยกหาปณะบ้าง แต่บางคนไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์จำนวนนั้น” หมายความว่า บางคนไปลักขโมยทรัพย์เขา หนึ่งกหาปณะบ้าง ร้อยกหาปณะบ้าง แล้วถูกจองจำ แต่บางคนไม่ถูกจองจำเพราะทรัพย์จำนวนนั้น ถ้ามว่าคนพวกไหนถูกจองจำ คนพวกไหนไม่ถูกจองจำ พวกที่ยากจนขัดสนถูกจองจำ พวกมั่งคั่งมีทรัพย์เหลือเฟือไม่ถูกจองจำฉันใด คนทำกรรมเล็กน้อยที่กล่าวมาก็ฉันนั้น ไปนรกบ้าง ไม่ต้องไปนรกบ้าง

ฟังอุปมาต่อไปอีกอุปมาหนึ่งจะเข้าใจ “คนลักแกะบางคนถูกฆ่า ถูกจองจำ ถูกเผาไฟ เพราะว่าเป็นลักแกะของคนยากจนขัดสนเข้า คนลักแกะบางคนไม่ถูกจองจำ ไม่ถูกฆ่า ไม่ถูกเผาไฟ เพราะว่าเป็นลักแกะของคนมั่งคั่ง” คนมั่งคั่งเขามีแกะมากมาย ถูกลักไปเล็กน้อยเขาไม่เดือดร้อนอะไร เพียงแต่ผู้ลักยอมน้อมยกมือไหว้ขออภัยขอโทษเจ้าของแกะก็ยินดีปล่อยฉันใด บาปกรรมที่บุคคลทำแล้วก็ฉันนั้น นำบุคคลไปสู่ นรกบ้าง ไม่นำไปสู่ นรกบ้าง

บางท่านอาจจะงงว่า ทำไมคนยากจนจึงถูกทำโทษ คนมั่งคั่งจึงไม่ถูกทำโทษ เรื่องนี้ท่านเพียงเปรียบอุปมาไม่ใช่ตัวจริง ตัวจริงก็คือคนที่มีคุณธรรมมาก คุณธรรมมันท่วม พอทำบาปเล็กน้อย บาปก็ให้ผลเพียงเล็กน้อยแล้วไม่นำเขาไปสู่นรก เหมือนเรือที่ลอยลำสบาย ๆ อยู่เอาก่อนหิน ๒ กิโลกรัมใส่ลงไประมาณไม่จม ถ้าเรือที่เพียงบอยู่แล้ว แคมเรือมันปริ่มน้ำอยู่แล้ว เอาก่อนหิน ๒ กิโลเท่ากันใส่ลงไประมาณที่เหมือนกับคนทำชั่วไว้มาก ๆ มากเหลือเกิน ทัศนภาพเต็มไปด้วยบาป ทำบาปอะไรอีกเล็กน้อยก็จมแล้ว ไปนรกแล้วหรือถูกจำคุกแล้ว ในทางบ้านเมืองเขาก็ทำนองนั้นเหมือนกัน คนที่ไม่เคยทำความผิดเขาลดโทษให้ แต่ถ้าคนที่ทำความผิดมาก ๆ มาทำความผิดครั้งหลังนี้เขาเอาโทษหนัก

ตามพระพุทธพจน์นี้จะเห็นความมีเงื่อนไขของกรรม คือ กฎแห่งกรรมไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ เช่น คนทำกรรมเล็กน้อยคนหนึ่งไปนรก อีกคนหนึ่งไม่ไป คนที่ต้องไปเพราะไม่มีคุณความดีอย่างอื่นช่วยพยุงไว้ช่วยป้องกันไว้ อีกคนหนึ่งไม่ต้องไป เพราะมีคุณความดีมาก คุณเหล่านั้นจะช่วยป้องกันได้ คือความดีมันท่วมความชั่ว เหมือนที่ยกตัวอย่างไว้

ขอทบทวนอีกทีว่า เด็กบางคนมีความดีมาก ไปทำความผิดเข้าเล็กน้อย ผู้ใหญ่ก็ให้อภัยได้ง่าย แต่ถ้าบางคนทำแต่ความผิด แล้ววันหนึ่งก็ไปทำความผิดด้วยกันทั้ง ๒ คน เด็กที่ทำความผิดมาตลอด จะโดนโทษหนักกว่าเพราะว่าทำความผิดสะสม คนที่มีความดีท่วมความชั่วกับคนที่ความชั่วท่วมความดี ท่านลองนึกดูว่าจะเป็นอย่างไร ในการไปทำความชั่วอย่างเดียวกันเข้าอีก

สมมติว่ามีข้อสอบอยู่ ๒๐ ข้อ นักเรียนคนหนึ่งทำถูกมา ๑๙ ข้อ แล้วมาผิดข้อที่ ๒๐ ส่วนนักเรียนอีกคนหนึ่งทำผิดมาเรื่อย ข้อที่ ๒๐ ก็ผิดเหมือนกัน ก็แปลว่าที่ผิดเหมือนกัน คือ ข้อที่ ๒๐ ทีนี้ท่านลองนึกดูว่า ๒ คนนี้ใครสอบได้ใครสอบตก คิดเพียงเท่านี้เราก็จะเห็นถึงความต่างกัน หรือเงื่อนไขของสิ่งที่เขาทำ ทำให้ความชั่วเล็กน้อยไม่มีฤทธิ์

ในคนที่มีความดีท่วมความชั่ว ทำให้ความชั่วเล็กน้อยไม่มีฤทธิ์ในการให้ผล ที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบเหมือนน้ำกับเกลือ แสดงว่าความดีสามารถละลายผลแห่งความชั่วให้เบาบางได้ ความชั่วที่มีจำนวนมากก็ทำนองเดียวกัน มันท่วมความดี ก็จะละลายผลแห่งความดีให้เป็นอัพโพหาริกได้เหมือนกัน อัพโพหาริก หมายความว่า มีเหมือนไม่มี ตามตัว แปลว่า อโวหาริก อโวหาร คือ กล่าวไม่ได้ว่ามี มีเหมือนไม่มี เช่น น้ำที่ติดอยู่กันแก้วหลังจากยกขึ้นดื่มแล้ว เราบอกน้ำหมดแล้ว ถ้าคว่ำแก้วลงก็จะมีน้ำหยดลงนิดหน่อย แต่กล่าวไม่ได้ว่ามี เพราะมันมีน้อยเหลือเกิน หรือใครที่ตอนนี้มีเงินอยู่หนึ่งสลึง ซึ่งในปัจจุบันซื้ออะไรไม่ได้แล้ว จึงเป็นอัพโพหาริก คือกล่าวไม่ได้ว่ามี นี่คือเงื่อนไขของกรรม

มีเรื่องมากมายในตำราของพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงผู้ที่ทำบาปกรรมมามาก ตอนหลังกลับใจมาทำความดีแล้วยึดมั่นอยู่กับความดี แม้ชั่วระยะเวลาไม่นานนัก ก็ช่วยให้ไปสูคติได้ ได้คุณธรรมชั้นสูงเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปแล้วก็เป็นการปิดกั้นอบายภูมิได้หมดไม่ว่าจะทำการชั่วมาอย่างไร พระองค์ลึกลับถูกยกเป็นตัวอย่างบ่อยว่าท่านเป็นโจรฆ่าคนมามากมาย ถ้าท่านไม่ได้มาบำเพ็ญคุณงามความดีในพุทธศาสนา ได้กัลยาณมิตรอย่างพระพุทธเจ้า ท่านจะไปตก

นรกหมกไหม้ไม่รู้เท่าไร ไม่รู้ที่พ้นที่หนีที่แสนชาติ แต่ว่าพอท่านได้บรรลुरुธรรมชั้นสูงแล้ว อบายภูมิเหล่านั้นก็ปิดหมดเลย เหมือนกับคนที่เคยเป็นหนี้ ต่อมาหาเงินมาใช้หนี้ได้หมดและยังมีเงินเหลืออีก กลายเป็นคนมั่งคั่งไปก็มี ทั้งที่เคยเป็นคนมีหนี้มาก่อน

คนที่ทำบาปเล็กน้อยแล้วได้รับผลในภพปัจจุบัน เป็นทิฏฐุธรรมเวทนี้อย่างเล็กน้อย ไม่มาก ต่อไปก็ไม่ให้ผลอีกนั่นก็คือคนที่มีคุณธรรมสูง ได้อบรมกาย ได้อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญามาอย่างดี บาปกรรมเล็กน้อยไม่สามารถทำอันตรายแก่ท่านได้ ส่วนคนที่ทำชั่วมามาก แล้วทำชั่วซ้ำเข้าอีก ก็จะได้รับผลแห่งกรรมชั่วหนักกว่าธรรมดา อันนี้เป็นกำลังใจให้เราสั่งสมความดี ครั้งละเล็กครั้งละน้อย วันละเล็ก วันละน้อย ทำไปเท่าที่จะทำได้ ไม่ปล่อยให้วันเวลามันล่วงไปโดยไม่ได้สะสมความดี ต้องหมั่นสะสมความดี คือ

- **อุฏฐานสัมปทา** คือ ชยันในการทำมาหากินบ้าง ชยันในการประกอบคุณงามความดีบ้าง ไม่ใช่ใช้ชีวิตหาเงินอย่างเดียว ต้องหมั่นสะสมคุณงามความดีด้วย

- **อารักขสัมปทา** คือ ถึงพร้อมด้วยรักษา ไม่เพียงแต่รักษาทรัพย์สินเงินทองอย่างเดียว ให้รักษาคุณงามความดีด้วย เพราะว่สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกับคนที่เคยทำบาป ไม่เคยมีใครที่ไม่เคยทำชั่ว ต้องเคยทำกันมาทั้งนั้น มากบ้างน้อยบ้าง แล้วมารู้สึกตัวว่าเป็นความชั่วก็ลดลงไปลดลงไป เลิกได้ก็ดี แล้วตั้งหน้าตั้งตาทำความดีใหม่ ความดีก็ค่อย ๆ เพิ่มพูนขึ้น แล้วมาท่วมความชั่ว ความชั่วมันก็ถูกละลายไป เรียกว่า ทำความดีละลายความชั่ว

วิธีกำจัดผลแห่งความชั่วก็ด้วยการทำดี หรือด้วยกรรมดี ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า “ถ้าผลของกรรมเป็นของตายตัว แก้ไขไม่ได้อีกแล้ว ก็หมายความว่า การประพฤติพรหมจรรย์ การใช้ชีวิตทางศาสนา ก็ไม่มีประโยชน์ โอกาสที่จะทำความดีจนสิ้นทุกข์ก็ไม่มี หรือมีไม่ได้ เพราะแต่ละคนเคยทำกรรมชั่วกันมาแล้วทั้งนั้น แต่เพราะเหตุที่ผลของกรรมเป็นสิ่งไม่ตายตัว มีเงื่อนไข มีเหตุปัจจัยเบี่ยงเบน การประพฤติพรหมจรรย์หรือการใช้ชีวิตทางศาสนาจึงมีประโยชน์ โอกาสที่จะทำความดีกับการสิ้นทุกข์จึงมีขึ้นได้” อันนี้เป็นพระพุทธภาษิตที่ตีความใหม่ เขียนด้วยสำนวนใหม่ ให้เข้าใจง่ายขึ้น ถ้าเอาตามต้นฉบับแท้ ๆ จะฟังยากกว่านี้เยอะ แต่ใจความจะเท่ากัน

เพราะฉะนั้นกฎแห่งกรรมที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือ ทำเหตุดีย่อมได้รับผลดี ทำเหตุชั่วย่อมได้รับผลชั่ว นั่นก็เป็นหลักที่วางไว้กว้าง ๆ ทัว ๆ ไป ยังไม่พูดถึงเงื่อนไข หรือเหตุปัจจัยอันจะทำให้ผลกรรมเบี่ยงเบน ท่านลองนึกดูเวลาเตะฟุตบอล ถ้าไม่มีฝ่ายตรงข้ามป้องกันไว้ ลูกบอลมันจะต้องเข้าประตู แล้วก็เข้าไปโดยง่าย ตรงไปตรงมา หรือเหมือนไม้ที่วางลงไปบนน้ำ ธรรมดามันต้องลอยไปตามกระแสน้ำ แต่อาจมีเหตุปัจจัยให้มันลอยทวนน้ำก็ได้ เช่น ใช้เรือพายเรือแจว หรือเรือยนต์ ลากจูงไม้ ทวนกระแสเข้าไป

ถ้าจะตั้งคำถามว่า ไม้ลอยตามน้ำเสมอไปหรือ บอกว่าถ้าไม่มีเหตุปัจจัยอื่นมันก็จะลอยไปตามน้ำ แต่ถ้ามีเหตุปัจจัยอื่นมันอาจจะลอยทวนน้ำก็ได้ ในวาสุเดฐสูต พระไตรปิฎก เล่ม ๑๓ ข้อ ๗๐๗ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับมานพชื่อว่าเสฏฐะและภารัทวาชะถึงบุคคลต่าง ๆ

ว่าเขาเป็นเช่นไร ก็เพราะกรรม คือการกระทำของเขา เช่น เป็นพรหมณ์ เป็นชวานา เป็นพ่อค้า เป็นศิลปิน เป็นโจร เป็นทหาร เป็นพระราชา เป็นต้น ย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมคือสิ่งที่เขาทำ ไม่ใช่เพราะกำเนิด

ตอนทำพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “บัณฑิตผู้เห็นในปฏิจจสมุปบาท ฉลาดในกรรม และผลของกรรม ย่อมเห็นกรรมตามเป็นจริง” ตามที่กล่าวมาแล้ว คือ คนจะเป็นชวานาก็เพราะไถนา ทำนาจะเป็นพ่อค้าก็เพราะค้าขาย เป็นศิลปินเพราะดำเนินชีวิตด้วยศิลปะ เป็นโจรเพราะประกอบโจรกรรม อย่างนี้เป็นต้น

พระพุทธเจ้าได้ตรัสต่อไปว่า “โลกเป็นไปตามกรรม หมูสัตว์ก็เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายผูกพันอยู่ในกรรม เหมือนเพลารถ ยึดรถที่กำลังวิ่งไป บุคคลย่อมเป็นผู้ประเสริฐเพราะคุณธรรม ตบะ คือความเพียรเพาบาป พรหมจรรย์ คือ การประพฤติตัวประเสริฐ ความสำรวมและฝึกตน อย่างนี้แหละคือผู้ประเสริฐสูงสุด”

นี่คือข้อความในวาสุเดฐสูตที่กล่าวถึงเรื่องกรรมที่คนมักชินกับคำว่า กมฺมุนา วตฺตตี โลโก, กมฺมุนา วตฺตตี ปชา โลกเป็นไปตามกรรม หมูสัตว์เป็นไปตามกรรม กมฺมนิ พนฺธวา สตุตา สัตว์ผูกพันอยู่ในกรรม

ขอให้ท่านได้พิจารณาตามพระพุทธพจน์ที่ตรัสกับนายคามณีว่า “ดูก่อนคามณี! ศาสดาบางท่านมีวาทะ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ผู้ที่ฆ่าสัตว์ต้องไปอบาย ตกนรกทั้งหมด ผู้ที่ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามและพูดเท็จก็เช่นเดียวกัน สาวกผู้เลื่อมใสศรัทธาเช่นนั้น คิดว่าศรัทธา

ของเรามีวาทะ มีทิวฐิฐิวา ผู้ที่ฆ่าสัตว์ต้องไปอบายตกนรกทั้งหมด เขา จึงมีทิวฐิฐิวาทเห็นขึ้นว่า สัตว์ที่เราฆ่าไปแล้วก็มี เราคงต้องไปอบาย ตกนรกเป็นแน่แท้

ดูก่อนคามณี! เมื่อสาวกเลื่อมใสศาศดาเช่นนั้น ไม่ละวาจา ไม่ละความคิด ไม่สละความเห็นเช่นนั้นเสีย ก็ยอมอยู่ในนรก คือเริ่ม ตกนรกตั้งแต่ยังไม่ตายแล้ว เหมือนถูกจับมาใส่ไว้...ในเรื่องอินทนาทาน กาเมสมุจฉาจารย์ และมุสสาวาท ก็เช่นเดียวกัน”

“ดูก่อนคามณี! แต่เราตถาคตผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก เป็นผู้รู้ และเป็นผู้จำแนกกรรม ตีเทียบปาณาติบาต เป็นต้น...

ดูก่อนคามณี! สาวกผู้เลื่อมใสในศาศดาเช่นนั้น ย่อมสำเหนียก ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตำหนิปาณาติบาต เป็นต้น โดยอเนกปริยาย และตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงงดเว้นปาณาติบาตเสียเถิด ก็สัตว์ที่เราฆ่า แล้วมีมากขนาดนั้น การกระทำนั้นไม่ดีไม่งามเลย เราจะพึงเป็นผู้ เดือดร้อนใจ เพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัยโดยแท้ บาปกรรมนั้น จักชื่อว่าเราไม่ได้ทำก็หาไม่

เขาพิจารณาดังนี้แล้วจึงละปาณาติบาตนั้นเสีย งดเว้นปาณาติบาต คือไม่ทำอีกต่อไป เป็นอันว่าเขาละบาปกรรมนั้น ล่วงพ้นบาปกรรมนั้น ด้วยการทำอย่างนี้

ในเรื่องอินทนาทาน กามะสุมิจฉาจารย์ มุสาวาทก็เหมือนกัน เขา
เว้นเพิ่มขึ้น คือ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ พูด
เพื่อเจ้อ เว้นจากอภิชมา โลกอยากได้ของผู้อื่น เว้นจากพยาบาท และ
เว้นจากมิฉฉาทิฏฐิแล้วเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ เขาผู้เป็นสาวกของพระอรียะ
มีใจปราศจากอภิชมา พยาบาท ไม่ลุ่มหลง มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง
ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปในทิศทั้งปวง ตลอด
โลกทั้งปวง ในสัตว์ทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน เมื่อเขาเจริญเมตตาเจโต
วิมุติอยู่ หมายถึงเจริญเมตตาจนถึงชั้นฉาน ทำให้มากอย่างนี้
กรรมใดที่ทำได้พอประมาณ กรรมนั้นจักไม่เหลือ ไม่ตั้งอยู่ในเจโต
วิมุตินั้น”

อันนี้เป็นข้อความจากสังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค พระไตรปิฎก
เล่ม ๑๘ ข้อ ๖๑๓, ๖๑๔ ตัดมาสั้น ๆ พอได้ใจความ เจโตวิมุติ หมายถึง
ความหลุดพ้นทางใจ ซึ่งท่านหมายถึงอัปนาสมาธิหรือได้ฉาน เมื่อ
พระพุทเจ้าตรัสอยู่อย่างนี้ นายคามณีผู้เป็นสาวกของนิครนถ์ ก็ได้ทูล
สรรเสริญพระธรรมเทศนา แสดงตนเป็นอุบาสก นับถือพระรัตนตรัย
ตลอดชีวิต

ตามพระพุทพจน์นี้ ท่านจะเห็นว่า บาปกรรมที่ทำแล้ว สามารถ
ละได้ ล่วงพ้นเสียได้ด้วยการเว้นบาป คือเว้นบาปกรรมเช่นนั้นเสีย ถือว่า
เป็นการละได้ ล่วงพ้นไปได้ แล้วทำกรรมดีใหม่ เหมือนคนที่เคยเป็นแผล
จะเจ็บปวดทรมานเพราะแผลนั้นสักเท่าไรก็ตาม แต่เมื่อเขารักษาแผล
อย่างดี แผลจะค่อย ๆ หาย ความเจ็บปวดก็จะค่อย ๆ บรรเทาลง เมื่อ
แผลหายสนิทดีแล้ว ความเจ็บปวดก็หายไปด้วย เพียงแต่ได้ชื่อว่าเคย
เป็นแผล แต่ตอนนี้ไม่เป็นอะไรแล้ว ไม่เจ็บไม่ปวดอะไรแล้ว

เปรียบอีกอย่างหนึ่ง เหมือนคนที่ลงไปในหลุมโคลน เนื้อตัวเปรอะเปื้อนไปด้วยโคลน ต่อมาเขารู้ว่าไม่ควรอยู่ในหลุมโคลนนั้น จึงขึ้นจากหลุมโคลน ล้างตัวสะอาดดีแล้ว ประพรมด้วยของหอม นุ่งห่มด้วยผ้าห่ม ทำกิจที่เกี่ยวกับสิ่งสะอาด เขาไม่เปื้อนโคลนอีก เพียงแต่ได้ชื่อว่าเคยเปื้อนโคลนเท่านั้น

ลองนึกดู คนที่มีความคิด มีปัญญา มีใจเป็นธรรม ไม่ตั้งข้อรังเกียจบุคคลเช่นนั้น กลับยกย่องว่าเขารู้จักละบาปกรรม ล้างพันบาปกรรมเสียได้ ตั้งตนอยู่ในคุณที่น่าเคารพ น่าบูชา น่านับถือ ยิ่งถ้าเขาทำคุณงามความดีชนิดมหัศจรรย์ แปลว่ากุศลอย่างใหญ่ เช่น ได้ฌาน ได้อภิปัญญาด้วยแล้ว ก็จะมีผลยิ่งใหญ่ คือ บาปกรรมใดที่ทำไว้พอประมาณ กรรมนั้นจะไม่เหลือ ไม่ตั้งอยู่ในเจตริมิติเช่นนั้น ตามที่กล่าวมาแล้ว ถ้าจนถึงกับได้อาสวักขยญาณ คือ ความสิ้นกิเลส ก็จะเป็นผู้อยู่เหนือกรรมเอาทีเดียว

พุทธศาสนายอมรับเรื่องความอยู่เหนือกรรม เรื่องของพระองค์คุณได้อ้างถึงแล้ว เป็นเรื่องที่ยกตัวอย่างกันอยู่เสมอ ในที่สุดท่านก็อยู่เหนือกรรม กรรมตามท่านไม่ได้ ตามไม่ทันแล้ว ก็ได้รับความทุกข์เล็กน้อยในชีวิตนี้ เป็นเศษของกรรมชนิด ๆ หน่อย ๆ เป็นแรงเฉื่อย กรรมเอาท่านไว้ในอำนาจไม่ได้ต่อไป

ผมชอบเล่าเรื่องพระมิลกะก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องการเอาชนะเวรกรรมด้วยการทำความดี

พระมิลกะเมื่อเป็นคฤหัสถ์ได้ทำบาปไว้มาก เพราะเลี้ยงชีพด้วยปาณาติบาต วางขวากดักบ่วงไว้ในป่าเป็นจำนวนร้อย วันหนึ่งได้บริโภคเนื้อปิ้งในที่ดักบ่วงแล้วรู้สึกกระหายน้ำ จึงออกเดินทางน้ำ พบหม้อน้ำของพระเถระรูปหนึ่ง ซึ่งอยู่ในที่ไม่ไกลจากที่เขาดักบ่วงนัก พระเถระกำลังจงกรม เขาก็เปิดหม้อน้ำออก พบน้ำเพียงพอซุบมือ เขาโกรธมากพูดว่าพระว่า กินข้าวที่ชาวบ้านถวายแล้วเอาแต่นอน แม้น้ำสักเท่าเพียงยาหยอดตาก็ไม่มี ท่านเกียจคร้าน ไม่สมควรเป็นสมณะเลย

พระเถระคิดว่าเราดักน้ำไว้เต็มหม้อ ยังไม่ได้ดื่มเลย ทำไมนายมิลกะจึงพูดอย่างนี้ พระเถระก็เดินไปดู เห็นน้ำเต็มหม้อ จึงเอาสังข์มาดักน้ำให้เต็มแล้วส่งให้นายมิลกะ เขาดื่มถึง ๓๒ สังข์ แล้วก็เกิดสังเวชสลดใจว่า น้ำเต็มหม้ออยู่แท้ ๆ แต่เพราะกรรมชั่วของเราจึงปรากฏเป็นหม้อเปล่า มันเหมือนกระเบื้องร้อน ทัศนภาพในอนาคตของเราจะเป็นอย่างไร รู้สึกสะดุ้งกลัวต่อผลของกรรมที่จะตามมา ก็ขอร้องให้พระเถระบวชให้ พระเถระก็บอกรกรรมฐานให้ แล้วให้บวชเป็นเณร แต่ขณะใดที่เขาบำเพ็ญสมณธรรม เวลาที่เขาระลึกถึงอารมณ์กรรมฐาน ขณะนั้นบ่วงดักสัตว์และอาการทรมานทรมายของสัตว์ที่ติดบ่วง หรือถูกขวากของเขาจะปรากฏขึ้น สิ่งนั้นมาทรมานจิตใจของเขา จนไม่อาจบำเพ็ญสมณธรรมได้อีกต่อไป

เมื่อเขาระลึกถึงกรรมเก่า ๆ อยู่ ความเร่าร้อนก็เกิดขึ้น จิตไม่ดำเนินไปในทางกรรมฐาน เหมือนโคโกงไม่เดินไปตามรอยไถ ถูกความเร่าร้อนบีบคั้นอยู่เนื่องนิตย์ ไม่ยินดีในการบำเพ็ญสมณธรรมอีก

ต่อไป จึงไปหาพระเถระบอกว่าจะสึก อยู่ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์ ทำ
สมณธรรมไม่ได้ มีแต่ภาพปวงดักสัตว์และอาการทรมานทรมายของสัตว์
มาปรากฏให้เห็น

พระเถระท่านฉลาดมีวิธีทำให้เขากลับภัยในอบายภูมิ มีนรก
เป็นต้น บอกว่าถ้าสึกไปจะต้องตกนรกแน่นอน เขาก็ถามท่านเพื่อความ
แน่ใจว่า บวชอยู่ต่อไปจะพ้นภัยในนรกหรือ พุทธศาสนาสมาคมช่วย
ให้พ้นทุกข์ได้จริงหรือ พระเถระยืนยันว่าได้แน่นอน สามเณรมิลกะจึง
ตัดสินใจไม่สึก ตั้งแต่นั้นมา ท่านก็ข่มใจบำเพ็ญสมณธรรม ไม่ได้
ย่อหย่อน เมื่อถูกความง่วงครอบงำ ท่านก็เอาฟางเปียกมาวางไว้บน
ศีรษะ นั่งห้อยเท้าทั้งสองลงในสระน้ำ

วันหนึ่งท่านกรองน้ำเสร็จแล้ว วางหม้อกรองน้ำไว้ที่ขา ยืนคอย
รอให้น้ำสะเด็ดขาดสาย พระเถระได้ให้โอวาทแก่สามเณรมิลกะว่า “ยศ
คือเกียรติยอมเจริญแก่บุคคลผู้มีความหมั่นขยัน มีสติ มีการงานสะอาด
ใคร่ครวญแล้วจึงทำ เป็นผู้สำรวม มีชีวิตอยู่ด้วยธรรมและไม่ประมาท”

สามเณรมิลกะได้น้อมโอวาทของพระเถระมาเตือนตนว่า
บรรดาคนทั้งหลายที่มีความหมั่นเพียร มีสติ เป็นต้น ตามโอวาทของ
พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ เราก็เป็นคนหนึ่งที่มีความหมั่นขยัน มีสติและ
ไม่ประมาท ท่านได้น้อมนำโอวาทของพระเถระมาเตือนตนเองอยู่
เนื่อง ๆ ขณะยืนอยู่ที่เดิมนั้นเอง สามารถตัดสังโยชน์ ๕ อย่างเบื้องต้น
ได้ ได้เป็นพระอนาคามี ต่อมาได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพุทธศาสนา เป็น
อนาคามีแล้วก็ไม่ต้องทวงแล้ว ทุกคติไม่มีเหลือ คือตั้งแต่เป็นโสดาบัน
อบายภูมิก็ถูกปิดแล้ว ไม่ต้องไปอบาย จตุปปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต

พ้นจากอบาย ๔ เมื่อเป็นโสดาบัน เป็นต้นไปแล้ว ทำบาปทำกรรมมา
มากเท่าไร ก็ไม่ต้องไปอบาย การประพาศิธรรมให้ประโยชน์มากถึง
อย่างนี้คือช่วยบุคคลผู้ทำบาปกรรมเป็นอันมากให้พ้นจากบาปกรรมได้
จึงควรที่จะช่วยกันประพาศิธรรม ช่วยกันแสดงธรรมเพื่อเป็นแนวทาง
ให้บุคคลผู้ใคร่ในธรรมได้ปฏิบัติตาม เพื่อว่าทำไมดีอะไรมาจะได้พ้นไป
จากสิ่งเหล่านั้นได้

ธรรมดาคนเรามีกฎกิริยาและปฏิกิริยา (action & reac-
tion) ว่าถ้าเรา action ไปอย่างไร จะมี reaction กลับมาอย่างนั้น
ถ้าเราให้สิ่งใดกับผู้อื่นก็มักจะได้รับสิ่งนั้นตอบแทนมา ผู้ที่เป็นใหญ่
ต้องใคร่ครวญพิจารณามาก ในการที่จะทำอะไร มิเช่นนั้นแล้วก็จะ
ผิดพลาดได้ง่าย จะมีเวรกรรมตามมา ข้อความในมหาปทุมชาดก
กล่าวว่า “อิสฺรชนเมื่อยังไม่เห็นโทษน้อยใหญ่ของผู้อื่นเพราะยังไม่ทัน
พิจารณาให้เห็นเอง ก็ไม่ควรลงทัณฑ์แก่ใคร” คือไม่ควรลงอาญา
แก่ใคร ๆ

ขอเล่าเรื่องย่อในมหาปทุมชาดกคือ หญิงร่วมสามีของมารดา
ของมหาปทุมกุมาร ดำรงตำแหน่งเป็นอัครมเหสีของพระราชา หลงรัก
มหาปทุมกุมารซึ่งเป็นพระโอรสสัตว์ (อดีตชาติของพระพุทธเจ้า) เชิญ
ชวนพระโอรสสัตว์ให้ร่วมอภิรมย์กับพระนาง แต่มหาปทุมกุมารทรง
ปฏิเสธ พระนางโกรธรู้สึกเสียหน้าจึงแกล้งทำเป็นป่วย เมื่อพระราชา
ตรัสถามถึงความไม่สบาย นางใส่ความพระโอรสสัตว์ว่า ทรงไม่สบาย
พระทัยเรื่องที่มีมหาปทุมกุมารต้องการร่วมอภิรมย์ด้วย แต่พระนาง
ไม่ปรารถนาเช่นนั้น พระราชาไม่ทันพิจารณาโดยรอบคอบ ทรงกริ้ว

พระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระราชโอรส เพราะเชื่อคำทูลของพระอัครมเหสี มิได้ทรงสอบถามให้ถี่ถ้วนรอบคอบ รับสั่งให้นำพระโพธิสัตว์ไปทิ้งเหว ที่ทิ้งโจร ตามเรื่องเล่าว่าเทวดาช่วยไว้ คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ตกเหวก็ไม่เป็นไร ไม่สิ้นพระชนม์ จึงบวชอยู่ในป่าหิมพานต์ ทำฌาน และอธิษฐานให้เกิดขึ้น

วันหนึ่งพรานไพรมาพบพระโพธิสัตว์ จำได้ จึงนำความไป กราบทูลพระราชบิดา พระราชาเสด็จไปยังสำนักของพระโพธิสัตว์ ตรัสถามเรื่องราวต่าง ๆ ทรงทราบความจริงอันถ่องแท้แล้วรู้สึกผิด ทรงเชื่อเชิญพระราชโอรสกลับไปครองราชย์ แต่พระโพธิสัตว์ทรงปฏิเสธ ทูลว่าไม่ต้องการราชสมบัติ ต้องการธรรม ต้องการบวช ขอให้พระราชบิดาทรงครองราชย์โดยธรรม เว้นอคติ พระราชาผู้รู้สึกเศร้าสลดสังเวช พระทัย ไม่อาจกลั้นอัสสุชลได้ ทรงกรรแสง แล้วเสด็จกลับพระนคร ในระหว่างทางตรัสถามอำมาตย์ทั้งหลายว่า เราต้องพลัดพรากจาก บุตรผู้สมบูรณ์ด้วยคุณงามความดีถึงปานนี้ เพราะว่าใครเป็นเหตุ มหาอำมาตย์ทูลว่าเพราะอัครมเหสีเป็นเหตุ จึงรับสั่งให้จับอัครมเหสี เอาเข้าขังเอาหัวลงและให้ทิ้งลงในเหวที่ทิ้งโจรที่เดียวกัน แต่พระนาง เป็นคนไม่ดี ตกน้ำก็ไหลตกไฟก็ไหม้ ถูกทิ้งเหวก็ตายจริง ๆ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พระมเหสีของพระราชบิดาในครั้งนั้น มาเป็นนางจิญจมาณวิกาในครั้งนี้ ส่วนพระโพธิสัตว์มหาปทุมกุมาร คือพระองค์เอง นิทานชาดกเรื่องนี้ต้องการให้เราถือเป็นแบบอย่าง ในการดำเนินชีวิต ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เพื่อให้ สมใจเราเพียงฝ่ายเดียว

เรื่องของกรรมจึงเป็นเรื่องกิริยาและปฏิกิริยา มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ไม่ใช่ตัวใครตัวมัน มนุษย์เราช่วยผลักดันให้คนอื่นทำได้ ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ถ้าเราทำแก่ผู้อื่นอย่างหยาบคายร้ายกาจ สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้เกิดแก่ผู้อื่น ก็เหมือนช่วยผลักดันให้เขามีนิสัยหยาบคายร้ายกาจต่อเรา และต่อผู้อื่นด้วย แต่ถ้าเราปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเมตตาปราณี เข้าใจและเห็นใจ ก็เหมือนช่วยส่งเสริมหรือเสริมสร้างให้เขามีคุณธรรมเช่นนั้นต่อเรา และต่อผู้อื่นด้วยเช่นเดียวกัน เราควรเริ่มต้นสร้างสังคมมนุษยชาติให้ดีงามด้วยการเริ่มต้นที่ตัวเราก่อน การสร้างกรรมดีแม้จะมีผลช้าไปบ้าง แต่ก็แน่นอน มันคงปลอดภัย ในเรื่องนี้เราต้องฝึกฝนตนเอง ให้ดำเนินอยู่ในทางของนักปราชญ์ ซึ่งทำได้ยากแต่ทำได้ มีคนทำได้มามากแล้ว ทั้งในอดีต ปัจจุบันและต่อไปในอนาคตด้วย

ขอนำอีกเรื่องหนึ่งมาเล่าเพื่อให้เห็นกฎแห่งกรรม เรื่องนี้ย่อความมาจากเรื่องกรรม (Karma) โดย พอล คาร์ส ฉบับแปลไทยโดย พระมหาสมภาร พรหมทา วัดมหาราตุฯ กรุงเทพฯ เวลานี้เป็นอาจารย์สมภาร พรหมทา

มีเรื่องว่าพระเถระในพุทธศาสนารูปหนึ่งคือพระนารทะอาศัยเดินทางจากโกสัมพีไปพาราณสีกับพ่อค้าเพชรชื่อปັນฑุ ซึ่งได้พบกัน ในระหว่างทาง เขาเดินทางโดยรถม้า รู้สึกชื่นใจที่มีสมณะร่วมทางมาด้วย คิดว่าจะเป็นผู้นำโชคลาภมาให้ มาถึงที่แห่งหนึ่งซึ่งรถบรรทุกข้าวของชาวนาชื่อเทวละหักขวางทางอยู่ รถม้าไม่สามารถจะผ่านไปได้ พ่อค้าเพชรพลอยใจร้อน อยากเดินทางไปถึงพาราณสีโดยเร็ว

ชาวนา ก็อยากไปถึงเร็วเหมือนกัน เพราะจะเอาข้าวไปขาย รถเขาหัก อยู่ตรงทางลาดชัน กำลังพิจารณาหาทางช่วยตนเองอยู่ พ่อค้าเพชร นอกจากจะไม่ช่วยเหลือแล้วยังทำลายเสียอีก โดยสิ่งทาสลับใช้ของตน ผลักรถของชาวนาให้พันทาง แม้ชาวนาและพระเถระขอร้องวิงวอน สักเท่าไร เขาก็ไม่ฟัง ทำโดยประการที่ทำให้รถม้าของตนไปได้เท่านั้น

เมื่อเดินทางไปหน่อยหนึ่ง พระเถระก็ขอลง บอกว่าได้อาศัย เดินทางมาพอหายเหนื่อยแล้ว จะขอเดินทางโดยลำพังต่อไป เพราะ ไม่ได้รื้อบร้อนแต่ประการใด แล้วท่านได้ย้อนกลับมาช่วยชาวนา ช่วย ช่อมรถ ช่วยนำข้าวที่ถูกโยนทิ้งขึ้นรถอย่างเดิม ชาวนา รู้สึกเลื่อมใส พระเถระ และเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็น ผลรวมแห่งการกระทำของคนเรา เมื่อเสร็จแล้วก็ออกเดินทางต่อไป ม้าได้สะดุดเอาวัตถุอย่างหนึ่งเข้า ทำให้ตกใจสะบัดตัวหลุดจากรถ ชาวนา ก็ตกใจคิดว่าเป็นงู แต่ทางพระเถระพิจารณาอย่างดี เห็นว่า มันเป็นได้ทองคำจึงมอบให้แก่ชาวนา และบอกว่าเป็นโอกาสอันดีของ ท่านแล้ว ที่จะตอบแทนความซื่อ ขอให้นำได้ทองคำนี้ไปมอบแก่พ่อค้า เพชร เพราะมันต้องเป็นของพ่อค้าเพชรอย่างแน่นอน ชาวนาเชื่อฟัง และตั้งใจว่า เมื่อถึงพาราณสีจะนำได้ทองคำไปมอบให้พ่อค้าเพชร

ทางเมืองพาราณสี เพื่อนของพ่อค้าเพชรชื่อมัลลกะ เป็นพ่อค้า ข้าวได้ตกลงกับบราห্মณ์ว่า จะส่งข้าวอย่างดีให้ ๑ เกวียนในวันรุ่งขึ้น พรุ่งนี้ แต่ปรากฏว่ามีพ่อค้ามากกว่าวันซื้อข้าวไปหมด กำลังเป็นทุกข์หนัก ไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไร ในขณะที่เพื่อนกำลังทุกข์หนักในเรื่องไม่มีข้าว ตามสัญญาอยู่นั้น พ่อค้าเพชรนึกถึงได้ทองคำขึ้นมาได้จึงเที่ยวหา แต่

ไม่พบในที่ใด ๆ ความสงสัยเล่นไปที่ทาสรับใช้ชื่อมหาทุต จึงจับเขียนตี
บับบังคับให้รับสารภาพ แต่มหาทุตจะเจ็บปวดสักเท่าไร แม้จวนเจียน
จะสิ้นชีพก็ไม่รับสารภาพเพราะเขาไม่ได้ขโมย พอดีชวานามาถึงมอบ
ไถ่ทองคำให้ เรื่องจึงแจ่มแจ้ง แต่สายเสียแล้ว มหาทุตทาสรับใช้ผู้
ซื่อสัตย์ถูกทำโทษแทบตาย

เพื่อนของพ่อค้าเพชรได้ซื้อข้าวจากชวานา ให้ราคาดีถึง ๓ เท่า
ของราคาตลาด ชวานาขายข้าวได้ราคาดีถึง ๓ เท่าตัว และได้รางวัล
จากเศรษฐีปันทุก็เพราะตั้งอยู่ในโอวาทของนักปราชญ์ และเป็นผู้ไม่
จองเวร ฝ่ายมหาทุตโกรธแค้นปันทุจึงหลบหนีไปเป็นหัวหน้าโจรอยู่ในป่า
ส่วนพ่อค้าเพชรปันทุเลื่อมใสพระนารทเถระมากเหลือเกินอยาก
จะทำบุญกุศล จึงได้บริจาคทรัพย์สร้างวัดอันร่มรื่นที่เมืองโกสัมพี

เหตุการณ์ผ่านไป ๑ ปี พระราชาพระองค์หนึ่งได้ทราบกิตติศัพท์
ว่า ฝีมือทำเพชรของปันทุนั้นเยี่ยมนัก จึงรับสั่งให้ทำมงกุฎทองคำ
บริสุทธิ ประดับด้วยอัญมณีอันสูงค่า ปันทุดีใจมาก ทำอย่างเต็มฝีมือ
เมื่อเสร็จแล้วจึงพร้อมด้วยบริวารคุ่มกันนำมงกุฎมาถวายพระราชา
แต่ถูกโจรพวกของมหาทุตซุ่มโจมตีปล้นมงกุฎทองและสินค้าอื่น ๆ เสีย
หมดสิ้น ปันทุหมดเนื้อหมดตัวแต่ยังพอทรงตัวอยู่ได้ สำนึกถึงกรรม
ของตนเองที่ได้ก่อกรรมทำเข็ญเอาไว้ต่อผู้อื่น

อีก ๑ ปีต่อมา สมณะหนุ่มชื่อ ปันทุกะ ศิษย์ของท่านนารท
เดินทางไปโกสัมพี ระหว่างทางก็ถูกโจรปล้น เมื่อท่านไม่มีอะไรจะให้
พวกโจรจึงทุบตีท่านจนบอบช้ำแทบเอาตัวไม่รอด ท่านนอนจมอยู่ใน
ป่าหนึ่งคืน เช้าขึ้นจึงเดินโซเซออกจากป่า ได้เห็นโจรกำลังทะเลาะวิวาท

ถึงกับใช้อาวุธประหัตประหารกัน หัวหน้าโจรได้รับบาดเจ็บสาหัส โจร
นอกจากนั้นก็ล้มตายเกลื่อนกลาด เมื่อโจรอื่น ๆ หนีไปแล้ว พระปณทกะ
จึงเข้าไปช่วยเหลือหัวหน้าโจรผู้ทำร้ายตนเมื่อวานนี้ แล้วเอาน้ำให้ดื่ม

หัวหน้าโจรคือมหาทูตนั่นเอง เขารู้สึกเสียใจที่ทำกับสมณะอย่าง
ทารุณเมื่อวานนี้ และสมณะก็ไม่ได้ถือโทษโกรธเคืองเขา กลับช่วยเหลือ
เขาเสียอีก เขาเสียใจที่ลูกน้องของตัวเองคิดทำร้ายเขา ตัวเขาเองก็ปลัน
นายมาแล้วเหมือนกัน พระปณทกะได้โอวาทสั่งสอนให้เขาทำใจให้สงบ
แล้วพิจารณาถึงผลแห่งกรรม เขาสอนลูกน้องหรือบริวารให้เหี้ยมหาญ
ความเหี้ยมหาญจึงยกย้อนกลับมาทำลายเขาด้วย ถ้าเขาสอนบริวาร
ให้มีเมตตากรุณาประจำใจ เขาก็ย่อมจะไม่ประสบชะตากรรมอย่างนี้

เมื่อรู้ว่าจะต้องตายแน่ มหาทูตได้ขอร้องให้สมณะหนุ่มช่วยบอก
ปณทด้วยว่า เขาขออภัยและกรุณาอโหสิให้ด้วย ส่วนสมบัติซึ่งซ่อนเร้น
อยู่ในภูเขา ให้ท่านปณทมาเอาไปเสียด้วย แล้วมหาทูตก็สิ้นชีวิต ปณท
ได้ทราบเรื่องจากพระปณทกะแล้ว ก็มานำศพมหาทูตไปทำศพอย่างดี
บรรจุไว้ในสุสาน พร้อมด้วยจารึกเรื่องราวของโจรกลับใจคนนี้นับเป็นหลัก
ศิลาหน้าสุสานด้วย

โปรดสังเกตว่า กฎแห่งกรรมของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งทุกคนได้เห็น
ด้วยตนเองในระยะเวลาไม่นานนัก เรื่องทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น หลัก
ใหญ่ยังเป็นสังขารมอยู่ จะมีตัวแปรและเงื่อนไขบ้างก็ในรายละเอียด
เท่านั้น ซึ่งคนเราจะต้องศึกษาทำความเข้าใจและทำความดีให้เป็น ขอ
เน้นตรงนี้ว่า ต้องทำความดีให้เป็น ถ้าทำไม่เป็น จะเป็นความร้าย แม้
คิดว่าทำความดีนั้นแหละ มันจะเป็นความร้าย

ในเรื่องนี้ พ่อค้าเพชรป็นเหตุวุ่นลงโทษคนใช้คือมหาทูตอย่าง
ผลิผลามและรุนแรง ทำให้เขาเจ็บช้ำน้ำใจ จนปลื้กตนออกไปเป็นโจร
คนที่ถูกปล้นก็มีพ่อค้าเพชรนายเก่าของเขาอยู่ด้วย เป็นการจ้องแครง
แครงต่อกัน เมื่อได้รับผลแห่งกรรมเก่าของตนอย่างแสบเผ็ดด้วยกันแล้ว
จึงรู้สึกตัว ทำความดีด้วยความมั่นใจต่อไป ชาวนานั้นโดยปกติทั่วไป
เป็นผู้สงบเสงี่ยมเจียมตัว และเชื่อฟังสมณะอยู่แล้ว เมื่อได้รับการช่วย
เหลือจากสมณะด้วยน้ำใจอันงาม จึงตอบแทนด้วยการอยู่ในโอวาท
และได้รับผลดีจากการตั้งอยู่ในโอวาทของบัณฑิต

ท่านจะพบว่า ผู้เลี้ยงคนให้เป็นคนดี ย่อมจะได้รับสนองตอบ
ด้วยความดี แต่ผู้สอนคนให้เป็นโจร ย่อมจะได้รับการตอบสนองด้วย
การกระทำอย่างโจร ดุมหาทูตเป็นตัวอย่าง เขาสอนลูกน้องให้เป็นโจร
ในที่สุดลูกน้องก็กลับมาทำร้ายเขา เขาเองก็เคยปล้นนายมาแล้วเหมือน
กัน เรื่องทำนองนี้เรียกว่า มีกิริยา-ปฏิกิริยา เป็นกฎแห่งกรรม

ในนี้ได้พูดเอาไว้ถึงคนที่ไม่เชื่อฟัง ชาวนานั้นได้เชื่อฟังพระ
เถระ ได้ลาภเพราะอยู่ในโอวาทของนักปราชญ์ คือเชื่อฟังพระเถระ ไม่
จ้องแครงกับป็นเหตุ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมิใช่น้อยทีเดียว ภาชิตในชาดก
ก็มี บอกว่า ควรทำตามคำของผู้เ็นดู รู้ว่าใครเขามีเมตตากรรุณา
ตัวเรา เ็นดูเรา ก็ควรทำตามคำแนะนำของท่านผู้นั้น ถ้าท่านผู้นั้นเป็น
นักปราชญ์ เป็นผู้ฉลาดด้วย โอกาสที่จะพลาดน้อย ไม่ค่อยผิด ก็ดำเนิน
ตามคำของผู้ผู้นั้น

๕.๖ กรรมในชั้นสูง กรรมที่อยู่เหนือกรรม

เมื่อพูดถึงกรรมในชั้นสูง หรือซีกของโลกุตระ ผู้ฟังอาจจะงง เพราะมันเป็น paradox คือเป็นคำที่เหมือนไม่จริง แต่จริง เช่น ในระดับสูงจะพูดว่า “ผู้สร้างกรรมไม่มี ผู้ทำกรรมไม่มี ผู้เสวยผลกรรมไม่มี มีแต่ธรรมล้วน ๆ ที่เป็นไปอยู่ นี่คือการเห็นที่ถูกต้อง”

ในซีกโลกของโลเกียะ โลกของสมมติสัจจะ ถือว่า “ผู้สร้างกรรมมี ผู้ทำกรรมมี ผู้เสวยผลของกรรมก็มี” แต่พอไปถึงซีกของโลกุตระ ซึ่งเป็นซีกที่ไม่พูดถึงตัวตน ละลายตัวตนออกไปว่า ไม่มีตัวผู้ทำ เมื่อไม่มีตัวผู้กระทำแล้ว ผู้เสวยผลจะมีได้อย่างไร ถ้าเรามองดูในแง่ของสมมติสัจจะ หรือในซีกของโลเกียะ คำพูดอย่างนี้เป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่ต้องฟังให้ดีว่าท่านกำลังพูดถึงซีกโลกุตระ คือ ผู้ทำกรรมไม่มี ผู้เสวยผลของกรรมไม่มี ธรรมล้วน ๆ เป็นไปอยู่ นี่คือการเห็นที่ถูกต้อง นี่คือการเห็นที่ถูกต้อง

ขอยกตัวอย่างให้ฟังว่า เราพูดถึงต้นมะขาม ต้นมะม่วง ต้นทุเรียน ต้นอะไรก็แล้วแต่ เราเรียกชื่อไปต่าง ๆ อันนี้คือชื่อที่เราตั้งให้มัน แต่ว่าตัวมันเองไม่รู้ว่ามันเป็นมะม่วง ว่ามันเป็นทุเรียน ว่ามันเป็นมะขาม ถ้าเรียกตามภาษาพฤกษศาสตร์ มันก็ไม่มีต้นมะขาม ไม่มีต้นมะม่วง ไม่มีต้นทุเรียน ไม่มีต้นอะไร มันมีแต่เซลล์ มีแต่ชีวิตที่เป็นพืชชนิดหนึ่ง นี่คือการพูดแบบปรมาตต์ ต้องเป็นอย่างนั้น

เช่นว่า ทุกข์มีอยู่ แต่ผู้ถึงทุกข์ไม่มี การกระทำมีอยู่ แต่ผู้กระทำไม่มี ความดับมีอยู่ แต่ผู้ดับไม่มี ทางมีอยู่ แต่ผู้เดินไม่มี ถือว่าเป็นการ

ละลายตัวตน ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Doing without doer. มีการกระทำ แต่ไม่มีผู้กระทำ วิชาภอันนี้เรียกว่า กรรมที่อยู่เหนือกรรม

โดยหลักใหญ่แล้ว กรรมมี ๔ อย่างคือ

๑. กรรมขาวให้ผลขาว คือกรรมดีให้ผลเป็นความสุข
๒. กรรมดำให้วิบากดำ คือกรรมชั่วให้ผลเป็นความทุกข์
๓. กรรมทั้งดำทั้งขาว ให้วิบากทั้งดำทั้งขาว กรรมทั้งดีทั้งชั่ว ให้ผลทั้งดีทั้งชั่ว ทำกรรมคละกัน ให้ผลทั้งสุขทั้งทุกข์
๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว ให้วิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือมันไม่เป็นบุญ ไม่เป็นบาป ไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล

พูดให้เข้าใจง่าย คือ คนมีบุญก็เป็นทุกข์อย่างคนมีบุญ คนมีบาปก็มีทุกข์อย่างคนมีบาป คนดีก็เป็นทุกข์อย่างคนดี คนชั่วก็เป็นทุกข์อย่างคนชั่ว ท่านลองนึกดู คนดีก็เป็นทุกข์อย่างคนดี เช่น อยากให้คนอื่นเขาดี เรายิ่งดีมากเท่าไรก็ยิ่งอยากให้คนอื่นเขาดี มันก็เป็นทุกข์เหมือนกัน พ่อแม่ดี อยากให้ลูกดี ก็พยายามทำให้ลูกดี ส่งเสริมให้ลูกดี ก็เป็นทุกข์ตามประสาคนดี ก็ยิ่งดีกว่าเป็นทุกข์อย่างคนชั่ว คนมีบุญก็เป็นทุกข์อย่างคนมีบุญ ลองเป็นคนมีบุญดูว่าจะมีทุกข์หรือไม่มีทุกข์ แต่มันดีกว่าคนเป็นทุกข์อย่างคนมีบาปเท่านั้นแหละ

ที่ดีที่สุด คือข้ามพ้นทั้งบุญทั้งบาป ข้ามพ้นอุปสรรคเครื่องข้องทั้งสอง คือบุญและบาป เป็นกรรมที่อยู่เหนือกรรม ทางพระพุทธศาสนายอมรับความเป็นไปได้ของการอยู่เหนือกรรม พ้นไปจากกรรมดีกรรมชั่ว เมื่อกรรมและวิบากพร้อมทั้งเหตุเป็นไปอยู่ เจื่อนต้นรู้ไม่ได้ เหมือน

พืชกับต้นไม้ ใคร ๆ ก็รู้ไม่ได้ว่าพืชเกิดก่อนต้นไม้ หรือต้นไม้เกิดก่อนพืช เหมือนไก่กับไข่ แม้ในอนาคต เมื่อสังสารวัฏยังมีอยู่ ความเป็นไปแห่งกรรมและวิบากก็ยังไม่เห็น คือมันต้องเป็นไปแน่นอน แต่มองไม่เห็นว่ามันจะเป็นไปอย่างไร

กรรมไม่มีในผล ผลก็ไม่มีในกรรม ทั้ง ๒ อย่างว่างจากกัน แต่เว้นกรรมเสียแล้ว ผลก็มีไม่ได้ คือต้องอาศัยกัน เปรียบเหมือนไฟไม่มีในแสงอาทิตย์ ไม่มีในแก้วกระจก ไม่มีในมูลโคแห้งที่ใช้เป็นเชื้อไฟ (โคมัย) ภายในวัตถุทั้ง ๓ นั้นมันก็ไม่มี แต่มันเกิดขึ้นด้วยการกระทำของวัตถุทั้ง ๓ อย่างฉันใด วิบากก็หาไม่ได้ในกรรม แม้ภายนอกกรรมก็หาไม่ได้ กรรมก็ไม่มีในวิบากนั้น กรรมนั้นว่างจากผล ผลก็ไม่มีในกรรม แต่ผลอาศัยกรรมนั้นแหละมันจึงเกิดขึ้น ก็ฉันนั้น

เคยเห็นชวานาเขาจุดบุหรี สมัยที่ยังไม่มีไฟอะไรที่ทันสมัยเหมือนอย่างในเวลานี้ เขาจะพกเหล็กเล็ก ๆ อันหนึ่ง กับหินก้อนเล็ก ๆ ก้อนหนึ่ง และมีกระบอกเล็ก ๆ อันหนึ่ง สำหรับใส่นุ่นหรือสำลี ไฟมันไม่มีในเหล็ก ไม่มีในหิน ไม่มีในนุ่นหรือสำลี แต่อาศัยเหล็กไปตีหิน ประกายไฟก็เกิดขึ้น พอประกายไฟเกิดขึ้น เขาจะเอากระบอกเล็ก ๆ ที่บรรจุนุ่นหรือสำลีไว้ไปรับประกายไฟ แล้วไฟจะติดขึ้น เขาก็จุดบุหรีได้ เสร็จแล้วก็ดับไฟ เอาไว้จุดคราวต่อไปใหม่ ไฟไม่มีในเหล็ก ไม่มีในหิน และไม่มีในนุ่นหรือสำลี แต่อาศัยวัตถุ ๓ อย่างนั้น ไฟเกิดขึ้นได้ ในสมัยพระพุทธเจ้า ทรงเปรียบด้วยไม้สีไฟ เขาเอาไม้แห้งมาสีกัน แล้วทำให้เกิดประกายไฟขึ้น มันอาศัยกันอย่างนี้

อันที่จริงในสังสารวัฏนี้ ผู้สร้างสังสารวัฏไม่มี จะเป็นเทวดาหรือพรหมก็ไม่มี แต่เป็นธรรมล้วนๆ เป็นไปอยู่ ธรรมล้วนๆ คือกระบวนการ มีแต่กระบวนการล้วนๆ เป็นการรวมกันเข้าของเหตุปัจจัยแล้วก็เกิดผลอะไรขึ้นมา

เคยมีผู้มาสนทนากับพระพุทธเจ้า แล้วทูลถามว่า “ความทุกข์นี้บุคคลทำให้เกิดขึ้นหรือ?”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่าพูดอย่างนั้น”

ถามว่า “ความทุกข์นี้คนอื่นทำให้เกิดขึ้นหรือ?”

พระพุทธเจ้า “อย่าพูดอย่างนั้น”

ถามว่า “ความทุกข์นี้ ทั้งตนเองและผู้อื่นทำให้เกิดขึ้นหรือ?”

พระพุทธเจ้า “อย่าพูดอย่างนั้น”

ถามว่า “ถ้าอย่างนั้นความทุกข์ไม่มีหรือ พระโคดม?”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่าพูดอย่างนั้น”

ถาม “แปลว่าทรงปฏิเสธทั้งหมดเลย ข้าพเจ้าพูดสิ่งใด พระโคดมก็ปฏิเสธทั้งหมด ถ้าอย่างนั้น ขอให้พระโคดมแสดงว่า กรรมมีอย่างไร? ความทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไร?”

พระพุทธเจ้าก็ตรัสกระบวนการธรรม ธรรมล้วน ๆ เป็นไปอยู่ เริ่มจากอวิชชา มีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร มีสังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดวิญญาน...ไล่เรื่อยไป...จบลงด้วยว่าความทุกข์เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้ กองแห่งความทุกข์ทั้งหมดเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้ ทำหน้าที่ละลายตัว

ตน ละลายบุคคล ผู้ทำ ผู้สร้าง แต่ว่าเป็นกระบวนการธรรมขั้นนี้ พุทฺธถึงกรรม ในแง่ลึก และขอให้สนใจในเรื่องกรรมไม่ดำไม่ขาว ที่เป็นไปเพื่อความ สิ้นกรรม

พราหมณ์พาวรีส่งลูกศิษย์ ๑๖ คน ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ผูกปัญหา ให้คนละตอน คนละเรื่อง เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้า ในคำสรรเสริญ พระพุทธเจ้านั้น พราหมณ์พาวรีได้บอกว่า “สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต, วิมุตฺโต อูปริกฺขเย” พระพุทธเจ้านั้น เป็นผู้ถึงความสิ้นไปแห่งกรรม ทั้งปวง ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะความสิ้นไปแห่งอุปธิคือกิเลส เพราะฉะนั้น ชาวพุทธถ้าจะตัดกรรมก็ต้องไปตัดที่กิเลส ให้กิเลสเบาบางลง กรรม ก็เบาบาง ถ้ากิเลสมากขึ้น กรรมก็มากขึ้น เพราะตัวต้นเหตุอยู่ที่กิเลส กิเลสวิภวัญญ์ กัมมวิภวัญญ์ และวิปากวิภวัญญ์ เป็นการวนเวียนของกิเลส ของ กรรม และของวิบาก

๕.๗ การเวียนว่ายตายเกิด และการเกิดใหม่

การเวียนว่ายตายเกิดมีรายละเอียดมาก แต่จะพูดเฉพาะ ประเด็นหลัก ๆ เช่น จุดมุ่งหมายของการเกิดใหม่

การเกิดใหม่เป็นกระบวนการทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของชีวิต เพื่ออะไร? เพื่อให้จิตหรือวิญญาณ (ไม่ใช่วิญญาณตามความเข้าใจของ ชาวบ้านทั่วไป แต่หมายถึงความรู้หรือจิต) จะได้มีประสบการณ์ด้าน ต่าง ๆ ก่อนจะจากโลกเข้าสู่โลกุตระภาวะ และไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ในภพไหน ๆ อีกต่อไป

โลกนี้เป็นเสมือนโรงเรียนใหญ่ สำหรับจิตหรือวิญญาณได้ศึกษาหาประสบการณ์จนถึงที่สุด เมื่อเราได้เกิดซ้ำซากอยู่ชาติแล้วชาติเล่า ได้ผ่านความสุขบ้างทุกข์บ้าง ประสบความสำเร็จบ้าง ล้มเหลวบ้าง เป็นบทเรียนพอสมควรแล้ว เราก็จะไปใช้ชีวิตอยู่ในโลกทิพย์ (นี่สำหรับคนดีมีบุญมีกุศล) ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งมีสภาพต่าง ๆ แตกต่างจากโลกของเราเป็นอันมาก จิตของเราจะตื่นตัวมากขึ้น ความรู้สึกประทับใจในจริยธรรมก็จะมีมากขึ้น ไม่ต้องยุ่งกับเรื่องทำมาหากินมากนัก หรือไม่ต้องทำมาหากินก็ได้ เรียกว่ามีชีวิตอยู่ด้วยผลแห่งบุญ กุศลผลบุญชีวิต

โรงเรียนโลกก็เหมือนกับโรงเรียนสามัญ คือโรงเรียนสามัญนั้น นักเรียนต้องมาโรงเรียนวันแล้ววันเล่า เดือนแล้วเดือนเล่า ปีแล้วปีเล่า เพื่อเรียนวิชาซ้ำ ๆ กันนั่นเอง ชั่วโมงแล้วชั่วโมงเล่า จนกว่าจะจบหลักสูตรแล้วออกจากโรงเรียนไป เพื่อเรียนต่อในระดับที่สูงกว่า ถ้าเป็นผู้ที่เรียนจบชั้นสูงสุดแล้วก็ไม่ต้องเรียนต่อไป

โรงเรียนโลกก็ทำนองเดียวกัน คือ จิตของเราต้องมาสู่โลกนี้ชาติแล้วชาติเล่า เพื่อเรียนบทเรียนซ้ำ ๆ กันนั่นเอง เพื่อให้วิญญาณหรือจิตได้ชำนาญ หรือรู้แจ้งในเหตุการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต แล้วประมวลลงเป็นบทเรียนที่วิญญาณของเราจะต้องเรียนรู้และทรงจำ วิญญาณที่เรียนจบหลักสูตรสมบูรณ์แล้วก็ออกจากโลกไป ไม่หวนกลับมาอีก เรียกว่า ขึ้นสู่โลกุตระ

ข้อแตกต่างระหว่างโรงเรียนสามัญกับโรงเรียนโลก คือ ในโรงเรียนสามัญ นักเรียนที่ไม่สมัครใจเรียน อาจลาออกจากโรงเรียน ในระหว่างเรียนได้ แต่โรงเรียนโลกทำอย่างนั้นไม่ได้ นักเรียนของ

โรงเรียนโลก (คือคนทุกคน) จะออกจากโลกไปโดยยังไม่จบบทเรียนไม่ได้ ผู้ที่จะออกจากโลกไปเป็นโลกุตรชนได้ก็เฉพาะผู้จบบทเรียนสูงสุดแล้วเท่านั้น

ความทุกข์ยากลำบากเป็นบทเรียนที่สูงค่าของชีวิต ชีวิตยิ่งลำบากเท่าใด เรายิ่งได้เปรียบเท่านั้น ทั้งนี้หมายถึงเพื่อการศึกษาศึกษาและความรอบรู้ของวิญญาณ คนส่วนมากมักจะตีคุณค่าของชีวิตด้วยลาภผลที่ทำได้ เช่น ตำแหน่ง ยศศักดิ์ ความสนุกสนานสำราญใจ ความจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าแก่ชีวิตน้อย สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตจริง ๆ ก็คือพฤติกรรมที่ทำให้เราสามารถพัฒนาจิตใจขึ้นสู่ระดับสูง ความทุกข์ยากและความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรารู้จักโลกและชีวิตดีขึ้น เพราะจุดประสงค์ใหญ่ของชีวิตก็เพื่อพัฒนาอำนาจที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวของเราให้เจริญถึงขีดสุด ประสบการณ์ทุกชนิดไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่เป็นส่วนหนึ่งแห่งบทเรียนของเรา แต่น่าเสียดายที่คนส่วนมากมักจะลืมนึกถึงจริงอันนี้ไป ไม่ยอมรับบทเรียนที่มหาวิทยาลัยโลกเสนอให้ จึงต้องเรียนซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกว่าบทเรียนนั้นจะแจ่มแจ้งขึ้นในใจของเขาเอง

ระยะเวลาจากชาติหนึ่งไปอีกชาติหนึ่ง กำหนดแน่นอนไม่ได้ ถ้าวิญญาณหรือจิตก้าวหน้ามาก มีคุณธรรมสูงมาก จะอยู่ในโลกทิพย์ (สวรรค์ชั้นต่าง ๆ) นานเป็นพัน ๆ หมื่น ๆ ปี ทั้งนี้เพื่อย่อยประสบการณ์ต่าง ๆ สู่อุปนิสัย แล้วมาเกิดในโลกมนุษย์อีก เพื่อหาโอกาสเรียนรู้บทเรียนที่ยังเหลืออยู่บางบท เขาสมัครใจมาเกิดเพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนมนุษย์ (อันนี้คือพรสวรรค์ ได้มาจากสวรรค์จริง ๆ) หรือช่วยเหลือมนุษย์ในการพัฒนาจิตใจ

การตายแล้วเกิด เป็นกระบวนการที่สิ้นสุดได้ ถ้าเราสามารถพัฒนาวิญญานให้สมบูรณ์จนไม่มีความชั่วเหลืออยู่อีกเลย ชีวิตเพียงชาติเดียว ไม่เพียงพอที่จะหาประสบการณ์ให้แก่วิญญานหรือจิตได้ เรียกว่าเกือบจะไร้จุดมุ่งหมายเอาทีเดียว เหมือนนักเรียนที่มาโรงเรียนเพียงวันเดียวจะทันได้เรียนรู้อะไร เด็กที่เกิดในแหล่งสลัมในนครใหญ่นั้นจะมีประโยชน์อะไร ถ้าเขาเกิดมาเพียงชาติเดียว เพราะเหตุที่ไม่มีอะไรสูญ ไม่มีอะไรถูกลืม ไม่ว่าชีวิตจะสั้นเพียงใด มันย่อมมีบางสิ่งบางอย่างอันมีคุณค่าแก่ความทรงจำของวิญญาน เป็นการใช้นี้เก่าบางอย่างที่เคยทำมาในอดีต

โชคชะตาของแต่ละคน จึงเป็นผลรวมแห่งการกระทำในอดีตของเขาเอง ความสามารถทางจิต สภาพทางร่างกาย อุปนิสัยทางศีลธรรม และเหตุการณ์สำคัญในชาติหนึ่ง ๆ ย่อมเป็นผลแห่งความปรารถนา ความคิด ความตั้งใจของเขาในอดีต โชคชะตาไม่ใช่ใครจะหยิบยื่นให้ใครได้ แต่มันเป็นผลรวมแห่งการกระทำของเราในอดีตจนถึงปัจจุบัน ความต้องการในอดีตของเราเป็นสิ่งกำหนดโอกาสในปัจจุบันของเรา ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ สภาพปัจจุบันของเราเป็นผลแห่งการกระทำ ความคิดและความต้องการของเราในอดีต ไม่เฉพาะแต่ในชาติก่อนเท่านั้น แต่หมายถึงในตอนต้นๆ แห่งชีวิตปัจจุบันของเราด้วย

เพราะเหตุที่การเกิดใหม่มีจุดมุ่งหมายนั่นเอง จะเห็นว่าในบางยุคมีนักปราชญ์มาเกิดมากมายเป็นหมู่ๆ เหมือนนัดกันมาเกิด ทั้งนี้เพื่อทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ท่านทำค้างค้างให้เสร็จไป

ปัญหาที่น่าสงสัยมากอย่างหนึ่ง ก็คือ เหตุไรคนส่วนมากจึงระลึกชาติไม่ได้ มีคนส่วนน้อยเหลือเกินที่ระลึกชาติได้ เมื่อระลึกชาติหนหลังไม่ได้ วิญญาณก็ไม่มีทางพิจารณาผลเทียบกับเหตุได้ การเกิดใหม่ก็ไร้ความหมาย ผลดีหรือชั่วที่เกิดขึ้นในระยะหลัง เหมือนการให้รางวัลหรือการลงโทษคนที่ไม่รู้เรื่องอะไรเลย

ปัญหานี้ตอบได้ว่า เหตุที่คนส่วนมากระลึกชาติไม่ได้ นั่นเพราะเหตุหลายอย่าง เช่น อยู่ในโลกทิพย์นานเกินไป คนที่ระลึกชาติได้ส่วนมาก พอตายจากมนุษย์ก็มาเกิดเป็นมนุษย์อีกทันที หรือภายในเวลาไม่กี่วัน ระยะเวลาระหว่างภพใหม่กับภพเก่าสั้นมาก ความทรงจำเรื่องเก่า ๆ ยังแจ่มใสอยู่

อนึ่ง แม้ในชาติปัจจุบัน เราก็ไม่สามารถจำรายละเอียดของการกระทำหรือคำพูดของเราได้หมด แม้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเราเมื่อวานนี้เอง ก็จำไม่ได้หมด อย่างช่วงเวลา ๒-๓ ปีแรกแห่งชีวิตของเรา เราจำอะไรไม่ได้เลย จะเหมาเอาว่าชีวิตของเราตอนนั้นไม่มีอย่างนั้น หรือ ตามปกติเราจำสาระสำคัญของชีวิตได้ แต่เราจำรายละเอียดไม่ได้ ข้อสังเกตก็คือ เรามีท่าทีหวาดกลัว หรือชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่เราไม่รู้สาเหตุของมัน ข้อนี้แสดงถึงความทรงจำในอดีตของเราที่แฝงเร้นอยู่นั่นเอง

ที่กล่าวถึงเรื่องการเกิดใหม่เป็นเรื่องเพิ่มเข้ามานี้ เพื่อให้เห็นว่า เรื่องกรรมและเรื่องการเกิดใหม่ มีความสัมพันธ์กันอยู่อย่างไร โดยสรุปก็คือ การเวียนว่ายตายเกิดจะสิ้นสุดลง ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นได้พัฒนาจิตจนถึงที่สุด ละกิเลสตัณหาได้สิ้นเชิง สิ้นกรรมอันเป็นเหตุให้เกิดอีก

บทสรุป

พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า บรรพชิตก็ตาม ขรราวาสก็ตาม ผู้หญิงก็ตาม ผู้ชายก็ตาม ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
๓. เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งของและบุคคลอันเป็นที่รักที่พอใจทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมดา ไม่อาจล่วงพ้นไปได้
๕. เรามีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับมรดกของกรรม (ไม่ใช่มีกรรมเป็นทายาท กุมมทายาท โท แปลว่ารับมรดกของกรรม ถ้าแปลว่ามีกรรมเป็นทายาท หมายความว่ากรรมเป็นทายาทของเรา ที่จริงเราเป็นทายาทของกรรม) ต้องรับมรดกกรรมที่เราทำไว้, มีกรรมเป็นแดนเกิด, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์, มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, บุรุษก็ตาม สตรีก็ตาม ทำกรรมอันใดไว้ ก็จักได้รับผลแห่งกรรมนั้น

ที่ควรจะให้ใจทบทวนเป็นพิเศษ เช่น เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่อาจล่วงพ้นความแก่ไปได้ กับพระพุทธรูปที่ว่า “อานนท์! สัตว์ผู้มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นธรรมดา ได้อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ย่อมจะล่วงพ้นความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และ ความตายไปได้”

ดูเหมือนว่า พระพุทธรูปทั้ง ๒ แห่งนี้ มีข้อขัดแย้งกัน แต่ความจริงไม่ขัดแย้งกัน ที่ว่า “เรามีความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดา” ตรงนี้เป็นการบอกสภาวะธรรมตามความเป็นจริงว่า มันเป็นอย่างนั้น ถ้าเมื่อไรยังเกิดอยู่ก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย

แต่ที่ท่านตรัสว่า “สัตว์มีความเกิด ความแก่...เป็นธรรมดา อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตรแล้วย่อมพ้นจากความเกิดแก่เจ็บตายไปได้” อันนี้บอกถึงอุดมคติว่า ถ้าปฏิบัติอย่างนี้ๆ แล้วก็สามารถจะล่วงพ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตายไปได้ คือ ถ้าพ้นจากความเกิดได้ คือไม่เกิด ก็พ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย และความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจไปได้

แต่ในระหว่างที่ยังวนเวียนอยู่ในความแก่ ความเจ็บ และความตาย ความพลัดพรากสูญเสีย และความที่จะต้องเป็นผู้มีกรรม ได้รับผลของกรรม ยังไม่สามารถจะอยู่เหนือกรรมได้ (Overcoming the law of karma) เราก็ควรทำชีวิตให้มีคุณภาพ แก่ก็แก่อย่างมีคุณภาพ มีคนถามว่า นางวิสาขาเมื่ออายุ ๑๒๐ ปีแล้ว ยังสวยอยู่ สวยได้อย่างไร? ก็บอกว่า สวยไปตามวัย หมายความว่าวัยงาม นางวิสาขาได้ลักษณะเบญจกัลยาณี ความงาม ๕ อย่าง มีอย่างหนึ่งคือวัยงาม งามสมวัย

อายุ ๑๒๐ ปี ก็สวยแบบคนอายุ ๑๒๐ ปี ทำนองนั้น แก่อย่างมีคุณภาพ มีประโยชน์ ทำประโยชน์ได้ตามประสาคนแก่

ถึงเวลาเจ็บก็เจ็บอย่างมีสติสัมปชัญญะ เจ็บอย่างเอาความเจ็บ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรม เจ็บคราวใดก็ฉลาดขึ้นคราว นั้น ได้รู้ลึลลิตาทำทางอะไร ๆ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเจ็บ เอาความเจ็บ ใช้ได้ป่วยนั้นมาเป็นประโยชน์กับความรู้สึกนึกคิดจิตใจ โรคทุกอย่าง ที่เกิดขึ้นแก่เรา ไม่ได้เกิดขึ้นแก่เราคนเดียว เกิดขึ้นแก่คนอื่นด้วย ลอง ไปดูเถอะ ที่โรงพยาบาล ไปหาหมอแห่งใดก็ได้ มันต้องมีเพื่อนร่วม เจ็บกับเราอยู่ทั้งนั้น

ในทางศาสนาจึงบอกให้มีจิตเกื้อกูลต่อกัน มองดูกันในฐานะ เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย พอคิดได้อย่างนี้ ความอาฆาต พยาบาท ความเกลียดชัง ความรู้สึกไม่ดีอะไรต่าง ๆ ถึงจะไม่หายไปทั้งหมด มัน ก็ลดลงไป เพราะเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายกับเรา เขา จะเป็นอย่างไร ๆ เขาก็เป็นเพื่อนเราในฐานะหนึ่ง ฐานะเกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกัน ก็ต้องพลัดพรากสูญเสียดวงสิ่งของที่รักที่พอใจ

นึกถึงความสูญเสียที่ไร ก็ให้นึกถึงพระเจ้าขมตราขทรงสูญเสีย ราชสมบัติ อิศราภาพ แต่ก็ทรงรักษาพระทัยไว้ได้ ไม่ให้หม่นหมอง หน้าตาฟ่องใสเหมือนเดิม จนพระเจ้าอังกราชที่เป็นศัตรูจับพระเจ้า ขมตราขมาขัง ต้องล้อมใส ปล่อยพระองค์ไป

เราเองก็สูญเสียกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ มันเล็กน้อยเหลือเกิน เท่ากับขี้ฝุ่นนิดหน่อยที่ติดเล็บอยู่ ก็ได้กำลังใจจากเรื่องเหล่านี้ ก็ไม่ เป็นไร สูญเสียอะไรก็สูญเสียไป ให้รักษาสุขภาพจิตไว้ก่อน

เวลานี้ดูข่าวทางทีวี มีการฆ่ากันตายมากมาย โดยเฉพาะแม่ของคนที่ถูกฆ่าตาย สูญเสียสิ่งที่รักอย่างมาก เศร้าโศกจนควบคุมตัวไม่อยู่ สติสัมปชัญญะหายไปหมด ร้องไห้จนลืมหูลืมตา ไม่สามารถที่จะยับยั้งได้ ในเวลานั้น นี่ก็เพราะไม่ได้ฝึกมาก่อน แต่ก็นั่นแหละคนพูดก็พูดได้ แต่ไปโดนเข้าจริงไม่รู้จะทำได้แค่ไหน บางทีเราก็คงลอบคนอื่นได้ แต่ถ้าถูกเข้ากับตัวเอง ก็ไม่รู้ว่าจะเราจะรักษาจิตใจไว้ได้สักแค่ไหนเหมือนกัน

แล้วก็ให้นึกถึงพระพุทธเจ้าไว้บ่อย ๆ ว่าท่านเสียสละราชสมบัติ ออกมาบวช ไม่ได้ยึดว่าอะไรเป็นของพระองค์เลย เมื่อสละราชสมบัติที่จะมาถึงเข้าแก่พระองค์ มาบวชแล้วก็จาริกไปในที่ต่าง ๆ แบบอนาคาริกมุนี เป็นมุนีผู้ที่ไม่มีเรือน ไม่มีอะไรเป็นของพระองค์เลย วัดเขตวันที่เขาสร้างถวายก็ถวายสงฆ์ วัดเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายก็ถวายสงฆ์ วัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพุทธศาสนาเขาถวายสงฆ์ ไม่ได้ยึดถือเป็นของพระองค์ ไม่มีอะไรเป็นของพระองค์เลยแม้แต่เน้อย

ก็เป็นเรื่องที่เป็นกำลังใจให้กับพวกเราที่เป็นชาวพุทธว่า ท่านมีถึงขนาดนั้นแล้ว ท่านยังสละออกมาเป็นผู้ไม่มี แล้วอย่างเรา ๆ นี้จะมีอะไรสูญเสีย มันเหมือนกับว่าเทียบกับท่านแล้ว มันเทียบกันไม่ได้เลย ถึงเราจะรู้สึกว่ามันเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับเราเมื่อนึกถึงท่านแล้ว ชีปะตี้วเหลื่อเกิน คือ มันเล็กน้อยเหลื่อเกินในสิ่งที่เรารู้สึกสูญเสียหมดแล้ว หรือสูญเสียมากมายอะไรอย่างนั้น

เถาวัลย์เล็ก ๆ มันผูกขานกได้ นกก็ดิ้นไม่หลุด มันก็ถูกผูกขาอยู่นั่นเอง แต่เถาวัลย์อย่างนั้นเอาไปผูกช้าง ช้างไหวตัวทีเดียวมันก็ขาดหมดแล้ว ไม่มีอะไรเหลื่อแล้ว พุดอันนี้ต้องการจะให้เกิดอะไร คือ ความ

รู้สึกต่าง ๆ ของคนเรา ความรู้สึกทุกซึกก็ตาม ความรู้สึกสูญเสีย ความรู้สึกเศร้าโศก ความรู้สึกได้มาต่าง ๆ ก็ตาม มันอยู่ที่ความรู้สึก มันไม่ได้ อยู่ที่สิ่งที่ได้มา หรือสิ่งที่สูญเสียไป

ถ้าเป็นมหาวีรสตรี มหาบุรุษ อะไรก็แล้วแต่ สิ่งทีสูญเสียไป ที่คนอื่นรู้สึกว่าเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ แต่สำหรับบุคคลเช่นนั้น ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่อะไรเลย เพราะไม่มีอะไรจะสูญเสีย เพราะไม่ได้ยึดถืออะไรว่าเป็นของตน เป็นแต่เพียงอาศัยใช้ชั่วคราว อาศัยใช้ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ เพราะในที่สุดเราก็ต้องละทิ้ง สิ่งทั้งปวงไป อสุสโก โลโก สัตว์โลกไม่มีอะไรเป็นของของตน ต้อง ละทิ้งสิ่งทั้งปวงไปในที่สุด เลยไม่มีอะไรจะสูญเสีย ได้เตรียมใจเอาไว้แล้วว่าในที่สุดเมื่อความตายมาถึงเข้า เราจะต้องสูญเสียหมดทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหลือแม้แต่อย่างเดียว ร่างกายของเราซึ่งเป็นที่รักที่หวงแหน เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายที่เรารัก ก็เอาไปไม่ได้ ในที่สุด ต้องเอาไปฝังไปเผา แล้วแต่คนที่อยู่ข้างหลังเขาจะอย่างไร ถ้าทำใจไว้ล่วงหน้าอย่างนี้แล้ว มันก็เป็นกันเองกับความเจ็บไข้กับความตาย กับความสูญเสีย กับความพลัดพราก กับอะไรต่ออะไรต่าง ๆ ปลงไปได้เยอะทีเดียว นี่คือข้อที่ ๔ เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจเป็นธรรมดา

ข้อที่ ๕ ให้พิจารณาถึงกรรมให้มาก ๆ ในชีวิตประจำวัน เรา ทำกรรมทุกวัน เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง มีเจตนาที่จะทำกรรมดีบ้าง กรรมชั่วบ้าง เพียงแต่คิดมันก็เป็นกรรมแล้ว กรรมทั้งกรรมดีทั้งกรรมชั่ว มัน มากมายเหลือเกิน แต่ละวัน ๆ สลับซับซ้อนกันอยู่ในจิตของเรา ลึกจน ไม่รู้จะลึกอย่างไร มหาสมุทรสุดที่จะลึกมากแล้ว แต่ว่าอะไร ๆ ที่มันอยู่

ในจิตของเรา มันลึกมากกว่านั้นอีก มันหยั่งถึงได้ยาก เพราะสะสมมานานหลายแสนปี หลายล้านปี ในสังสารวัฏที่ยาวนานนี้

เพราะฉะนั้น ให้นึกถึงกรรมว่า เราจะต้องเป็นไปตามอำนาจของกรรม แต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ พยายามเปลี่ยนแปลงให้มันดี กรรมก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แล้วแต่เราจะทำ แล้วแต่เราจะเปลี่ยนแปลงให้มันเป็นไปอย่างไร เพราะมันไม่เที่ยง ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยให้ดี มันจะเปลี่ยนไปในทางดี ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยไม่ดี มันจะเปลี่ยนไปในทางไม่ดีเช่นกัน

กรรมไม่มีในผล ผลก็ไม่มีในกรรม
ทั้ง ๒ อย่างว่างจากกัน แต่เว้นกรรมเสียแล้ว
ผลก็มีไม่ได้ คือต้องอาศัยกัน
เปรียบเหมือนไฟไม่มีในแสงอาทิตย์ ไม่มีในแก้วกระจก
ไม่มีในมูลโคแห้งที่ใช้เป็นเชื้อไฟ (โคมัย)
ภายในวัตถุทั้ง ๓ นั้นมันก็ไม่มี แต่มันเกิดขึ้น
ด้วยการกระทำของวัตถุทั้ง ๓ อย่างฉับใด
วิบากก็หาไม่ได้ในกรรม แม้ภายนอกกรรมก็หาไม่ได้
กรรมก็ไม่มีในวิบากนั้น กรรมนั้นว่างจากผล
ผลก็ไม่มีในกรรม แต่ผลอาศัยกรรมนั้นแหละ
มันจึงเกิดขึ้น ก็ฉนั้น

ความทุกข์ยากลำบาก เป็นบทเรียนที่สูงค่าของชีวิต
ชีวิตยิ่งลำบากเท่าใด เรายิ่งได้เปรียบเท่านั้น
ทั้งนี้หมายถึงเพื่อการศึกษาและความรอบรู้ของวิญญาน

คนส่วนมากมักจะตีคุณค่าของชีวิต
ด้วยลาภผลที่ทำได้ เช่น ตำแหน่ง ยศศักดิ์
ความสนุกสนานสำราญใจ ความจริงแล้ว
สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าแก่ชีวิตน้อย
สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตจริง ๆ ก็คือ
พฤติกรรมที่ทำให้เราสามารถพัฒนาจิตใจขึ้นสู่ระดับสูง
ความทุกข์ยากและความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่ง
ที่ทำให้เรารู้จักโลกและชีวิตดีขึ้น

เพราะจุดประสงค์ใหญ่ของชีวิต
ก็เพื่อพัฒนาอำนาจที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวของเรา
ให้เจริญถึงขีดสุด ดังนั้น ประสบการณ์ทุกชนิด
ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่
เป็นส่วนหนึ่งแห่งบทเรียนของเรา

(ทันทะ มะยัง อะภินหะปัจจะเวกขณะปาฐัง ภาณามะ เส)

ชระรัม-โมรมหิ (ญ. มามหิ) ชะรัง อะนะตีโต (ญ. อะนะตีตา)

- เรามีความแก่เป็นธรรมดา, จะล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้

พยารัม-โมรมหิ (ญ. มามหิ) พยารัง อะนะตีโต (ญ. อะนะตีตา)

- เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา, จะล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้

มะระณะรัม-โมรมหิ (ญ. มามหิ) มะระณัง อะนะตีโต (ญ. อะนะตีตา)

- เรามีความตายเป็นธรรมดา, จะล่วงพ้นความตายไปไม่ได้

สัพเพหิ เม ปิเยหิ มะนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว

- เราจะละเว้นเป็นไปต่างๆ, คือว่าเราจะต้องพลัดพราก
จากของรักของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง

กัมมัสสะ-โกรมหิ (ญ. กามหิ) กัมมะทายา-โท (ญ. ทา)

กัมมะโยนิ กัมมะพันธุ กัมมะปะฏิสะระ-โณ (ญ. ณา)

- เรามีกรรมเป็นของของตน, มีกรรมเป็นผู้ให้ผล,
มีกรรมเป็นแดนเกิด, มีกรรมเป็นผู้ติดตาม, มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย

ยัง กัมมัง กะริสสามิ กัลลยานัง วา ปาปะกัง วา,

ตัสสะ ทายา-โท (ญ. ทา) ภาวิสสามิ

- เราทำกรรมอันใดไว้ เป็นบุญหรือบาป, เราจะเป็นทายาท,
คือว่าเราจะต้องได้รับผลของกรรมนั้นๆ สืบไป

เอวัง อัมเหหิ อะภิน्हัง ปัจจะเวกขิตัพพัง

- เราทั้งหลายควรพิจารณาอย่างนี้เนื่องๆ เกิด

(ปญจก . อ. ๒๒ / ๖๒ / ๕๗)

จานสุตต^๑

ฐานสูตร

(ว่าด้วยฐานะ/สถานภาพที่ควรพิจารณาเนื่องๆ)

๕๗. “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว จานานิ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพานิ อิตฺถิยา วา
ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ที่สตรีบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควร
พิจารณาเนื่องๆ

กตมานิ ปญฺจ.

๕ ประการเป็นไฉน (คือ -)

(๑) ‘ชราธมฺโมมฺหิ, ชรํ อนตฺตีโต’ติ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ อิตฺถิยา วา
ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

^๑ แหล่งข้อมูลฐานสูตร

● ข้อมูลพระบาฬีจากฉบับฉัฐฐสังคีติ

ย.๒/๕๗/๖๓-๖๖ (อังกุตุตตรนิกาย ปญจกนิปาต ๒.หุติยปณฺณาสก ๑.นිරวณฺวคฺค ๗.จานสุตฺต)
(ในอัฐฐกถา และ ฎีกา ฉบับฉัฐฐะ เรียกชื่อไว้ว่า “อภินหฺปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพจานสุตฺต”)

● ดูเทียบในพระไตรปิฎกภาษามคธ/ภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ (ชุด ๔๕ เล่ม)

อ.ง.ปญฺจก. ๒๒/๕๗/๘๑-๘๖

● พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล (ฉบับมหามกุฏฯ ชุด ๙๑ เล่ม พิมพ์ครั้งที่ ๗/๕๖)

อ.ง.ปญฺจก.+อ. ๓๖/๕๗/๑๓๕-๑๔๐

หมายเหตุ - พระสูตรที่จัดพิมพ์นี้ คงเลขข้อไว้ตามแหล่งข้อมูลในพระไตรปิฎก หากเลขข้อใน
ฉบับฉัฐฐะและฉบับสยามตรงกัน จะใช้เลขไทย แต่หากเลขข้อต่างกัน เลขไทยจะหมายถึงใน
ฉบับสยาม ส่วนตัวเลข (ที่มีขนาดเล็ก) ใช้เน้นรายละเอียดหรือคากาที่มีอยู่ในพระสูตรนั้นๆ

‘เราเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้’ นี้(เป็นฐานะ)ที่สตริ
บุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ

(๒) ‘พฺยาธิธมฺโมมฺหิ, พฺยาธึ อนตฺโต’ติ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา
วา ปุริเสน วา คหฺภูเจน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

‘เราเป็นผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้’ นี้(เป็น
ฐานะ)ที่สตริบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ

(๓) ‘มรณธมฺโมมฺหิ, มรณํ อนตฺโต’ติ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา
วา ปุริเสน วา คหฺภูเจน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

‘เราเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้’ นี้(เป็นฐานะ)ที่
สตริบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ

(๔) ‘สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว’ติ อภินฺหํ
ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

‘ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นจะเกิดขึ้นกับเรา’ นี้(เป็นฐานะ)
ที่สตริบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ

(๕) ‘กมฺมสฺสโกมฺหิ, กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพฺนฺธุ กมฺมปฏฺฐิสรฺโณ,’

‘เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรม
เป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง

ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปํ วา,’

จะทำการมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม

ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ’ติ อภินฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา
คหฺภูเจน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

‘จะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น’ นี้(เป็นฐานะ)ที่สตริบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต
ควรพิจารณาเนื่องๆ

**กัญจ กัญชเว อตถวาส ปฏิจจ ‘ชราธมฺโมมฺหิ, ชฺรํ อนตฺโต’ติ อภิญฺหํ
ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา ปพฺพชิตฺเตน วา. (๑)**

ดูก่อนกัญชทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ที่สตรีบุรุษศฤงษ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘เราเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้’

อตฺถิ กัญชเว สุตฺตานิ โยพฺพเน โยพฺพนมโท, เยเน มเทน มตฺตา กาเยน ทูจฺจริตฺติ จรฺนฺติ, วาจา ย ทูจฺจริตฺติ จรฺนฺติ, มนฺสา ทูจฺจริตฺติ จรฺนฺติ.

ดูก่อนกัญชทั้งหลาย ความเมาในความหนุ่มสาวเพราะยังหนุ่มสาวของบุคคลทั้งหลายมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลทั้งหลายผู้มัวเมาประพตติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต โย โยพฺพเน โยพฺพนมโท, โส สพฺพโส วา ปหฺยติ, ตนฺห วา ปน โหติ.

เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ความเมาในความหนุ่มสาวเพราะยังหนุ่มสาวนั้นย่อมถูกละหมด หรือเบาบาง

**อิทํ โข กัญชเว อตถวาส ปฏิจจ ‘ชราธมฺโมมฺหิ, ชฺรํ อนตฺโต’ติ อภิญฺหํ
ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.**

ดูก่อนกัญชทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล ที่สตรีบุรุษศฤงษ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘เราเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้’

**กัญจ กัญชเว อตถวาส ปฏิจจ ‘พฺยาริธฺมฺโมมฺหิ, พฺยาริํ อนตฺโต’ติ อภิญฺหํ
ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา ปพฺพชิตฺเตน วา. (๒)**

ดูก่อนกัญชทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ที่สตรีบุรุษศฤงษ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘เราเป็นผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้’

อดธิ ภิกขเว สุตตาทัน อารีเคย อารีคยมโท, เยน มเทน มตฺตา กาเยน
ทฺวจจริตฺ จรฺหติ, วาจาเย ทฺวจจริตฺ จรฺหติ, มนฺสา ทฺวจจริตฺ จรฺหติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเมาในความไม่มีโรคเพราะเป็นผู้ไม่มีโรคของบุคคล
ทั้งหลายมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลทั้งหลายผู้มัวเมาประพฤติกุจจริตทางกาย ทาง
วาจา ทางใจ

ตสฺส ตํ จานํ อภิกฺขเหํ ปจฺจเวทฺชโต โย อารีเคย อารีคยมโท, โส สพฺพโส
วา ปหียติ, ตนฺห วา ปน โหติ.

เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ความเมาในความไม่มีโรคเพราะเป็นผู้
ไม่มีโรคนั้นย่อมถูกละหมด หรือเบาบาง

อิทํ โข ภิกขเว อตฺถวสํ ปฏิจฺจ ‘พฺยาริธมฺโมมฺหิ, พฺยาริ อหนฺตีโต’ติ อภิกฺขเหํ
ปจฺจเวทฺชิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปฺริเสน วา คหฺภูเรน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล ที่สตรีนุรุษกฤหัสถ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เราเป็นผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความเจ็บป่วยไปได้

ภิกฺขเว ภิกขเว อตฺถวสํ ปฏิจฺจ ‘มรณธมฺโมมฺหิ, มรณํ อหนฺตีโต’ติ อภิกฺขเหํ
ปจฺจเวทฺชิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปฺริเสน วา คหฺภูเรน วา ปพฺพชิตฺเตน วา. (๓)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ที่สตรีนุรุษกฤหัสถ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เราเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น
ความตายไปได้

อดธิ ภิกขเว สุตตาทัน ชีวีเต ชีวีตมโท, เยน มเทน มตฺตา กาเยน ทฺวจจริตฺ
จรฺหติ, วาจาเย ทฺวจจริตฺ จรฺหติ, มนฺสา ทฺวจจริตฺ จรฺหติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเมาในชีวิตเพราะมีชีวิตยืนยาวมีอยู่แก่สัตว์บุคคล
ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์บุคคลทั้งหลายประพฤติกุจจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต โย ชีวิตะ ชีวิตมโท, โส สพฺพโส วา
ปหียติ, ตนฺห วา ปน โหติ.

เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ความเมาในชีวิตเพราะมีชีวิตที่ยืนยาวนั้น
ย่อมถูกละหมด หรือเบาบาง

อิทํ โข ภิกฺขเว อตฺถวสํ ปฏิจฺจ ‘มรณธมฺโมมฺหิ, มรณํ อนตฺตโต’ติ
อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจน วา ปพฺพชิตฺเตน วา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล ที่สตรีบุรุษศฤงษ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘เราเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ
ตายไปได้’

ภิกฺขเว ภิกฺขเว อตฺถวสํ ปฏิจฺจ ‘สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มหฺวาเปหิ นานาภาโว
วินาภาโว’ติ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจน วา
ปพฺพชิตฺเตน วา. (๔)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ที่สตรีบุรุษศฤงษ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
จะเกิดขึ้นกับเรา’

อตฺถิ ภิกฺขเว สตฺตฺตํ ปิเยสฺสุ มหฺวาเปสฺสุ ฉนฺทฺธาโค, เยน ราเคน รตฺตา
กาเยน ทฺวจฺจริตํ จรฺหนฺติ, วาจาเย ทฺวจฺจริตํ จรฺหนฺติ, มนฺสา ทฺวจฺจริตํ จรฺหนฺติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความพอใจความรักใคร่ในของรักของชอบใจของสัตว์
บุคคลทั้งหลายมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์บุคคลทั้งหลายประพฤติกุศลทางกาย ทาง
วาจา ทางใจ

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต โย ปิเยสฺสุ มหฺวาเปสฺสุ ฉนฺทฺธาโค, โส สพฺพโส
วา ปหียติ, ตนฺห วา ปน โหติ.

เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ความพอใจความรักใคร่ในของรักของ
ชอบใจนั้นย่อมถูกละหมด หรือเบาบาง

อิทํ โข ภิกขเว อตถวสํ ปฏิจจ ‘สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มหาเปหิ นานาภาโว
วินาภาโว’ติ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา
ปพฺพชิตฺเตน วา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล ที่สตรีบุรุษคฤหัสถ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นจะ
เกิดขึ้นกับเรา’

กิญจ ภิกขเว อตถวสํ ปฏิจจ ‘กมฺมสฺสโกมฺหิ, กมฺมทายาโท กมฺมโยหิ กมฺม
พฺนฺรฺ กมฺมปฏิสฺสโร. ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาโท
ภวิสฺสามิ’ติ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา
ปพฺพชิตฺเตน วา. (๕)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ที่สตรีบุรุษคฤหัสถ์หรือ
บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ‘เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม
มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จะทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่ว
ก็ตาม จะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น’

อตฺถิ ภิกขเว สตฺตฺตฺนํ กายทฺวจฺจริตํ วจฺีทฺวจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กายทฺวจฺจริตํ วจฺีทฺวจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ ของสัตว์บุคคลทั้งหลาย
มีอยู่

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต สพฺพโส วา ทฺวจฺจริตํ ปหฺยติ, ตฺนุ วา
ปน โหติ.

เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ ทฺวจฺจริตํย่อมถูกละหมด หรือเบาบาง

อิทํ โข ภิกขเว อตถวสํ ปฏิจจ ‘กมฺมสฺสโกมฺหิ, กมฺมทายาโท กมฺมโยหิ
กมฺมพฺนฺรฺ กมฺมปฏิสฺสโร, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสฺส ทายาโท
ภวิสฺสามิ’ติ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฺภูเจเน วา
ปพฺพชิตฺเตน วา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล ที่สตรีบุรุษคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า 'เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จะทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น'

ส โข^๒ โส ภิกขเว อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺณิจฺจุติ 'น โข อหฺมฺยเฏเวโก ชราธมฺโม^๓ ชฺริ อนฺตีโต, อถ โข ยาวตา สตุตฺตํ อาคฺติ คฺติ จุติ อุปฺปตฺติ, สพฺเพ สตุตฺตา ชราธมฺมา ชฺริ อนฺตีตา'ติ. (๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนั้นแลย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า 'ไม่ใช่เราผู้เดียวเท่านั้นที่มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้, โดยที่แท้ การมาการไป การจุติการอุบัติ ของสัตว์บุคคลทั้งปวงมีอยู่ตราบไต่ สัตว์บุคคลทั้งปวงก็มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้'

ตสฺส ตํ จานํ อภิกฺขุํ ปจฺจเวกฺขโต มคฺโค สญฺชายติ.

เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่องๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น

โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสฺสึโรติ.

อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสฺสึโรโต สํโยชนาหิ สพฺพโส ปหฺยีนฺติ, อหฺนุสฺยา พุยนฺตีโหณฺติ.

เมื่อเขาเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น สังโยชนย่อมถูกละหมด อหฺนุสฺยเป็นอันสิ้นสุด

'น โข อหฺมฺยเฏเวโก พุยาธิธมฺโม พุยาธิ อนฺตีโต, อถ โข ยาวตา สตุตฺตํ อาคฺติ คฺติ จุติ อุปฺปตฺติ, สพฺเพ สตุตฺตา พุยาธิธมฺมา พุยาธิ อนฺตีตา'ติ. (๒)

^๒ สเจ (อิ. ก.)

^๓ อหฺมฺยเฏเวโก ชราธมฺโมหิ (ก.)

‘ไม่ใช่เราผู้เดียวเท่านั้น ที่มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้, โดยที่แท้ การมาการไป การจุติการอุบัติ ของสัตว์บุคคลทั้งปวงมีอยู่ตราบใด สัตว์บุคคลทั้งปวงก็มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้’

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต มคฺโค สฺมชยชยติ.

เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่นิ่ง ๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น

โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสลิกโรติ.

อริยสาวกนั้น ย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสลิกโรโต สํโยชนานํ สพฺพโส ปหฺยเหตุ, อนุสฺยา พฺยเหตุโหนติ.

เมื่อเขาเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น สังโยชน์ย่อมถูกละหมด อนุสัยเป็นอันสิ้นสุด

‘น โข อหฺมยฺเฆเวโก มรณธมฺโม มรณํ อนตฺตโต, อถ โข ยาวตา สตฺตทานํ อาคตฺติ คตฺติ จุตฺติ อุปฺปตฺติ, สพฺเพ สตฺตทา มรณธมฺมา มรณํ อนตฺติตา’ติ. (๓)

‘ไม่ใช่เราผู้เดียวเท่านั้นที่มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้, โดยที่แท้ การมาการไป การจุติการอุบัติ ของสัตว์บุคคลทั้งปวงมีอยู่ตราบใด สัตว์บุคคลทั้งปวงก็มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้’

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวกฺขโต มคฺโค สฺมชยชยติ.

เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่นิ่ง ๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น

โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสลิกโรติ.

อริยสาวกนั้น ย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสลิกโรโต สํโยชนานํ สพฺพโส ปหฺยเหตุ, อนุสฺยา พฺยเหตุโหนติ.

เมื่อเขาเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น สังโยชน์ย่อมถูกละหมด อนุสัยเป็นอันสิ้นสุด

‘น โข มยเหเวกสุส สพุเพติ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว, อถ
โฆ ยาวตา สตदान्ह อาคติ คติ จูติ อุปปตติ, สพุเพส สตदान्ह ปิเยหิ มนาเปหิ
นानาภาโว วินาภาโว’ติ. (๔)

‘ไม่ใช่เราผู้เดียวเท่านั้นที่จะพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น, โดยที่แก่
การมาการไป การจุดิจการอุบัติ ของสัตว์บุคคลทั้งปวงมีอยู่ตราบไต่ ความพลัดพราก
จากของรักของชอบใจก็จะมีกับสัตว์บุคคลทั้งปวง’

ตสุส ตัม จาน्ह อภินุหัง ปจจเวกขโต มคโค สมชยชาติ.

เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนื่อง ๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น

โส ตัม มคคัม อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ.

อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

ตสุส ตัม มคคัม อาเสวโต ภาวยโต พหุลีกโรโต สโยชนานิ สพุโส ปหีนนติ,
อนุสยา พุยนตีโหนติ.

เมื่อเขาเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น สังโยชนย่อมถูกละหมด อนุสัยเป็น
อันสิ้นสุด

‘น โข อหญเเวเวโก กมฺมสุสโก กมฺมทายาทอ กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมป-
ปฏิสรโณ, ยัม กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, ตสุส ทายาทอ ภวิสฺสามิ,
อถ โฆ ยาวตา สตदान्ह อาคติ คติ จูติ อุปปตติ, สพุเพ สตดา กมฺมสุสกา กมฺม-
ทายาทา กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปปฏิสรณา, ยัม กมฺมํ กริสฺสนนฺติ กลฺยาณํ วา
ปาปกํ วา, ตสุส ทายาทา ภวิสฺสนนฺตี’ติ. (๕)

‘ไม่ใช่เราผู้เดียวเท่านั้นที่มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็น
กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จะทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จะเป็น
ผู้รับผลของกรรมนั้น, โดยที่แก่ การมาการไป การจุดิจการอุบัติ ของสัตว์บุคคลทั้งปวง
มีอยู่ตราบไต่ สัตว์บุคคลทั้งปวงก็มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรม

เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จะทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
จะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น'

ตสฺส ตํ จานํ อภิญฺหํ ปจฺจเวทฺชโต มคฺโค สยฺยชยติ.

เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น

โส ตํ มคฺคํ อาเสวติ ภาเวติ พหุสลฺกโรติ.

อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

ตสฺส ตํ มคฺคํ อาเสวโต ภาวยโต พหุสลฺกโรโต สโยชนานิ สพุทฺโส ปหฺยหนฺติ,
อนุสฺยา พุยนฺติโหนฺติ”ติ.

เมื่อเขาเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น สังโยชน์ย่อมถูกละหมด อนุสัยเป็น
อันสิ้นสุด

(๑) พุยาธิธมฺมา ชราธมฺมา อโถ มรณธมฺมิโน;

ยถา ธมฺมา ตถา สตฺตา^๔ ชฺชิจฺจฺจนฺติ ปุณฺณชฺชานา.

สัตว์บุคคลทั้งหลายมีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา
และมีความตายเป็นธรรมดา ธรรมดาเป็นเช่นใด

สัตว์บุคคลทั้งหลายต่างเป็นเช่นนั้น ปุณฺณทั้งหลายย่อมเกลียด

(๒) อหฺมฺเจ ตํ ชฺชิจฺจฺเจยฺยํ เอวํธมฺเมสุ ปาณิสฺสุ;

น เมตํ ปตฺริรูปสฺส มม เอวํ วิหาริโน.

ถ้าเราเกลียดสภาพนั้น ในหมู่สัตว์ผู้มีสภาพอย่างนี้
นั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกับเราผู้มีการอยู่อย่างนี้

^๔ สนฺดา (สยาม. ก.) ในอังกุตตระทั้งพระบาทและอฏฐกถา ฉบับฉฐฐะก็เป็น “ยถาธมฺมา
ตถาสนฺดา” (อ.๑/๓๙/๑๔๕ ติกนิปาต ๑.ปจฺมปณฺณสก ๔.เทวทูตวคฺค ๙.สุขุมาลสฺสุตฺต,
อ.จ.๒/๓๙/๑๒๙)]

คำย่อและชื่อเต็มของพระคัมภีร์ในพระบาฬีไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (ชุด ๔๕ เล่ม)
 พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม (๑-๘), พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม (๙-๓๓),
 พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม (๓๔-๔๕)

เล่ม	คำย่อ	ชื่อเต็ม
๑	วิ. มหาวี. ๑	วินัยปิฎก มหาวีภงค
๒	วิ. มหาวี. ๒	วินัยปิฎก มหาวีภงค
๓	วิ. ภิกขุณี. ๓	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภงค
๔	วิ. มหา. ๔	วินัยปิฎก มหาหคค
๕	วิ. มหา. ๕	วินัยปิฎก มหาหคค
๖	วิ. จุฬ. ๖	วินัยปิฎก จุฬหคค
๗	วิ. จุฬ. ๗	วินัยปิฎก จุฬหคค
๘	วิ. ป. ๘	วินัยปิฎก ปรีวาร
๙	ที. สී. ๙	ทีฆนิกาย สීลภขนธวคค
๑๐	ที. มหา. ๑๐	ทีฆนิกาย มหาหคค
๑๑	ที. ปา. ๑๑	ทีฆนิกาย ปาฎีกหคค
๑๒	ม. มุ. ๑๒	มชฺฉิมนิกาย มุลปณฺณาสก
๑๓	ม. ม. ๑๓	มชฺฉิมนิกาย มชฺฉิมปณฺณาสก
๑๔	ม. อุ. ๑๔	มชฺฉิมนิกาย อุปริปณฺณาสก
๑๕	สั. ส. ๑๕	สัยฺยุตตนิกาย สคคถวคค
๑๖	สั. นี. ๑๖	สัยฺยุตตนิกาย นีทานวคค
๑๗	สั. ข. ๑๗	สัยฺยุตตนิกาย ขนธววารวคค
๑๘	สั. สพา. ๑๘	สัยฺยุตตนิกาย สพายตนวคค
๑๙	สั. มหา. ๑๙	สัยฺยุตตนิกาย มหาวารวคค
๒๐	อง. เอกก. ๒๐	องคฺคตฺตรนิกาย เอกกนิปาต
	อง. ทุก. ๒๐	องคฺคตฺตรนิกาย ทุกนิปาต
	อง. ดิก. ๒๐	องคฺคตฺตรนิกาย ดิกนิปาต
๒๑	อง. จตุกก. ๒๑	องคฺคตฺตรนิกาย จตุกกนิปาต
	อง. ปญจก. ๒๒	องคฺคตฺตรนิกาย ปญจกนิปาต
๒๒	อง. ฉก. ๒๒	องคฺคตฺตรนิกาย ฉกนิปาต
	อง. สตตก. ๒๓	องคฺคตฺตรนิกาย สตตกนิปาต
๒๓	อง. อฏฐก. ๒๓	องคฺคตฺตรนิกาย อฏฐกนิปาต
	อง. นวก. ๒๓	องคฺคตฺตรนิกาย นวกนิปาต
	อง. ทสก. ๒๔	องคฺคตฺตรนิกาย ทสกนิปาต
๒๔	อง. ทสก. ๒๔	องคฺคตฺตรนิกาย ทสกนิปาต
	อง. เอกาทสก. ๒๔	องคฺคตฺตรนิกาย เอกาทสกนิปาต

คำย่อและชื่อเต็มของพระคัมภีร์ในพระบาฬีไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (ชุด ๔๕ เล่ม)
 พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม (๑-๘), พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม (๙-๓๓),
 พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม (๓๔-๔๕)

เล่ม	คำย่อ	ชื่อเต็ม
๒๕	ขุ. ขุ. ๒๕	ขุททกนิกาย ขุททกปาจ
	ขุ. ฐ. ๒๕	ขุททกนิกาย ฐมมปท
	ขุ. อ. ๒๕	ขุททกนิกาย อุทาน
	ขุ. อิติ. ๒๕	ขุททกนิกาย อิติวุตตก
	ขุ. ส. ๒๕	ขุททกนิกาย สุตตนิปาต
๒๖	ขุ. วิ. ๒๖	ขุททกนิกาย วิมานวตถุ
	ขุ. เปต. ๒๖	ขุททกนิกาย เปตวตถุ
	ขุ. เถร. ๒๖	ขุททกนิกาย เถรคาถา
	ขุ. เถรี. ๒๖	ขุททกนิกาย เถรีคาถา
๒๗	ขุ. ชา. ๒๗	ขุททกนิกาย ชาตค
๒๘	ขุ. ชา. ๒๘	ขุททกนิกาย ชาตค
๒๙	ขุ. มหา. ๒๙	ขุททกนิกาย มหานิทเทศ
๓๐	ขุ. จุฬ. ๓๐	ขุททกนิกาย จุฬนิตเทศ
๓๑	ขุ. ปฏี. ๓๑	ขุททกนิกาย ปฏีสุมภิตามคค
๓๒	ขุ. อป. ๓๒	ขุททกนิกาย อปทาน
๓๓	ขุ. อป. ๓๓	ขุททกนิกาย อปทาน
	ขุ. พุทฐ. ๓๓	ขุททกนิกาย พุทฐวิส
	ขุ. จริยา. ๓๓	ขุททกนิกาย จริยาปิฎก
๓๔	อภิ. ส. ๓๔	อภิธมมปิฎก ธมมสังคณี
๓๕	อภิ. วิ. ๓๕	อภิธมมปิฎก วิภงค
๓๖	อภิ. ธา. ๓๖	อภิธมมปิฎก ธาตุกถา
	อภิ. ปุ. ๓๖	อภิธมมปิฎก ปุคคลปณณตติ
๓๗	อภิ. ก. ๓๗	อภิธมมปิฎก กถาวตถุ
๓๘	อภิ. ย. ๓๘	อภิธมมปิฎก ยมก
๓๙	อภิ. ย. ๓๙	อภิธมมปิฎก ยมก
๔๐	อภิ. ป. ๔๐	อภิธมมปิฎก ปฏจาน
๔๑	อภิ. ป. ๔๑	อภิธมมปิฎก ปฏจาน
๔๒	อภิ. ป. ๔๒	อภิธมมปิฎก ปฏจาน
๔๓	อภิ. ป. ๔๓	อภิธมมปิฎก ปฏจาน
๔๔	อภิ. ป. ๔๔	อภิธมมปิฎก ปฏจาน
๔๕	อภิ. ป. ๔๕	อภิธมมปิฎก ปฏจาน

โครงสร้างพระไตรปิฎก

๑. พระวินัยปิฎก
(ประมวลระเบียบวินัย
สำหรับภิกษุ
และภิกษุณี)

๒. พระสุตตันตปิฎก
(ประมวลธรรมเทศนา
ประวัติ
และเรื่องราวต่างๆ)

๓. พระอภิธรรมปิฎก
(ประมวลหลักธรรม
และคำอธิบายที่เป็น
เนื้อหาวิชาล้วนๆ)

๑. มหาวีรังก์
(วินัยที่เป็นหลักใหญ่
ของภิกษุ)

๒. ภิกขุณีวิรังก์
(วินัยที่เป็นหลักใหญ่
ของภิกษุณี)

๓. มหาวรรค
(กำเนิดภิกษุสงฆ์และ
ระเบียบความเป็นอยู่
และกิจการของ
ภิกษุสงฆ์)

๔. จุลวรรค
(ระเบียบความเป็นอยู่
และกิจการของ
ภิกษุสงฆ์ เรื่องภิกษุณี
และการสังคายนา)

๕. ปรีวาร
(คู่มือถามตอบ
ซักซ้อมความรู้
พระวินัย)

๑. ทีฆนิกาย
(ชุมนุมพระสูตร
ขนาดยาว)

๒. มัชฌิมนิกาย
(ชุมนุมพระสูตร
ขนาดกลาง)

๓. สังยุตตนิกาย
(ชุมนุมพระสูตรที่จัด
กลุ่มตามหัวเรื่อง
ที่เกี่ยวข้อง)

๔. อังคุตตรนิกาย
(ชุมนุมพระสูตรที่จัด
เป็นหมวดตามจำนวน
ข้อธรรม)

๕. ขุททกนิกาย
(ชุมนุมพระสูตร
ภาพิต คำอธิบาย
และเรื่องราวเบ็ดเตล็ด)

๑. รัมมสังคณี (แจงนัป
ธรรม ที่จัดรวมเป็น
หมวด เป็นประเภท)

๒. วิรังก์ (อธิบายธรรม
แต่ละเรื่องแยกแยะ
ออกชี้แจงวินิจฉัย
โดยละเอียด)

๓. ราชุดกา (สงเคราะห์
ข้อธรรมต่างๆ เข้าใน
ชั้นร้ออายตนะ ราชุด)

๔. ปุคคบัญญัติ
(บัญญัติความหมาย
บุคคลประเภทต่างๆ
ตามคุณธรรมที่มี)

๕. กถาวัตถุ (แถลง
และวินิจฉัยทัศนะ
ของนิกายต่างๆ
สมัยตติยสังคายนา)

๖. ยมก (ยกข้อธรรม
ขึ้นวินิจฉัยโดยตอบ
คำถามที่ตั้งย้อนกัน
เป็นคู่ๆ)

๗. ปัญฐาน (อธิบายปัจจัย
คือ ลักษณะความ
สัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน
๒๔ แบบ)

ให้นึกถึงพระพุทธเจ้าไว้บ่อย ๆ
ว่าท่านเสียสละราชสมบัติออกมาบวช
ไม่ได้ยึดว่าอะไรเป็นของพระองค์เลย
เมื่อสละราชสมบัติที่จะมาถึงเข้าแก่พระองค์
มาบวชแล้วก็จาริกไปในที่ต่าง ๆ แบบอนาคาริกมุนี
เป็นมุนีผู้ที่ไม่มีเรือน ไม่มีอะไรเป็นของพระองค์เลย

วัดเชตวันที่เขาสร้างถวายเป็นถวายเป็นสงฆ์
วัดเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวายเป็นถวายเป็นสงฆ์
วัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพุทธศาสนา เขาถวายเป็นสงฆ์
ไม่ได้ยึดถือเป็นของพระองค์
ไม่มีอะไรเป็นของพระองค์เลยแม้แต่หน่วย

ก็เป็นเรื่องที่เป็นกำลังใจให้กับพวกเราที่เป็นชาวพุทธว่า
ท่านมีถึงขนาดนั้นแล้ว ท่านยังสละออกมาเป็นผู้ไม่มี
แล้วอย่างเรา ๆ นี้ จะมีอะไรสูญเสีย
มันเหมือนกับว่าเทียบกับท่านแล้ว มันเทียบกันไม่ได้เลย

ถึงเราจะรู้สึกว่ามันเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับเรา
เมื่อนึกถึงท่านแล้ว ชีปะตี้วเหลือเกิน
คือ มันเล็กน้อยเหลือเกินในสิ่งที่เรารู้สึกสูญเสียหมดแล้ว
หรือสูญเสียมากมายอะไรอย่างนั้น

ธรรมดาของชีวิต เป็นเช่นนั้นเอง

อาจารย์วศิน อินทสระ

ชมรมกัลยาณธรรม
หนังสือดีลำดับที่ ๔๔๙

Pdf file Book

พิมพ์ครั้งที่ ๘ : มีนาคม ๒๕๖๙ : จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๔๗ : สำนักพิมพ์ธรรมดา

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน : ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย
ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทรศัพท์ ๐- ๒๗๐๒-๗๓๕๓ และ ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔

ออกแบบปก / รูปเล่ม : Patt Charlie
พิสูจน์อักษร : ทีมงานชมรมกัลยาณธรรม

แยกสีและจัดพิมพ์ : แคนนากราฟฟิค โทรศัพท์ ๐๘-๖๓๑๔-๓๖๕๑

สัพพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

page อาจารย์วศิน อินทสระ

ผลงานหนังสือ
อาจารย์วศิน อินทสระ

เสียงธรรม SoundCloud
อาจารย์วศิน อินทสระ

www.kanlayanatam.com

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
พิจารณาบ่อย ๆ พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า

๑. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
๓. เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. เราต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจทั้งหลายทั้งปวง
๕. เรามีกรรมเป็นของตน, เป็นผู้รับมรดกของกรรม, มีกรรมเป็นกำเนิด, มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์, มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, เราทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

(คัมภีร์อังคตตฺรณิกาย ปัญจกนิบาต (หมวด ๕)

พระไตรปิฎก เล่ม ๒๒ หน้า ๘๑)

เพจอาจารย์วุดิน อินทสระ
www.kanlayanatam.com
Facebook : kanlayanatam